

รายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์

เรื่อง

การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนบนพื้นที่สูง ตำบลทุ่งสมอ

อำเภอเขาค้อ จังหวัดเพชรบูรณ์

Homestay Management by Community on Highland,

Tung Samor Sub-District, Khao Kho District,

Phetchabun Province.

โดย

ผู้ช่วยศาสตราจารย์เพ็ญจันทร์ สังข์แก้ว

และคณะ

ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากงบประมาณแผ่นดิน

มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์

ประจำปี พ.ศ. 2553

รายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์

เรื่อง

การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนบนพื้นที่สูง ตำบลทุ่งสมอ

อำเภอเขาค้อ จังหวัดเพชรบูรณ์

Homestay Management by Community on Highland,

Tung Samor Sub-District, Khao Kho District,

Phetchabun Province.

โดย

ผู้ช่วยศาสตราจารย์เพ็ญจันทร์ สังข์แก้ว

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. พิมพรรณ รังสิกรรพุม

ผู้ช่วยศาสตราจารย์จินตนา สนามชัยสกุล

นางสาวปวีณา โทนแก้ว

นายเทพ เพียมะลั้ง

ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากงบประมาณแผ่นดิน

มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์

ประจำปี พ.ศ. 2553

คำนำ

การวิจัยเรื่องการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนบนพื้นที่สูง ตำบลทุ่งสมอ อำเภอเขาค้อ จังหวัด เพชรบูรณ์ เป็นการวิจัยและพัฒนาแบบแผนโครงการ ประกอบด้วยชุดโครงการวิจัย และโครงการเดี่ยว อีก 5 โครงการ ได้รับการสนับสนุน ด้านงบประมาณจากสำนักงานงบประมาณ และการสนับสนุนด้าน วิชาการจากสำนักงานคณะกรรมการการวิจัยแห่งชาติเป็นงานวิจัยเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวชุมชน พัฒนา ทรัพยากรมนุษย์ในชุมชนให้มีความรู้ความเข้าใจในการพัฒนาการท่องเที่ยวในท้องถิ่น เพื่อพัฒนาเศรษฐกิจ ชุมชนเป็นข้อมูลการศึกษาเบื้องต้นให้กับนักศึกษา องค์กรภาครัฐ ภาคเอกชน ผู้สนใจศึกษาค้นคว้า มี วัตถุประสงค์ 2 ข้อ คือ (1) เพื่อศึกษาบริบทและศักยภาพการท่องเที่ยว (2) พัฒนาทรัพยากรมนุษย์ใน ชุมชนให้มีความรู้ความเข้าใจ และสามารถจัดการท่องเที่ยวได้อย่างยั่งยืน การจัดการดำเนินการธุรกิจ ท่องเที่ยวชุมชนบนพื้นที่สูงฯ ได้แก่ การจัดการโฮมสเตย์โดยชุมชนบนพื้นที่สูงฯ ผู้วิจัยคือผู้ช่วย ศาสตราจารย์เพ็ญจันทร์ สังข์แก้ว การจัดการมัคคุเทศก์ท้องถิ่น โดยชุมชนบนพื้นที่สูงฯ ผู้วิจัยคือผู้ช่วย ศาสตราจารย์ ดร. พิมพรรณ รังสิกรรพุม การเพิ่มศักยภาพการผลิตพืชปลอดภัยของชุมชนบนพื้นที่สูง เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวฯ ผู้วิจัยคือผู้ช่วยศาสตราจารย์จินตนา สนามชัยสกุล การจัดการสิ่งแวดล้อม เพื่อการท่องเที่ยวบนพื้นที่สูงฯ ผู้วิจัยคือนายเทพ เพ็ญมะลัง และ การจัดการตลาดท่องเที่ยวชุมชนบน พื้นที่สูงฯ ผู้วิจัยคือนางสาวปวีณา โทนแก้ว จากการวิเคราะห์ข้อมูลผู้วิจัยขอเสนอผลการวิจัยเพื่อ บรรลุวัตถุประสงค์

งานวิจัยนี้เป็นงานวิจัยเพื่อให้ชุมชน นักศึกษา องค์กรภาครัฐและภาคเอกชน ผู้สนใจศึกษา ค้นคว้า ได้มีความรู้เกี่ยวกับการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนบนพื้นที่สูง ตำบลทุ่งสมอ อำเภอเขาค้อ จังหวัด เพชรบูรณ์ ความสมบูรณ์ในการวิจัยครั้งนี้ ได้ รับการสนับสนุนและอนุเคราะห์จากหลายฝ่าย อาทิ สำนัก งบประมาณสำนักงานคณะกรรมการการวิจัยแห่งชาติ มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์ เพื่อนร่วมงาน นักศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์ กลุ่มแม่บ้านตำบลทุ่งสมอ กลุ่มผู้สูงอายุตำบลทุ่งสมอ องค์กรบริหารส่วน ตำบลทุ่งสมอ สำนักงานเกษตรอำเภอเขาค้อ สำนักงานสาธารณสุขอำเภอเขาค้อ สำนักงานอำเภอเขาค้อ โรงเรียนบ้าน ทุ่งสมอ โรงเรียนบ้าน นายาว โรงแรมภูแก้วเอ็ดเวนเจอร์เขาค้อ เขาค้อทะเลภู ไร่จันทร์ แรมริสอร์ท บริษัทซีเอสอุตสาหกรรมจำกัด บริษัทแปซิฟิกเมทัลลิ่ง จำกัด สำนักงานการท่องเที่ยว จังหวัดพิษณุโลก และผู้ที่กรุณาให้ความช่วยเหลือที่ไม่ได้ออกนามไว้ในที่นี้ ได้ให้คำแนะนำ ให้ความ ช่วยเหลือ อำนวยความสะดวก และให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี จึงขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

ผู้ช่วยศาสตราจารย์เพ็ญจันทร์ สังข์แก้ว

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่อง การจัดการโดยชุมชนบนพื้นที่สูง ตำบลทุ่งสมอ อำเภอเขาค้อ จังหวัดเพชรบูรณ์ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ เก็บข้อมูลจากเอกสาร การสังเกต การสัมภาษณ์ การบันทึก การสนทนากลุ่มย่อย วิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหา กลุ่มตัวอย่างคือประชาชนที่ตั้งบ้านเรือนอยู่ที่หมู่บ้านทุ่งสมอและหมู่บ้านนายาคำบลทุ่งสมอ อำเภอเขาค้อ จังหวัดเพชรบูรณ์ จำนวน 40 คน ได้มาโดยวิธีเจาะจงผู้วิจัยขอเสนอข้อมูลตามวัตถุประสงค์ทั้ง 2 ข้อ คือ 1) เพื่อศึกษาบริบทและศักยภาพการท่องเที่ยว 2) พัฒนาศักยภาพคนในชุมชนให้มีความรู้ ความเข้าใจ และสามารถจัดการท่องเที่ยวได้อย่างยั่งยืน การจัดการดำเนินการธุรกิจท่องเที่ยวชุมชนบนพื้นที่สูงฯ ได้แก่ การจัดการโฮมสเตย์โดยชุมชนบนพื้นที่สูงฯ การจัดการมัคคุเทศก์ท้องถิ่นโดยชุมชนบนพื้นที่สูงฯ การเพิ่มศักยภาพการผลิตพืชปลอดภัยของชุมชนบนพื้นที่สูง เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยว การจัดการสิ่งแวดล้อมเพื่อการท่องเที่ยวบนพื้นที่สูงฯ และการจัดการตลาดท่องเที่ยวชุมชนบนพื้นที่สูงฯ จากการวิเคราะห์ข้อมูลผู้วิจัยขอเสนอผลการวิจัยเพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ ดังนี้

ผลการศึกษาริบทและศักยภาพการท่องเที่ยวตำบลทุ่งสมอ พบว่า ศักยภาพด้านพื้นที่ธรรมชาติเป็นทุนเดิมที่มีอยู่ในท้องถิ่น สามารถนำมาประกอบกิจกรรมท่องเที่ยวได้หลายประเภท เช่น การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม การท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ การท่องเที่ยวเชิงเกษตร และการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ ตัวอย่างเช่น เส้นทางท่องเที่ยวเขาหลังถ้ำ และศักยภาพ พื้นที่ด้านวัฒนธรรมตำบลทุ่งสมอ มีวัฒนธรรมท้องถิ่นที่เป็นอัตลักษณ์เฉพาะตน เป็นวัฒนธรรมแบบผสมผสานระหว่างภาคเหนือ ภาคอีสาน และภาคกลาง และยังใกล้ชิดกับวัฒนธรรมชนเผ่าบนพื้นที่สูง ได้แก่ เผ่าม้ง เผ่าลีซอ เผ่าเย้า เผ่าจีน เผ่ามูเซอคำ และเผ่าอีก้อ

สำหรับการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในชุมชนให้สามารถจัดการท่องเที่ยวและดำเนินการธุรกิจท่องเที่ยวได้นั้น ผู้วิจัยคณะผู้วิจัยและชุมชน ได้ร่วมกันกำหนดแผนดำเนินการเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ โดยการสำรวจแหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่และพื้นที่ใกล้เคียง จัดฝึกอบรมเรื่องการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนในหัวข้อการจัดการองค์กรธุรกิจท่องเที่ยวชุมชน การจัดการโฮมสเตย์โดยชุมชน การจัดการมัคคุเทศก์ท้องถิ่น การเพิ่มศักยภาพการผลิตพืชปลอดภัย การจัดการสิ่งแวดล้อมเพื่อการท่องเที่ยว การจัดการตลาดท่องเที่ยวชุมชน และได้ไปศึกษาดูงานโฮมสเตย์ที่หมู่บ้านมาตุลีและหมู่บ้านเหล่าหญ้า อำเภอเขาค้อ ที่หมู่บ้านบุไทร ตลาดน้ำอัมพวา และตลาดโบราณ จากการวิจัยและพัฒนาครั้งนี้ทำให้คนในชุมชนมีความรู้ความเข้าใจและสามารถจัดการท่องเที่ยวได้ได้แก่

1. การกำหนดรูปแบบการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน ซึ่งมีโครงสร้างการบริหารประกอบด้วย ประธานกลุ่มวิสาหกิจโฮมสเตย์ รองประธานกลุ่ม งานบริหารทั่วไป ได้แก่ ฝ่ายเลขานุการ ฝ่ายเหรียญกษาปณ์ ฝ่ายการตลาด ฝ่ายรักษาความปลอดภัย และงานบริหารกิจกรรม ได้แก่ ฝ่ายโฮมสเตย์ ฝ่ายมัคคุเทศก์ และ ศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง

2. การจัดการโฮมสเตย์ ชาวบ้านได้รวมกลุ่มกันจดทะเบียนจัดตั้งกลุ่มวิสาหกิจโฮมสเตย์ตำบลทุ่งสมอขึ้นได้ มีรูปแบบเป็นกลุ่มวิสาหกิจ บ้านพักแต่ละหลังมีจุดขายที่แสดงถึงวิถีชนบทแตกต่างกันไป มีจุดท่องเที่ยวฐานความรู้ คือ ฐานที่ 1 เป็นศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง ฐานที่ 2 เกษตรปลอดสารและการแปรรูปผลิตภัณฑ์ทางเกษตร ฐานที่ 3 แหล่งผลิตปุ๋ยอินทรีย์อัดเม็ด เต้าเห่าถ่านแบบเศรษฐกิจพอเพียง และการจัดการพื้นที่ตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง และมีเส้นทางท่องเที่ยวในพื้นที่และพื้นที่ใกล้เคียง เส้นทาง ได้แก่ เส้นทางที่ 1 สัมผัสธรรมชาติที่เขาหลังเส้นทางที่ 2 ภูเขาบนดิน

3. การจัดการมัคคุเทศก์ ได้เกิดกลุ่มมัคคุเทศก์ท้องถิ่นขึ้น โดยให้เป็นกิจกรรมส่วนหนึ่งของกลุ่มวิสาหกิจโฮมสเตย์ตำบลทุ่งสมอ และแบ่งมัคคุเทศก์เป็น 2 กลุ่ม คือ มัคคุเทศก์นำทาง ได้แก่ ประชาชนที่มีรติวิโกลัง จำนวน 10 คน และกลุ่มที่ 2 คือกลุ่มยุวมัคคุเทศก์ ได้แก่ นักเรียนโรงเรียนบ้านทุ่งสมอ จำนวน 18 คน แต่ละกลุ่มมีบทบาทหน้าที่ ดังนี้ กลุ่มมัคคุเทศก์นำทาง ทำหน้าที่พานักท่องเที่ยวไปเที่ยวแหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่ และให้ความรู้แก่นักท่องเที่ยว ตามเส้นทาง แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติและแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่กำหนดไว้ กลุ่มยุวมัคคุเทศก์ ทำหน้าที่ในการนำพาและให้ความรู้แก่นักท่องเที่ยว โดยอยู่ประจำจุดคือ ที่เขาค้อทะเลภู ศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง จุดเสียงปิ่นแดง และสวนสมุนไพรมันที่บ้านนายแจ่ม จันทร์เขียน ศาลปู่ศาลย่า วัดทุ่งสมอ วัดนายาว วัดโคกเปือก และพระธาตุกาญจนา

4. การจัดการเพิ่มศักยภาพผลผลิตพืชผักปลอดภัย ในการวิจัยครั้งนี้ได้รูปแบบการผลิตพืชผักปลอดสารเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยว คือ จัดเป็นศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง มีการปลูกพืชผักปลอดสารโดยใช้พืชผักที่ทนทานต่อโรคและแมลง ได้แก่ พริกม้ง มะระจีน และข้าวไร่ ใช้น้ำส้มควันไม้จากการเผาถ่านทำน้ำหมักชีวภาพสูตรต่าง ๆ บำรุงผักและป้องกันกำจัดแมลง ใช้กาบตากตะกอนจากการหมักแก๊สชีวภาพที่หมักจากมูลสุกรและใช้ปอเทืองเป็นปุ๋ยบำรุงดิน ทำเครื่องตะบันน้ำป้อนน้ำจากคลองขึ้นมารดผักโดยไม่ใช้พลังงาน ทำไบโอดีเซลจากน้ำมันเก่าใช้กับรถยนต์ เลี้ยงปลา เป็ด ไก่ และกบไว้เป็นอาหาร จัดพื้นที่กางเต็นท์สำหรับนักท่องเที่ยว และได้ลงนามความร่วมมือกัน 3 ฝ่าย ระหว่างนายพยัคฆ์ จวนตรง ประธานกรรมการศูนย์กับมหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์และสำนักงานเกษตรอำเภอเขาค้อ ที่ร่วมกันพัฒนาศูนย์ ทำให้ศูนย์ได้รับการพัฒนาอย่างรวดเร็ว มีนักท่องเที่ยวและผู้สนใจเข้ามาศึกษาดูงานเป็นจำนวนมาก

5. การจัดการสิ่งแวดล้อม ชุมชนและกลุ่มวิสาหกิจโฮมสเตย์ตำบลทุ่งสมอ สามารถนำไม้ดอกไม้ประดับและพืชผัก มาประดับมาตกแต่งได้อย่างสวยงาม ปรับภูมิทัศน์ข้างทางของชุมชนโดยใช้ปอเทืองและทานตะวัน ปลูกให้ออกดอกสวยงามในฤดูท่องเที่ยว สามารถเป็นแหล่งท่องเที่ยวได้ ชุมชนได้นำเศษผักมาเลี้ยงสัตว์ ทำน้ำหมักชีวภาพ ทำปุ๋ยพืชสด ทำปุ๋ยหมัก และนำฟางข้าวไร่ใช้คลุมแปลงผักเพื่อลดการใช้น้ำและสารเคมีในการกำจัดวัชพืช มีการวางผังศูนย์เรียนรู้การเกษตรแบบพอเพียงขึ้นใหม่ เพื่อให้มีความเหมาะสมกับสภาพพื้นที่และใช้พื้นที่ให้ประโยชน์ได้มากที่สุด การปลูกปอเทืองบริเวณแปลงปลูกข้าวทำให้ข้าวเจริญเติบโตดีมากและให้ผลผลิตสูงขึ้น และทำการปลูกหญ้าแฝกช่วยป้องกันการพังทลายของหน้าดิน ธาตุอาหารในดินไม่สูญเสีย การพัฒนาศูนย์เรียนรู้การเกษตรแบบพอเพียง ได้รับรางวัล ชนะเลิศอันดับ 1

ระดับจังหวัด และส่งเข้าประกวดระดับภาคเหนือ ซึ่งได้รับรางวัลชมเชยของภาคเหนือ (อันดับที่ 4) ผลสืบเนื่องจากการวิจัย

6. การจัดการตลาด ชุมชนได้กำหนดรูปแบบการตลาด โดยให้เป็นฝ่ายการตลาดในโครงสร้างการบริหารของกลุ่มวิสาหกิจโฮมสเตย์ตำบลทุ่งสมอ และนำกิจกรรมของกลุ่มวิสาหกิจโฮมสเตย์ตำบลทุ่งสมอ มาดำเนินการด้านการตลาด มีจุดเน้นที่การส่งเสริมการขาย ดังนี้ (1) จัดทำป้ายไว้นิลประชาสัมพันธ์ (2) จัดส่งข้อมูลการสำรวจเส้นทางท่องเที่ยวตำบลทุ่งสมอ ให้ประชาสัมพันธ์มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์ จัดพิมพ์เผยแพร่ ในราชภัฏเพชรบูรณ์โพสต์ ซึ่งออกเป็นรายเดือนในการเผยแพร่กิจกรรมต่างๆ ของมหาวิทยาลัย ส่งไปยังหน่วยงานต่างๆ และมหาวิทยาลัยราชภัฏทั่วประเทศ เพื่อเป็นการประชาสัมพันธ์ช่องทางหนึ่ง (4) จัดพิมพ์โบรชัวร์ราคาแพ็ค (5) จัดทำเว็บไซต์ เป็นลักษณะแบนเนอร์ เพื่อฝากข้อมูลประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวของชุมชนตำบลทุ่งสมอและเขาค้อโฮมสเตย์ โปรแกรมการท่องเที่ยว แพ็คเก็จทัวร์ กับหน่วยงานการท่องเที่ยวต่างๆ เช่น สำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดเพชรบูรณ์ สำนักงานเทศบาลเมืองเพชรบูรณ์ (6) ขอความร่วมมือในการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวผ่านสถานีวิทยุชุมชน มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์ และสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย (สวท.) จังหวัดเพชรบูรณ์

Abstract

This research is The Management by the Highland Community Tambol Tung Samor, Khao Kor District, Phetchabun Province. This is a qualitative research. The data collect from document, observation, interview, recording the conversation and data analysis. The sample is 40 people who live in Ban Tung Samor and Ban Na Yao Village by identifying the research. The researcher purpose 2 objectives 1) to study the context and potential tourism. 2) to develop human resource in community with knowledge, understanding, and can arrange the program of tourism. The tourism organization on highland community such as home stay by highland community, The management of local guide. The potential of organic plant for promote the tourism, environmental management for tourism and tourism marketing management in highland community. The result form data analysis as follow;

The result of the study context and the potential tourism found that the potential natural area can arrange the tourist activities in many kinds such as eco-tourism, cultural tourism, tourism history, ago-tourism and medical tourism for example Kao Lang Thum tourist route and potential of culture Tambol Tung Samor has a unique culture. This is the culture mixed between North, Isan and Central also close to hill tribe culture such as Hmong Tribe , Leesor Tribe, Yao Tribe, Kin Tribe, Black lahu Tribe and Akha Tribe.

In case of human resource development in the community can manage business travel and tourism. The research team and community co-operation plans to achieve objective by survey the tourism in the area and nearby area. Management training on community tourism in the tourism section of the community organization, Home stay management by community, Local guide management, The enhancement of vegetable production, Environment management for tourism, Tourism Marketing Management community and Study visit home stay at Matulee village and Lao ya village Khao Kor District ,Bu Sai village, Amphawa Floating Market and Ancient Market. From this research and develop make the people in the community know and understand that can arrange the tourism such as,

1. Design model of tourism management by community that the structure of administration consists of the president of home stay enterprise, Vice President, general administration (secretary, financial, marketing, security and activity administration (home stay section, guide section, and efficiency economy center)
2. Home Stay Management, The villager gather incorporated enterprise

home stay of Tambol Tung Samor. Form a group enterprise each villa has a selling point that represents the rural way different. The knowledge base is (1) efficiency economy center and (2) organic agricultural and processing agricultural products.

(3) Organic fertilizer charcoal kiln sufficiency economy and held the area as to sufficiency economy and travel routes in the area and nearby including 2 routes Route (1) Nature touch at Kao Lung, Route (2) Star on The ground.

3. Guide Management, Formed a group with local guide the activities of the home stay enterprise Tambol Tung Samor and divided guide into 2 groups that is navigation guide are the 10 people have Vee-Gong vehical. Group 2 is Youth guide that is 18 student of Ban Tung Samor School. Each group is responsible for the following,

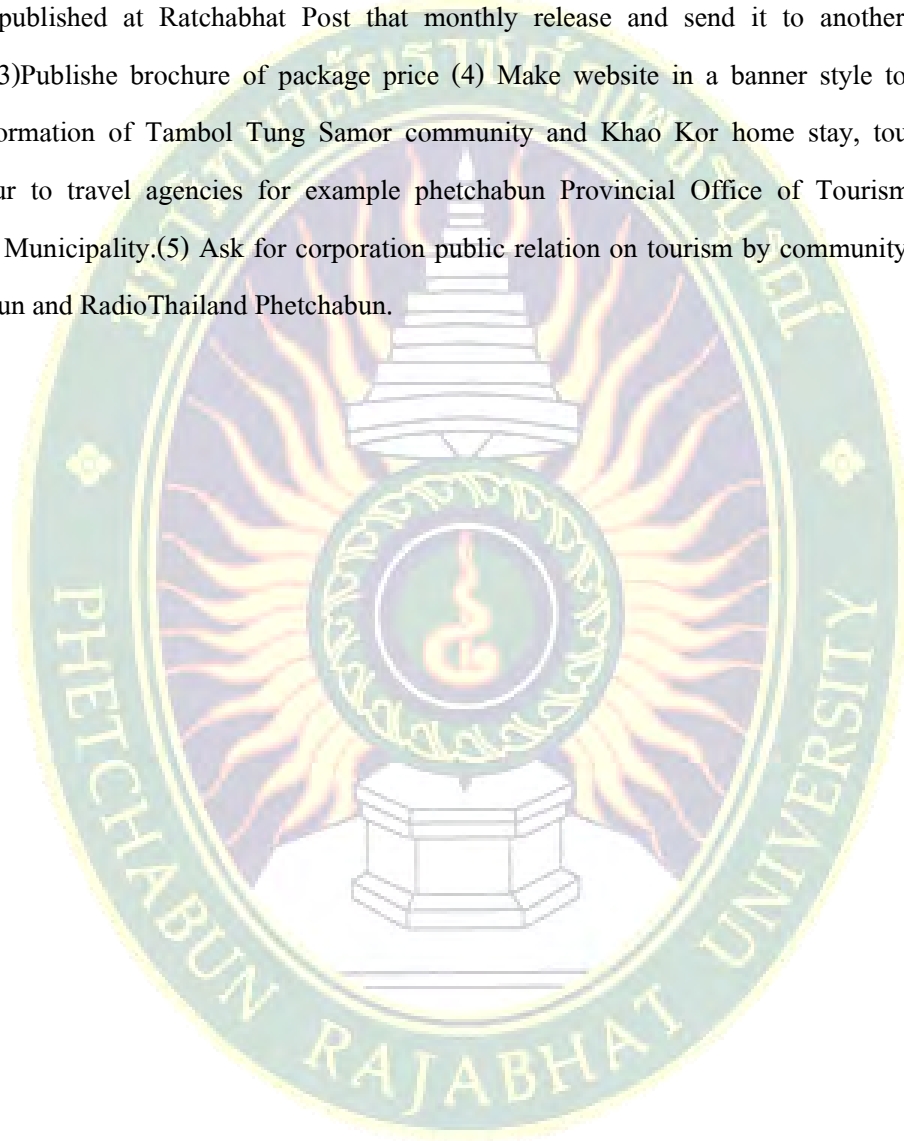
1. The duties of Navigation guide is take tourists to visit attractions in the area and educate them along the natural attractions and eco-tourism specific.
2. The duty of youth guide is to lead and educate tourists. The point is that Khao Kho Thalepoo, Sufficiency economy learning center, Siang Puan Teak point and Herb garden at Mr.Chalam Jankhian's house, San Pu San Ya, Tung Samor temple, Na Yao temple, Kok Plak temple, Pha that Kanjana.

4. Management potential vegetable crop safety. In this study the form of organic vegetable production to promote tourism is classified as sufficiency economy learning center. That has grown organic vegetables that resistant to diseases and insects such as chayote, Chinese bitter gourd and rice. Use the wood vinegar of various formulas to maintenance vegetable and insect. Use precipitated from the waste fermentation biogas from pig manure fermentation and use crotalaria juncea as soil fertilizer. Make hydraulic ram pump, pump up water from the canal without to use energy. Make bio-diesel fuel for car. Raise fish, duck, chicken and frogs as food. Organize tent space for tourists. Signe memorandum of understanding (MOU) with third party between Mr.Payak Chuantong, committee chairman and Phetchabun Rajabhat University and Agricultural Extension Office to cooperate center. The center has been developing rapidly. There are many tourists and those interested to study there.

5. Environmental Management, community and home stay enterprise Tambol Tung Samor can bring flowers and vegetable for decorating. The adjust landscape sideway by using crotalaria juncea and sunflowers that grow it in the tourist season. Community use waste vegetable for animal food, fertilizer plant, and using rice straw covered vegetable garden for reduce to use water and chemical. Plan to organize the center to learn new agricultural sufficiency that suitable to each area. Planting crotalaria juncea at the rice field make the rice grow and get higher productivity and planting vetiver help to prevent

soil erosion, soil nutrients are not lost, development efficiency agricultural learning center until won the first runner in a provincial level and join the contest of North level, which won the admiration of the North (position 4)

6. Marketing Management, community design marketing plan by marketing section of Tung Samor home stay enterprise. The activities is focus on promotion as following, (1) Make vinyl banners (2) Send information of travel routes of Tambol Tung Samor to Public Relation of Phetchabun Rajabhat University published at Ratchabhat Post that monthly release and send it to another institute for promoting.(3)Publishe brochure of package price (4) Make website in a banner style to promote the tourism information of Tambol Tung Samor community and Khao Kor home stay, tourist program, package tour to travel agencies for example phetchabun Provincial Office of Tourism and Sports, Phetchabun Municipality.(5) Ask for corporation public relation on tourism by community radio station of Phetchabun and RadioThailand Phetchabun.

สารบัญ

หน้า

คำนำ

บทคัดย่อภาษาไทย

บทคัดย่อภาษาอังกฤษ

สารบัญ

บทที่ 1 บทนำ

ความสำคัญและปัญหาการวิจัย 1

วัตถุประสงค์ของการวิจัย 3

เป้าหมาย 3

ขอบเขตการวิจัย 4

นิยามศัพท์ 4

กรอบแนวคิดของแผนงานวิจัย 5

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ 6

บทที่ 2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ตอนที่ 1 บริบทและศักยภาพการท่องเที่ยวของตำบลทุ่งสมอ 7

ตอนที่ 2 การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน 20

ตอนที่ 3 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง 52

บทที่ 3 วิธีดำเนินการวิจัย

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง 62

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย 62

การเก็บรวบรวมข้อมูล การประมวลผล การสังเคราะห์ 62

บทเรียน และกิจกรรมงานวิจัย

บทที่ 4 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

ตอนที่ 1 ผลการศึกษาบริบทและศักยภาพการท่องเที่ยว 67

ตำบลทุ่งสมอ

ตอนที่ 2 ผลการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในชุมชน ให้มี 69

ความรู้ความเข้าใจและสามารถจัดการการท่องเที่ยวได้ และ
การจัดองค์กรดำเนินการธุรกิจท่องเที่ยวชุมชนบนพื้นที่สูงฯ
ได้ด้วยตนเอง

บทที่ 5 สรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

สรุปผล 84

อภิปรายผล 92

ข้อเสนอแนะ 97

บรรณานุกรม

ภาคผนวก

ประวัติผู้วิจัย

สารบัญตาราง

สารบัญตาราง

หน้า

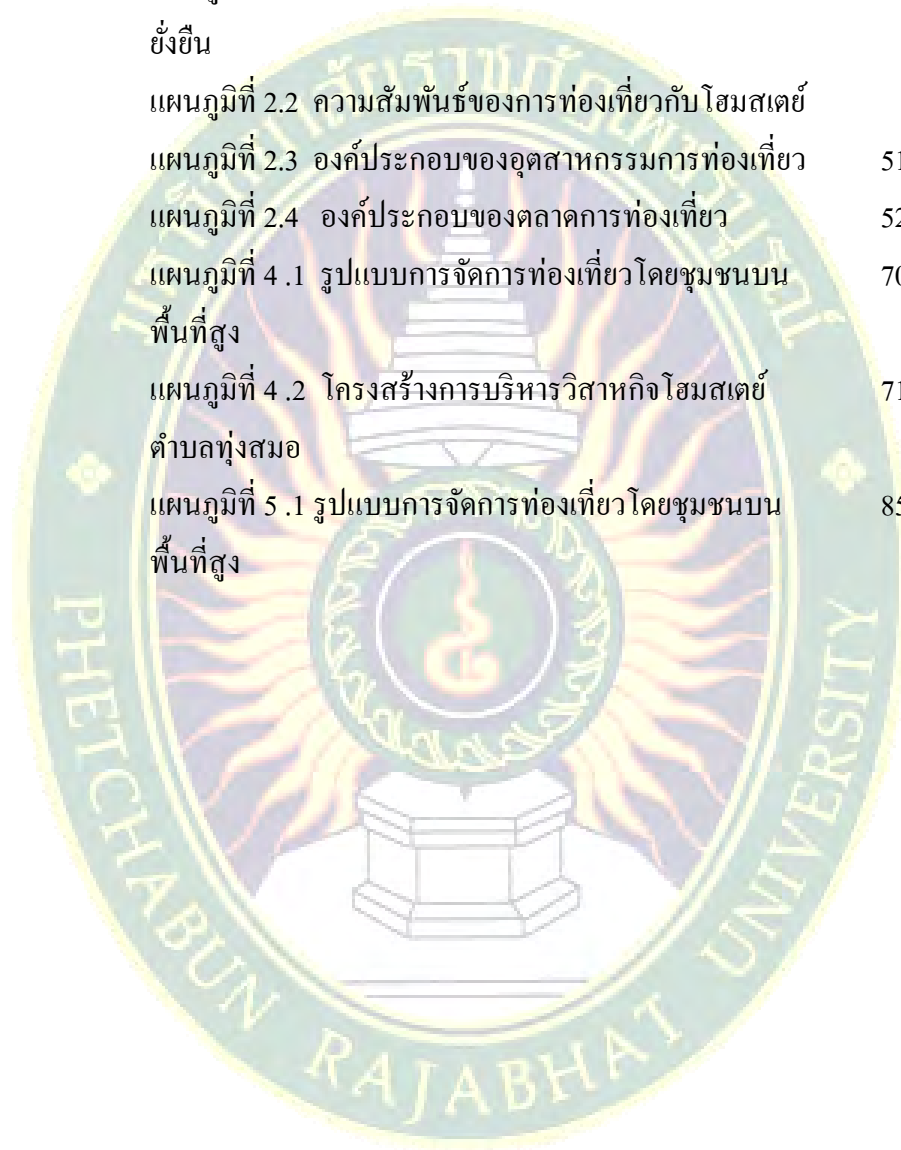
ตารางที่ 4.1 แผนการดำเนินงานการจัดการท่องเที่ยวโดย
ชุมชนตำบลทุ่งสมอ

69

สารบัญแผนภูมิ

แผนภูมิ	หน้า
แผนภูมิที่ 1.1 กรอบแนวคิดการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนบนพื้นที่สูง	35
แผนภูมิที่ 2.1 การจัดการโฮมสเตย์กับการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน	36
แผนภูมิที่ 2.2 ความสัมพันธ์ของการท่องเที่ยวเกี่ยวกับโฮมสเตย์	
แผนภูมิที่ 2.3 องค์ประกอบของอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว	51
แผนภูมิที่ 2.4 องค์ประกอบของตลาดการท่องเที่ยว	52
แผนภูมิที่ 4.1 รูปแบบการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนบนพื้นที่สูง	70
แผนภูมิที่ 4.2 โครงสร้างการบริหารวิสาหกิจโฮมสเตย์ตำบลทุ่งสมอ	71
แผนภูมิที่ 5.1 รูปแบบการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนบนพื้นที่สูง	85

บทที่ 1

บทนำ

ความสำคัญและปัญหาการวิจัย

การท่องเที่ยวเป็นอุตสาหกรรมที่ทำรายได้เป็นเงินตราต่างประเทศให้กับหลายประเทศ ก่อให้เกิดการลงทุนในธุรกิจท่องเที่ยวเพื่อให้บริการแก่นักท่องเที่ยว ช่วยสร้างงานอาชีพให้กับประชาชนมีงานมีรายได้ สำหรับประเทศไทยรายได้จากการท่องเที่ยวนำรายได้เข้าสู่ประเทศเป็นลำดับสองรองจากรายได้การส่งออกคอมพิวเตอร์และอิเล็กทรอนิกส์ โดยในปี พ.ศ. 2545 มีรายได้จากนักท่องเที่ยวต่างชาติ 323,484 ล้านบาท จากนักท่องเที่ยวชาวไทย 235,337 ล้านบาท รวม 558,821 ล้านบาท และองค์การการท่องเที่ยวโลก(WTO) ได้พยากรณ์ไว้ว่า ใน พ.ศ.2553 จะมีรายได้จากการท่องเที่ยวมากกว่า 100 ล้านล้านบาท (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย อ้างใน บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา 2548:1-2) และการคาดการณ์สถานการณ์ท่องเที่ยวโลก พ.ศ. 2545-2563 มีการเติบโตของนักท่องเที่ยวทั่วโลกเฉลี่ยประมาณร้อยละ 4.1 ต่อปี พ.ศ. 2553 นักท่องเที่ยวทั่วโลก 1 พันล้านคน พ.ศ. 2563 นักท่องเที่ยวโลกทั่ว 1.6 พันล้านคน ประเทศไทยจะมีนักท่องเที่ยวเป็นอันดับ 3 รองจากจีนและมาเลเซีย และยุทธศาสตร์การท่องเที่ยวปี 2547-2551 กำหนดวิสัยทัศน์ให้ประเทศไทยเป็นศูนย์กลางการท่องเที่ยวแห่งเอเชีย (Tourism Capital of Asia) ในปี 2551 ในขณะที่เดียวกันยังมีการตั้งเป้าหมายให้ประเทศไทยเป็นจุดหมายปลายทาง ที่มีคุณภาพ (Quality Destination) เพื่อนำไปสู่เป้าหมายสูงสุด คือ แหล่งท่องเที่ยวที่ได้มาตรฐานสากล

จากสถานการณ์ดังกล่าวทำให้จังหวัดภาคเหนือตอนล่าง กลุ่มที่ 1 ได้แก่ จังหวัดพิษณุโลกอุตรดิตถ์ สุโขทัย ตาก และเพชรบูรณ์ กำหนดยุทธศาสตร์พัฒนากลุ่มจังหวัดไว้ ดังนี้

วิสัยทัศน์ ศูนย์กลางบริการสีเขียวอิน โดจิน

ยุทธศาสตร์ พัฒนาเพื่อเป็นศูนย์กลางบริการสีเขียวอิน โดจินแห่งเศรษฐกิจและการท่องเที่ยว

เป้าหมาย ได้แก่ (1) เชื่อมโยงเส้นทางคมนาคมในกลุ่มจังหวัด ภูมิภาค และต่างประเทศ

เพื่อใช้ศักยภาพแหล่งที่ตั้ง และความพร้อมของโครงการบริการพื้นที่ที่มีอยู่ สร้างเศรษฐกิจเชื่อมโยงกับเศรษฐกิจเพื่อนบ้าน พัฒนาและอนุรักษ์เชื่อมโยงแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์และประวัติศาสตร์ส่วนรวมยุคเป็นศูนย์กลางบูรณาการเพื่อสร้างศักยภาพการผลิตและการบริการที่ประทับใจ ส่งเสริมการใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสมเพื่อเพิ่มมูลค่าเกษตร เป็นจุดรองรับและประสานการเชื่อมโยงการค้าชายแดน และ มีการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างเป็นระบบ

กลยุทธ์การจัดการท่องเที่ยว ได้แก่ บริหารจัดการทรัพยากรน้ำและสิ่งแวดล้อม พัฒนาระบบการผลิต การบริหารจัดการและการตลาดสินค้าเกษตร พัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์ ประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม และ พัฒนาให้เป็นเมืองน่าอยู่

จังหวัดเพชรบูรณ์เป็นจังหวัดที่ได้รับการประกาศให้เป็นจังหวัดเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวในระดับประเทศจังหวัดหนึ่ง และแหล่งท่องเที่ยวเป็นที่รู้จักของคนทั้งในและนอกประเทศ คืออำเภอเขาค้อ อำเภอเขาค้อมีเส้นทางอินโดจีนผ่านจึงมีโอกาสเติบโตทางการท่องเที่ยวสูง และยังมีศักยภาพตามกระแสการท่องเที่ยวรูปแบบใหม่ ๆ ได้แก่ Eco-Tourism Environmental-Friendly Tourism GreenTourism Village-based Tourism Agro-Tourism และ Healths Tourism และสามารถตอบสนองกระแสการท่องเที่ยวของโลก 3 E และ 3 S ได้ กล่าวคือ 3 E ได้แก่ Entertainment (สนุกสนาน) Excitement (ตื่นเต้น) Education (ได้รับความรู้) และ 3 S ได้แก่ Security (ความปลอดภัย) Sanitation (สุขอนามัย) และ Satisfaction (ความพึงพอใจ) ทั้งนี้เพราะอำเภอเขาค้อเป็นพื้นที่ที่มีเทือกเขาน้อยใหญ่สลับซับซ้อนกันสวยงามและมีเอกลักษณ์เฉพาะตน ดังเช่นอุทยานแห่งชาติเขาค้อจะมีเทือกเขาทอดยาวประกอบด้วย เขาค้อและเขาป่าที่สูงกว่าระดับน้ำทะเลประมาณ 1,174 เมตร และ 1,200 เมตร ตามลำดับ นอกจากนี้ยังแวดล้อมไปด้วยเขาใหญ่ เขาตะเลียบ โง๊ะ เขาหินตั้งบาตร เขาห้วยทราย และเขาอุ่มแพ ป่าไม้ในแถบนี้เป็นเขตป่าเต็งรังหรือป่าไม้สลับใบป่าสน และป่าดิบที่นาสนใจ และปกคลุมไปด้วยต้นก่อเป็นพันธุ์ไม้ตระกูลปาล์ม ลักษณะคล้ายต้นตาลแต่ออกผลเป็นทะลายน้อยมาก อากาศที่เขาค้อจะเย็นตลอดปีและค่อนข้างเย็นจัดในฤดูหนาว นอกจากนี้ยังมีสถานที่ท่องเที่ยวที่เป็นอนุสรณ์ให้รำลึกถึงความแตกแยกทางความคิดของคนไทย จนกลายเป็นสงครามเลือด สมรภูมิมรบครั้งนี้อยู่ที่อำเภอเขาค้อ ได้แก่ อนุสาวรีย์จีนฮ่อ ฐานอิทธิ (พิพิธภัณฑสถานอาวุธ) อนุสาวรีย์สถานผู้เสียสละ หมู่บ้านผู้กล้า มีหูลมหลบภัยและเครื่องมือเครื่องใช้ของพวกคอมมิวนิสต์ให้ได้ศึกษาที่ น้ำตกศรีดิษฐ์และน้ำตกป่าแดง มีกิจกรรมล่องแก่งตามลำน้ำเข็ก และท่องเที่ยวทุ่งหญ้าสะวันนาในเขตอุทยานเขาค้อและอุทยานทุ่งแสงหลวง โดยเส้นทางจักรยานและเส้นทางเดินเท้า มีแหล่งโบราณคดีเกี่ยวกับเส้นทางค้าระหว่างจีนกับสยามสุโขทัย มีสุสานหอย แมงกะพรุนน้ำจืด มีไร่ปิ่นซึ่งเป็นสวนเกษตรขนาดใหญ่ให้ศึกษาพืชผักและไม้ผลเมืองหนาว เป็นต้น

ตำบลทุ่งสมอเป็นตำบลหนึ่งในอำเภอเขาค้อที่มีศักยภาพด้านการท่องเที่ยวสูง เพราะมีทุนเดิมทางการท่องเที่ยวมากมาย เช่น ลานหินปุ่ม ถ้ำค้างดาว ถ้ำน้ำตกผาทอง และเขาหลังถ้ำซึ่งจุดชมวิวมองเห็นทิวทัศน์ ถึงอำเภอหล่มสัก อำเภอเมืองเพชรบูรณ์ และมองเห็นยอดเขาภูกระดึง แหล่งโบราณคดีเกี่ยวกับเส้นทางค้าระหว่างจีนกับไทยสมัยสุโขทัย และมีโครงการผลิตไฟฟ้าประหยัดพลังงานด้วยพลังลมของบริษัทเยอรมันอิตาเลียน เป็นแหล่งศึกษาที่น่าสนใจ ขณะนี้ได้ติดตั้งเสาวัดแรงลมแล้ว มีความแรงลมเพียงพอตามความต้องการ บริษัทได้ดำเนินโครงการขอใช้พื้นที่ไปกว่า 90% แล้ว คาดว่าเมื่อผ่านการขออนุญาต จะเริ่มก่อสร้างภายในปี พ.ศ. 2552 (จากการให้สัมภาษณ์ของนายยอดยิ่ง ตักดีเจริญชัยสกุล ทีมงานสำรวจพื้นที่ของโครงการ) คาดว่าสามารถดึงดูดความสนใจของนักท่องเที่ยวได้ อีกส่วนหนึ่งตำบลทุ่งสมอมีพื้นที่ตั้งอยู่บนเส้นทางหลักการท่องเที่ยวที่เชื่อมโยงระหว่างถนนทางหลวงแผ่นดินเส้นสระบุรี-หล่มสัก และพิษณุโลก-หล่มสัก จึงมีนักท่องเที่ยวเดินทางผ่านตลอดฤดูกาลท่องเที่ยว และนักท่องเที่ยวมักจะแวะรับประทานอาหาร ซื้อของใช้ และเข้าพักตามรีสอร์ทในพื้นที่ จึงเห็นได้ว่าการกระจายรายได้จะกระจุกตัวอยู่เพียงคนบางกลุ่มเท่านั้น และจาก การวิจัยของ เพ็ญจันทร์ สังข์แก้ว เรื่อง การพัฒนาธุรกิจท่องเที่ยวเชิง

นิเวศน์ในชุมชนทุ่งสมอ ตำบลทุ่งสมออำเภอเขาค้อ จังหวัดเพชรบูรณ์ เฟรต 1 (พ.ศ. 2547) ได้ศึกษาบริบท และศักยภาพการธุรกิจท่องเที่ยวของชุมชน เพื่อเป็นแนวทางในการดำเนินธุรกิจท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์ และศึกษารูปแบบการพัฒนาธุรกิจท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์ของชุมชนทุ่งสมอ อย่างไรก็ตามรูปแบบการพัฒนาธุรกิจท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์ในชุมชนทุ่งสมอไม่อาจสมบูรณ์ จนกว่าจะมีการทดลองดำเนินการจริง

จากการลงพื้นที่พบว่าชุมชนยังมีความต้องการจะพัฒนาธุรกิจชุมชนให้ยั่งยืนด้วยการท่องเที่ยว ดังนั้นคณะผู้วิจัยและชุมชนจึงเห็นพ้องต้องกันว่า ควรต้องทำการวิจัยเรื่อง การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน บนพื้นที่สูง อำเภอเขาค้อ จังหวัดเพชรบูรณ์ ให้เป็นเครื่องมือพัฒนาธุรกิจชุมชนอย่างยั่งยืน

วัตถุประสงค์

- 1 เพื่อศึกษาบริบทและศักยภาพการท่องเที่ยว
- 2 พัฒนาศักยภาพชุมชนให้มีความรู้ ความเข้าใจ และสามารถจัดการท่องเที่ยวได้อย่างยั่งยืน
 - 2.1 การจัดองค์การดำเนินการธุรกิจท่องเที่ยวชุมชนบนพื้นที่สูงฯ
 - 2.2 การจัดการโฮมสเตย์โดยชุมชนบนพื้นที่สูงฯ
 - 2.3 การจัดการมัคคุเทศก์ท้องถิ่นโดยชุมชนบนพื้นที่สูงฯ
 - 2.4 การเพิ่มศักยภาพการผลิตพืชปลอดภัยของชุมชนบนพื้นที่สูง เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยว
 - 2.5 การจัดการสิ่งแวดล้อมเพื่อการท่องเที่ยวบนพื้นที่สูงฯ
 - 2.6 การจัดการตลาดท่องเที่ยวชุมชนบนพื้นที่สูงฯ

เป้าหมาย

การวิจัยเรื่องการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนบนพื้นที่สูง อำเภอเขาค้อ จังหวัดเพชรบูรณ์ มีเป้าหมายเชิงยุทธศาสตร์ เป้าหมายเชิงผลผลิต และเป้าหมายเชิงผลลัพธ์ ดังนี้

1. เป้าหมายเชิงยุทธศาสตร์
 - 1.1 พัฒนาศักยภาพชุมชนให้มีความรู้ในการจัดการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนด้วยตนเอง
 - 1.2 มีรูปแบบการท่องเที่ยวชุมชนบนพื้นที่สูง
 - 1.3 มีองค์การดำเนินการท่องเที่ยวบนพื้นที่สูง
 - 1.4 ชุมชนมีความรู้ ความเข้าใจ และสามารถจัดการปัจจัยเกื้อหนุนการท่องเที่ยวชุมชนให้ยั่งยืน
 - 1.5 การจัดการโฮมสเตย์โดยชุมชนบนพื้นที่สูงฯ
 - 1.6 การจัดการมัคคุเทศก์ท้องถิ่นโดยชุมชนบนพื้นที่สูงฯ
 - 1.7 การเพิ่มศักยภาพการผลิตพืชปลอดภัยของชุมชนบนพื้นที่สูงเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยว
 - 1.8 การจัดการสิ่งแวดล้อมเพื่อการท่องเที่ยวบนพื้นที่สูงฯ
 - 1.9 การตลาดท่องเที่ยวชุมชนบนพื้นที่สูงฯ

2. เป้าหมายของผลผลิต (output) และตัวชี้วัด

2.1 มีรูปแบบการท่องเที่ยวชุมชนบนพื้นที่สูง

2.2 มีองค์กรดำเนินธุรกิจท่องเที่ยวโดยชุมชน

2.3 ชุมชนมีความรู้ ความเข้าใจ และสามารถจัดการปัจจัยที่เกื้อหนุนการท่องเที่ยว ได้แก่

2.3.1 การจัดการโฮมสเตย์โดยชุมชนบนพื้นที่สูงฯ

2.3.2 การจัดการมัคคุเทศก์ท้องถิ่นโดยชุมชนบนพื้นที่สูงฯ

2.3.3 การเพิ่มศักยภาพการผลิตพืชปลอดภัยของชุมชนบนพื้นที่สูงเพื่อส่งเสริมการ

ท่องเที่ยว

2.3.4 การจัดการสิ่งแวดล้อมเพื่อการท่องเที่ยวบนพื้นที่สูงฯ

2.3.5 การตลาดท่องเที่ยวชุมชนบนพื้นที่สูงฯ

3. เป้าหมายของผลลัพธ์ (outcome) และตัวชี้วัด

3.1 เกิดพลังชุมชน ชุมชนเข้มแข็ง

3.2 ชุมชนสามารถดำเนินการธุรกิจท่องเที่ยวเต็มศักยภาพของตนเอง

3.3 สร้างรายได้และเกิดการเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจชุมชน เช่น สร้างอาชีพให้กับผู้ยังไม่มีอาชีพ สร้างอาชีพใหม่ให้เป็นรายได้เสริมแก่ผู้มีอาชีพหลัก และเกิดธุรกิจท่องเที่ยวชุมชน

3.4 นักวิจัยและคณะมีความรู้ ความเข้าใจ และมีทักษะในการทำวิจัยมากขึ้น

3.5 มีรูปแบบรายงานการวิจัย และงานเผยแพร่ทางวิชาการ

3.6 จังหวัดเพชรบูรณ์มีแหล่งท่องเที่ยวเพิ่มขึ้น

ขอบเขตการวิจัย

พื้นที่การวิจัยครั้งนี้คือ ตำบลทุ่งสมอ อำเภอเขาค้อ จังหวัดเพชรบูรณ์ เนื้อหาในการวิจัย ได้แก่ การประกอบการธุรกิจท่องเที่ยวชุมชน การจัดการปัจจัยที่เกื้อหนุนการท่องเที่ยว ได้แก่ การจัดการมัคคุเทศก์ท้องถิ่น การเพิ่มศักยภาพการผลิตพืชปลอดภัย การจัดการสิ่งแวดล้อมเพื่อการท่องเที่ยว และการตลาดท่องเที่ยวชุมชน ใช้เวลาการวิจัย 1 ปี

นิยามศัพท์

การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน หมายถึงทางเลือกในการจัดการท่องเที่ยวที่ชุมชนเข้ามำกำหนดทิศทางของการท่องเที่ยว บนฐานคิดที่ว่า ชาวบ้านทุกคนเป็นเจ้าของทรัพยากรและมีส่วนได้เสียจากการท่องเที่ยว โดยการนำเอาทรัพยากรในท้องถิ่นต่าง ๆ ที่มีอยู่ ไม่ว่าจะเป็นธรรมชาติ ประวัติศาสตร์ ประเพณี วิถีชีวิต และ วิถีการผลิตของชุมชนมาใช้เป็นต้นทุน หรือปัจจัยในการท่องเที่ยวอย่างเหมาะสม รวมทั้งมีการพัฒนาศักยภาพ

ของคนในชุมชนให้มีความรู้และบทบาทที่สำคัญ ในการดำเนินงานตั้งแต่การตัดสินใจ การวางแผน การดำเนินงาน การสรุปทบทวน และมุ่งเน้นให้เกิดความยั่งยืน และเกิดประโยชน์ต่อท้องถิ่นโดยคำนึง ความสามารถในการรองรับของธรรมชาติเป็นสำคัญ

กรอบแนวคิดของแผนงานวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ได้แบ่งกรอบแนวคิดเป็น 2 แนวคิด คือ การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน และการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1. ทฤษฎีและแนวคิด

พจนานุกรม สอนศรี กล่าวว่า การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน (Community Based Tourism CBT) (2546: 11-12) เป็นรูปแบบการท่องเที่ยวที่มีลักษณะเฉพาะตัว แตกต่างอย่างสิ้นเชิงจากการท่องเที่ยวทั่วไป หากแต่ CBT เป็นการพัฒนาชุมชนที่ให้การท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือ โดยการสร้างความเข้มแข็งขององค์กรชาวบ้าน ในการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวโดยการมีส่วนร่วมของประชาชนในท้องถิ่นการกำหนดหลักการ เพื่อให้เห็นจุดยืนของการท่องเที่ยวโดยชุมชน ซึ่งชุมชนได้นำการท่องเที่ยวมาเป็นเครื่องมือพัฒนาชุมชนคือ

- (1) ชุมชนเป็นเจ้าของ
- (2) ชาวบ้านเข้ามามีส่วนร่วมในการตัดสินใจและกำหนดทิศทาง
- (3) ส่งเสริมความภาคภูมิใจในตนเอง
- (4) ยกระดับคุณภาพชีวิต
- (5) มีความยั่งยืนทางด้านสิ่งแวดล้อม
- (6) คงเอกลักษณ์และวัฒนธรรมท้องถิ่น
- (7) ก่อให้เกิดการเรียนรู้ระหว่างคนต่างวัฒนธรรม
- (8) เคารพในวัฒนธรรมที่แตกต่างและศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์
- (9) เกิดผลตอบแทนที่เป็นธรรมแก่คนท้องถิ่น
- (10) มีการกระจายรายได้สู่สาธารณะประโยชน์ของชุมชน

2. การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (Sustainable Tourism) หมายถึง การพัฒนาที่สามารถตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวและเป็นผู้เป็นเจ้าของท้องถิ่น โดยมีการปกป้องและสงวนรักษา ตลอดจนการจัดการทรัพยากรเพื่อตอบสนองความจำเป็นทางเศรษฐกิจสังคมและสามารถรักษาเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรม และระบบนิเวศด้วย

จากแนวคิดและทฤษฎีข้างต้น ผู้วิจัยได้นำมาประยุกต์ใช้เป็นกรอบแนวคิด การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนบนพื้นที่สูง อำเภอเขาค้อ จังหวัดเพชรบูรณ์ดังนี้

แผนภูมิที่ 1.1 กรอบแนวคิดการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนบนพื้นที่สูง

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ชุมชนมีรูปแบบการท่องเที่ยวเป็นของตนเอง
2. เกิดพลังชุมชน
3. อาจารย์และนักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์มีทักษะในการทำวิจัยเพิ่มมากขึ้น
4. จังหวัดเพชรบูรณ์มีแหล่งท่องเที่ยวที่มีการจัดการโดยชุมชนเพิ่มขึ้น
5. ธุรกิจท่องเที่ยวชุมชนยั่งยืน
6. ชุมชนมีรายได้เสริม

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเรื่อง การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนบนพื้นที่สูง ตำบลทุ่งสมอ อำเภอเขาค้อ จังหวัด เพชรบูรณ์ มีวัตถุประสงค์ 2 ประการ คือ(1) เพื่อศึกษาบริบทและศักยภาพการท่องเที่ยว (2) พัฒนาศักยภาพ มนุษย์ในชุมชนให้มีความรู้ ความเข้าใจ และสามารถจัดการท่องเที่ยวได้อย่างยั่งยืนเกี่ยวกับ การจัดการ การดำเนินการธุรกิจท่องเที่ยวชุมชนบนพื้นที่สูง การจัดการ โสมสเคย์โดยชุมชนบนพื้นที่สูง การจัดการมรดกเทศก์ ท้องถิ่นโดยชุมชนบนพื้นที่สูง การเพิ่มศักยภาพการผลิตพืชปลอดภัยของชุมชนบนพื้นที่สูง เพื่อส่งเสริม การท่องเที่ยว การจัดการสิ่งแวดล้อมเพื่อการท่องเที่ยวบนพื้นที่สูง และการจัดการตลาดท่องเที่ยวโดยชุมชน บนพื้นที่สูง ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องประกอบด้วยสาระสำคัญ 3 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 บริบทและศักยภาพการท่องเที่ยวของตำบลทุ่งสมอ

ตอนที่ 2 การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน

ตอนที่ 3 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ตอนที่ 1 บริบทและศักยภาพการท่องเที่ยวของตำบลทุ่งสมอ

สภาพทั่วไป

ตำบลทุ่งสมอ มีสภาพภูมิประเทศที่มีลักษณะเป็นเนินเขาสลับกับพื้นที่ราบ มีเนื้อที่ประมาณ 40 ตารางกิโลเมตรหรือประมาณ 25,000 ไร่ บริเวณที่ตั้ง มีอาณาเขตติดต่อ ดังนี้

- ทิศเหนือติดต่อกับตำบลแคมป์สน
- ทิศใต้ติดต่อกับตำบลเขาค้อ
- ทิศตะวันออกติดต่อกับตำบลบึงน้ำเต้า
- ทิศตะวันตกติดต่อกับตำบลวังนกแอ่น อำเภอวังทอง จังหวัดพิษณุโลก

ตำบลทุ่งสมอมีทั้งหมด 11 หมู่บ้าน ได้แก่ บ้านทุ่งสมอ บ้านนายาว บ้านแก่งงอย บ้านฝาย บ้านโนน บ้านน้อยเจริญ บ้านประชาสุขสันต์ บ้านนา บ้านโคกแปก บ้านใหม่พัฒนา และบ้านวงศ์ปัญญา มีประชากร 4,1187 คน ชาย 2093 คน หญิง 2094 คน มีความหนาแน่นเฉลี่ย 1047 คน/ตารางกิโลเมตร จำนวน 931 หลังคาเรือน อาชีพหลักของประชากรคือ อาชีพเกษตรกรรม มีทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่ เช่น ป่าสนซึ่ง เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติในที่สาธารณประโยชน์ 100 ไร่ ป่าสงวนอนุรักษ์ 10 ตารางกิโลเมตร เขตอุทยาน แห่งชาติ 10 ตารางกิโลเมตร จุดเด่นของพื้นที่ คือ เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่เป็นธรรมชาติและ มีธุรกิจการ ท่องเที่ยวจากการตั้งสถานที่พักแรมและรีสอร์ทจำนวนมาก ทำให้ประชาชนมีรายได้ในการขายสินค้า ของชุมชน และผลิตผลทางการเกษตร เช่น พืชผักเมืองหนาวให้กับนักท่องเที่ยว แต่อย่างไรก็ตามผลของ

การวิจัยของนักวิจัยได้ค้นพบปัญหาของชุมชนตำบลทุ่งสมอที่เป็นผลกระทบต่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ได้แก่ ปัญหาด้านวัฒนธรรม ขาดการอนุรักษ์ประเพณีดั้งเดิมของท้องถิ่น ปัญหาด้านทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม ได้แก่ ดินเสื่อมสภาพ และป่าไม้ถูกทำลาย ใช้สารเคมีในการเกษตร ปัญหาการส่งเสริมการท่องเที่ยวภายในตำบล ขาดงบประมาณในการพัฒนาสถานที่ท่องเที่ยว (เพ็ญจันทร์ สังข์แก้ว 2547)

สภาพแวดล้อมทางวัฒนธรรมชุมชน

จากการวิจัยของเพ็ญจันทร์ สังข์แก้ว(2547) พบว่า ประชากรในตำบลทุ่งสมออพยพมาจากท้องถิ่นใกล้เคียง ส่วนใหญ่เป็นคนจังหวัดเพชรบูรณ์ คือ พวกลาวหล่มและมีผู้คนที่อพยพมาจากจังหวัดใกล้เคียง บ้างเล็กน้อย เช่น จังหวัดพิจิตร และจังหวัดพิษณุโลก วัฒนธรรมจึงเป็นแบบผสมผสาน ระหว่างภาคเหนือและภาคอีสาน กล่าวคือ มีความเป็นอยู่ที่เรียบง่าย ช่วยเหลือเกื้อกูลกันผู้น้อยเคารพผู้ใหญ่ รักใคร่ กลมเกลียว เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน มีความสัมพันธ์และเป็นมิตรไมตรีอันดีต่อกัน มีความเอื้ออาทรกัน ร่วมกิจกรรมของหมู่บ้าน โดยร่วมคิดร่วมทำและร่วมกันรับผิดชอบ ซึ่งเห็นได้จากการจัดตั้งสภาองค์การบริหารส่วนตำบล นอกจากนี้ยังได้ร่วมกิจกรรมสร้างเสริมให้สังคมอยู่กันอย่างมีความสุข พฤติกรรมเหล่านี้ได้กลายเป็นวัฒนธรรมอันดีงามสืบต่อกันมา วัฒนธรรมของชุมชนทุ่งสมอมี 3 ลักษณะด้วยกัน คือ (1) วัฒนธรรมที่สืบต่อกันด้วยความจำแล้วบอกเล่ากันต่อมา (มุขปฐะ) ได้แก่ นิทานพื้นบ้าน คำกลอน และสุภาษิตต่างๆ (2) วัฒนธรรมที่ถ่ายทอดด้วยท่าทาง (อมุขปฐะ) ได้แก่ การทอผ้า การย้อมสีด้วยวัสดุธรรมชาติ การทำเครื่องจักรสาน การถนอมอาหาร การทำอาหารพื้นบ้าน และการแต่งกาย (3) ลักษณะผสมผสานระหว่างลักษณะที่ 1 และที่ 2 เป็นทั้งแบบด้วยปากและด้วยท่าทาง ได้แก่ ประเพณีประจำท้องถิ่น 12 เดือน บุญแจกข้าว ประเพณีลอยกระทง ประเพณีส่วนบุคคล เช่น ประเพณีผูกเสี่ยว ประเพณีบายสีสู่ขวัญ ดังนี้

ลักษณะที่ 1 วัฒนธรรมที่สืบต่อกับความจำแล้วบอกเล่ากันต่อมา(มุขปฐะ) ได้แก่ เพลงกล่อมเด็ก และนิทานพื้นบ้าน สำหรับตำบลทุ่งสมอมีวัฒนธรรมที่จัดเข้าลักษณะที่ 1 คือ นิทานเรื่องเขาปู่เขาย่า ซึ่งมีเรื่องเล่าสืบต่อกันมาว่าชาวบ้านทุ่งสมอมีนิทานพื้นบ้านเล่าให้ลูกหลานฟังเพื่อเป็นคติสอนใจ เป็นที่ยึดเหนี่ยวและสร้างกำลังใจให้กับคนในชุมชน นายละออ จันทร์ทีก อายุ 58 ปี บ้านนายาว เลขที่ 77 หมู่ที่ 7 ตำบลทุ่งสมอ เล่าว่า นานมาแล้วได้มีปู่สังกะสาักบย่าสังกะลี เป็นสามี-ภรรยาถิ่นอาศัยอยู่บริเวณเขาหลังถ้ำ ปู่เป็นคนเจ้าชู้มาก จึงเกิดการทะเลาะเบาะแว้งกันเรื่อยมา อยู่มาวันหนึ่งย่าสืบรู้ว่าปู่ไปพัวพันกับหญิงสาวในระแวกบ้านเดียวกัน เมื่อปู่กลับมาบ้าน ขณะนั้นกำลังตัดคูดอหอยเพื่อจะแกงหอยที่หามาได้ จากลำธารใกล้บ้าน ด้วยความโมโหยาก็ด่าปู่อย่างรุนแรง ปู่เกิดความโมโหจึงเตะก้อนเส้า (ก้อนหินที่ชาวบ้านนำมาวางสามก้อนทำเป็นเตาไฟหุงต้มอาหาร) กระเด็นไปไกลและค้างอยู่บนยอดต้นยาง บางคนบอกว่ายังมีให้เห็นอยู่ ยายเองก็ระงับโทสะไม่ได้พ่อบอกว่าแกงหอยไม่จำเป็นต้องไปตัดคูดม่น ย่าซึ่งกำลังโกรธจัดได้เอาหอยสดทิ้งลงลำธาร (แม่น้ำเข็กในปัจจุบัน) และไม่หุงหาอาหารให้ปู่กิน ย่าเกลียดชังและสาปแช่งและไล่ปู่ออกจากบ้านแบ่งเขตแดนกัน โดยไม่ให้ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งเหยียบย่ำเข้ามาในเขตแดนของตนชาวบ้านได้นำเรื่องปู่สังกะสาักบย่าสังกะลีนี้มาเล่าให้ลูกหลานฟัง เพื่อชี้ให้เห็นถึง ความเจ้าชู้ของผู้ชาย ที่ทำให้เป็นสาเหตุของการทะเลาะวิวาท

ความสุขในครอบครัวไม่มี เกิดความเกลียดชังกันจนมีการสาปแช่งกันอย่างรุนแรง คำสอนจากนิทาน เรื่องนี้ ช่วยให้สังคมในตำบลทุ่งสมอมีความรักใคร่กลมเกลียวกันและมีความปองดองกัน ทำให้สังคมครอบครัวและชุมชนมีความสุข

ลักษณะที่ 2 วัฒนธรรมที่ถ่ายทอดด้วยท่าทาง(อมุขปาฐะ) เป็นวิถีในการดำรงชีวิตของชาวทุ่งสมอ ที่มีอาชีพหลัก คือ การทำเกษตรกรรม จากข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมลักษณะนี้ ได้แก่

1) การเพาะปลูก

การปลูกพืชผักบนพื้นที่ภูเขา เดิมนั้นจะเตรียมดินเป็นขั้นบันได นับว่าเป็นภูมิปัญญาชาวบ้าน อย่างหนึ่งซึ่งถ่ายทอดมาจากชาวเขา มีการลงแขก (การช่วยกันทำงานโดยอาศัยแรงงาน) ช่วยกันขุดดินทำเป็นขั้นบันได เพื่อไม่ให้น้ำไหลลาดจากที่สูงลงที่ต่ำอย่างรวดเร็ว เป็นการชะลอแรงน้ำไหลทำให้การเกษตร ได้ผลดีมาก แต่เมื่อคนกันมานิยมใช้เครื่องจักรแทนแรงงานคน โดยเฉพาะการใช้รถไถเตรียมดิน ทำให้การปลูกพืชแบบขั้นบันไดเลือนหายไป

2) เครื่องจักรสาน

ภูมิปัญญาชาวบ้านที่นำเอาความรู้จากประสบการณ์จากผู้ใหญ่ถ่ายทอดแก่เด็กมาใช้ แก้ปัญหาในการดำรงชีวิตประจำวัน และใช้แก้ปัญหาต่างๆ ได้จนถึงปัจจุบัน คือ การทำเครื่องจักรสานด้วยไม้ไผ่ที่วัตถุดิบมีมาก ส่วนมากจะทำเป็นเครื่องมือเครื่องใช้ในชีวิตประจำวัน ได้แก่ กระติบข้าว ฝาชีครอบ อากาญ กระจอน ตะกร้า กระบุง กระจาด ไม้ตีแมลงวัน คาดขยะ สุ่มไก่ ตะข่องใส่ปลา ไซจับปลา สุ่มจับปลา บั้งก็ เป็นต้น การทำเครื่องจักรสานของชุมชนทุ่งสมอสามารถพัฒนาเป็นสินค้าจำหน่ายตามแหล่งท่องเที่ยวได้ หากทำเป็นของที่ระลึกก็สามารถทำเป็นรูปทรงขนาดเล็กได้ และสามารถสานเป็นรูปสัตว์ต่างๆ ได้

3) อาหารพื้นบ้าน

อาหารพื้นบ้านของชุมชนทุ่งสมอแต่ละชนิดจะมีรสชาติแบบอีสาน การประกอบอาหารจะมีลักษณะพิเศษกว่าท้องถิ่นอื่นบ้าง เช่น เครื่องปรุง วิธีทำ ตามรายละเอียดต่อไปนี้

(1) ห่อหมกอีปุม (อีแงด) : อาหารพื้นบ้านที่มีตามฤดูกาล อีปุม หรือชาวบ้านเรียกอีกชื่อหนึ่งว่าอีแงด เป็นสัตว์ที่เป็นลูกอ๊อดของเขียดภูเขา เสียงร้องของเขียดชนิดนี้จะดังกังวานมาก มีขนาดโตกว่าลูกอ๊อด ใหญ่เท่าหัวแม่มือ พอถึงฤดูฝนชาวบ้านก็จะออกหาอีปุมตามร่องน้ำซอกเขา แล้วนำมาทำเป็นห่อหมก โดยการเอาพุงอีปุมออกล้างสะอาดแล้วปรุงรสด้วยพริกแกง โดยนำเอาพริกแห้งหรือพริกสด หัวหอม กระเทียมปลอกเปลือกโขลกพอบุบๆ ใส่เกลือเล็กน้อย ไม่ต้องละเอียดนัก นำมาคลุกกับอีปุม เหยาะน้ำปลา และบางคนอาจจะตัดน้ำตาลเล็กน้อย ตะไคร้ทุบเป็นท่อนยาวประมาณ 2 นิ้ว ใส่ใบแมงลัก คลุกเคล้าให้เข้ากันแล้วห่อด้วยใบตอง หรือใส่กระบอกไม้ไผ่ที่เรียกว่าหลาม นำไปนึ่งหรือปิ้ง สุกแล้วรับประทานกับข้าวเหนียวหนึ่งร้อนๆ

(2) แขนบปลา : นำปลาเล็กปลาน้อย (ปลาตะเพียน ปลาช่อน หรือลูกออก) มาปรุงรสด้วยพริกแกง (โขลกพริกแห้งหรือสด หัวหอม กระเทียม เกลือ) ใส่น้ำปลา ตระไคร้ทุบยาว ประมาณ 2 นิ้วใบแมงลัก คลุกเคล้าให้เข้ากันชิมรสแล้วห่อด้วยใบตองนำไปปิ้งไฟอ่อนๆให้สุก รับประทานกับข้าวเหนียวร้อนๆ

(3) ห่อหมกถั่วเต้า : เป็นอาหารพื้นบ้านชนิดหนึ่งที่นิยมรับประทานกันทั่วไป ถั่วเต้า เป็นอาหารพื้นบ้านผลิตจากเมล็ดถั่วเหลืองที่ต้มสุกแล้ว นำหมักเกลือทิ้งไว้ให้ถั่วเน่า เมื่อจะรับประทานก็นำถั่วเน่านั้นมาปรุงรสด้วยเครื่องปรุง ได้แก่ พริก (พริกแห้งหรือ พริกสด) หัวหอมกระเทียม โขลกละเอียด คลุกเคล้าให้เข้ากันกับถั่วเหลืองนำไปใส่น้ำปลาและไข่จะใส่ก็ได้ไม่ใส่ก็ได้แล้วแต่คนชอบเสร็จแล้วห่อด้วยใบตองนำมาย่างไฟอ่อน ๆ จนสุก รับประทานกับข้าวเหนียวร้อนๆ

(4) แขนบปลาชีว : นำปลาเล็กปลาน้อย (ปลาตะเพียน ปลาช่อน หรือลูกออก) มาปรุงรสด้วยพริกแกง (โขลกพริกแห้งหรือสด หัวหอม กระเทียม เกลือ) ใส่น้ำปลา ตระไคร้ทุบยาวประมาณ 2 นิ้วใบแมงลัก คลุกเคล้าให้เข้ากันชิมรส แล้วห่อด้วยใบตองนำไปปิ้งไฟอ่อน ๆ ให้สุก รับประทานกับข้าวเหนียวร้อนๆ

(5) ห่อหมกปลา: หั่นปลาเป็นชิ้นบาง ๆ (ปลาที่นิยม คือ ปลาช่อน และปลาดุก) ปรุงรสด้วยพริกแกง (โขลกพริกแห้ง หรือสด หัวหอม กระเทียม ตระไคร้ เกลือ ปลาร้า ข้าวเหนียวแช่โขลกละเอียดชาวบ้านเรียกว่า ข้าวเบือ) ใส่น้ำปลาใบหอมหั่นใบผักชีลาวหั่น คลุกเคล้าให้เข้ากันชิมรส แล้วห่อด้วยใบตองนำไปหนึ่งจนสุก รับประทานด้วยข้าวเหนียวร้อน ๆ

(6) ห่อหมกปลาร้า : นำปลาร้า เนื้อหมู พริกสด หัวหอม กระเทียม ตระไคร้ ใบมะกรูด สับเข้าด้วยกันให้ละเอียด ห่อด้วยใบตอง หรือกระบอกไม้ไผ่แล้วนำไปปิ้ง สุกแล้วรับประทานกับข้าวเหนียวหนึ่งร้อนๆ แอ้มด้วยผักสด เช่น มะเขือ ถั่วฝักยาว แตงกวา ใบมะกอก ใบมะขม ใบผักกูด ฯลฯ

(7) น้ำพริกกุ้งสดภูเขา : ชาวบ้านจะหากุ้งตามบ่อน้ำ ธารน้ำ และบ่อน้ำซับบนภูเขา วิธีทำน้ำพริก นำพริกสด กระเทียม โขลกพอบูมๆ แล้วนำกุ้งภูเขาที่ล้างสะอาดแล้วโขลกลงไป ปรุงรสด้วยน้ำปลาและมะนาว ใส่ใบผักแพรวให้กลิ่นหอม รับประทานกับข้าวเหนียวร้อนๆ แอ้มด้วยผักสด เช่น ถั่วฝักยาว แตงกวา มะเขือ

(8) น้ำพริกกบ : นำกบมาต้มกับน้ำปลาร้า หรือปิ้งให้สุก แกะเอากระดูกออก แล้วโขลกกับพริกสดเผา หอมและกระเทียมเผาอย่างละเอียด ปรุงรสด้วยน้ำปลาร้าต้มสุกน้ำปลาและน้ำมะนาวเสร็จแล้วรับประทานกับข้าวเหนียวหนึ่ง แอ้มด้วยผักหนึ่ง เช่น ผักกาด ผักหวาน เห็ด พริก พริกม้ง ฝักยาว กระหล่ำปลี หรือจะรับประทานกับผักสดก็ได้

(9) แกงหน่อไม้และห่อหมกหน่อไม้: อาหารพื้นบ้านที่นิยมบริโภคกันมาก หน่อไม้สามารถที่จะหาได้จากในป่าในช่วงฤดูฝน ชาวบ้านนิยมนำหน่อไม้ที่เป็นหน่ออ่อนมาทำแกงหรือทำเป็นห่อหมก แกงหน่อไม้ ทำคล้ายกับแกงเลี้ยง โดยการนำหน่อไม้มาฝานเป็นชิ้นบาง ๆ แล้วนำไปต้มให้หน่อไม้หายขม เมื่อน้ำแห้งก็ใส่น้ำใบย่านาง ใส่พริก ขวบเหลียม น้ำปลา ปลาร้า ผงชูรส เกลือ เครื่องแกง (โขลกพริกสด

หรือ แห้ง หัวหอม กระเทียม ปลาร้า โขลกพอบุบๆ) พอเดือดแต่ต้องให้ไอน้ำยังมีสีเขียวอยู่แล้วใส่ต้นตระไคร้ทุบๆ ขอดชะอมและใบแมงลัก รับประทานกับข้าวเหนียว การทำหอมกหน่อไม้ เมื่อต้มหน่อไม้ให้หายขมแล้ว ก็นำหน่อไม้มาปรุงรสด้วยเครื่องแกง (โขลกพริกสด หรือแห้ง หัวหอม กระเทียมตระไคร้ ปลาร้า ข้าวเหนียวแช่น้ำโขลกละเอียด) คลุกเคล้าจนเข้ากัน ใส่น้ำปลา ชิมรสเสร็จแล้วนำไปห่อด้วยใบตอง โรยหน้าด้วยใบแมงลักนำไปนึ่งให้สุก รับประทานกับข้าวเหนียวร้อนๆ

(10) แกงเห็ดโคน : เห็ดโคนจะมีมากในฤดูฝน ชาวบ้านมักจะนิยมนำไปเก็บเห็ดในป่ามาประกอบอาหารวิธีทำแกง นำเห็ดมาล้างให้สะอาด ต้มห่อให้เดือดใส่เห็ดลงไป ใส่พริกแกง (โขลกพริกสด หรือแห้ง หัวหอม กระเทียม ปลาร้า) ทุบตระไคร้ใส่ลงไป ใส่น้ำปลา ใส่ส้มพอเหมาะเพื่อให้มีรสเปรี้ยว พอเห็ดสุกก็ใส่ใบแมงลักรับประทานกับข้าวเหนียว การแกงเห็ดชาวบ้านใช้ภูมิปัญญาตรวจสอบสารพิษเช่นเดียวกับแกงผักหวาน

(11) แกงผักหวาน : ผักหวานจะมีในช่วงฤดูร้อนช่วงเดือนมีนาคมถึงเมษายนชาวบ้านนิยมนำมาต้มรับประทาน วิธีแกง ต้มน้ำให้เดือด ใส่พริกแกง (โขลกพริกสดหรือแห้ง หัวหอม กระเทียม ปลาร้า) แล้วตามด้วยผักหวานลงไป ใส่วุ้นคั่วแดงลงไปหรือปลาแห้งลงไปก็ได้ ใส่น้ำปลา ปลาร้า เกลือ พอสุกสามารถรับประทานได้ การแกงผักหวานชาวบ้านได้ใช้ภูมิปัญญาตรวจสอบสารพิษผักหวาน โดยการใส่ข้าวสารลงไปในแกงด้วย แล้วสังเกตดูว่าข้าวสารจะเปลี่ยนเป็นสีอะไร ถ้าเป็นสีเหลืองก็รับประทานได้แต่ ถ้าเป็นสีม่วงหรือดำห้ามรับประทานถือว่ามีสารพิษหากรับประทานเข้าไปทำให้ตายได้

(12) แกงกบหมื่น : (กบภูเขา) กบภูเขาจะโตกว่ากบพื้นราบ เนื้อจะเหนียวแน่นกว่า นำกบมาหั่นเป็นชิ้นพอคำ โขลกน้ำพริก (พริกสดหรือแห้ง หัวหอม กระเทียม ตะไคร้หั่นฝอย) แล้วนำน้ำพริกไปคั่วกับน้ำมันพอติดกันหม้อ จะเกิดกลิ่นหอมใส่กบลงไปคั่วคลุกเคล้ากับน้ำพริก เมื่อมีกลิ่นหอมแล้วเขี่ยน้ำปลาลงไป เติมน้ำใส่ลงไปเป็นน้ำแกง น้ำเดือดแล้วใส่ปลาร้าลงไป ตามด้วยผักสด เช่น มะเขือ ถั่วฝักยาว หั่นยาวประมาณ 1 นิ้ว ใบพริก ผักคาว น้ำเดือดแล้วก็ใส่ข้าวเป็อ (ข้าวเหนียวแช่น้ำที่โขลกละเอียด ใส่น้ำละลายเป็นน้ำสีขาว) ลงไปตั้งไฟอีกสักครู่ สุกแล้วรับประทานกับข้าวเหนียวหนึ่งร้อนๆ

(13) แกงเอาะหอย : เป็นหอยตุ๊ดตู่บนภูเขา โดยการนำเอาะมาล้างให้สะอาดแล้วตัดตุ๊ดตู่ จากนั้นวิธีปรุงทำเช่นเดียวกับแกงเอาะกบภูเขา

(14) แกงดอกอีกกิ่ง : นำดอกผักอีกกิ่ง (ผักอีกกิ่ง) มาหั่นยาวประมาณ 1 นิ้ว โขลกพริกแกง (พริกสด หรือแห้ง หัวหอม กระเทียม ตะไคร้หั่นฝอย) นำพริกแกงไปคั่วให้กลิ่นหอมใส่กบภูเขาที่สับเป็นชิ้นพอคำลงไปคั่วกับพริกแกง เขี่ยน้ำปลา พอเกิดกลิ่นหอมใส่น้ำลงไป ปรุงรสด้วยน้ำปลาร้า น้ำปลา สุกแล้วรับประทานกับข้าวเหนียวหนึ่งร้อนๆ

(15) ต้มซั่วอึ้ง : นำอึ้งอ่างภูเขามาอย่างให้หอม โขลกพริกแกง(พริกแห้งเผา หัวหอมแดง และกระเทียมเผา ข่าเผา) น้ำพริกแกงคั่วกับอึ้งอ่าง พอกลิ่นหอมเขี่ยน้ำปลาลงไป พอกลิ่นหอมแล้วใส่น้ำเดือดแล้วปรุงรสด้วยน้ำปลา มะนาว ทุบตะไคร้ ใบมะกูด ใบผักชีฝรั่ง ลงไป สุกแล้วรับประทานกับข้าวเหนียวหนึ่งร้อนๆ

(16) ยำผักกูด : ผักกูดเป็นผักที่ขึ้นตามที่สูงอยู่ชอกหิน น้ำตก นำผักกูดล้างแล้วหั่นพอคำประมาณ 1 นิ้ว ลวกพอสุก สับหยาบให้ละเอียดแล้วนำไปลวกให้สุก หนังหมูหั่นฝอย หั่นตะไคร้ พริก หัวหอมแดง ผักชี ถั่วลิสงคั่วป่น คลุกเคล้าให้เข้ากัน ประุงรสด้วยน้ำปลา มะนาว น้ำตาล รับประทานเป็นอาหารเบาๆ ได้

(17) ยำยอดผักม้ง : วิธีทำแบบยำผักกูด

(18) ยำปลีกล้วยหก (ยำปลีกล้วยป่า) : วิธีทำแบบยำผักกูด ใส่ใบสาระแหน่

(19) ส้มตำกล้วยป่า : นำกล้วยมาหั่นเป็นชิ้นบางๆ โขลกพริกสด กระเทียม จิง ให้ละเอียด เสร็จแล้วเอากล้วยป่าที่เตรียมไว้โขลกลงไปพร้อมกับมะเฟืองที่หั่นบางๆ ให้คลุกเคล้ากัน ประุงรสด้วยน้ำปลา น้ำตาล มะนาว หรือมะขามเปียก รับประทานเป็นอาหารว่าง

(20) ก๋วยกรอบแมงคะนุ : แมงคะนุชอบกินใบข้าวโพด มีมากในฤดูฝน ตัวขนาดเท่าหัวแม่มือ วิธีทำ นำแมงคะนุไปคั่วไฟอ่อนๆ จนกรอบ ประุงรสด้วยเกลือ รับประทานเป็นอาหารว่าง

(21) ข้าวจี : นำข้าวเหนียวที่สุกแล้วมาปั้นเป็นรูปวงรี เสียบไม้ทาเกลือตามรสที่ชอบแล้วนำไปปิ้งด้วยไฟปานกลาง เมื่อเกรียมแล้วนำมาทาน้ำมันหมูบาง ๆ เอาไปปิ้งอีกครั้งจนน้ำมันหมูร้อนจากนั้นทาด้วยไข่ให้ทั่ว เสร็จแล้วนำไปปิ้งต่อจนเหลืองกรอบ รับประทานร้อน ๆ ได้

(22) ข้าวหลาม : นำข้าวเหนียวมาแช่กับน้ำกะทิ คลุกเคล้ากับเกลือและน้ำตาลประุงรสให้ออก รสหวานนิดหนึ่ง แล้วนำมาถลกใส่กระบอกลมไม้ไฟที่เตรียมไว้ เสร็จแล้วก็นำไปเผาที่กองไฟสุกแล้วรับประทานได้ ที่ตำบลทุ่งสมอมีไม้ไฟขึ้นตามริมลำธารน้ำซับตามชอกเขามากมาย ยามฤดูฝนชาวบ้านมีรายได้จากการหาขุดหน่อไม้มาขาย ข้าวหลามเป็นอาหารพื้นบ้านที่แพร่หลายของชนเผ่าไทยทุกชนเผ่า ทำเพื่อบริโภคหรือใช้เป็นอาหารถวายพระเวลาไปทำบุญ

ลักษณะที่ 3 ลักษณะผสมผสานระหว่างแบบที่ 1 และที่ 2 คือทั้งแบบด้วยปากและท่าทาง จะเป็นการสะท้อนภาพความเชื่อ ค่านิยมและมาตรฐานชีวิตของชาวบ้านที่เป็นมโนสำนึก ในรูปพิธีกรรมที่เราเรียกว่าประเพณี ประเพณีที่เป็นตัวบ่งชี้ถึงวัฒนธรรมของชุมชนทุ่งสมอ ได้แก่

กลุ่มที่ 1 ประเพณีที่เกี่ยวกับวงจรชีวิตตั้งแต่เกิดจนตาย เช่น ประเพณีการเกิด ประเพณีการบวช ประเพณีแต่งงาน ประเพณีขึ้นบ้านใหม่ และประเพณีตาย (พิธีศพ)

(1) ประเพณีการเกิด : หญิงเมื่อคลอดลูกใหม่ๆ จะต้องอยู่กรรม (อยู่ไฟ) มักจัดห้องไว้ที่ครัว การทำเตาหม้อกรรม (หม้อต้มน้ำอาบจะใช้ปีบ) จะเอาไม้มาตีกรอบสี่เหลี่ยมแล้วเอาดินมาใส่เอาก่อนหินวาง 3 ก้อน ทำเป็นสามเส้า ทำเป็นเตาต้มน้ำอาบ น้ำอาบนี้จะใส่ใบมะขาม เอาอิฐเผาไฟห่อด้วยใบหนาด ใบพลับพลึงนาบที่หน้าห้องและต้องนอนใกล้กับกองไฟเพื่ออย่างตัวให้แห้งจับน้ำคาวปลาออกจะได้แข็งแรง อาหารก็จะกินข้าวจี คือเอาข้าวเหนียวทาเกลือแล้วปิ้งให้เหลืองกินกับข่าเผา ไม้ให้กินของคาว (เนื้อสัตว์) มีการป้องกันไม่ให้ผีปอบมาดูดเลือดและกินทารกโดยการเอาต้นไม้มที่เป็นหนามกองไว้ใต้ถุนห้องคลอด เอารกฝังที่หัวบันได เพราะชาวบ้านมีความเชื่อว่าจะทำให้เด็กคนนั้นเลี้ยงง่ายว่านอนสอนง่าย มีการเรียกขวัญแม่และลูก

(2) ประเพณีบวช ขึ้นบ้านใหม่ แต่งงานและพิธีศพ: ลักษณะเหมือนกับท้องถิ่นอื่น
กลุ่มที่ 2 ประเพณีเกี่ยวกับศาสนาและความเชื่อ

(1) ประเพณีลอยกระทง : งานลอยกระทงของตำบลทุ่งสมอเป็นงานประเพณีที่ยิ่งใหญ่ของท้องถิ่น การลอยกระทงกระทำขึ้นในวันเพ็ญเดือนสิบสอง ในวันลอยกระทงหนุ่มสาวจะไปลอยกระทงกันในแม่น้ำลำคลอง เพื่อเป็นการขอขมาต่อพระแม่คงคา มี 2 ขั้นตอน คือ ขั้นตอนที่ 1 เริ่มจากการทำกระทงจากวัสดุธรรมชาติไปลอยในน้ำคนละ 1 กระทง ภายในกระทงจะใส่ดอกไม้ ธูปเทียน เงินเส้นผม และเล็บ ขั้นตอนที่ 2 นำกระทงไปลอยในแม่น้ำลำคลองหรือลำธารในบริเวณที่หมู่บ้านจัดไว้โดยทั่วไป มักจะเป็นที่วัด มีการพุดอธิษฐานหรือกล่าวคำขอขมาต่อพระแม่คงคา เสร็จแล้วก็ปล่อยกระทงให้ลอยไปตามแม่น้ำเป็นเสร็จพิธี ในประเพณีลอยกระทงบางครั้งจะถือโอกาสทำบุญให้กับทางวัดไปด้วยวัดมักจะเป็นเจ้าภาพจัดงานทั้งนี้เพื่อให้ผู้ไปลอยกระทงมีจิตใจสบายขึ้น แสดงความกตัญญูต่อน้ำที่เป็นปัจจัยสำคัญในการดำรงชีวิตประจำวัน ช่วยในการประกอบอาชีพ เป็นการขอขมาแม่น้ำที่ได้ล่วงเกินต่อพระแม่คงคา เช่น เคยทิ้งสิ่งปฏิกูลลงในแม่น้ำลำคลอง

(2) ประเพณีทางศาสนา งานบุญพระเวศ (เทศน์มหาชาติ) : ชาวบ้านจะทำบุญตักบาตรและฟังคำสอนทางพุทธศาสนา งานนี้จะมีในช่วงเดือนกุมภาพันธ์ของทุกปี เนื่องจากไม่ให้ผู้ฟังเทศน์ง่วงนอนและอยู่เป็นเพื่อนพระ จึงได้มีกิจกรรมสนุกสนานเกิดขึ้น โดยชาวบ้านที่ไปวัดเพื่อฟังเทศน์มหาชานำเอาข้าวเหนียวหนึ่งมาปั้นเป็นก้อนๆ แล้วนำข้าวนั้นมาวางกัน บางครั้งก็ไปผูกพระทำให้พระไม่ง่วงได้เช่นกัน ขั้นตอนการเล่นข้าวพันก้อนเริ่มจาก ชาวบ้านแต่ละคนหิน ทราบ จากทำน้ำ ข้าว รวมปัจจัย มาเข้าพิธีแห่ก่อน แล้วนำไปถวายพระ จากนั้นนำข้าวไปแช่ แล้วนำไปปั้น หลังเที่ยงคืนก็นำข้าวหนึ่งมาปั้นเป็นก้อนๆ แบ่งผู้เล่นเป็น 2 ฝ่าย แต่ละฝ่ายก็นำข้าวนั้นมาวางให้ถูกอีกฝ่ายหนึ่ง เป็นที่สนุกสนาน การเล่นข้าวพันก้อนนี้เป็นลักษณะเดียวกับทางภาคอีสาน

(3) ความเชื่อเกี่ยวกับเขาปู่เขาย่า : ชาวบ้านทุ่งสมอมีความเชื่อเกี่ยวกับเขาปู่เขาย่าว่า มีการแบ่งเขตแดนกันระหว่างปู่กับย่า เมื่อปู่กับย่าตายไปแล้ววิญญาณก็ยังมาคอยดูแลเขตพื้นที่ของตนอยู่ การเข้าป่าเพื่อหาของป่าหากจะเดินทางเข้าไปในเขตของย่า ชาวบ้านก็จะบนบานขอให้ย่าช่วยให้ตนหาของป่าได้จำนวนมากๆ แต่ถ้าอยู่ในเขตของย่าแล้วผลออกไปบนบานปู่เข้า วันนั้นชาวบ้านผู้นั้นจะไม่ได้ของป่าเลย แม้แต่ชิ้นเดียว และถ้าหากเข้าไปในเขตพื้นที่ของปู่ก็ต้องบนบานศาลกล่าวขอจากปู่ไม่ใช่ย่า หากผลออกไปขอย่าเข้าปู่ก็จะโกรธและจะไม่ได้ของป่าเช่นเดียวกัน พื้นที่ของย่าซึ่งอยู่ฝั่งเขาหลังถ้าเข้ามาใกล้กับพื้นที่หมู่บ้านและพื้นที่ด้านหลังเขาหลังถ้าไปยังทุ่งนางพญาถึงเขตทุ่งแสลงหลวงจังหวัดพิษณุโลกเป็นเขตของปู่ เมื่อกลับถึงบ้านก็จะแก้บนด้วยดอกบัวซึ่งทำจากไม้เนื้ออ่อน ลักษณะของดอกบัวจะคล้ายกับรูปปั้นศิวะลิง หรือดอกจิวป่า สำหรับจำนวนดอกบัวขึ้นอยู่กับความพอใจของแต่ละคน

กลุ่มที่ 3 ภูมิปัญญาพื้นบ้าน

ชาวบ้านทุ่งสมอ ใช้ภูมิปัญญาในการดำรงชีวิตคล้ายกับคนไทยในท้องถิ่นอื่นๆ แต่ที่น่าสนใจ คือ การทำเกษตรในพื้นที่สูง (ภูเขา) เนื่องจากพื้นที่ทำการเกษตรเป็นที่ลาดชัน ชาวบ้านก็ได้ใช้ภูมิปัญญาใน

การกักเก็บน้ำให้เพียงพอต่อการทำเกษตร โดยการทำคันกั้นน้ำตามร่องเขาเป็นช่วงๆ ซึ่งชาวบ้านเรียกว่า เขื่อนแม้ว ชาวบ้านจะนำไม้ไผ่มาสานกันเรียกว่าขัดแตะและเอาไม้ไผ่ตัดเป็นท่อนๆ ตอกลงไปข้างขัดแตะ นั้นให้แน่นหนาเสร็จแล้วก็นำดินมากลบขึ้นเป็นคันให้สูงท่วมขัดแตะ คันคูดินนี้สามารถทำเป็นทางเดินได้ พื้นที่ปลูกพืชผลทำพื้นดินเป็นแบบขั้นบันได เพื่อกั้นน้ำไม่ให้ไหลลงข้างล่างอย่างรวดเร็ว ซึ่งมองดูแล้วจะสวยงามมาก อีกทั้งไม่ทำให้ดินถล่มพังทลาย และการกักเก็บน้ำแบบ เขื่อนแม้วทำให้สามารถปลูกผักได้ตลอดทั้งปี น้ำจะไม่ทะลักลงพื้นที่ข้างล่างจนเกิดน้ำท่วมอย่างเช่นเหตุการณ์ ฝนน้ำท่วมที่บ้านน้ำก้ออำเภอหล่มสัก เมื่อ พ.ศ 2545 ซึ่งสร้างความเสียหายให้กับจังหวัดเพชรบูรณ์เป็นอย่างมาก

ด้านการดูแลและรักษาสุขภาพ ชาวบ้านทุ่งสมอได้ใช้สมุนไพรที่หาได้ในท้องถิ่น นำมาทำเป็นยารักษาโรคและยาบำรุงกำลัง เช่น สาโทสมุนไพร ยาอยู่ไฟ ยาแก้เบื่อแก้เมา ยาเย็นแก้แสงและถอนพิษ ยาห้ามเลือด สมุนไพรในท้องถิ่นที่นำมาทำเป็นยา ได้แก่

- (1) หญ้าสาบเสือ : ใช้ห้ามเลือด
- (2) ช้างกระต๊อบโรง : ลักษณะของลำต้นเป็นเครือคล้ายกับเถาวัลย์ส่วนที่นำมาใช้ คือ ส่วนที่เป็นเครือเถามีสรรพคุณแก้ท้องอืดและบำรุงกำลังคล้ายกับยาปฏิชีวนะแก้ไข้และแก้อาการอักเสบ ใช้ต้มหรือดองเหล้ารับประทาน
- (3) โดไม้รู้งุ้ม : มีลักษณะลำต้นเป็นเครือคล้ายเถาวัลย์ มีสรรพคุณเป็นยาบำรุงกำลังแก้ปวดแก้เมื่อยและแก้ปวดข้อ ใช้ต้มหรือดองเหล้ารับประทาน
- (4) เครื่องิ้น : มีสรรพคุณใช้เป็นยาบำรุงมดลูก บำรุงธาตุ หรือใช้ในการอยู่ไฟ
- (5) เสือสามเหล่า : มีลักษณะลำต้นเป็นเหง้าคล้ายหญ้าแฝก มีสรรพคุณเป็นยาบำรุงกำลัง และเป็นยาอายุวัฒนะทำให้กิน ได้นอนหลับ ใช้ต้มหรือดองเหล้ารับประทาน
- (6) โพล : มีลำต้นเป็นเหง้า สรรพคุณใช้ทาท้องเด็กแก้ท้องอืด กันผี ขับน้ำคาวปลา สำหรับแม่ลูกอ่อนที่เพิ่งคลอดลูก แก้ลมหน้ามีดตาลาย ใช้ทาหรือทำลูกประคบ
- (7) ไบหนาด : เป็นไม้พุ่ม มีสรรพคุณแก้ฟกช้ำดำเขียว ปวดข้อ ปวดเมื่อยตาม เนื้อตัว เอาไบหนาดมาพรมให้ชุ่มน้ำหรือแช่น้ำขาวข้าว แล้วเอาไปย่างไฟให้อุ่น ๆ นำมาปูนบนฝีที่สุ่มอยู่ได้แคร่ . ให้ผู้ป่วยอยู่บนแคร่และนอนทับบนไบหนาด แล้วเอาผ้าห่มคลุมคนไข้ไว้คล้ายกับเข้ากระโจม ไบหนาดเป็นสมุนไพรที่ใช้ในการนวดแก้เมื่อยเวลาเหน็ดเหนื่อยเมื่อยกล้ามเนื้ออันเนื่องมาจากการทำไร่ทำนาและใช้ประคบกล้ามเนื้อเพื่อคลายความปวดเมื่อย การประคบอบสมุนไพรในเบื้องต้นจะทำเพื่อผ่อนคลายกล้ามเนื้อ การอบสมุนไพรน่าจะมาจากการดูแลหญิงหลังคลอดเพื่ออำนวยความสะดวกการขับน้ำคาวปลาและสารเสียภายหลังนี้ **ข้อข้อ** การบาดเจ็บจากการคลอดบุตร สมุนไพรเป็นส่วนหนึ่งของการบำบัดอาการบาดเจ็บตามความรู้ของหมอไทยในอดีต

(8) พริกขี้หนู : บำรุงกระเพาะ ถ้าใส่ให้มีกำลัง ย่อยอาหาร นำมาปรุงยาเพื่อขับน้ำคาวปลา ในสตรีหลังคลอด วิธีการทำเอาพริกขี้หนูแห้ง 1 กำมือใส่กะทะตั้งไฟจนควันขึ้นจุดไม้ขีดหยกลงไปพริกขี้หนูจะติดไฟจนไหม้ดำเป็นถ่าน ตักออกจากกะทะใส่จานแล้วใช้ถ้วยครอบง่าให้ไฟดับสนิท จากนั้นนำ

พริกขี้หนูมาบดเป็นผงให้ละเอียดแล้วคั่วผงถ่านพริกขี้หนู 1 ช้อนโต๊ะผสมน้ำส้มสายชู 1 ช้อนชา กินครั้งละครั้ง 1 ถ้วยชา กินเพียงครั้งเดียว ครั้งต่อไปให้ใช้เหล้าโรงแทนน้ำส้มสายชูกินวันละ 2-3 ครั้ง การใช้เหล้าแทนน้ำส้มสายชูเพราะน้ำส้มสายชูมีฤทธิ์แรงมากกินบ่อย ๆ จะเป็นอันตรายต่อโรคกระเพาะอาหาร ส่วนเหล้าจะมีฤทธิ์อ่อนกว่าเหมาะสำหรับใช้กินเป็นประจำภายหลังรับประทานอาหารแห้งคลอດใหม่ ๆ จะมีลิ้มเลือดเสียดคั่งค้างอยู่ในโพรงมดลูก ร่างกายของสตรีจะมีกลไกในการขับสิ่งคั่งค้างเหล่านี้ในลักษณะของเหลวกลั่นเหมือนน้ำคาวปลา ถ้าน้ำคาวปลาไม่ตกเดินไม่สะดวกก็จะเกิดอาการจุกแน่นในท้อง อึดอัดในอกและมีอาการหนาวสั่น อาจถึงขั้นช็อคเนิ่งกัถกามแน่น ถ้าแก้ไขไม่ทันก็ถึงตายได้ คนโบราณเขาเรียกอาการนี้ว่าถูกน้ำคาวปลากระทำหรือสันนิบาตหน้า

(9) มะกอกน้ำ : มีสรรพคุณใช้กินแล้วทำให้ชุ่มคอแก้กระหายน้ำได้หรือบางครั้งหุมนในป่าทามยังใช้เป็นยาบำรุงน้ำนมและอยู่ไฟ

(10) แก่นแฮดกวาง แก่นหนามพอง รากชองแมว รากลมพุก : มีสรรพคุณใช้เป็นยาขับน้ำคาวปลาหลังจากหญิงคลอดลูกใหม่ ๆ

(11) รากคัศเค้า ต้นหนุ่มสาว : มีสรรพคุณใช้เป็นยาบำรุงน้ำนมบำบัดรักษาสัตว์เลี้ยง เช่น เมื่อวัวควายได้รับบาดแผล ก็จะใช้เครื่องเขาคำมาค้ำให้ละเอียดพอกปากแผลได้ ควายตัวใดเป็นตาแดงหรือขี้ตาเยอะใช้ต้นหนุ่มนี้เครื่อง โดยเอาเปลือกมาเคี้ยวกับเกลือแล้วเป่าพ่นไปที่ลูกตาควาย ประเภทเครื่องสำอาง ก็มี ใช้ผลของต้นหนามลมพุกและหนามแท่งมาค้ำทำเป็นยาสระผม ช่วยให้มีผดผื่นและมิฤทธิ์กำจัดเชื้อราบนศีรษะ

จากลักษณะของข้อมูลวัฒนธรรมของชาวบ้านทุ่งสมอ ทำให้เราได้มองเห็นวิถีชีวิต ลักษณะของสังคม ความเชื่อ และภูมิปัญญาของชาวบ้าน วัฒนธรรมสามารถนำมาพัฒนาเป็นจุดขายให้แก่นักท่องเที่ยวได้ ในขณะเดียวกันก็เป็นจุดที่จะต้องนำมาส่งเสริมให้ชาวบ้านมีความภาคภูมิใจในวัฒนธรรมของตน และให้ชาวบ้านมีจุดยืน เพื่อป้องกันการรุกรานทางวัฒนธรรมจากนักท่องเที่ยวที่มาเยือน จะเห็นได้ว่าทรัพยากรที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมมีอยู่อย่างสมบูรณ์ ซึ่งสอดคล้องกับองค์ประกอบหลักของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศพื้นที่ หากชุมชนมีการฟื้นฟูและพัฒนาวัฒนธรรมของตนให้เป็นทุนเดิมที่ยั่งยืน ก็สามารถสร้างเศรษฐกิจ ในชุมชนให้ดีขึ้นได้สงบ ส่งเมือง (2546: 21) กล่าวว่า ประเทศชาติของเรามีทุนทางวัฒนธรรมอยู่มากในเขตท้องถิ่นต่าง ๆ ซึ่งมีคุณค่ามากทางเศรษฐกิจ ได้แก่อาหารและขนมทอผ้าพื้นเมือง เครื่องปั้นดินเผา สมุนไพร เหล้าไวน์ งานบริการ เช่น นวดและการต้อนรับแขกท่องเที่ยว ฯลฯ กิจกรรมเหล่านี้มักมีแม่บ้านผู้หญิงเป็นผู้นำและสืบทอด ควรส่งเสริมการผลิตที่เป็นผลจากวัฒนธรรมชุมชน ภูมิปัญญาและงานฝีมือเหล่านี้ คือ เส้นทางของเศรษฐกิจ นับได้ว่าความเชื่อเป็นการสร้างขวัญกำลังใจและสร้างความเชื่อมั่นให้กับคนในชุมชนซึ่งมีทิศทางหนึ่ง สอดคล้องกับ สุชีวงศ์ พงศ์ไพบูลย์ (2544 : 5-) กล่าวว่า ภูมิปัญญาชาวบ้านมีหลายระดับและหลายจุดหมาย จึงได้จำแนกภูมิปัญญาชาวบ้านตามเหตุปัจจัยได้ 3 กลุ่มหลัก ดังนี้

กลุ่มที่ 1 ภูมิปัญญาเพื่อความอยู่ได้ เป็นภูมิปัญญาขั้นปฐมฐานของแต่ละชุมชน หมายถึง สิ่งที่เกิดขึ้นจากกระบวนการการใช้สติและปัญญา เพื่อช่วยประคับประคองให้ชีวิตอยู่รอด ให้มีกินมีอยู่มีความ

ปลอดภัยจากอุปสรรคที่ต้องเผชิญหน้า สัมพันธ์กับความหลากหลายทางชีวภาพและสถานการณ์เฉพาะพื้นที่ ซึ่งเหมาะสมเฉพาะชุมชนและหัวเวลายันชน ภูมิปัญญาการปรับใช้ทรัพยากรธรรมชาติเป็นปัจจัยสี่

กลุ่มที่ 2 ภูมิปัญญาเพื่อความอยู่ดี หมายถึง สิ่งที่เกิดจากการสร้างแบบแผนการดำเนินชีวิตเพื่อปรับตัวปรับชีวิตให้สะดวกสบายและสุขสงบยิ่งขึ้น เช่น การสร้างเครื่องมือเครื่องใช้เครื่องทำกินที่สัมพันธ์ทรัพยากร และวิธีการทำกินของแต่ละถิ่นรวมถึงภูมิปัญญาด้านจริยธรรมคุณธรรมและสามัคคีธรรมเพื่อการอยู่ร่วมกัน บนพื้นฐานของความเชื่อความพึงพอใจและคตินิยมอันเดียวกัน

กลุ่มที่ 3 ภูมิปัญญาเพื่อความอยู่เด่นหมายถึง สิ่งที่เกิดจากการแสวงหาเพื่อยกระดับฐานะยกระดับชีวิต ความเป็นอยู่ให้ได้รับความชื่นชมสรรเสริญหรือได้ประโยชน์ได้อำนาจ และได้โอกาสเหนือกว่าสภาพปกติสามัญ บางกรณีอาจเป็นภูมิปัญญาที่แฝงด้วยอุบายวิถี และอวดตา อาจเป็นภูมิปัญญาส่วนเกิน

ภูมิปัญญาอย่างเดียวกันอาจมีคุณค่าและเป็นที่ยอมรับของชุมชนหนึ่ง ณ เวลาหนึ่ง แต่อาจเป็นที่รังเกียจของอีกชุมชนหนึ่งหรือเมื่อต่างยุคต่างสมัยกันทั้งนี้อาจเป็นเพราะบทบาทหน้าที่ของภูมิปัญญานั้นหมดไปจากชุมชนใหม่และเขายังได้ยกตัวอย่างกรณีความเชื่อและการนับถือผี ผีเป็นสัญลักษณ์ที่ถูกสร้างขึ้นเพื่อให้มีบทบาทหน้าที่ ทั้งเพื่อการอยู่ดีอยู่ดีและอยู่เด่นในพื้นที่เดียวกัน เช่น ความเชื่อและการนับถือผีในสังคม ที่ปราศจากกรรมมาภิบาลและรัฐาภิบาล ผีจะถูกยกชูให้มีอำนาจและมีหน้าที่คอยควบคุมดูแลสังคม คอยดูแลธรรมชาติแต่พอเหมาะและเป็นธรรม ผีฟ้าคอยผลุงให้ธรรมะชนะอธรรม มีหน้าที่คอยบำบัดทุกข์บำรุงสุขแก่คนดี เพราะคนดีผีคุ้มผีเกรง คอยลงโทษผู้ประพฤติผิดนอกรอยและคนที่ละเมิดหรือเบียดเบียนทรัพยากรธรรมชาติและเพื่อนมนุษย์ ผีจึงถูกยกชูใช้ปรากฏตัวอยู่เนืองๆ ในพิธีกรรมการบวงสรวงบูชาในลักษณะต่างๆ บ้าง เพื่อมวลสมาชิกได้เกิดการจำได้หมายรู้ เกิดความคุ้นชิน ผู้เข้าร่วมพิธีกรรมร่วมสืบทอดประเพณี จึงเท่ากับเป็นผู้ประกาศตนเป็นทายาทร่วมผีร่วมเผ่ากับคนต่างรุ่นต่างวัยในชุมชนนั้นๆ เมื่อสมมุติว่าเป็นพวกเดียวกันอยู่ได้สัญลักษณ์เดียวกันก็ย่อมอยู่ในระเบียบกฎเกณฑ์กติกา และวัฒนธรรมอันเดียวกัน จึงทำให้ทุกอย่างอยู่ได้ในที่พึงอยู่ และต่างก็อยู่ดีกันเพื่อนพ้องน้องพี่

ศักยภาพการท่องเที่ยว

1. ด้านพื้นที่

ตำบลทุ่งสมอมีสภาพพื้นที่เป็นภูเขาน้อยใหญ่เรียงรายสลับซับซ้อน มีอากาศหนาวเย็นตลอดทั้งปี เพราะเป็นช่องลมทะเลจีนใต้พัดผ่าน อาณาเขตแต่ละด้านติดกับอุทยานและเขตกงป่าไม้ ทำให้มีแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติหลายแห่งในเขตพื้นที่ ได้แก่

1) จุดชมวิวยอดเขา ซึ่งสามารถมองเห็นพื้นที่อำเภอเขาค้อ อำเภอหล่มสัก อำเภอหล่มเก่า อำเภอเมืองเพชรบูรณ์ ในตอนกลางคืนสามารถมองเห็นแสงสว่างของไฟฟ้าตามพื้นที่อำเภอต่างๆ ได้อย่างชัดเจนเหมือนเห็นดาวบนดิน หรือที่ในหมู่บ้านท่องเที่ยวเรียกว่า เล้าดาวบนดิน พื้นที่ทางด้านเหนือและตะวันตกติดต่อกับพื้นที่เขตกงป่าไม้จึงยังคงสภาพความชุ่มชื้นและมีอากาศหนาวเย็น

2) ลานหินปุม พื้นที่บริเวณนี้มีประมาณ 20 ไร่ เป็นลานหินปุมเหมือนอย่างที่ภูหินร่องกล้า คือ มีหินปุมและตามซอกหินและลานหินจะมีดอกกระเจียวและกล้วยไม้ป่า กุหลาบหิน มอส เฟิร์น ขึ้นเต็มไปหมด และเป็นทุ่งกระเจียวสวยงามมาก

3) ถ้ำค้างคาว เป็นถ้ำที่มีลักษณะแปลกกว่าถ้ำอื่นๆ คือ เป็นอุโมงค์ใต้ดิน ที่ปากถ้ำต้องปีนลงไปใช้บันไดไม้พาดลงไปยังพื้นถ้ำข้างล่าง สูงประมาณ 20 เมตร ลงไปจะเป็นห้องโถงบรรจุกันได้หลายร้อยคน มีค้างคาวอาศัยอยู่หลายหมื่นตัว

4) ถ้ำน้ำตกผาทอง เป็นน้ำตกที่ไหลลงไปจากพื้นดินเหนือถ้ำ ใต้น้ำตกจะเป็นถ้ำที่เป็นอุโมงค์เข้าไป จะมีหินที่เมื่อถูกแสงสว่างส่องเข้าไปแล้วจะเป็นสีทอง

5) พื้นที่บริเวณค้นพบวัตถุโบราณ อยู่ที่บริเวณเขาหลังถ้ำ มีชิ้นส่วนเครื่องปั้นดินเผาและถ้วยชามสังคโลกแตก เกือบทับถมกันอยู่มากมาย เมื่อก่อนมีอยู่จำนวนมาก ปัจจุบันชาวบ้านได้แอบขุดไปขายแต่ก็เหลือให้เห็นเป็นหลักฐานอยู่บ้าง องค์การบริหารส่วนตำบล ได้ขอจากชาวบ้าน ได้มาเป็นบางส่วนนำมาเก็บไว้ให้นักท่องเที่ยวได้ชม องค์การบริหารส่วนตำบลได้ประกาศ เป็นเขตหวงห้ามพร้อมกับค้นบริเวณไว้แล้ว

2. ด้านการจัดการ

การจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชนทุ่งสมอมีลักษณะการดำเนินงานในรูปแบบขององค์กรภาครัฐเป็นผู้นำและประสานกับหน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชน ให้มีกิจกรรมการท่องเที่ยว เช่น การจัดการกิจกรรมแข่งขันแอนดรูโร่งต่างๆตาม โครงการเปิดแหล่งท่องเที่ยวเขาหลังถ้ำ หมู่ที่ 7 ตำบลทุ่งสมอ อำเภอเขาค้อ จังหวัดเพชรบูรณ์ โดยกำหนดเส้นทางแข่งขันผ่านพื้นที่ท่องเที่ยวในเขตชุมชนทุ่งสมอ 5 แหล่งด้วยกันคือ จุดชมวิว ลานหินปุม ถ้ำค้างคาว ถ้ำน้ำตกผาทอง บริเวณพื้นที่ที่พบวัตถุโบราณเครื่องปั้นดินเผา สำหรับฐานทรัพยากรธรรมชาติที่ 5 แห่งนี้เป็นพื้นที่อยู่ในเขตอุทยานแห่งชาติเขาค้อและอุทยานแห่งชาติทุ่งแสลงหลวงที่หน่วยงานของรัฐ

กรมป่าไม้ได้อนุรักษ์โดยการออกประกาศและบทลงโทษผู้ที่เข้าไปหาประโยชน์จากป่าที่ก่อให้เกิดความเสียหายกับทรัพยากรป่าไม้ในส่วนของชุมชน

ชุมชนทุ่งสมอได้อนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ โดยเฉพาะพื้นที่เขตเขาหลังถ้ำบริเวณลานหินปุม ได้มีประกาศจากเขตพื้นที่องค์การบริหารส่วนตำบล ไม้ให้ชาวบ้านเข้าบุกรุกที่ดังกล่าว ซึ่งเดิมมีชาวบ้านถือครองเป็นเขตทำกินของตนแต่ไม่มีเอกสารสิทธิ์ในการครอบครอง สำหรับพื้นที่ป่าที่อยู่ห่างจากลานหินปุนั้น 3 กิโลเมตร เป็นเขตป่าอุทยานแห่งชาติเขาค้อซึ่งมีประกาศและบทลงโทษของกรมป่าไม้ ป่าแห่งนี้จะมีถ้ำลึกลงไปใต้ดินดังที่กล่าวมาในเบื้องต้นในช่วงเวลาก่อนหน้านั้นชาวบ้านโดยเฉพาะชาวเขาจะเข้าไปจับหมูป่า ตัวสกสอย อีเห็นและสัตว์ป่าอื่นๆปัจจุบันอยู่ในเขตคุ้มครองของป่าไม้ การอนุรักษ์ป่าตามพื้นที่วัดนั้นได้จัดให้มีการบวชป่า โดยเอาผ้าเหลือง (จีวรพระ) มาห่อหุ้มตามต้นไม้และตามริมทางองค์การบริหารส่วนตำบลได้ร่วมกับชาวบ้านทำกิจกรรมปลูกไม้ดอกในโอกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษาและจากการ

ประชาคมชาวบ้านได้ร่วมกันคิดกำหนดแนวทางพัฒนาทรัพยากรทุนเดิมของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศครั้งนี้ พร้อมกันนั้นชาวบ้านได้ร่วมกันพัฒนาเส้นทางเพื่อรองรับนักท่องเที่ยวและร่วมกันออกระเบียบข้อกำหนด สำหรับให้ชาวบ้านและนักท่องเที่ยวยึดเป็นแนวปฏิบัติ และช่วยกันคิดหาแนวทางการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว เผยแพร่ประชาสัมพันธ์ให้ชาวบ้านและนักท่องเที่ยวเข้าใจการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ และเกิดจิตสำนึกในการ อนุรักษ์โดยการใช้กิจกรรมนำเที่ยว เช่น แข่งวิบากจักรยาน จักรยานยนต์และรถยนต์ นอกจากนี้องค์การบริหาร ส่วนตำบลได้จัดศูนย์ข้อมูลการท่องเที่ยวไว้ ณ สำนักงานองค์การบริหารส่วนตำบล มีเอกสารแผ่น พับแนะนำเส้นทางท่องเที่ยว มีภาพถ่ายแหล่งท่องเที่ยว และมีตู้โชว์วัตถุโบราณที่ค้นพบในเขตพื้นที่ ตำบลทุ่งสมอ เมื่อถึงช่วงเทศกาลการท่องเที่ยวองค์การบริหารส่วนตำบลได้จัดเจ้าหน้าที่คอยให้ข้อมูลต่างๆ และรักษาความปลอดภัยให้กับนักท่องเที่ยวโดยร่วมมือกับตำรวจท่องเที่ยว

3. ด้านการมีส่วนร่วม

ชาวบ้านได้เข้าร่วมกิจกรรมในกระบวนการวิจัยแบบมีส่วนร่วมทุกกระบวนการเช่น เข้าร่วมกิจกรรม ประชาคม เข้าฝึกอบรม ไปศึกษาดูงาน ร่วมสำรวจเส้นทาง และร่วมในกิจกรรมของชุมชนในการอนุรักษ์ และรักษาทุนเดิมของชุมชน

4. ด้านกิจกรรม

จากการสำรวจเส้นทางท่องเที่ยว 2 ครั้ง คือ สำรวจเส้นทางท่องเที่ยวในพื้นที่ และพื้นที่ใกล้เคียงดัง รายละเอียดต่อไปนี้ (เพ็ญจันทร์ สังข์แก้ว 2547)

1) การสำรวจเส้นทางท่องเที่ยวในพื้นที่และพื้นที่ใกล้เคียง

ทีมวิจัยและคณะอันประกอบด้วย ผู้วิจัย ทีมวิจัย ตัวแทนชุมชนและชุมชนใกล้เคียง ได้เดินทาง สำรวจเส้นทางท่องเที่ยวตามที่ชาวบ้านได้กำหนดไว้ได้แก่ เส้นทางที่ 1 และ 2 การสำรวจเส้นทางครั้งนี้ทำให้ได้เรียนรู้ระบบนิเวศ

(1) เส้นทางที่ 1 เริ่มต้นของการสำรวจเส้นทางครั้งนี้คือที่ วัดนายาว เดินทางด้วยรถอีโก่ง (สะกายแลบ) ไปตามเส้นทางลูกรัง ถึงจุดชมวิวมี่ระยะทาง 3 กิโลเมตร การเดินทางสำรวจเป็นช่วง ต้นฝน ทำให้ภูเขาเขียวจีเหมือนปูไว้ด้วยพรมสีเขียว และมีเห็นโคนขึ้นตามริมทางได้ลงเก็บกันอย่าง สนุกสนาน และนำไปทำเป็นอาหารกลางวันที่บ้านชาวบ้านที่ทำไร่ผักบนเขาสูง พอถึง จุดที่ 2 จุดชมวิวดูพบว่าบริเวณนี้เป็นจุดสูงสุดสามารถชมวิวดูรอบทิศทางมองเห็นอำเภอเขาค้อ อำเภอหล่มสัก อำเภอหล่มเก่า อำเภอเมืองเพชรบูรณ์และภูกระดึงได้สามคำคืนก็สามารถมองเห็น แสงสว่างของไฟฟ้าตามพื้นที่อำเภอต่างๆ ได้อย่างชัดเจน เปรียบได้กับดูดาวบนดิน นับว่าเป็นจุดเฝ้าดาวจุดหนึ่งของจังหวัดเพชรบูรณ์ เป็นหน้าผา สูงชันและมีลานหินก้อนใหญ่ยื่นออกไปกลางอากาศ ลักษณะคล้ายผาหล่มสักบนยอดภูกระดึงมองเห็นหุบ เขาข้างล่างได้ จุดนี้จะมีอากาศหนาวเย็น กางเตนท์ จัดกิจกรรม แคมป์ปิ้งได้ มีระยะทางห่างจากวัดนายาว 3 กิโลเมตร จากจุดชมวิวดินทางไปจุดท่องเที่ยว จุดที่ 3 คือ ลานหินปุ่มชาวบ้านเรียกว่า ซ้านาหินร่องมี ระยะทาง 1.5 กิโลเมตรลานนี้มีพื้นที่ประมาณ 20 ไร่ มีดอกไม้ป่าขึ้นเต็มบริเวณ ได้แก่ ดอกกระเจียว มีทั้งสี

ชมพู ขาวและม่วง กล้วยไม้ดินหลากสี ดอกหญ้านานาพันธุ์ ต้นมอสและเฟิร์นอีกหลายชนิด สวยงามและสดชื่นมาก มีลานหินที่เป็นหินปุ่มกว้างร่วม 2 ไร่ มีรอยหินแตกอยู่บ้างเป็นบางส่วน จากลานหินปุ่มนั้นรถอีโก่งฝ่าทุ่งหญ้าเข้าไปป่าดิบชื้นเป็นเขตอุทยานแห่งชาติเขาค้อ **จุดที่ 4** นี้คือถ้ำค้างคาว ระยะห่างกัน 1 กิโลเมตร ที่เรียกว่าถ้ำค้างคาวเพราะเดิมเป็นที่อยู่อาศัยของค้างคาวหลายแสนตัว ชาวบ้านจึงเรียกชื่อถ้ำนี้ว่าถ้ำค้างคาว เป็นถ้ำที่อยู่ในป่าดิบชื้นมีความสมบูรณ์มากทางระบบนิเวศ อุดมสมบูรณ์ไปด้วยแมงไม้และสัตว์ป่านานาพันธุ์ ที่พบร่องรอย เช่น รอยเท้า ขน มูล ไข่ไก่ หมูป่า ไก่ป่า ชะมด เม่น พังพอน งู ตุ่น ตัวนึ่งม อีเห็น กิ้ง ค้างคาว และนกหลายชนิด โดยเฉพาะในช่วงเดือนกุมภาพันธ์ นอกจากอุทยานแห่งชาตินี้แล้วหวนจะอพยพมาอยู่ที่ป่านี้หลายแสนตัวมากินลูกไม้ป่าชนิดหนึ่งมีสีส้มผลขนาดย่อมเท่าผลพิศุขาวบ้านบอกว่าเป็นอาหารโปรดของนกประเภทนี้ ในผืนป่าผืนนี้เต็มไปด้วยป่าไม้เบญจพรรณ เช่น ไม้เต็ง ไม้รัง ไม้มะค่า ไม้แดง ไม้มะยม ไม้ยาง ไม้ประดู่ ไม้ตะเคียน และหาวย กาฝากขึ้นเกาะเต็มต้นไม้ใหญ่ มีต้นกระเช้าสีดา มีไม้พุ่มและว่านหลายชนิด นอกจากนี้ยังมีดอกไม้ป่ามากมายล้วนแต่สีส้มสวยงามมาก เดินลึกเข้าไปก็จะพบทางเข้าปากถ้ำ ถ้ำนี้จะอยู่ใต้ดิน ต้องเดินลงบันไดไปลึกประมาณเกือบ 10 เมตร มีน้ำไหลรินตามผนังถ้ำ พอถึงห้องโถงของถ้ำจะพบรอยเท้าของสัตว์ชนิดหนึ่งตัวเท่าๆกับตัวเม่น ชาวบ้านเรียกว่าตัวสกสอย ชาวเขาและชาวบ้านชอบล่านำมาเป็นอาหาร ภายในถ้ำจะมีลำธารไหลผ่าน มีหินงอกหินย้อย ห้องโถงนี้บรรจุคนได้ไม่ต่ำกว่า 400 คน พวกผู้ก่อการร้ายใช้เป็นห้องประชุมเมื่อครั้งยุทธภูมิเขาค้อออกจากจุดที่ 4 เดินทางไปจุดที่ 5 อีก 2 กิโลเมตร **จุดที่ 5** ชาวบ้านเรียกว่า ซำนาเสียงไฮ เป็นจุดชมวิวยอดอีกจุดหนึ่งที่เป็นผาสูงมาก มองไปข้างล่างจะเห็นอุทยานแห่งชาติทุ่งแสลงหลวง เดินทางจากจุดที่ 5 ไปยังจุดที่ 6 อีก 2 กิโลเมตร **จุดที่ 6** คือที่ถ้ำน้ำตกถ้ำผาทอง จะมีน้ำไหลตกลงไปข้างล่างก่อนหน้าน้ำตกแห่งนี้เป็นน้ำตกใหญ่ แต่ปัจจุบันน้ำที่ไหลตกลงไปไม่มากนัก เป็นผาสูงต้องห้อยโหนตัวลงไปข้างล่าง จะมีลักษณะเป็นถ้ำได้ผา ปากถ้ำเปิดกว้างภายในถ้ำจะมีหินเป็นสีทองเหมือนทองคำเมื่อถูกแสงพระอาทิตย์ส่องหาชมที่อื่นได้ยากมากหรืออาจจะไม่มี บริเวณนี้สามารถจัดกิจกรรมการไต่หน้าผาและการโรยตัวได้เป็นอย่างดี จากจุดที่ 6 ไปจุดที่ 7 ในระหว่างเส้นทางทั้งสองจุดนี้สามารถเข้าชมแลกเปลี่ยนเรียนรู้การปลูกผักบนที่ราบสูงได้โดยเข้าดูการปลูกผักชนิดต่างๆ เช่น หัวผักกาด ผักชี มะเขือเทศ ถั่วแขก ฯลฯ และตกปลาประกอบอาหาร แบบพื้นถิ่นร่วมรับประทานกับชาวสวนผักได้และเดินทางไป **จุดที่ 8** คือหมู่บ้านเพชรดำ ซึ่งเป็นพวกชาวเขาเผ่าลีซอตั้งบ้านเรือนอยู่ สามารถศึกษาวิถีชีวิตของชาวเขาเผ่าลีซอได้ จากหมู่บ้านเพชรดำเดินทางตามถนนเพชรดำถึงจุดบริการนักท่องเที่ยวตั้งอยู่ที่ตลาดทุ่งสมอยังไม่มีอาคารถาวรระยะทาง 3 กิโลเมตร

(2) เส้นทางที่ 2 จะเริ่มต้นที่วัดนายาวและไปตามแหล่งท่องเที่ยวตามรายละเอียดของเส้นทางที่ 1 เพียงแต่ตอนขากลับไม่มาตามถนนเพชรดำ-ทุ่งสมอ ให้แยกซ้ายเดินทางตามเส้นทางเพชรดำเก่า ยังมีสภาพถนนเป็นทางดิน เส้นทางนี้จะขึ้นเขาลงเขาควิวที่ทัศนียภาพสวยงามมากและผ่านฟาร์มโคนมเขาค้อฟาร์มถึงจุดบริการนักท่องเที่ยวมีระยะทางรวม 3 กิโลเมตรเช่นกัน

ตอนที่ 2 การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน (Community Based Tourism- CBT)

การท่องเที่ยว

ความหมายการท่องเที่ยวโดยชุมชน

การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนตามแนวคิดของพจนานุกรม (2546) กล่าวว่า เป็นรูปแบบการท่องเที่ยวที่มีลักษณะเฉพาะตัว แตกต่างอย่างสิ้นเชิงจากการท่องเที่ยวโดยทั่วไป หากแต่ CBT เป็นการพัฒนาชุมชนที่ให้การท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือ โดยการสร้างความเข้มแข็งขององค์กรชาวบ้าน ในการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวโดยการมีส่วนร่วมของประชาชนในท้องถิ่น การกำหนดหลักการเพื่อให้เห็นจุดยืนของการท่องเที่ยวโดยชุมชน ที่ใช้การท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือในการพัฒนาชุมชน

- 1) ชุมชนเป็นเจ้าของ
- 2) ชาวบ้านเข้ามามีส่วนร่วมในการตัดสินใจและกำหนดทิศทาง
- 3) ส่งเสริมความภาคภูมิใจในตนเอง
- 4) ยกระดับคุณภาพชีวิต
- 5) มีความยั่งยืนทางด้านสิ่งแวดล้อม
- 6) คงเอกลักษณ์และวัฒนธรรมท้องถิ่น
- 7) ก่อให้เกิดการเรียนรู้ระหว่างคนต่างวัฒนธรรม
- 8) เคารพในวัฒนธรรมที่แตกต่างและศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์
- 9) เกิดผลตอบแทนที่เป็นธรรมแก่คนท้องถิ่น
- 10) มีการกระจายรายได้สู่สาธารณะประโยชน์ของชุมชน

การท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นเรื่องของการเรียนรู้ร่วมกันของคนในชุมชนท้องถิ่นและผู้มาเยือน ในการที่จะดูแลรักษาทรัพยากรด้านต่างๆ ของชุมชนที่มีอยู่แล้ว ตลอดจนเป็นเครื่องมือในการพัฒนาชุมชนให้เกิดความยั่งยืน อันเกิดจากการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในชุมชน เพื่อประโยชน์แก่ชุมชน"

กระบวนการเรียนรู้ของ CBT

กระบวนการเรียนรู้ของ CBT : มีองค์ประกอบที่สำคัญคือ

1) ศักยภาพของคน ต้องเริ่มที่คนในชุมชนที่จะต้องรู้จักรากเหง้าของตนเองให้ดีเสียก่อน เพื่อความพร้อมในการบอกเล่าข้อมูลและคนในชุมชนต้องมีความพร้อมที่จะเรียนรู้ มีความสามัคคี ทำงานร่วมกันได้

2) ศักยภาพของพื้นที่ หมายรวมถึง ทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมประเพณีภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สืบสานต่อกันมา คนในชุมชนต้องรู้จัก ต้องรักและหวงแหนเห็นคุณค่าของทรัพยากรในชุมชนของตน สามารถที่จะนำมาจัดการได้อย่างคุ้มค่าและยั่งยืน ทั้งนี้แล้วชุมชนต้องมีความพร้อมในการเรียนรู้ ตลอดจนมีความรู้ ความเข้าใจ ในเรื่องแนวคิด พื้นฐานทางด้านการท่องเที่ยวโดยชุมชน และการจัดการในพื้นที่ได้ด้วย

3) การจัดการ เป็นเรื่องที่ไม่ง่ายนักที่จะทำอะไร เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุด เกิดความยั่งยืน สมดุลในกลุ่มคนหมู่มาก ดังนั้นชุมชนที่จะสามารถบริหารจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนCommunity-based Tourism : CBT" ได้ต้องเป็นชุมชนที่มีผู้นำที่เป็นที่ยอมรับ มีความคิด มีวิสัยทัศน์ ความเข้าใจเรื่องการท่องเที่ยวโดยชุมชน ทั้งยังต้องได้รับความร่วมมือจากหน่วยงานทั้งภาครัฐที่เกี่ยวข้อง ต้องมีการพูดคุยกำหนดแนวทางในการเตรียมความพร้อมชุมชนรู้ว่าพื้นที่ของตนจะมีรูปแบบการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนได้อย่างไร ควรจะมีกิจกรรมอะไรบ้าง และจะมีการกระจาย จัดสรรรายได้ได้อย่างไร ทั้งหลายทั้งปวงที่กล่าวมานั้น สิ่งสำคัญที่สุดของชุมชนก็คือการมีส่วนร่วม อันหมายรวมถึง ร่วมในทุกๆสิ่ง ทุกอย่างเพื่อส่วนรวม

4) มีส่วนร่วม มีได้อย่างไร การสื่อสารพูดคุย เป็นการสื่อความคิดเห็น การถกปัญหา รวมถึงการหาทางแก้ไขปัญหาต่างๆจากการระดมความคิดจากประสบการณ์ของนักวิจัยท้องถิ่นพบว่า ชุมชนจัดให้มีเวทีพูดคุย ร่วมกันคิดวางแผนดำเนินการ ประสานงานกับหน่วยงานต่างๆที่เกี่ยวข้องในการทำงานร่วมกัน สร้างกฎระเบียบของชุมชนทางด้านต่างๆเพื่อให้คนในชุมชนรวมถึงผู้มาเยือนปฏิบัติตาม

5) ผลกระทบจากการทำการท่องเที่ยวโดยชุมชน : "Community-based Tourism : CBT" ทุกอย่างที่ดำเนินการย่อมส่งผลกระทบต่อสิ่งที่ตั้งอยู่ สิ่งแวดล้อม โดยรอบทั้งสิ้น ซึ่งมีผลกระทบด้านบวกและด้านลบ (วิระพล ทองมา 2547) ได้แก่

(1) ผลกระทบด้านบวก ส่งผลให้ชุมชนมีจิตสำนึกเกิดการพัฒนาตนเอง พึ่งพาตนเอง คิดเป็นทำเป็น มีความพยายามในการเรียนรู้พัฒนา เกิดรายได้เพิ่มขึ้นมีการรวมตัวกัน สร้างความเข้มแข็งในชุมชน นำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน ตามความคาดหวังและความพยายามที่จะดำเนินการเพื่อให้เป็นตามหลักการพัฒนาอย่างยั่งยืน 3 ด้าน ได้แก่

- ด้านเศรษฐกิจ
- ด้านสังคมวัฒนธรรม
- สิ่งแวดล้อม

สิ่งสำคัญประการหนึ่งที่จะนำไปสู่ความยั่งยืนคือการรวบรวมองค์ความรู้ ภูมิปัญญา สืบสานสืบทอด ตลอดจนการนำไปใช้ประโยชน์ได้ เกิดความรักความภาคภูมิใจในความรู้สึกรักเป็นเจ้าของ มีส่วนร่วมในทรัพยากรของชุมชน และเกิดกระบวนการเรียนรู้การทำงานร่วมกันในที่สุด

(2) ผลกระทบด้านลบ เกิดปัญหาด้านสิ่งแวดล้อม อาทิ จำนวนขยะที่เพิ่มมากขึ้นจากนักท่องเที่ยว การใช้น้ำ ระบบนิเวศธรรมชาติ การรับวัฒนธรรมที่เข้ามาอย่างรวดเร็ว เกิดกระแสการเลียนแบบ มีความขัดแย้งทางความคิด เสียความเป็นส่วนตัวในการที่จะต้องรองรับนักท่องเที่ยว และที่สำคัญคืออาจถึงกับสูญเสียดุลยภาพของท้องถิ่น หากมีการตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวมากเกินไปในส่วนการตลาดนั้นแต่ละชุมชนจะต้องให้ข้อมูลแนะนำชุมชนตนเองและชุมชนอื่นที่ถูกต้องและน่าสนใจแก่นักท่องเที่ยว และที่น่าภูมิใจสำหรับชุมชนคือ การรักษารักษาและหวงแหนทรัพยากรธรรมชาติ วัฒนธรรม ประเพณี ภูมิปัญญาบรรพบุรุษที่สืบทอดกันมา แต่ชุมชนไม่ได้ละทิ้งพื้นฐานเดิม หรือปรับเปลี่ยน

วิถีชีวิตไปตามกระแสวัฒนธรรม และไม่ได้มุ่งหวังรายได้จากการท่องเที่ยวที่จะได้ให้เป็นรายได้หลักของชุมชน โดยละทิ้งอาชีพดั้งเดิมที่จะเป็นการที่จะปรับตัวเพื่อรองรับกระแสการท่องเที่ยวที่เข้าไปในชุมชน

หลักการทำธุรกิจชุมชน

ในการประกอบการธุรกิจชุมชนควรคำนึงถึงหลักการ 8 ข้อ ดังนี้

1. หลักการจัดการธุรกิจชุมชน ในการทำธุรกิจนั้น มีเรื่องสำคัญหลายเรื่องที่ต้องมีการบริหารจัดการที่ดี ธุรกิจจึงจะไปรอด เพื่อให้ได้สินค้าที่มีคุณภาพถูกใจลูกค้าและสมาชิก ในกลุ่มทำงานร่วมกันอย่างมีความสุข ได้รับผลประโยชน์เท่าเทียมกัน มีกำลังใจในการทำงานร่วมกัน
2. สินค้าและบริการ ต้องรู้ว่าสินค้าและบริการของกลุ่มนั้นเมื่อเข้าสู่ตลาดแล้ว ทำอย่างไรลูกค้าจะให้ความสนใจและถ้ามีสินค้าหรือบริการประเภทเดียวกันอยู่ในตลาดจะสู้เขาได้อย่างไร กลุ่มของเราจะพัฒนาสินค้าและบริการอย่างไร ไม่ให้ลูกค้าบังเกิดความเบื่อหน่าย
3. ลูกค้า เราผู้ผลิตจะต้องรู้ให้ แน่ชัดว่าคนที่ซื้อสินค้าหรือบริการของเรานั้นเป็นใคร เช่น เป็นผู้หญิงวัยรุ่น วัยทำงาน หรือผู้ชาย แล้วทำไมจึงเลือกซื้อสินค้าของเรา ทำอย่างไรจึงจะสามารถส่งข่าวเกี่ยวกับสินค้าหรือบริการของเราไปให้ลูกค้ากลุ่มนี้ ทำอย่างไรให้ซื้อสินค้าเราตลอดไป และแนะนำให้คนอื่นซื้อสินค้าเราเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ
4. การตลาด หมายถึง การค้นหาความต้องการของลูกค้าเพื่อผลิตในสิ่งที่ลูกค้าต้องการ ซึ่งมีหลักการสำคัญอยู่ 3 เรื่องด้วยกัน คือ พัฒนาสินค้าให้ถูกใจลูกค้า มีราคาขายที่เหมาะสม และวางขายในที่ที่มีคนต้องการซื้อ ซึ่งกลุ่มจะต้องเรียนรู้ในการวางแผนการตลาดที่ดีด้วย
5. การผลิตและการบริการ หมายถึงการผลิตอย่างไรให้สินค้าของกลุ่มมีคุณภาพตามที่ลูกค้าต้องการและมีต้นทุนต่ำที่สุด โดยจะต้องรู้จักวิธีการจัดบันทึกขั้นตอนต่าง ๆ ในการผลิต เพื่อใช้เป็นข้อมูลนำไปพิจารณาว่า จะหาวิธีการใดที่จะปรับปรุงการผลิตสินค้าให้มีคุณภาพมากยิ่งขึ้น เป็นที่ต้องการของลูกค้ามากขึ้น และมีต้นทุนที่ต่ำ เพื่อที่กลุ่มจะมีผลกำไรมากขึ้น
6. การเงิน มักจะเป็นปัญหาในการจัดการของธุรกิจชุมชน เพราะวิธีการคิดคำนวณ และการจัดบันทึก การบริหารเงินทุน เงินสดหมุนเวียน งบกำไรขาดทุน และงบการเงิน ค่อนข้าง ซับซ้อน จำเป็นจะต้องพยายามทำความเข้าใจ เพื่อนำระบบวิธีการมาใช้ในการจัดการอย่างถูกวิธี ทำให้มีข้อมูลทางการเงินที่ดี ที่จะนำมาใช้ในการตัดสินใจในเรื่องต่าง ๆ ได้อย่างถูกต้องแม่นยำมาก
7. การบริหารจัดการกลุ่มและคน ความสำเร็จในการทำธุรกิจนั้นปัจจัยสำคัญที่สุดก็คือ เรื่องของคน นับตั้งแต่ผู้นำซึ่งหมายถึงประธานกลุ่มและคณะกรรมการ ไปจนถึงสมาชิก ต้องมีการแบ่งหน้าที่ที่ ชัดเจน และหาแนวทางที่จะสร้างให้ทุกคนมุ่งมั่นสู่ความสำเร็จของกลุ่มร่วมกัน โดยไม่มีปัญหาความขัดแย้ง
8. แผน เริ่มจากต้องรู้ว่ากลุ่มของเราจะผลิตสินค้าหรือขายบริการอะไร มีขั้นตอนอย่างไร จะได้ผลอย่างไร ใช้เงินเท่าไร และใช้คนกี่คน ในการทำสินค้าหรือการให้บริการนั้น และจะทำอย่างไรให้ธุรกิจนั้นอยู่รอดอย่างยั่งยืน

หลักการงานการท่องเที่ยวโดยชุมชน

จากแนวคิดการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่มองชุมชนเป็นศูนย์กลาง หรือฐานเพื่อกำหนดทิศทาง แผนงาน แผนปฏิบัติการของตนเอง โดยดำเนินการพร้อมกันทั้งด้านการเมือง เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อมนั้น จึงทำให้กิจกรรมการท่องเที่ยวเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการพัฒนาแบบองค์รวม และเกี่ยวกับกลุ่มคนต่างๆ มากมาย เมื่อมองในบริบทของการพัฒนาการท่องเที่ยวที่ต้องการให้ชุมชนมีส่วนร่วม และได้ประโยชน์จากการท่องเที่ยวจึงควรต้องมีหลักการร่วมกัน ดังนี้

1. การท่องเที่ยวโดยชุมชนต้องมาจากความต้องการของชุมชนอย่างแท้จริง ชุมชนได้มีการพิจารณาวิเคราะห์สภาพปัญหา ผลกระทบการท่องเที่ยวอย่างรอบด้านแล้ว ชุมชนร่วมตัดสินใจลงมติที่จะดำเนินการตามแนวทางที่ชุมชนเห็นสมควร
2. สมาชิกในชุมชนต้องมีส่วนร่วมทั้งการคิดร่วม วางแผนร่วม ทำกิจกรรมร่วม ติดตามประเมินผลร่วมกัน เรียนรู้ร่วมกันและรับประโยชน์ร่วมกัน
3. ชุมชนต้องการรวมตัวกันเป็นกลุ่ม เป็นชมรม เป็นองค์กร หรือจะเป็นองค์กรชุมชนเดิมที่มีอยู่แล้วเช่นกัน องค์กรบริหารส่วนตำบล (อบต.) ก็ได้ เพื่อกลไกที่ทำหน้าที่แทนสมาชิกทั้งหมดในระดับหนึ่ง และดำเนินการด้านการกำหนดทิศทาง นโยบายการบริหาร การจัดการ การประสานงาน เพื่อให้การท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นไปตามเจตนารมณ์ของสมาชิกในชุมชนที่เห็นร่วมกัน
4. รูปแบบ เนื้อหา กิจกรรม ของการท่องเที่ยวโดยชุมชน ต้องคำนึงการอยู่ร่วมกันอย่างมีศักดิ์ศรี มีความเท่าเทียมกัน มีความเป็นธรรม และให้ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจ การเมือง สังคม และวัฒนธรรมในเชิงสร้างสรรค์และลดผลกระทบในเชิงลบ
5. มีกฎ กติกาที่เห็นร่วมจากชุมชน สำหรับการจัดการท่องเที่ยวที่ชัดเจน และสามารถกำกับดูแลให้เป็นไปตามกติกาที่วางไว้
6. ชุมชนที่จัดการท่องเที่ยว สมาชิกในชุมชน ชาวบ้านทั่วไปและนักท่องเที่ยว ควรมีกระบวนการเรียนรู้ระหว่างกันและกันอย่างต่อเนื่อง เพื่อก่อให้เกิดการพัฒนากระบวนการงานการท่องเที่ยว โดยชุมชนให้ถูกต้องเหมาะสม และมีความชัดเจน
7. การท่องเที่ยวโดยชุมชน จะต้องมีมาตรฐานที่มาจากข้อตกลงร่วมภายในชุมชนด้วย เช่น ความสะอาด ความปลอดภัย การกระจายรายได้ที่เป็นธรรมของผู้ที่เกี่ยวข้อง และพิจารณาถึงความสามารถในการรองรับ
8. รายได้ที่ได้รับจากการท่องเที่ยว มีส่วนไปสนับสนุนการพัฒนาชุมชนและรักษาสิ่งแวดล้อม
9. การท่องเที่ยวจะไม่ใช่อำชีพหลักของชุมชน และชุมชนต้องดำรงอาชีพหลักของตนเองไว้ได้ ทั้งนี้หากอาชีพของชุมชนเปลี่ยนเป็นการจัดการท่องเที่ยว จะเป็นการทำลายชีวิตและจิตวิญญาณดั้งเดิมของชุมชนอย่างชัดเจน
10. องค์กรชุมชนมีความเข้มแข็งพอที่จะจัดการกับผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นได้ และพร้อมจะหยุดเมื่อเกินความสามารถในการจัดการ ซึ่งสิ่งเหล่านี้หากมองในแง่ความพร้อมของชุมชนและประสิทธิภาพในการ

บริหารจัดการท่องเที่ยวในมิติของชุมชนแล้ว การท่องเที่ยวโดยชุมชนจะเป็นไปได้ด้วยดีนั้นยังต้องพิจารณาจากมิตินอกชุมชนที่เข้ามาเกี่ยวข้องด้วยได้แก่ การตลาด นโยบายรัฐที่เข้ามาสนับสนุน และพฤติกรรมของนักท่องเที่ยว เป็นต้น

กระบวนการทำงานเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนในการจัดการท่องเที่ยว

หากชุมชนมีความพร้อมมีปัจจัยเอื้ออำนวยต่อการเข้ามามีบทบาทจัดการการท่องเที่ยวแล้วนั้น ผู้นำชุมชนและแกนนำที่หลากหลาย ตัวแทนกลุ่มต่างๆ ในชุมชน เช่น กลุ่มเยาวชน กลุ่มสตรี กลุ่มออมทรัพย์ กลุ่มสหกรณ์การเกษตร ฯลฯ และผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง เช่น องค์กรบริการส่วนตำบล เจ้าหน้าที่ป่าไม้ ครู อาจารย์ในโรงเรียน เป็นต้น ร่วมกันประชุมสัมมนาเพื่อสร้างวิสัยทัศน์ร่วมกับการท่องเที่ยวโดยชุมชน ซึ่งเป็นการผนึกกำลังความคิดสร้างสรรค์ ประสานแนวคิดของทุกคนให้เห็นเป็นภาพเดียวกัน ในการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน และนำวิสัยทัศน์ที่ได้มากำหนดเป็นเป้าหมาย เป็นทิศทางของการดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวโดยชุมชนในระยะต่อไป ดังที่พจนานวนศรี (2546: 185-188) ได้กล่าวไว้ว่า

วิสัยทัศน์

ชุมชนหลายแห่งตัดสินใจเปิดการท่องเที่ยวโดยชุมชนและเป็นฝ่ายจัดการเองนั้น มีรูปแบบการคิดตัดสินใจด้วยการมองวิสัยทัศน์ 3 รูปแบบด้วยกัน คือ

1. มองกิจกรรมการท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือหนึ่งในการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารกับคนภายนอก ให้เกิดความรู้ความเข้าใจต่อสภาพปัญหาชุมชนที่ประสบอยู่ และหวังว่าจะได้เพื่อนที่เข้าใจร่วมแก้ไขปัญหาต่างๆ ร่วมกัน อันเป็นการเชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างคนต่างวัฒนธรรม เพื่อประสานการมีส่วนร่วมแก้ไขปัญหาของชุมชนนั้น

2. การท่องเที่ยวทำให้เกิดผลกระทบทางสังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม จำเป็นที่ชุมชนต้องรวมตัวกันเข้ามาจัดการให้นักท่องเที่ยวและผู้ที่เกี่ยวข้องให้ปฏิบัติตามกฎ กติกาของชุมชน การจัดระเบียบ การแบ่งปันผลประโยชน์แก่ผู้คนที่เกี่ยวข้องและผลประโยชน์ในชุมชน การสร้างมาตรฐานต่างๆ ของการท่องเที่ยวโดยชุมชนเอง ทั้งเพื่อไม่ให้เกิดผลกระทบมากเกินไปจนขีดความสามารถที่ชุมชนจะจัดการได้

3. การท่องเที่ยวเป็นกระบวนการเรียนรู้ระหว่างคนกับธรรมชาติ เป็นการสร้างโอกาสในการฟื้นฟูวัฒนธรรม ภูมิปัญญา และสิ่งแวดล้อม โดยมองที่รายได้เป็นเพียงแค่ผลพลอยได้จากกระบวนการเรียนรู้ท่ามกลางการท่องเที่ยว

ซึ่งทั้ง 3 รูปแบบนี้มีพื้นฐานการคิดจากชุมชนเอง ที่มีความภูมิใจในวัฒนธรรม และภูมิปัญญาของตนเองที่พร้อมจะสื่อต่อคนภายนอก โดยใช้การท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือในการถ่ายทอดนอกจากนั้นแล้วชุมชนเองยังต้องการความเข้าใจ ความร่วมมือของนักท่องเที่ยวในการพินิจ กติกา ที่ชุมชนร่วมกันสร้างไว้เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกันของคนต่างวัฒนธรรม

วัตถุประสงค์

วัตถุประสงค์ของการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน ซึ่งมาจากการกำหนดจากวิสัยทัศน์ที่จัดทำร่วมกันในชุมชน และนำมากำหนดเป็นวัตถุประสงค์ที่เป็นรูปธรรม ให้มีความชัดเจนขึ้น โดยชุมชนจะมีการกำหนดวัตถุประสงค์หลักอยู่ 4 ประการด้วยกัน คือ

- (1) เพื่อให้กิจกรรมการท่องเที่ยว เป็นกิจกรรมเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตที่เน้นคนเป็นศูนย์กลาง การพัฒนา เป็นกิจกรรมที่เชื่อมโยงกับกิจกรรมการพัฒนาชุมชนในรูปแบบอื่นๆ ที่ต้องเอื้ออำนวยการเรียนรู้ต่อการกันและกันได้ เช่น การท่องเที่ยวโดยชุมชนที่ไปเยือนชุมชนชาวประมงพื้นบ้าน นักท่องเที่ยวควรเกิดการเรียนรู้บทบาทของประมงขนาดเล็กที่ทำหน้าที่อนุรักษ์ทรัพยากรชายฝั่งด้วย
- (2) เพื่อให้กิจกรรมการท่องเที่ยวเป็นตัวกระตุ้นส่งเสริมให้ชุมชน โดยเฉพาะคนหนุ่มสาวได้เข้าใจ ให้คุณค่า ขนบธรรมเนียม วัฒนธรรมประเพณีของชุมชนให้กลับฟื้นคืนสภาพได้ในระยะต่อไป
- (3) เพื่อ ก่อให้เกิดการรวมตัวกันของคนในชุมชน ที่เผชิญต่อผลกระทบทางการท่องเที่ยวแบบเดิม ให้มีส่วนร่วมจัดการลดผลกระทบดังกล่าว และจัดระเบียบชุมชนให้เป็นระบบที่ทำให้ชุมชนอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข
- (4) เพื่อเป็นเครื่องมือการเผยแพร่ให้ข้อมูลข่าวสารที่ถูกต้องของวัฒนธรรม ประเพณี วิถีชีวิตกับสาธารณชนภายนอก

จะเห็นได้ว่าในมิติของชุมชนไม่ได้มองเรื่องรายได้เป็นเรื่องหลัก ผิดกับในระดับนโยบายการท่องเที่ยวมักจะทำให้ความสำคัญเรื่องรายได้เป็นอันดับแรก หากเอาคุณค่า วิถีชีวิตที่เป็นพื้นฐานที่สำคัญในสังคมไทย อันได้แก่ การมีน้ำใจ ความเอื้ออารี ประกอบกับการมีวิถีชีวิตที่สัมพันธ์กับธรรมชาติ ความรักในศิลปวัฒนธรรม อันเป็นทุนทางสังคมของคนไทย ก็จะทำให้การริเริ่มและมองการท่องเที่ยวได้ถูกทิศทางยิ่งขึ้น

การประเมินความเป็นไปได้ของการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน

เนื่องจากการจัดการท่องเที่ยวของชุมชนเป็นสิ่งที่ต้องเกี่ยวข้องกับคนภายนอก ดังนั้น ทักษะ ความชัดเจน การจัดการที่เหมาะสม จึงเป็นเรื่องที่ชุมชนเองยังมีกังวลอยู่พอสมควร แม้ว่าจะมีปัจจัยที่เอื้อ และการสนับสนุนจากภายนอกพอสมควร แต่ชุมชนเองต้องสามารถคาดการณ์ และประเมินว่า วิสัยทัศน์ วัตถุประสงค์ ของการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนนั้น มีความเป็นไปได้มากน้อยเพียงไร โดยการร่วมกันอภิปราย ระดมความคิดเห็น จากชุมชนให้กว้างขวางจนสามารถสรุปด้วยมติของชุมชนเอง ซึ่งมีองค์ประกอบการประเมินอยู่ 7 ประการด้วยกัน คือ

- 1 ผู้นำชุมชนและแกนนำชุมชน สามารถวิเคราะห์สถานการณ์ภายนอก และสภาพปัญหา ชุมชนตลอดจนมองแนวทางแก้ไขปัญหาได้แบบชัดเจน มองกิจกรรมการท่องเที่ยวเป็นกิจกรรมหนึ่ง หรือ กิจกรรมร่วมเชื่อมต่อกับทิศทางแก้ไขปัญหามาโดยภาพรวมของชุมชนได้ แล้วจึงได้กำหนดเป็นวัตถุประสงค์ เป้าหมายการทำกิจกรรมการท่องเที่ยว

2. การมีส่วนร่วมของชุมชนทั้งหมด เนื่องจากเป็นเรื่องที่ต้องเกี่ยวข้องกับสิทธิของชุมชน การจัดการทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม ขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรมชุมชนที่ชุมชนต้องมีการคิด ใ้ไตร่ตรองวินิจฉัย และร่วมตัดสินใจจะเปิดหมู่บ้านรองรับอย่างไร ควรเป็นรูปแบบใด ใครบ้างที่เกี่ยวข้อง ใครมีบทบาทจัดการอย่างไร และภายหลังนักท่องเที่ยวกลับแล้วมีการลดผลกระทบอย่างไร ด้วยวิธีการใด ตลอดจนการแบ่งปันผลประโยชน์ภายในชุมชน

3. ชุมชนต้องมีส่วนร่วมในการจัดตั้งองค์กรภายในชุมชน เพื่อรับผิดชอบกิจกรรมนี้หรือผลักดันให้องค์กรชุมชนอื่นที่พิจารณาแล้วว่า มีความพร้อมทำหน้าที่รับผิดชอบเป็นหน่วยงานหนึ่งขององค์กร นั้นๆ แต่ทั้งนี้การดำเนินการขององค์กรต้องเป็นไปด้วยความโปร่งใส เพราะมีผลประโยชน์ที่เข้ามาเกี่ยวข้อง

4. การพิจารณาเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น หรือของดีในชุมชนเพื่อจัดปรับเป็นกิจกรรมท่องเที่ยวให้สอดคล้องต่อชุมชน ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมให้น้อยที่สุดเท่าที่สามารถจะทำได้

5. ความพร้อมของผู้ที่สนใจจะเกี่ยวข้องกับกิจกรรมท่องเที่ยว จะมีบทบาทหลากหลายมากขึ้น คือจะมีผู้ที่เกี่ยวข้องกับที่พัก อาหาร การดูแลความปลอดภัย การนำพานักท่องเที่ยว การสื่อความหมาย และการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ต้องไม่ใช่กระจุกตัวอยู่เฉพาะกลุ่มแกนนำภายในชุมชนเท่านั้น ควรมีระบบกระจายที่ทั่วถึงและเป็นธรรม

6. การเสริมสร้างบรรยากาศการเรียนรู้จากประสบการณ์จริง ที่จะรองรับนักท่องเที่ยวเพื่อให้สามารถจัดปรับกระบวนการให้เหมาะสม สอดคล้องยิ่งขึ้น และร่วมแก้ไขปัญหาที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนการลดผลกระทบของการท่องเที่ยวในครั้งต่อไป

7. ประสบการณ์ทักษะในการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่ต้องบูรณาการความต้องการความเพิลิตเพลิน ความตื่นตัวและการเรียนรู้ ให้เป็น โปรแกรมและกิจกรรมการท่องเที่ยวที่เหมาะสมของแต่ละพื้นที่

การเตรียมความพร้อมของชุมชนในการจัดการการท่องเที่ยว

การท่องเที่ยวเป็นเสมือนงานพัฒนาชุมชนอย่างหนึ่ง เป็นสิ่งที่คุณเหมือนง่ายแต่ทำยาก ที่ว่ายากนั้นก็เพราะการท่องเที่ยวเป็นการพัฒนาที่ตอบสนองกระแสบริโภคนิยม การท่องเที่ยวทำให้ชุมชนหลุดออก จากฐานการผลิตเดิมในภาคการเกษตร สู่อุตสาหกรรมบริการ กำลังซื้อที่สูงกว่าของนักท่องเที่ยวจึงสามารถ กำหนด “สินค้า” และ “บริการ” ได้ตามความต้องการ ทำให้สภาพทางสังคมและวัฒนธรรมในแหล่งท่องเที่ยว มักถูกรอบงำจากวัฒนธรรมภายนอกที่เข้ามาพร้อมกับนักท่องเที่ยว เป็นดาบสองคมและมีความเสี่ยงอย่างยิ่งในการนำไปใช้ในการพัฒนา

อย่างไรก็ตาม ก่อนที่จะเปิดหมู่บ้านต้อนรับนักท่องเที่ยว ชุมชนควรจะต้อง “รู้ตัว” เข้าใจและตระหนักต่อการท่องเที่ยวนี้ตลอดจนการสร้างภูมิคุ้มกัน โดยการเตรียมความพร้อมชุมชน ซึ่งผู้ดำเนินการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนควรมีกระบวนการทำงาน ตามที่พจนาน สนวนศรี (2546: 189-190) ได้กล่าวไว้ว่าดังนี้

ขั้นที่ 1 ให้ข้อมูลด้านการท่องเที่ยวให้ชุมชนในการพิจารณาทั้งด้านบวกและลบของการท่องเที่ยว ซึ่งในขั้นตอนนี้อาจจะมีเฉพาะผู้นำหรือกลุ่มสนใจ

ขั้นที่ 2 สร้างการมีส่วนร่วม เป็นการดึงเอาคนที่สนใจการท่องเที่ยวโดยชุมชน และกลุ่มองค์กรต่างๆ ในชุมชน เช่น กลุ่มเยาวชน กลุ่มสตรี กลุ่มออมทรัพย์ และผู้นำที่เป็นทางการและผู้นำทางธรรมชาติมาพูดคุยเรื่องผลดี-ผลเสีย อีกครั้ง เพื่อให้เขาเหล่านั้นได้ร่วมกันตัดสินใจเรื่องนี้ร่วมกัน

ขั้นที่ 3 ศึกษาชุมชนร่วมกับชาวบ้าน โดยการทำงานร่วมกับชาวบ้านเพื่อศึกษาในหัวข้อดังนี้

- การสำรวจทางกายภาพ
 - ทำแผนที่รอบนอก (แสดงแหล่งทรัพยากรธรรมชาติและที่ดินทำกิน)
 - แผนที่รอบในหมู่บ้าน (แสดงที่ตั้งของบ้านเรือน ทรัพยากรคนสร้างและ

ทรัพยากรธรรมชาติ)

- ศึกษาประวัติศาสตร์ชุมชน ภูมิปัญญา วัฒนธรรม ประเพณีของชุมชน
- ศึกษาความสัมพันธ์ของชุมชนกับการใช้ทรัพยากรธรรมชาติ และทรัพยากรเพื่อการท่องเที่ยว
- ศึกษากลุ่มต่างๆ ในชุมชน

ซึ่งผลการศึกษานี้จะทำให้เห็นศักยภาพ-ข้อจำกัดของชุมชน และปัญหาของชุมชนร่วมกัน

ขั้นที่ 4 วิเคราะห์ข้อมูลร่วมกัน ทั้งในด้านศักยภาพ-ข้อจำกัด โอกาสและความเสี่ยง ในขั้นตอนนี้จะทำให้ชุมชนได้มองเห็นได้ด้วยตนเอง และสามารถเชื่อมโยงเรื่องท่องเที่ยวกับการพัฒนาชุมชนได้ การวิเคราะห์ข้อมูลในครั้งนี้จะทำให้เกิดการจัดลำดับความสำคัญของปัญหา และอาจพบว่าเพื่อแก้ปัญหาให้ตรงจุด อาจจะไม่จำเป็นต้องใช้เรื่องการท่องเที่ยวเลยก็เป็นได้

ขั้นที่ 5 ร่วมกันพัฒนาศักยภาพและแก้ไขจุดอ่อน อาทิ

- รวบรวมองค์ความรู้ ซึ่งแต่ละชุมชนจะแตกต่างกันออกไปมีเอกลักษณ์เฉพาะชุมชน เช่น บางชุมชนเด่นด้านการพัฒนาชุมชน บางชุมชนเด่นระบบการจัดการนิเวศที่ใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นได้เหมาะสม เป็นต้น ซึ่งชุมชนต้องร่วมกันดึงเอกลักษณ์ให้เห็นร่วมกันก่อนนำสู่การเผยแพร่ออกไป

- ปรับปรุงแหล่งท่องเที่ยวให้เหมาะสม สอดคล้อง ปลอดภัย ไม่ทำลายระบบนิเวศเดิมมากนัก เช่น การปรับทางเดินในป่าเขา เป็นต้น

- ปรับปรุงบ้านพักและความสะอาดภายในชุมชนให้เป็นมาตรฐานของชุมชน แต่ละแห่งที่ตกลงร่วมกัน โดยมีคณะกรรมการของชุมชน ตรวจสอบอย่างสม่ำเสมอ

- ฝึกอบรมบุคลากรด้านการท่องเที่ยวในชุมชน เช่น นักสื่อความหมาย การสร้างเวทีเรียนรู้กับนักท่องเที่ยว เป็นต้น ซึ่งในขั้นตอนนี้จะเห็นความสามารถของชุมชน ในการรองรับการท่องเที่ยวทั้งความพร้อมจำนวนบุคลากร และขีดความสามารถในการรองรับทั้งพื้นที่ทางธรรมชาติ และรูปแบบกิจกรรมที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตของชุมชน

ขั้นที่ 6 วางรูปแบบการบริหารจัดการ ในขั้นตอนนี้จะเป็นการจัดตั้งองค์กรขึ้นมาทำงาน หรืออาจใช้องค์กรที่ชุมชนมีอยู่เดิมแต่เพิ่มเติมบทบาทหน้าที่ มีการกำหนดวัตถุประสงค์ให้ชัดเจน กำหนดรูปแบบของการท่องเที่ยว โปรแกรมและราคาการจัดสรรผลประโยชน์ ผู้ชาวบ้านและชุมชน และมาตรการในการป้องกันผลกระทบ โดยอาจจะเป็นการสร้างกฎ-กติกา เพื่อเป็นแนวทางปฏิบัติทั้งชาวบ้านและนักท่องเที่ยว

ขั้นที่ 7 ประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้รับรู้และช่วยให้ข้อมูลแก่ผู้ที่สนใจ

ขั้นที่ 8 ทดลองดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยว ในขั้นตอนนี้อาจมีการจัดท่องเที่ยวนำร่อง เพื่อทดสอบความพร้อมของชุมชน โดยการเชิญบุคคลหรือหน่วยงานภายนอกที่มีประสบการณ์หรือเกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว โดยชุมชนเข้าร่วมกิจกรรม ให้แสดงความคิดเห็นและข้อเสนอแนะ เพื่อเป็นทิศทางต่อไปในอนาคต

ขั้นที่ 9 ประเมินผล ในขั้นตอนนี้ประเมินผล อาจแยกออกมาเป็น 2 ส่วน คือ การประเมินผลและสรุปบทเรียนหลังเสร็จกิจกรรมทุกครั้ง และการประเมินผลเป็นช่วงๆ ทุกๆ 3-6 เดือน เป็นต้น ซึ่งการประเมินผลจะช่วยให้เกิดการทบทวนตนเอง และแก้ไขข้อบกพร่อง

ขั้นที่ 10 พัฒนาองค์กร

- การฝึกอบรม เช่น การบริหารจัดการ การสร้างการมีส่วนร่วม การสื่อความหมาย เป็นต้น
- การศึกษาดูงาน สำหรับแกนนำองค์กรชุมชนเพื่อจัดการท่องเที่ยว เพื่อเสริมโลกทัศน์ พัฒนาทักษะการบริหาร การจัดการในชุมชนอื่นๆ ที่มีลักษณะคล้ายๆ กัน เพื่อเป็นตัวอย่างนำไปประยุกต์ หรือเป็นบทเรียนที่ชุมชนต้องพึงระวังผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นได้ และวางมาตรการป้องกันไว้แต่เริ่มแรก

กระบวนการทั้ง 10 ขั้นตอนแล้ว จะเหมือนการทำงานพัฒนาปกติตนเอง แต่สิ่งที่ยากก็คือเรื่องท่องเที่ยวเป็นเรื่องที่ชาวบ้านไม่คุ้นเคยมาก่อน และไม่มั่นใจว่าตนเองจะทำได้ แต่ละคำถามในแต่ละขั้นตอนในกระบวนการเตรียมชุมชน จะต้องเป็นการปลุกกระดมสำนึกของท้องถิ่น ให้คนท้องถิ่นอยากรู้จักตนเอง และเกิดความภาคภูมิใจในตนเอง การท่องเที่ยวก็จะเกิดความชัดเจนมากขึ้นว่า เป็นการเข้ามาเพื่อให้ชุมชนได้นำเสนอตัวอย่างต่อสาธารณะ การแลกเปลี่ยนเรียนรู้เป็นหัวใจสำคัญของการท่องเที่ยว นอกจากปลุกสำนึกของชุมชนแล้วยังเป็นการสร้างจิตสำนึกของนักท่องเที่ยวต่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม และการเห็นคุณค่าทางวัฒนธรรมของชุมชนที่ได้เข้ามาเยี่ยมชม

สรุปหลักการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน

- จัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน มีเป้าหมายอยู่ที่การอยู่ร่วมกับทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืนภายใต้เงื่อนไข การบีบคั้นจากนโยบาย ที่ทำให้มีการแย่งชิงทรัพยากร (ความรู้ อำนาจ กฎหมายอยู่ในมือของภาครัฐ) เช่น ความขัดแย้งเรื่องไร่หมุนเวียน การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนถูกมองว่าเป็นทัวร์เถื่อน
- การทรัพยากรควรมองที่
 - ความเป็นชุมชน วัฒนธรรมชนเผ่า
 - กฎหมายบางอย่างไม่สอดคล้องกับวิถีชีวิตของชนเผ่า

- เกิดเครือข่ายการจัดการท่องเที่ยว โดยสร้างผลกระทบคือ พื้นวิถีชีวิต เกิดรายได้เสริม หน่วยงานและบุคคลภายนอกเข้าใจวิถีชีวิต

- กระบวนการทำงานของโครงการในประเด็นการท่องเที่ยว

- แผนงาน
- เตรียมความพร้อมชุมชน
- งานสร้างเครือข่าย
- งานพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชน / ของที่ระลึก
- วิธีการทำงาน

- เตรียมความพร้อมของชุมชน

- ศึกษาศักยภาพ ความเป็นไปได้
- อบรมการบริหารจัดการ
- เตรียมแหล่งท่องเที่ยวและบริการต่างๆ
- อบรมการสื่อความหมายทางธรรมชาติและวัฒนธรรม
- จัดทัวร์นำร่อง
- ประเมินผลประจำปี
- จัดทัวร์ประเมินผล

- สร้างเครือข่ายการท่องเที่ยวระหว่างหมู่บ้าน, องค์กรท้องถิ่น, ภาคเอกชน

- พัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชน/ของที่ระลึก

- สํารวจผลิตภัณฑ์ชุมชนและตลาด
- ช่วยชุมชนพัฒนาผลิตภัณฑ์
- จัดตั้งร้าน แสวงหาทุน

- ผลการดำเนินงาน

- หมู่บ้านสามารถจัดการท่องเที่ยว
- เกิดศูนย์ประสานงานท่องเที่ยว
- ผลิตภัณฑ์ที่กำลังสูญหายได้รับการฟื้นฟู
- มีการประชาสัมพันธ์ผ่าน Website , สื่อต่างๆ

- ปัญหา-อุปสรรค
 - พื้นที่ห่างไกล การเดินทางยากลำบาก
 - ศักยภาพของการทำงานมีจำกัด
 - ผู้ประสานไม่ต่อเนื่อง

“การท่องเที่ยวโดยชุมชน (community base sustainable tourism) คือการท่องเที่ยวที่คำนึงถึงความยั่งยืนของสิ่งแวดล้อม สังคม และวัฒนธรรม กำหนดทิศทางโดยชุมชน จัดการโดยชุมชนเพื่อชุมชน และชุมชนมีบทบาทเป็นเจ้าของมีสิทธิในการจัดการดูแลเพื่อให้เกิดการเรียนรู้แก่ผู้มาเยือน” โดยมองว่าการท่องเที่ยวต้องทำงานครอบคลุม 5 ด้าน พร้อมกัน ทั้งการเมือง เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม โดยมีชุมชนเป็นเจ้าของและมีส่วนในการจัดการ

นอกจากนี้การท่องเที่ยวยังสามารถเป็นเครื่องมือในการพัฒนา โดยใช้การท่องเที่ยวเป็นเงื่อนไขและสร้างโอกาสให้องค์กรชุมชนเข้ามามีบทบาททิศทางการพัฒนาชุมชนของตนในชุมชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในชุมชนที่มีแนวโน้มว่าการท่องเที่ยวจะรุกคืบเข้าไปถึง หรือต้องการเปิดเผยชุมชนของตนให้เป็นที่รู้จักในวงกว้าง ให้มีการสร้างให้เกิดกระบวนการเรียนรู้เกี่ยวกับการวางแผน การบริหารจัดการทรัพยากรและกระจายอำนาจการตัดสินใจโดยเน้นความสำคัญของการจัดการธรรมชาติแวดล้อมและใช้การท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือในการพัฒนาชุมชนไปพร้อมกัน

ในช่วง 2 - 3 ปี ที่ผ่านมาคำว่า "**Community-based Tourism : CBT**" การท่องเที่ยวที่ให้ชุมชนเป็นฐานการบริหารจัดการ"การท่องเที่ยวโดยชุมชน" เป็นที่รู้จักและใช้กันอย่างแพร่หลายในหลายๆความหมาย ความเข้าใจและประสบการณ์ ซึ่งการท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นส่วนหนึ่งที่จะนำไปสู่การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนได้ เป็นเรื่องการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม การจัดการด้านโฮมสเตย์ ที่ต้องมี "ชุมชน" เป็นส่วนประกอบสำคัญ

การท่องเที่ยวกลายเป็น"เครื่องมือ"ที่รัฐบาลให้ความสำคัญเนื่องจากมีความสำคัญต่อการสร้างรายได้ เพื่อพัฒนาประเทศอย่างมากและยังเป็นรายได้ที่เป็นอันดับต้นๆ ของประเทศ และมีการกระจายไปในหลายภาคอย่างค่อนข้างชัดเจน เช่นการเดินทาง ที่พัก การซื้อของที่ระลึก ภัตตาคาร ร้านอาหารต่างๆ จึงมีการประกอบกิจการที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวทั้งโดยตรงและทางอ้อม ขยายมากขึ้น เช่นการเพิ่มขึ้นของสถานที่พัก ทั้งโรงแรมขนาด 5 ดาว 4 ดาว ไปจนถึงที่พักแบบพื้นบ้านที่เรียกว่า โฮมสเตย์ การเพิ่มขึ้นของร้านอาหาร และแหล่งบริการอื่นๆ เพื่อดึงดูดความสนใจของนักท่องเที่ยวทั้งในและต่างประเทศ และการขยายตัวไปในแทบทุกภูมิภาคของไทย ก่อให้เกิดการตื่นตัวเพราะมองว่าเป็นเรื่องง่ายที่จะมีรายได้เพิ่มจากการท่องเที่ยว ที่เป็นผู้มาซื้อสินค้าถึงที่ไม่ว่าจะที่ไหนก็ตาม

แต่จากการที่ทรัพยากรการท่องเที่ยวมีจำกัด ไม่ว่าจะเป็นทรัพยากรการท่องเที่ยวทางด้านธรรมชาติ วัฒนธรรม ประเพณีท้องถิ่น ซึ่งผู้ดูแลหรือเป็นเจ้าของก็คือประชาชนที่อยู่ในชุมชนนั้นๆ ว่าจะมีการบริหารจัดการการท่องเที่ยวได้อย่างไร เพราะทรัพยากรทุกอย่างต้องมีข้อจำกัดในการใช้ทั้งสิ้น ใดๆคือการใช้อย่างยั่งยืน และเป็นไปได้หรือไม่ที่จะดำเนินการตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง และควรทำอย่างไร

เมื่อ "ชุมชน" กลายเป็น "สินค้า" หรือ "เครื่องมือ" ที่เป็นทั้งผู้กระทำ และผู้ถูกกระทำ ในขณะเดียวกันเป็นสิ่งที่ทำทนายและละเอียดอ่อนอย่างยิ่ง เสมือนกับการที่ต้องคำนึงถึงความรู้สึก ความยินดีของผู้เกี่ยวข้อง ทั้งยังเป็นผู้ที่ถูกกล่าวอ้างถึงอยู่ตลอดเวลาในการที่รัฐบาลจะดำเนินการพัฒนาใดๆจึง"ต้องให้ความสำคัญต่อชุมชนในระดับต้นๆ และชุมชนต้องได้รับประโยชน์" อยู่เสมอ

เมื่อชุมชนมาเกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวก็จะมีคำใหม่ๆเกิดขึ้น อาทิเช่น การท่องเที่ยวชุมชน การท่องเที่ยวโดยชุมชน การท่องเที่ยวผ่านชุมชน การท่องเที่ยวในชุมชน ก็ขึ้นอยู่กับนิยามแห่งการสื่อความหมายต่อคำดังกล่าว แต่ที่แน่นอนก็คือ "ชุมชน" เป็นสิ่งที่ต้องถูกกระทบอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ และอย่างไรคือการท่องเที่ยวโดยชุมชน "Community Based Tourism : CBT " ที่เหมาะสมอันจะเป็นแนวทางสำหรับการพัฒนาด้านการท่องเที่ยวในชุมชนได้อย่างเป็นรูปธรรมและเห็นผล

การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (Sustainable Tourism) คือ การพัฒนาที่สามารถตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวและผู้เป็นเจ้าของท้องถิ่น โดยมีภารกิจปกป้องและสงวนรักษา ตลอดจนการจัดการทรัพยากรเพื่อตอบสนองความจำเป็นทางเศรษฐกิจสังคมสามารถรักษากิจกรรมทางวัฒนธรรมและระบบนิเวศด้วย

กิจกรรมในการจัดการธุรกิจท่องเที่ยวชุมชน

เนตร์พัฒนา ขาววิราช (2548 : 2-3) ให้คำจำกัดความเกี่ยวกับการจัดการว่า หมายถึง กระบวนการที่ผู้บริหารนำไปปฏิบัติ เพื่อนำไปสู่การบรรลุผลความสำเร็จตามเป้าหมายขององค์กรและทรัพยากรทางการบริหาร ประกอบด้วยคุณลักษณะ 3 ประการ คือ (1) เป็นกระบวนการของการดำเนินกิจกรรมที่ต่อเนื่องและสัมพันธ์กัน (2) เน้นที่การบรรลุเป้าหมายขององค์กร และ (3) การทำงานเพื่อให้บรรลุเป้าหมายโดยผสมผสานบุคลากรและทรัพยากรทางการบริหารเข้าด้วยกัน และหน้าที่พื้นฐานทางการจัดการ ได้แก่ (1) การวางแผน (2) การจัดองค์กร (3) การนำ และ (4) การควบคุม ดังนี้

1) การวางแผน (Planning)ว่าจะทำงานนั้นอย่างไร การวางแผนเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับความสำเร็จ ขององค์กรในอนาคตอันใกล้ใน (Organizing) หมายถึง การเลือกวิธีทำงานเพื่อให้บรรลุผลตามเป้าหมายของการและกำหนดระยะสั้น (Short term) และระยะยาว (Long term)

2) การจัดองค์กร (Organization) หมายถึง การนำเอาแผนงานที่กำหนดมากำหนดหน้าที่สำหรับบุคลากรหรือกลุ่มบุคคลที่จะปฏิบัติภายในองค์กรเป็นการเริ่มต้นของกลไกในการนำเอาแผนงานไปสู่การปฏิบัติ บุคลากรในองค์กรได้รับการมอบหมายงานไปสู่การปฏิบัติ บุคลากรในองค์กรได้ยอมรับหมายงาน ที่จะนำไปสู่ความสำเร็จตามเป้าหมาย โดยงานของแต่ละบุคคลหรือกลุ่มต่างประสานสอดคล้อง กันสู่ความสำเร็จขององค์กร

3) การนำ (Leading) เกี่ยวข้องกับการจูงใจ ภาวะผู้นำ และการสื่อสารระหว่างบุคคล ในองค์กรเพื่อช่วยให้องค์กรบรรลุวัตถุประสงค์ตามต้องการ วัตถุประสงค์ของการนำ คือ การเพิ่มผลผลิตขององค์กรโดยผ่านและแนวคิดทางการให้ความสำคัญกับคนมากกว่าการให้ความสำคัญกับงาน

4) การควบคุม (Controlling) หมายถึง หน้าที่ทางการจัดการสำหรับผู้บริหารในการรวบรวมข้อมูลเพื่อใช้เป็นมาตรวัดผลการทำงานในปัจจุบันเพื่อกำหนดมาตรฐานขึ้น และเปรียบเทียบกับผลงานที่ทำได้เพื่อปรับปรุงแก้ไขผลการทำงานให้สอดคล้องกับมาตรฐานที่กำหนดขึ้นนั้น

ลูเชอร์ เฮซ กูติก และไลคัล เอฟ เยอวิต กล่าวว่าการบริหารหรือจัดการที่มีประสิทธิภาพประกอบด้วย POSDCORB ซึ่งย่อมาจากคำต่อไปนี้ (อ้างใน ทับทิม วงศ์ประยูร และคณะ 2547: 17)

P = Planning คือการวางแผนงาน และการกำหนดวิธีการปฏิบัติงาน

O = Organizing คือ การจัดองค์การ

S = Staffing คือ การจัดคนเข้าทำงาน

D = Directing คือ การอำนวยการให้การดำเนินงานภายในองค์การเป็นไปด้วยดี

Co = Co – ordinating คือ การร่วมมือประสานงานกัน

R = Reporting คือ การรายงานผลการปฏิบัติงาน

B = Budgeting คือ การจัดทำงานงบประมาณของหน่วยงาน

1. โฮมสเตย์

โฮมสเตย์ (Home Stay) เป็นที่พักชนิดหนึ่ง ซึ่งหมายถึงการจัดการที่พักของชาวบ้านในชุมชน ให้แก่ผู้มาเยือนด้วยความยินยอมและเต็มใจของเจ้าบ้าน บ้านพักที่ให้บริการต้องมีห้องพักหรือพื้นที่ที่สามารถรองรับ และสามารถให้บริการแก่ผู้มาเยือนได้ตามขีดความสามารถ การพักร่วมกับชาวบ้านในชุมชนจะก่อให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ (learning process) ร่วมกันระหว่างชุมชนกับนักท่องเที่ยว ซึ่งเป็นการสร้างความรู้ (knowledge) ความเข้าใจ (understanding) ในวิถีชีวิตชุมชนเกิดทัศนคติ (attitude) ที่ดีต่อชุมชนอันเนื่องมาจากการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ร่วมกัน รวมถึงการที่ชุมชนและนักท่องเที่ยวได้รับความประทับใจและพึงพอใจ (appreciation and impression) จากวิถีชีวิตชุมชนและแหล่งท่องเที่ยวในชุมชนอีกด้วย

อรพิมพ์ (2542,30 – 31) อธิบายลักษณะของโฮมสเตย์ว่า “เป็นบริการที่พักหน่วยที่เล็กที่สุด มีเพียงแห่งละหนึ่งหรือสองห้องนอนแต่ให้บริการมากกว่าการพักที่โรงแรมก็ตรงที่เจ้าของกิจการ และนักท่องเที่ยวต่างเปิดใจเรียนรู้วิถีชีวิตความเป็นอยู่ แลกเปลี่ยนความคิดเห็นและวัฒนธรรมซึ่งกันและกัน นักท่องเที่ยวได้รับประสบการณ์แปลกใหม่ที่เป็นมิตร ไมตรี เจ้าของบ้านมีรายได้เพิ่มขึ้นจากงานประจำวัน

การแบ่งห้องพักหนึ่งหรือสองห้องนอนในบ้านที่อยู่ในชุมชนให้นักท่องเที่ยว 2 หรือ 4 คน ฟานักอาศัยมากกว่าหนึ่งคืน เจ้าของบ้านทำอาหารเพิ่มและร่วมรับประทานอาหารด้วยกันร่วมวงสนทนาแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ช่วงที่มีงานประเพณีก็พาไปร่วมงานประเพณี พร้อมทั้งนำชมหรือจัดรายการเที่ยวชม สถานที่ท่องเที่ยวในท้องถิ่นนั้นด้วย เจ้าของบ้านคิดค่าบริการเป็นราคามิตรภาพหรือราคาเหมาะสม การบริการท่องเที่ยวเช่นนี้รวมเรียกว่า โฮมสเตย์

บริการโฮมสเตย์หรือฟาร์มสเตย์แตกต่างจากการรับรองการต้อนรับเพื่อนบ้านต่างเมืองก็ ตรงที่ เจ้าของบ้านแจ้งรายละเอียดส่วนตัว ครอบครัวและการประกอบอาชีพ การบริการอาหารและนำเที่ยวพร้อม

ทั้งกำหนดราคาให้ทราบ นักท่องเที่ยวแจ้งรายละเอียดส่วนตัวและยอมรับกติกาการบริการ ยินดีจ่ายเงินตามที่เจ้าของบ้านกำหนดการบริการ นักท่องเที่ยวต้องใช้เวลาดูติดต่อสมัครเข้าพักแรมกับเจ้าของบ้าน โดยใช้เวลาติดต่อสมัครและตอบรับล่วงหน้าอย่างน้อย 2-3 อาทิตย์ เจ้าของบ้านจะต้องจัดเตรียมห้องพักและจัดห้องนอน (สะอาด) ให้นักท่องเที่ยวพักค้างแรมเป็นห้องส่วนตัว เพราะบางช่วงเวลานักท่องเที่ยวต้องการความเป็นส่วนตัว มีความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน จัดทำอาหารตามแบบชีวิตประจำวันปกติ เพื่อนักท่องเที่ยวแต่ละมือ วางแผนหรือเตรียมจัดรายการ นำเที่ยวชมสถานที่ท่องเที่ยว อาจพาไปเที่ยวเองตามความเหมาะสมหรือแนะนำให้ไปเที่ยวกับบริษัทนำเที่ยว ทั้งนี้เจ้าของบ้านแต่ละแห่งต้องแจ้งการบริการรับโฮมสเตย์ หรือฟาร์มสเตย์ให้กับผู้ประกอบการ ท้องถิ่น ปัจจุบันคือสำนักงานองค์การบริหารส่วนตำบล หรือ อบต. และหรือสำนักงานเทศบาลตำบล เพื่อฝ่ายปกครองท้องถิ่นจะได้ให้ความคุ้มครองดูแลความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินให้กับเจ้าของ บ้านและนักท่องเที่ยว อีกทั้งช่วยเผยแพร่การบริการของลูกบ้านออกไปอย่างกว้างขวาง บางแห่งอาจช่วยประสานงานกับสำนักงานการท่องเที่ยวของภาคเอกชนและรัฐบาล โดยคิดค่าบริการ ค่าประสานงาน หรือ ค่าคอมมิชชั่นจากเจ้าของบ้าน โดยตกลงกันเป็นหลักการเท่ากันทุกบ้าน สำนักงานปกครองท้องถิ่น องค์การบริหารส่วนตำบล หรือเทศบาลตำบล นำเงินค่าบริการที่เรียกเก็บจากเจ้าของบ้านเป็นค่าใช้จ่ายในการประสานงาน เช่น ค่าจัดส่งเอกสารทางไปรษณีย์ ค่าโทรศัพท์ โทรสาร เป็นต้น ดังนั้นการจัด โฮมสเตย์ หรือฟาร์มสเตย์จึงเป็นธุรกิจบริการในชุมชน จัดเพื่อชุมชน เป็นการเพิ่มรายได้ให้กับท้องถิ่นโดยตรง"มาตรฐานสากลของโฮมสเตย์ เติบโตขึ้นที่สบายในราคาสมเหตุสมผลห้องอาบน้ำและส้วมที่สะอาด อาหารพื้นบ้านง่าย ๆ แต่ปรุงมาอย่างดี ทิวทัศน์และธรรมชาติของชุมชนที่สวยงาม ประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมของท้องถิ่น กิจกรรมท่องเที่ยวในพื้นที่ ร้านค้าทั่วไปและร้านจำหน่ายสินค้าของที่ระลึก ความบันเทิง ความปลอดภัยของนักท่องเที่ยว

โฮมสเตย์ (Home Stay) เป็นที่พำนักหนึ่ง ซึ่งหมายถึงการจัดการที่พักของชาวบ้านในชุมชน ให้แก่ผู้มาเยือนด้วยความยินยอมและเต็มใจของเจ้าบ้าน บ้านพักที่ให้บริการต้องมีห้องพักหรือพื้นที่ที่สามารถรองรับ สามารถให้บริการแก่ผู้มาเยือนได้ตามขีดความสามารถ การพักร่วมกับชาวบ้านในชุมชนจะก่อให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ (learning process) ร่วมกันระหว่างชุมชนกับนักท่องเที่ยว ซึ่งเป็นการสร้างความรู้ (knowledge) ความเข้าใจ (understanding) ในวิถีชีวิตชุมชนเกิดทัศนคติ (attitude) ที่ดีต่อชุมชนอันเนื่องมาจากการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ร่วมกัน รวมถึงการที่ชุมชนและนักท่องเที่ยวได้รับความประทับใจและพึงพอใจ (appreciation and impression) จากวิถีชีวิตชุมชนและแหล่งท่องเที่ยวในชุมชนอีกด้วย

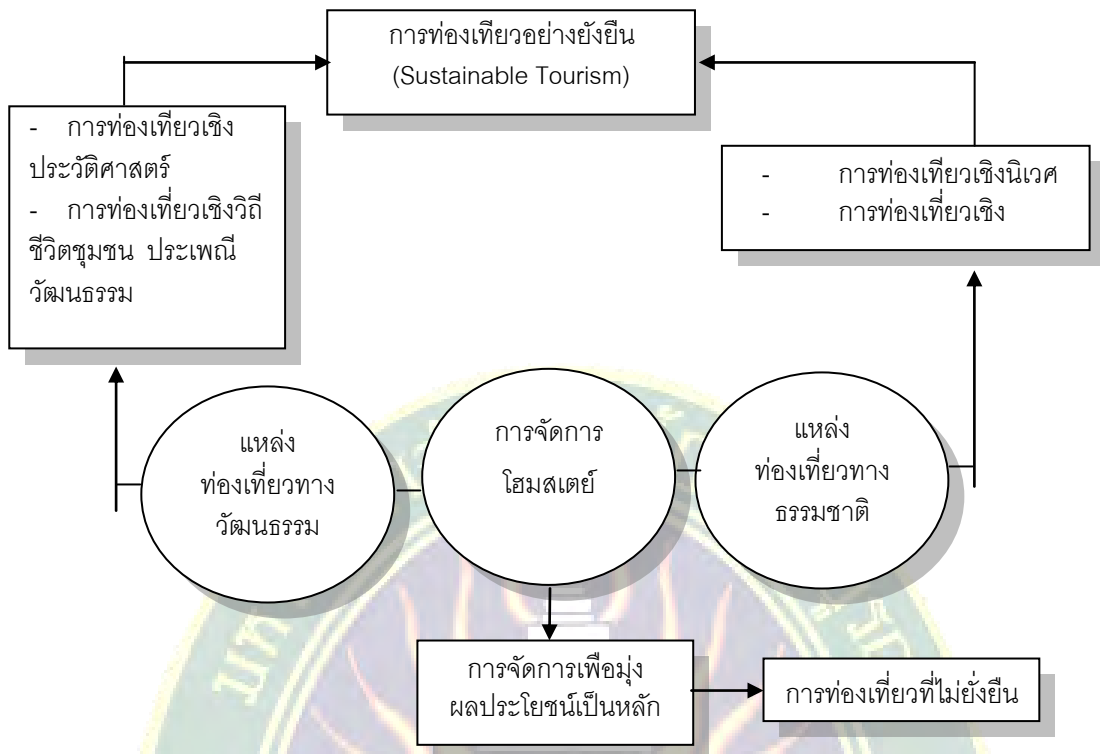
คำจำกัดความของโฮมสเตย์มาตรฐานไทย การคัดสรรโฮมสเตย์มาตรฐานไทยสำนักงาน พัฒนาการท่องเที่ยว กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา มีความมุ่งหวังที่จะให้โฮมสเตย์มาตรฐานไทย คงความเป็นเอกลักษณ์ และสามารถเชื่อมโยงกับกิจกรรมอื่นที่ก่อให้เกิดรายได้ของชุมชน เช่น สินค้าหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ (OTOP) เป็นต้น อีกทั้งเพื่อให้โฮมสเตย์เป็นกิจกรรมที่เสริมรายได้เพิ่มเติมจากอาชีพหลักของชุมชน โดยก่อให้เกิดประโยชน์และสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนอย่างแท้จริง จึงได้ให้คำจำกัดความของโฮมสเตย์มาตรฐานไทยที่จะเข้ารับการประเมินเพื่อคัดสรรโฮมสเตย์มาตรฐานไทยดังนี้ โฮมสเตย์มาตรฐาน

ไทย หรือที่พักสัมผัสวัฒนธรรมชนบทมาตรฐานไทย หมายถึง บ้านที่อยู่ในชุมชนชนบทที่มีประชาชนในชุมชนเป็นเจ้าของ เจ้าของบ้านหรือสมาชิกในครอบครัวอาศัยอยู่ประจำ หรือใช้ชีวิตประจำวันอยู่ในบ้านดังกล่าว นอกจากนี้ บ้านดังกล่าวต้องมีความพร้อมในการเป็นโฮมสเตย์ กล่าวคือ

- (1) เจ้าของบ้านและสมาชิกในครอบครัวต้องถือว่าการทำโฮมสเตย์เป็นเพียงรายได้เสริม นอกเหนือรายได้จากอาชีพหลักของครอบครัวเท่านั้น
- (2) มีพื้นที่ใช้สอยภายในบ้านเหลือและไม่ได้ใช้ประโยชน์สามารถนำมาดัดแปลงให้นักท่องเที่ยวเข้าพักได้
- (3) นักท่องเที่ยวต้องเข้าพักค้างแรมในบ้านเดียวกับที่เจ้าของบ้านอาศัยอยู่โดยมีโอกาสแลกเปลี่ยนเรียนรู้วัฒนธรรมและวิถีชีวิตระหว่างกัน
- (4) สมาชิกในครอบครัวต้องมีความยินดีและเต็มใจที่จะรับนักท่องเที่ยวให้เข้ามาพักค้างแรมในบ้าน พร้อมทั้งถ่ายทอดวัฒนธรรมอันดีงามของท้องถิ่นนั้นแก่นักท่องเที่ยว
- (5) เจ้าของบ้านและสมาชิกในครอบครัวให้ความร่วมมือกับชุมชนในการจัดการโฮมสเตย์เป็นอย่างดี

บ้านนั้นควรเป็นสมาชิกของกลุ่ม ชมรม หรือสหกรณ์ ที่ร่วมกันจัดการโฮมสเตย์ของชุมชนนั้น (<http://www.google.co.th>)

การจัดการโฮมสเตย์กับการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย อังในรัตนกรณ์ มหาสารานนท์ 2546 : 5) กล่าวว่าโฮมสเตย์ (Home Stay) เป็นที่พักชนิดหนึ่ง ซึ่งหมายถึงการจัดการที่พักของชาวบ้านในชุมชนให้แก่ผู้มาเยือนด้วยความยินยอมและเต็มใจของเจ้าบ้าน บ้านพักที่ให้บริการต้องมีห้องพักหรือพื้นที่ที่สามารถรองรับ และสามารถให้บริการแก่ผู้มาเยือนได้ตามขีดความสามารถ การพักร่วมกับชาวบ้านในชุมชนจะก่อให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ (learning process) ร่วมกันระหว่างชุมชนกับนักท่องเที่ยว ซึ่งเป็นการสร้างความรู้ (knowledge) ความเข้าใจ (understanding) ในวิถีชีวิตชุมชนเกิดทัศนคติ (attitude) ที่ดีต่อชุมชนอันเนื่องมาจากการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ร่วมกัน การที่ชุมชนและนักท่องเที่ยวได้รับความประทับใจและพึงพอใจ (appreciation and impression) จากวิถีชีวิตชุมชนและแหล่งท่องเที่ยวในชุมชนอีกด้วย การจัดการโฮมสเตย์ที่สอดคล้องกับแนวคิดการจัดการในแหล่งท่องเที่ยวข้างต้นเป็นการจัดการที่สามารถนำไปสู่ความยั่งยืนทางการท่องเที่ยวได้โดยชุมชนผู้เป็นเจ้าของบ้านได้เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชน ให้เกิดการจัดสรรผลประโยชน์อย่างยุติธรรม โดยอาศัยความเกื้อกูลและความผูกพันในทรัพยากรที่ชุมชนมีอยู่ ให้เป็นสิ่งกระตุ้นความต้องการตักตวงผลประโยชน์เฉพาะด้านรายได้แต่เพียงอย่างเดียว รวมถึงการที่คนในชุมชนเห็นคุณค่าของทรัพยากรที่มีใช้สนองตอบเฉพาะความต้องการของคนในรุ่นปัจจุบันหรือตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวเป็นหลัก แต่ยังคงหมายรวมถึงการเล็งเห็นผลกระทบที่จะเกิดขึ้นและส่งผลไปยังคนในชุมชนรุ่นอนาคต ถ้าหากชุมชนไม่สามารถหาแนวทางการจัดการที่ถูกต้องและเหมาะสมได้ (ดังแผนภูมิที่ 2.1)

แผนภูมิที่ 2.1 การจัดการโฮมสเตย์กับการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

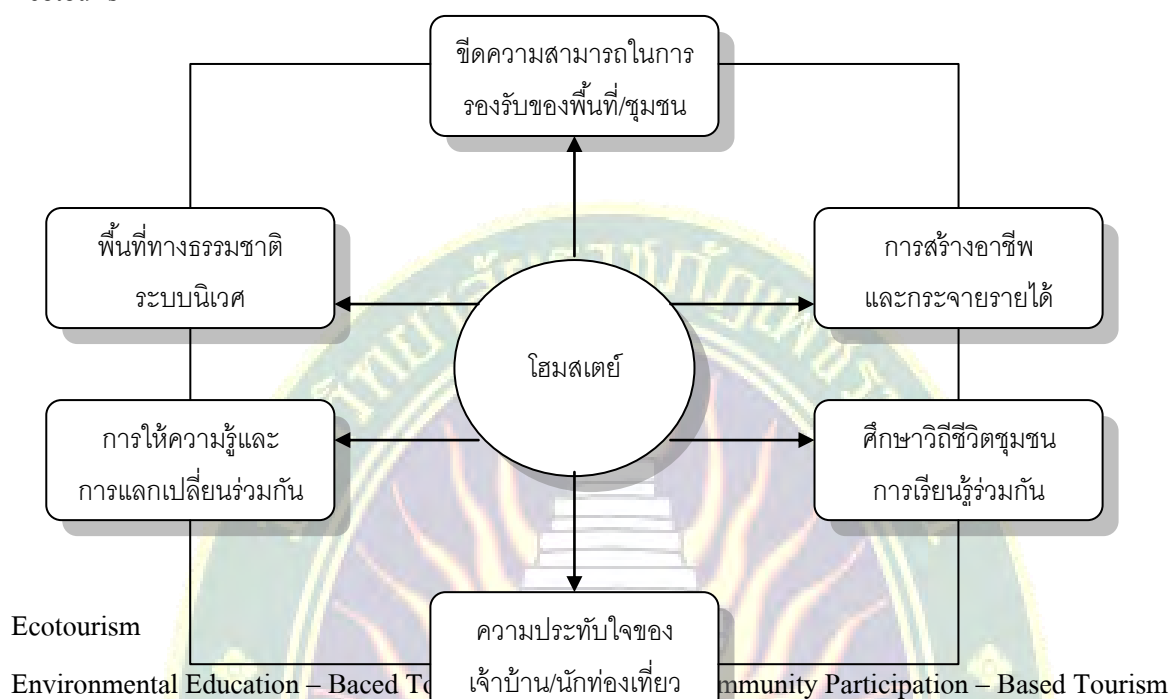
ความสัมพันธ์ของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศกับ โฮสเตย์ การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เป็นแนวคิดหนึ่งที่ว่าสามารถทำให้เกิดความยั่งยืนทั้งทรัพยากรธรรมชาติและชุมชน ซึ่งประกอบด้วย องค์ประกอบที่สำคัญ 4 ประการ และต่างสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน (แผนภูมิที่ 2.2)

จากความหมายของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและโฮมสเตย์ข้างต้น สามารถแสดงถึงความสัมพันธ์และความสอดคล้องว่า การจัดการโฮมสเตย์ที่อยู่ภายใต้พื้นฐานของการคิดที่เข้าใจระบบนิเวศ ความเข้าใจในลักษณะธรรมชาติของพื้นที่ (Nature-Based Tourism) การไม่คิดทำลายสมดุลของธรรมชาติด้วยการคำนึงถึงขีดความสามารถในการรองรับของพื้นที่และชุมชนเอง การใช้ทรัพยากรอย่างระมัดระวังรอบคอบ โดยใช้แนวคิดของการจัดการอย่างยั่งยืน (Sustainable Managed Tourism) และสนับสนุนให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการกำหนดการจัดการกิจกรรมการท่องเที่ยว (Community Participation-Based Tourism) ซึ่งผลประโยชน์ที่ชุมชนจะได้รับคือ ความยั่งยืนของทรัพยากร การสร้างอาชีพและการกระจายรายได้อย่างทั่วถึง ในขณะเดียวกันการพักอาศัยอยู่ในชุมชน ได้เปิดโอกาสให้เกิดการเรียนรู้วิถีชีวิตชุมชน ทั้งความเชื่อขนบธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรมความเป็นอยู่ การเรียนรู้ภูมิปัญญาพื้นบ้าน ทำให้ชุมชนสามารถหาทางออกในการจัดการ ทั้งเชิงรับ และเชิงรุกเกี่ยวกับโฮมสเตย์เพื่อปกป้องทรัพยากรและผลประโยชน์ของชุมชน โดยรวม (ดังแผนภูมิที่ 2.2)

Nature – Based Tourism

Sustainable Managed – Tourism

Ecotourism

แผนภูมิที่ 2.2 ความสัมพันธ์ของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศกับโฮมสเตย์

ความหมายโฮมสเตย์ที่แท้จริงมีที่มาและอยู่ในความดูแลของสำนักพัฒนาการท่องเที่ยวกระทรวงท่องเที่ยวและกีฬาที่พัก

(1) ลักษณะบ้านพักที่เป็นสัดส่วนเป็นบ้านที่มีลักษณะมั่นคง เป็นบ้านที่เจ้าของบ้านแบ่งพื้นที่นอน หรือห้องนอน อย่างเป็นสัดส่วนหรืออาจปรับปรุงต่อเติมที่พักที่ติดกับบ้านเดิมเพื่อใช้เป็นห้องนอนหรือห้องนอน

(2) ที่พักที่นอน สะอาด และสบาย มีที่นอนและเครื่องนอนสำหรับนักท่องเที่ยว เช่นเตียง พูก ผ้าปู หมอน ผ้าห่มหรือเสื่อ ประวัติความเป็นมา

ยุคเริ่มต้น 2503-2525 กระจายอยู่ในกลุ่มนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติ ที่นิยมทัวร์ป่า โดยเฉพาะในแถบภาคเหนือ ของประเทศไทย นักท่องเที่ยว จะพักตามบ้านชาวเขา โดยจุดพักนั้นจะขึ้นอยู่กับเส้นทางการเดินทาง

ยุคกลาง ปี 2526-2536 กลุ่มนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติที่นิยมทัวร์ป่า เริ่มได้รับความนิยมนมากขึ้น การพักค้างในรูปแบบ Home Stay ได้รับการพัฒนารูปแบบและกิจกรรม โดยกระจายไปยังหมู่บ้านชาวเขาที่กว้างขวางมากขึ้น ในระยะนี้ มีการท่องเที่ยวในรูปแบบทัวร์ป่าที่มีการจัด Home Stay เริ่มสร้างปัญหาสังคม อาทิ ปัญหายาเสพติด ปัญหาโสเภณี ปัญหาการปล้น ขโมย ปัญหาการฆ่าชิงทรัพย์

ในปัจจุบัน การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (Ecotourism) ได้รับความนิยมนิยมเพิ่มมากขึ้น ทั้งในกลุ่มชาวไทย และ ชาวต่างประเทศ มีการจัดกิจกรรม การท่องเที่ยวในแหล่งชุมชน เพื่อศึกษาเรียนรู้วิถีชีวิต วัฒนธรรม หัตถกรรมของท้องถิ่น โดยมี Home Stay ที่มีความหมายมากกว่าเป็นที่พัก เนื่องจากเป็นรูปแบบการท่องเที่ยวอย่างหนึ่ง ซึ่งยึดเอารูปแบบที่พักเป็นศูนย์กลางและจัดให้มีกิจกรรมในด้านต่างๆ ตามความต้องการของนักท่องเที่ยวอย่างหนึ่ง ซึ่งยึดเอารูปแบบที่พักเป็นศูนย์กลาง และจัดให้มีกิจกรรมในด้านต่างๆ ตามความต้องการของนักท่องเที่ยวรวมอยู่ด้วยเช่นพื้นที่ที่ดำเนินการเรื่อง Home Stay ก็จะเป็นพื้นที่ที่องค์กรพัฒนาเอกชนไทย เข้าไปดำเนินการ เช่น เกาะยาว จ.พังงา (กลุ่มประมงชายฝั่ง/อวนลาก อวนลุน) หลังจากพื้นที่เกาะยาว จ.พังงา ได้มีพื้นที่อื่นเพิ่มขึ้น อาทิ หมู่บ้านคีรีวง จ.นครศรีธรรมราช บ้านแม่ทา จ. เชียงใหม่ (กลุ่มเกษตรทางเลือก) บ้านผู้ใหญ่วิบูลย์ เซยเฉลิม (เกษตรยั่งยืน) หมู่บ้านวัฒนธรรมผู้ไทยบ้าน โศกโก่ง อ.กุฉินารายณ์ จ.กาฬสินธุ์ บ้านทรงไทยปลายโพพาง อ.อัมพวา จ.สมุทรสงคราม รวมทั้งพื้นที่ชน กลุ่มน้อย หมู่บ้านชาวเขาก็กมีการสนับสนุนการจัดกิจกรรม Home Stay ด้วยเช่นกัน โฮมสเตย์ที่ผ่านการ ประเมินมาตรฐานโฮมสเตย์ไทย 80 แห่ง 2547 -2550 โฮมสเตย์บ้านเดียม ตั้งอยู่ที่บ้านเดียม ตำบลเชียงแหวง อำเภอกุมภวาปี จังหวัดอุดรธานี ได้รับมาตรฐาน โฮมสเตย์ไทย จากสำนักงานพัฒนาการท่องเที่ยวในปี 2547 มีความเข้มแข็งของชุมชน วิถีชีวิตชาวประมงในกลุ่มน้ำหนองหานที่ น่าสนใจ ธรรมชาติที่งดงามและมี ระบบนิเวศที่สมบูรณ์ ทะเลบัวแดงซึ่งมีพื้นที่กว่าหมื่นไร่ และเป็นต้นตำบานผาแดงนางไอ่ โดยดอกบัวแดง จะเริ่มบาน ในช่วงเดือนตุลาคมถึงเดือนมีนาคมของทุกปี ซึ่งเป็นภาพที่น่าประทับใจยิ่งนัก โฮมสเตย์ ตัวอย่างตามมาตรฐาน โฮมสเตย์บ้านเดียม พร้อมทั้งจะต้อนรับนักท่องเที่ยวตลอดทั้งปี กิจกรรมที่น่าสนใจ ที่ จัดไว้เพื่อรองรับนักท่องเที่ยว อาทิ การแสดงศิลปะพื้นบ้าน การท่องเที่ยวศาลผาแดง และการล่องเรือชม ทะเลบัวแดงที่บึงหนองหาน โฮมสเตย์คีรีวง : ชุมชนเข้มแข็งในอ้อมกอดของขุนเขาและสายธารนักท่องเที่ยว ที่ไปเยือนคีรีวงสามารถใช้เวลาทั้งวันในหมู่บ้านได้โดยไม่เบื่อหน่าย ด้วยการปั่นจักรยานเที่ยวชมธรรมชาติ ของน้ำตกหลายแห่ง ไม่ว่าจะเป็นน้ำตกอ้ายขาบบน อ้ายขาล่าง ล่างา รวมไปถึงการเข้าชมกลุ่มหัตถกรรม ต่าง ๆ เช่นกลุ่มย้อมผ้าสีธรรมชาติ กลุ่มสมุนไพร กลุ่มแปรรูปผลไม้และกลุ่มเกษตรอินทรีย์เป็นต้น หรือจะ ลงเล่นน้ำในสายธารใสเย็นกลางหมู่บ้าน ก็สามารถทำให้เพลิดเพลินได้ไม่น้อย หากมีเวลาว่างใช้บริการนำ เที่ยวเพื่อขึ้นไปพิชิตยอดสูงสุดของขุนเขาหลวง ซึ่งเป็นกิจกรรมท่องเที่ยวที่ทำขายไม่น้อย นอกเหนือจาก การได้เข้าพักในบ้านของสมาชิกกลุ่ม โฮมสเตย์ที่พร้อมจะต้อนรับนักท่องเที่ยวด้วยความอบอุ่นและอัธยาศัย ที่เป็นกันเอง ยังจะได้ลิ้มรสอาหารชาวดั้งที่เจ้าของบ้านตั้งใจปรุงมาอย่างดี ทำให้ใคร ๆ ที่ได้ไปเยือนมี โอกาสสัมผัสวิถีชีวิตและความเป็นอยู่เรียบง่าย แต่เข้มแข็งด้วยความสามัคคีของชาวกีรีวง หากท่านสนใจก็ สามารถติดต่อขอรายละเอียดและจองที่พักได้ที่ คุณทักษิณ โทร. 09-5896998 หรือที่ทำการอบต. กำโลน โทร. 075-309010 เป็นต้น

โฮมสเตย์ยังแบ่งแยกออกเป็นลักษณะต่าง ๆ ดังนี้

- (1) แบ่งตามลักษณะภูมิประเทศ
- (2) แบ่งภูมิภาค
- (3) แบ่งตามประเภทโฮมสเตย์ คือ สัมผัสธรรมชาติ สัมผัสวัฒนธรรม วิถีชีวิต และสัมผัส

การเกษตร ([http://www google.co.th](http://www.google.co.th))

2. มัคคุเทศก์

ความหมายของมัคคุเทศก์

มัคคุเทศก์ (Tourist) หรือที่เรียกสั้น ๆ ว่า “ไกด์” (Guide) หมายถึง ผู้นำทาง ผู้ชี้ทางแก่นักท่องเที่ยว ซึ่งเป็นคนต่างถิ่นให้ได้ทราบเรื่องราวต่างๆ เกี่ยวกับสถานที่ท่องเที่ยว

มัคคุเทศก์ (ราชบัณฑิตยสถาน 2525 : 626) หมายถึง ผู้นำทาง ผู้ชี้ทาง ผู้บอกทาง

“มัคคุเทศก์” ตามมาตรา 3 แห่งพระราชบัญญัติธุรกิจนำเที่ยวและมัคคุเทศก์ พ.ศ. 2535 มีองค์ประกอบ 3 ประการ คือ

- (1) นำนักท่องเที่ยวไปยังสถานที่ต่างๆ
- (2) ให้ความรู้เกี่ยวกับสถานที่และบุคคล
- (3) ได้รับความตอบแทน

ความสำคัญของมัคคุเทศก์

ในอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว องค์ประกอบที่สำคัญสิ่งหนึ่งที่จะขาดเสียไม่ได้ คือ มัคคุเทศก์ ซึ่งในปัจจุบันรัฐบาลมองเห็นถึงบทบาทและความสำคัญของมัคคุเทศก์ที่มีต่อระบบการท่องเที่ยว จึงได้มีการออกกฎหมายพระราชบัญญัติมัคคุเทศก์ปี พ.ศ. 2535 และในทางปฏิบัติ มัคคุเทศก์เป็นผู้ใกล้ชิดกับนักท่องเที่ยวมากที่สุด และเป็นผู้ที่นักท่องเที่ยวให้ความไว้วางใจซึ่งจะทำให้เกิดนักท่องเที่ยวเกิดความประทับใจหรือความไม่ประทับใจต่อการท่องเที่ยวได้ ทั้งยังเป็นตัวแทนของประเทศ ดังนั้นหากมีมัคคุเทศก์ดี มีจรรยาบรรณ มีมารยาทและมีคุณธรรม การท่องเที่ยวของประเทศก็ย่อมดีด้วย นักท่องเที่ยวมีความรู้สึกประทับใจและมีความพึงพอใจในการท่องเที่ยวในประเทศนั้นและเกิดภาพพจน์ที่มีต่อประเทศที่เดินทางไปเยือน ฉะนั้นมัคคุเทศก์จึงมีหลายบทบาทในคนเดียวกัน ตั้งแต่เป็นครู นักจิตวิทยา นักแสดง รวมทั้งนักการทูตด้วย

มัคคุเทศก์ หรือ ไกด์ มีความสำคัญต่อการท่องเที่ยว โดยเฉพาะธุรกิจบริการท่องเที่ยว และจากประวัติศาสตร์ที่ได้มีการศึกษาค้นคว้าก็อาจกล่าวได้ว่า “มัคคุเทศก์” เป็นอาชีพหนึ่งที่เก่าแก่ที่สุดในบรรดาอาชีพเก่าๆ ของโลก เพราะมนุษย์เริ่มมีการท่องเที่ยวหรือการเดินทางมาเป็นเวลาช้านานแล้ว จะเห็นได้ว่าในสมัยแรกเริ่มมีผู้กล่าวถึงมัคคุเทศก์ในการเป็นผู้นำเที่ยว หรือผู้นำทาง ได้แก่ “ผู้เบิกทาง” (Pathfinders) “คนนำเที่ยว” (Bear leaders) “ ตัวแทน ” (Proxemos) และคนนำทางนักท่องเที่ยว (Cicerones)

ต่อมาได้มีการจัดทำหนังสือ “คู่มือการท่องเที่ยว” (Travelogue หรือ Guide Book) เพื่อเป็นคู่มือแนวทางในการเดินทางท่องเที่ยว จนกระทั่งถึงปี ค.ศ. 1841 ได้เริ่มมีธุรกิจทางการท่องเที่ยวอย่างจริงจัง โดย “โทมัส คูก” (Thomas Cook) ซึ่งเป็นตัวแทนจัดการนำเที่ยวขึ้น โดยที่ตัวเขาเป็นทำหน้าที่เป็นมัคคุเทศก์คอยดูแลให้ความช่วยเหลือบริการลูกค้าด้วยตนเอง ซึ่งจัดว่าเป็น “มัคคุเทศก์เชิงชีวิต” (Live Guide) คนแรก และต่อมาเขาได้ว่าจ้างพนักงานที่มีความรู้ภาษาต่างประเทศเป็นมัคคุเทศก์ให้กับบริษัทจัดนำเที่ยวของเขา อาจกล่าวได้ว่า “มัคคุเทศก์” เริ่มถือกำเนิดในยุคของ “โทมัส คูก” และปัจจุบันความจำเป็นที่ต้องมีมัคคุเทศก์สำหรับอธิบายเรื่องราวเกี่ยวกับ สถานที่ท่องเที่ยวและความรู้ต่างๆ และในทางอ้อมเป็นการส่งเสริมการท่องเที่ยว เป็นการสร้างภาพพจน์ที่ดีให้กับประเทศ โดยเฉพาะ “มัคคุเทศก์เชิงชีวิต” (Live Guide) ที่ช่วยเหลือดูแลอำนวยความสะดวกบริการแก่นักท่องเที่ยว ดูแลความปลอดภัยในกรณีที่เกิดปัญหาต่างๆ ก็ช่วยแก้ไขปัญหาต่างๆ ได้ ดังนั้น “มัคคุเทศก์เชิงชีวิต” (Live Guide) จึงมีความสำคัญโดยตรงต่อนักท่องเที่ยวและต่อธุรกิจบริการท่องเที่ยวด้วย (Kathleen Lingle Pond, 1993 : 1)

ความสำคัญของมัคคุเทศก์ต่อนักท่องเที่ยว

- (1) มัคคุเทศก์จะเป็นผู้อธิบายประวัติข้อมูลของสถานที่ท่องเที่ยว
 - (2) มัคคุเทศก์เป็นผู้สร้างกิจกรรมระหว่างการเดินทาง ให้เกิดความสนุกสนาน ทำให้นักท่องเที่ยวไม่เบื่อหน่ายในการท่องเที่ยว ทำให้การท่องเที่ยวมีชีวิตชีวา และน่าประทับใจ
 - (3) นักท่องเที่ยวได้ท่องเที่ยวด้วยความปลอดภัยมากกว่า เนื่องจากมีมัคคุเทศก์จะเป็นผู้ดูแลและเตือนให้นักท่องเที่ยวระมัดระวังในการท่องเที่ยว
 - (4) มัคคุเทศก์จะเป็นผู้อำนวยความสะดวกให้แก่นักท่องเที่ยวในทุกๆ เรื่อง
 - (5) มัคคุเทศก์จะเป็นผู้ให้ความช่วยเหลือและแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้าแทน
- นักท่องเที่ยว
- (6) มัคคุเทศก์ช่วยให้นักท่องเที่ยวสามารถเที่ยวได้อย่างทั่วถึง

ประเภทของมัคคุเทศก์

มัคคุเทศก์แบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ

ประเภทที่ 1 “มัคคุเทศก์เชิงชีวิต” (Live Guide) ได้แก่ บุคคลที่นำทางชี้ทางให้แก่ นักท่องเที่ยว โดยให้คำแนะนำและอธิบายในขณะนำเที่ยว

ประเภทที่ 2 “มัคคุเทศก์ไร้ชีวิต” (Guide Book) ได้แก่ เอกสารต่างๆ สิ่งตีพิมพ์ที่ นักท่องเที่ยวนำติดตัวไปเพื่อประกอบการท่องเที่ยว มีคำอธิบายสถานที่ท่องเที่ยว การเดินทาง อาจจะมีรูปประกอบด้วย เป็นเสมือนคู่มือการท่องเที่ยว (Travel Book)

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยได้แยกประเภทมัคคุเทศก์ไว้ในพระราชบัญญัติธุรกิจนำเที่ยว มัคคุเทศก์ พ.ศ. 2535 เพื่อความชัดเจนในการพิจารณาออกใบอนุญาตเป็นมัคคุเทศก์ให้เหมาะสมและง่ายในการควบคุมให้เป็นไปตามกฎหมายจึงแบ่งประเภทมัคคุเทศก์ออกเป็น 2 ประเภท ดังนี้

1) มัคคุเทศก์ทั่วไป เป็นมัคคุเทศก์ซึ่งมีความรู้เกี่ยวกับงานต่างๆไป ในการนำที่ชวนนักท่องเที่ยวไปยังที่ต่างๆ ได้ทั่วราชอาณาจักร โดยใช้ภาษาไทยหรือภาษาต่างประเทศปฏิบัติงานในการบรรยายให้ความรู้ข้อมูลเกี่ยวกับสถานที่นับตั้งแต่จุดเริ่มต้นของการเดินทางตามรายการนำเที่ยว กระทั่งเดินทางกลับ ซึ่งอาจแบ่งได้ 2 ประเภท คือ

- (1) มัคคุเทศก์ทั่วไป (ต่างประเทศ) บัตรสีบรอนซ์เงิน นำเที่ยวให้กับนักท่องเที่ยวชาวไทยและชาวต่างประเทศ สามารถนำเที่ยวได้ทั่วราชอาณาจักร
 - (2) มัคคุเทศก์ทั่วไป (ไทย) บัตรสีบรอนซ์ทอง นำเที่ยวได้เฉพาะนักท่องเที่ยวชาวไทย สามารถนำเที่ยวได้ทั่วราชอาณาจักร
- 2) มัคคุเทศก์เฉพาะ เป็นมัคคุเทศก์ซึ่งมีความรู้เฉพาะทางเป็นพิเศษ เช่น การให้ความรู้พิเศษในด้านประวัติศาสตร์ โบราณคดี การนำเที่ยวป่า ฯลฯ อันเป็นการให้ความรู้พิเศษอย่างอื่นที่นักท่องเที่ยวโดยทั่ว ๆ ไปที่มีความสนใจในด้านนั้นต้องการจะทราบ ซึ่งแบ่งออกเป็น 8 ประเภท คือ
- (1) มัคคุเทศก์เฉพาะ (ต่างประเทศ-เฉพาะพื้นที่) บัตรสีชมพู นำเที่ยวให้แก่นักท่องเที่ยวชาวไทย หรือต่างประเทศ เฉพาะจังหวัดที่ระบุไว้บนบัตรและจังหวัดที่มีพื้นที่ติดต่อกัน
 - (2) มัคคุเทศก์เฉพาะ (ไทย-เฉพาะพื้นที่) บัตรสีฟ้า นำเที่ยวเฉพาะนักท่องเที่ยวชาวไทยเฉพาะจังหวัดที่ระบุไว้บนบัตรและจังหวัดที่มีพื้นที่ติดต่อกัน
 - (3) มัคคุเทศก์เฉพาะ (เดินป่า) บัตรสีเขียว นำเที่ยวให้แก่นักท่องเที่ยวชาวไทยหรือชาวต่างประเทศ ในเขตพื้นที่ป่า
 - (4) มัคคุเทศก์เฉพาะ (ศิลปวัฒนธรรม) บัตรสีแดง นำเที่ยวให้แก่นักท่องเที่ยวชาวไทยหรือชาวต่างประเทศ ทางด้านประวัติศาสตร์ โบราณคดี ศิลปวัฒนธรรม วรรณคดีไทย ได้ทั่วราชอาณาจักร
 - (5) มัคคุเทศก์เฉพาะ (ทางทะเล) บัตรสีส้ม นำเที่ยวให้แก่นักท่องเที่ยวชาวไทยหรือชาวต่างประเทศ ในเขตพื้นที่ทางทะเล
 - (6) มัคคุเทศก์เฉพาะ (ทางทะเลชายฝั่ง) บัตรสีเหลือง ให้แก่นักท่องเที่ยวชาวไทยหรือชาวต่างประเทศ ในเขตพื้นที่ทางทะเลหรือเกาะต่างๆโดยมีระยะห่างจากชายฝั่งถึงสถานที่ท่องเที่ยวได้ไม่เกิน 40 ไมล์ทะเล
 - (7) มัคคุเทศก์เฉพาะ (แหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติ) บัตรสีม่วง ให้แก่นักท่องเที่ยวชาวไทยหรือชาวต่างประเทศ เฉพาะภายในแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติที่ระบุชื่อไว้บนบัตร
 - (7) มัคคุเทศก์เฉพาะ (วัฒนธรรมท้องถิ่น) บัตรสีน้ำตาล ให้แก่นักท่องเที่ยวชาวไทยหรือชาวต่างประเทศ ทางด้านวัฒนธรรมท้องถิ่น เกี่ยวกับศิลปวัฒนธรรม ประเพณี ประวัติศาสตร์ ภูมิศาสตร์ โบราณคดี เฉพาะภายในแหล่งท่องเที่ยววัฒนธรรมท้องถิ่นที่ระบุไว้บนบัตรเท่านั้น

บุคลิกลักษณะที่จำเป็นของมัคคุเทศก์

บุคคลที่ทำงานในการท่องเที่ยว ควรจะมีบุคลิกลักษณะพิเศษหลายอย่างประกอบกัน เพราะมัคคุเทศก์ก็คือผู้ที่สามารถเป็นผู้นำได้ และข้อสำคัญนั่นคือ ความภูมิใจในอาชีพของตน มีความอดทนอดกลั้น มีความซื่อสัตย์สุจริต และมีความสามารถปรับตัวให้เข้ากับสถานการณ์ได้อย่างเหมาะสม โดยเฉพาะผู้ที่ทำหน้าที่มัคคุเทศก์ซึ่งเป็นผู้ที่ทำหน้าที่ใกล้ชิดนักท่องเที่ยวตลอดระยะเวลาการนำเที่ยวเสมือนเป็นตัวแทนของประเทศในการสร้างภาพพจน์ และทำให้นักท่องเที่ยวมีความรู้สึกประทับใจ มีความเข้าใจในภาพรวมของประเทศ ทั้งทางด้านขนบธรรมเนียม ประเพณี และสถาบันอื่น ๆ ดังนั้นมัคคุเทศก์จึงจำเป็นจะต้องมีบุคลิกลักษณะพิเศษมากขึ้น เพื่อทำให้นักท่องเที่ยวเกิดความเชื่อถือและไว้วางใจยินดีให้เป็นผู้ดำเนินการท่องเที่ยว และแน่ใจว่าจะได้รับความเพลิดเพลินและได้ความรู้ที่ถูกต้อง เพื่อประโยชน์ต่อธุรกิจบริการท่องเที่ยว เพื่อประโยชน์ของประเทศด้วย บางครั้งท่านอาจจะเคยได้ยินคำถามเหล่านี้จากนักท่องเที่ยว

- (1) ทำไมถึงถึงต้องการมัคคุเทศก์
- (2) อะไรคือบุคลิกลักษณะที่จำเป็นของมัคคุเทศก์
- (3) มัคคุเทศก์มีบทบาทหน้าที่อะไร
- (4) ใครคือคนที่มัคคุเทศก์ต้องรับผิดชอบมากที่สุด ตัวพวกเขาเอง เจ้านายของพวกเขา

สถานที่ หรือนักท่องเที่ยว

โดยทั่ว ๆ ไปแล้ว มัคคุเทศก์ที่ดีต้องมีบุคลิกทั่วไปดี บุคลิกทั่วไปประกอบด้วย บุคลิกภาพภายนอก และบุคลิกภาพภายใน ดังมีรายละเอียดต่อไปนี้

1) บุคลิกภาพภายนอก

บุคลิกภาพภายนอกสำหรับมัคคุเทศก์ หมายถึง สิ่งที่ปรากฏให้เห็นในตัวมัคคุเทศก์ ได้แก่

(1) ร่างกาย มัคคุเทศก์ควรให้ความสนใจและเอาใจใส่ต่อร่างกายเป็นอันดับแรก โดยพิจารณาสิ่งที่จะทำให้ผู้พบเห็นเกิดความสบายตา จมูก และอารมณ์ โดยมีจุดสำคัญๆ ในร่างกายที่จะต้องคำนึงถึง ได้แก่ ผม ไม่ปล่อยให้ยุ่งเหยิงตามบุญตามกรรม แต่ควรดูแลให้สะอาด มองดูเรียบร้อย ทั้งนี้ไม่ได้หมายถึงการตกแต่งที่จำเป็นต้องสิ้นเปลืองค่าใช้จ่าย หน้าตา ต้องมีหน้าตายิ้มแย้มแจ่มใส ไม่ขี้ขลาดหรือหน้างอ หู จมูก ฟัน ควรดูแลทำความสะอาดให้เรียบร้อยตั้งแต่จะออกจากบ้าน ไม่ควรแกะหู จมูก ฟัน ในที่สาธารณะหรือต่อหน้าบุคคลอื่น เล็บ ตัดให้อยู่ในสภาพที่เหมาะสม ทั้งเล็บมือและเล็บเท้า ถ้าจะไว้ยาวก็ควรคำนึงถึงความสะอาดด้วย

(2) การแต่งกาย ควรได้รับความดูแลเอาใจใส่ โดยคำนึงถึงความสะอาดเรียบร้อยและเหมาะสมกับสภาวะแวดล้อมที่เป็นอยู่ ได้แก่ เสื้อ กระโปรงหรือกางเกง ควรให้อยู่ในสภาพที่ควรจะเป็น ทั้งรูปร่าง ลักษณะ และสีสันทัน นอกจากความสะอาดเรียบร้อยแล้ว ต้องคำนึงถึงกาลเทศะที่ใช้เสื้อผ้าชุดนั้น ๆ รองเท้า ถุงเท้า ต้องสะอาด ไม่ขาดหรือชำรุด และเหมาะสมกับโอกาสหรือที่สถานที่ที่จะใช้ด้วย

- (2) การพูดจา ควรระมัดระวังเกี่ยวกับคำพูด น้ำเสียง และปฏิริยาของผู้ฟัง ดังนี้
- คำพูด ควรระมัดระวัง ควรใช้ถ้อยคำให้สุภาพ เหมาะสม ไม่ใช่คำกำกวมหรือคำที่มีความหมายสองแง่สองมุม
 - น้ำเสียง ไม่พูดจาห้วน ๆ หรือตะหวาดกระโชกโฮกฮากให้เน้นน้ำหนักเสียงให้เหมาะสม พูดให้ชัดถ้อยชัดคำ ไม่ช้าหรือเร็วเกินไป
 - ปฏิริยาของผู้ฟัง ขณะพูดควรสังเกตปฏิริยาของผู้ฟังว่าสนใจหรือต้องการมากน้อยเพียงใด มีผู้ใดต้องการซักถาม ไม่พูดสวน

(2) กิริยามารยาท หมายถึง การแสดงออกทางสีหน้าท่าทาง และความประพฤติ จะต้องอยู่ในอาการที่สำรวม เช่น ไม่ล้วง แคะ แคะ เกา ส่วนใดๆ ของร่างกายในที่ชุมชน

2) บุคลิกภายใน หมายถึง สิ่งที่มีคุณเทศก์แสดงออกจากความรู้สึกภายในของมัคคุเทศก์เอง ที่สำคัญมีดังนี้

- (1) มีความรู้สึกและทัศนคติที่ดีต่ออาชีพและหน้าที่ของมัคคุเทศก์ต่อธุรกิจการท่องเที่ยว และต่อชื่อเสียงของประเทศชาติ
- (2) มีความซื่อสัตย์สุจริตต่อนักท่องเที่ยวและทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องทั้งบริษัทจัดนำเที่ยวที่ตนสังกัดอยู่ และหน่วยงานอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง
- (3) มีสติในการปฏิบัติหน้าที่การงาน
- (4) มีน้ำใจต่อนักท่องเที่ยว
- (5) มองโลกในแง่ดี
- (6) มีความรับผิดชอบต่อน้ำที่

คุณสมบัติที่ดีของมัคคุเทศก์

มัคคุเทศก์จะต้องมีคุณสมบัติที่ดี เพื่อสร้างความรู้สึที่ดีต่อนักท่องเที่ยว และมีเจตคติที่ดีต่องานอาชีพ ดังนั้น มัคคุเทศก์ที่ดีจึงควรมีคุณสมบัติต่างๆ ดังต่อไปนี้

- 1) มีมนุษยสัมพันธ์ดี มนุษยสัมพันธ์ดี (Human Relationship) ได้แก่ ความสามารถในการสร้างความประทับใจและความผูกมิตรกับผู้อื่น บุคคลที่มีมนุษยสัมพันธ์ดีมักเป็นบุคคลที่มีลักษณะดังนี้
 - (1) มองโลกในแง่ดีมีความสุจริตใจ
 - (2) สด ชื่น ร่าเริง และมีอารมณ์ขัน
 - (3) มีน้ำใจ พร้อมที่จะช่วยเหลือ ยินดีที่ได้เห็นผู้อื่นมีความสุข
 - (4) มีความเอื้อเฟื้อ รู้จักห่วงใยผู้อื่น
 - (5) มีอัธยาศัย ไม่ก้าวร้าว ไม่สำคัญตนว่าเหนือผู้อื่น
- 2) มีบุคลิกภาพดี มัคคุเทศก์ที่มีบุคลิกภาพที่ดีจะช่วยให้นักท่องเที่ยวเกิดความเชื่อถือและไว้วางใจ บุคคลที่มีบุคลิกภาพดีมีลักษณะ ดังนี้

- (1) มีร่างกายแข็งแรง สมบูรณ์ ไม่อ้วน หรือผอมบางเกินไป
- (2) มีความคล่องแคล่วว่องไว กระฉับกระเฉง สดชื่นแจ่มใส
- (3) มีอารมณ์มั่นคง เยือกเย็น ไม่หวั่นไหวง่าย เจริญสถานการณ์ต่างๆ ได้อย่างสงบ สุขุม
- (4) การแต่งกายเหมาะสมกับกาลเทศะ คือ เหมาะสมกับสถานที่และโอกาส
- (5) มีกิริยามารยาทอ่อนโยน
- (6) วาจาสุภาพ อ่อนหวานไพเราะ

3) มีความรู้ดี มักบุคคลที่มีความรู้ดี จะช่วยให้นักท่องเที่ยวได้รับข้อมูลที่ถูกต้อง และได้รับประโยชน์คุ้มกับเงินที่เสียไป บุคคลที่มีความรู้ดีมีลักษณะ ดังนี้

- (1) สนใจสิ่งรอบตัว
- (2) ช่างสังเกต
- (3) รักการค้นคว้า
- (4) เป็นนักอ่าน

ศาสตราจารย์วิลาสวงศ์ พงสะบุตร แห่งคณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ได้เสนอข้อคิดเห็นเกี่ยวกับคุณลักษณะของมัคคุเทศก์ที่ดีไว้ ดังนี้

ลักษณะที่ 1 มีใจรักที่จะทำ รักที่จะอธิบาย และสนใจศึกษาเนื้อหาข้อมูลต่างๆ และรักที่จะศึกษาพฤติกรรมของนักท่องเที่ยว

ลักษณะที่ 1 ต้องมีบุคลิกภาพที่ดี เช่น เป็นคนกระตือรือร้น ตาหูไวที่จะสังเกตปฏิกิริยาของนักท่องเที่ยว เป็นคนเอื้อเฟื้อมีน้ำใจ วยและรูปโฉมมีส่วนช่วยให้น่าดู ทำทางแจ่มใส แต่งกายรัดกุม ฯลฯ

ลักษณะที่ 3. มีความรู้ได้แก่ มีความรู้เกี่ยวกับการนำชมสถานที่ต่างๆ ทั้งทางด้านภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์ ประเพณี วัฒนธรรม และสามารถที่จะตอบคำถามได้ทุกเรื่องด้วยความมั่นใจ

นายทินวัฒน์ มฤคพิทักษ์ แห่งศูนย์พัฒนาบุคลิกภาพ ให้ข้อแนะนำสำหรับมัคคุเทศก์ ดังนี้

- (1) มีความเป็นกันเอง
- (2) ลดความเห็นแก่ตัว
- (3) เอาใจใส่นักท่องเที่ยว
- (4) ยิ้มแย้มแจ่มใสอยู่เสมอ
- (5) สดชื่นร่าเริง มีอารมณ์ขัน
- (6) รู้ให้จริง (อย่าเดา)
- (7) จำชื่อลูกค้าให้ได้
- (8) หัดเป็นนักอ่านและสังเกตจดจำ
- (9) เป็นนักฟังที่ดี
- (10) สร้างทัศนคติที่ดีต่อประเทศไทย

นอกจากนี้ คุณลักษณะที่ดีของมัคคุเทศก์ที่ดีได้ยกตัวอย่างมาข้างต้นมัคคุเทศก์ควรจะมีคุณลักษณะสำคัญอื่นๆ อีก 4 ประการ คือ

(1) ควรจะมีความรู้ทางด้านภาษาต่างประเทศในขั้นที่ใช้การได้ดี และสามารถสื่อภาษากับนักท่องเที่ยวที่เรียนรู้เรื่องเข้าใจ ปัจจุบันมีนักท่องเที่ยวหลายชาติ หลายภาษา นอกเหนือจากภาษาอังกฤษ ดังนั้นมัคคุเทศก์ควรจะมีทักษะในการพูด อ่าน ฟัง เขียน ภาษาเหล่านั้นด้วย

(2) ควรมีอารมณ์มั่นคง มีสติและไหวพริบดี สามารถแก้ไขปัญหาได้และมีความรอบคอบ เพราะในการปฏิบัติงานในบางสถานที่อาจจะมีเหตุการณ์เฉพาะหน้าเกิดขึ้นได้ ดังนั้นมัคคุเทศก์ที่ดีต้องให้ข้อมูล คำแนะนำที่ถูกต้องในการเข้าชมสถานที่แต่ละแห่ง และเตรียมความพร้อม เช่น ในการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกันนั้น ควรจะหลีกเลี่ยงความขัดแย้งที่อาจเกิดขึ้นได้ โดยเฉพาะการนำชมสถานที่ต่างๆ ทางเรือ และในป่า

(3) มีศิลปะในการพูด รู้จังหวะ และรู้ว่าควรจะพูดอธิบายเวลาใด เรื่องอะไรก่อนหลัง และบริษัทธุรกิจนำเที่ยวบางแห่งต้องการให้มัคคุเทศก์เป็นผู้ชี้ชวนให้แก่นักท่องเที่ยวได้ซื้อบริการนำเที่ยวอื่นๆ เพิ่มเติม มัคคุเทศก์จึงต้องเป็นนักขายที่ดีด้วยสำหรับบางบริษัท

(4) มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี นอกเหนือจากควรมีใจรักในการทำงาน มีศิลปะ ในการพูดที่ดี และมีบุคลิกภาพที่ดีและอื่นๆ แล้ว มัคคุเทศก์ควรจะมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีด้วย คือ การรู้จักสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ด้วยกัน หรืออีกในหนึ่งก็หมายถึง การติดต่อระหว่างคนกับคน เกิดความรู้สึกที่ดีต่อกันเกิดความรู้สึกเชื่อถือ ไว้วางใจ ซึ่งมีหลักมนุษยสัมพันธ์ที่สำคัญบางประการ คือ

- สร้างความเป็นไมตรี เช่น การยิ้ม การทักทาย
- มีความจริงใจ
- การแสดงออก การปฏิบัติตนเสมอต้นเสมอปลาย
- รู้จักฟังความคิดเห็นของผู้อื่น ในบางครั้ง อาจมีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น

กับนักท่องเที่ยว และบางครั้งอาจเป็นข้อถกเถียงกัน เช่น ในเรื่องการเมือง ศาสนา ปรัชญา ฯลฯ แต่ในการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกันนั้น ควรจะหลีกเลี่ยงข้อขัดแย้งที่เกิดขึ้นได้ โดยเฉพาะการหยิบยกเรื่องการเมือง ศาสนา ปรัชญา มาเป็นหัวข้อในการสนทนา

ปัจจุบันอาชีพมัคคุเทศก์นั้นเป็นที่แพร่หลายกันในวงกว้าง เชื่อหรือไม่ว่าใน ปี 2539 เป็นต้นมา อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวไทย ทำเงินรายได้ให้ประเทศมากที่สุด และในปี 2543 น่าจะนำเงินเข้าประเทศได้ประมาณ 3 แสนล้านบาท ดังนั้นอาชีพมัคคุเทศก์จึงเป็นที่นิยมทั่วไปที่เรียนมาเฉพาะด้านการท่องเที่ยวหรือได้รับการอบรมเป็นมัคคุเทศก์ จากคำกล่าวข้างต้นถ้าเทียบกับเหตุการณ์บ้านเมืองในปัจจุบัน อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวในประเทศไทยอาจจะนำเงินเข้าประเทศได้น้อยกว่าในอดีตเพราะจากเหตุการณ์ที่เกิดความวุ่นวายในสนามบิณสุวรรณภูมิที่มีการยึดสนามบิณเป็นที่ประท้วงได้ก่อให้เกิดความเสียหายกับประเทศชาติเป็นอย่างมาก จึงทำให้นักท่องเที่ยวที่จะเดินทางมายังประเทศไทยต้องยกเลิกเที่ยวบินหมดเหตุเกิดจากความไม่สงบในบ้านเมือง เรามาลองดูซิว่าอาชีพมัคคุเทศก์อย่างเราจะช่วยแก้ไขปัญหานี้ได้อย่างไร

การที่เราจะเป็นมัคคุเทศก์จะต้องมีคุณสมบัติหลักคือ มัคคุเทศก์ท้องถิ่น เป็นผู้ที่มีวุฒิการศึกษา ตั้งแต่ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ขึ้นไป หรือเทียบเท่า และได้รับการอบรม เพิ่มเติม เพื่อรับวุฒิบัตรพัฒนาฝีมือแรงงาน (วพร.) เป็นเวลา 320 ชั่วโมง หรือ 40 วัน มัคคุเทศก์ภายในประเทศ และมัคคุเทศก์นำเที่ยวชาวต่างประเทศ เป็นผู้ที่มีพื้นฐานการศึกษาระดับมัธยมศึกษาปีที่ 6 ขึ้นไป ต้องเข้ารับการอบรม และมีใบอนุญาตเป็นมัคคุเทศก์ และคุณสมบัติอื่นๆ ได้แก่

- (1) พูดภาษาต่างประเทศได้อย่างน้อย คือ ภาษาอังกฤษ
- (2) รักการเดินทางท่องเที่ยว และงานบริการ ปรับตัวได้ และเป็นนักแก้ไขปัญหาได้ดีใน

ทุกสถานการณ์

- (3) มีความเป็นผู้นำ มีความกล้า มีความรอบคอบและไม่ประมาท
- (4) มีทัศนคติดี ร่าเริง มีความเสียสละ ซื่อสัตย์ ซื่อตรง และอดทน
- (5) เป็นนักจัดเก็บข้อมูลที่ดี ทั้งข้อมูลการ ท่องเที่ยว ความนิยมของลูกค้า และรายชื่อ

ลูกค้าที่เป็นนักท่องเที่ยว

นอกจากนี้มัคคุเทศก์ที่ดียังต้องดูแลถึงสถานที่ท่องเที่ยวที่พานักท่องเที่ยวไปเที่ยวอีกด้วย และต้องมีใจซื่อสัตย์ต่อลูกค้าและตนเอง ทั้งนี้การเป็นมัคคุเทศก์ไม่ใช่เรื่องที่ยากเกินไปหรือง่ายจนเกินไปขึ้นอยู่กับความตั้งใจของบุคคลนั้นๆ

การเป็นมัคคุเทศก์จะต้องมีทักษะ ความรู้ด้าน ประวัติศาสตร์ ภูมิศาสตร์ จารีตประเพณี วัฒนธรรม วางแผนกำหนดเส้นทาง จัดกำหนดการนำเที่ยว ให้เหมาะสมกับฤดูกาล และระยะเวลา ติดต่อสถานที่พักแรม หรือเตรียมอุปกรณ์เพื่อการพักผ่อนในสถานที่ ที่จะนำเที่ยว หรือนำนักท่องเที่ยวชมสถานที่ และบรรยายให้นักท่องเที่ยวได้ทราบความเป็นมาของสถานที่ และท้องถิ่น แหล่งธรรมชาติที่น่าสนใจ และน่าสนใจ ภูมิประเทศ ประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม จารีตประเพณี ความเป็นอยู่ของประชาชนจัดการพักผ่อน และดูแลให้ความสะดวกสบาย ความปลอดภัยแก่นักท่องเที่ยวในระหว่างการเดินทาง โดยพยายามจัดการให้บริการที่ต้องสร้างความพอใจ และประทับใจให้กับนักท่องเที่ยวทุกคนอย่างทั่วถึงและต้องมีจรรยาบรรณทางวิชาชีพ เห็นมัยครับว่าการเป็นมัคคุเทศก์ จึงถือได้ว่าเป็นหน้าเป็นตาของประเทศชาติอีกด้วย โอกาสความก้าวหน้าของอาชีพ ไม่ได้วัดกันที่ตำแหน่ง แต่สามารถวัดได้จากความสามารถทางด้านภาษา ความอดทน และความเป็นมืออาชีพ เงินตอบแทนคืออีกหนึ่งปัจจัยที่จะทำให้คนมัคคุเทศก์ประกอบธุรกิจกันมากขึ้น คือ 1,500-3,000 ต่อวันบาท

ทีนี้เราก็ตราพบแล้วว่า การเป็นมัคคุเทศก์จะต้องมีการเตรียมตัวอย่างไรก่อนที่จะประกอบอาชีพนี้ เราต้องตระหนักถึงภาพลักษณ์ของประเทศชาติด้วยการบรรยายของมัคคุเทศก์จะส่งผลต่อภาพพจน์ต่อประเทศอย่างไรที่จะไม่ให้เสียหายและยังต้องส่งเสริมให้กับประเทศไทยอีกด้วย

บทบาทหน้าที่และความรับผิดชอบของมัคคุเทศก์

เป็นที่ทราบกันดีว่าอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวเป็นอุตสาหกรรมที่ทำรายได้ให้แก่ประเทศเป็นอย่างมาก และส่วนประกอบสำคัญหนึ่งของอุตสาหกรรมท่องเที่ยวในอันที่จะนำนักท่องเที่ยวให้รู้เห็นถึงความสวยงามของบ้านเมือง ความประณีตของศิลปะ ความสูงส่งของวัฒนธรรม ความดีงามของขนบธรรมเนียมประเพณี และความงามของทิวทัศน์ ธรรมชาติ รวมทั้งอื่นๆ อีกมากมาย ก็คือผู้ที่ทำหน้าที่เป็นมัคคุเทศก์นั่นเอง เพราะฉะนั้นมัคคุเทศก์จึงควรจะได้เรียนรู้และทำความเข้าใจเกี่ยวกับหน้าที่และความรับผิดชอบ คุณลักษณะอันจำเป็นที่มัคคุเทศก์จะทำให้ชื่อเสียงของประเทศชาติเป็นที่รู้จักทั่วโลก และช่วยเพิ่มพูนจำนวนนักท่องเที่ยวในประเทศไทยให้มากขึ้น

หน้าที่และความรับผิดชอบของมัคคุเทศก์ มีดังนี้ (เถลิง สวาสดิพันธ์, 2552 : 258-260)

1) เป็นตัวแทนของชาติ

(1) สร้างภาพพจน์ที่ดีให้แก่ชาติ และหลีกเลี่ยงที่จะทำให้ภาพพจน์ ของประเทศเสียหาย

(2) นักท่องเที่ยวมีความเข้าใจในขนบธรรมเนียมประเพณี และศิลปวัฒนธรรม ตลอดจน

ชีวิตความ ให้

(3) นักท่องเที่ยวเข้าใจในสถาบันต่างๆของชาติ

2) ความรับผิดชอบต่อบริษัทที่ต้นสังกัดตามที่ได้รับมอบหมาย

(1) ลักษณะของบริษัทนำเที่ยว

(2) งานที่จะมอบให้มัคคุเทศก์เข้ารับนักท่องเที่ยวจากสนามบิน รายการนำเที่ยว และ

การส่งนักท่องเที่ยวออกจากสนามบิน ฯลฯ

สิ่งที่มัคคุเทศก์พึงปฏิบัติ

นอกจากมารยาทและจรรยาบรรณของมัคคุเทศก์แล้ว มัคคุเทศก์ยังต้องคำนึงถึงสิ่งที่มัคคุเทศก์พึงปฏิบัติ ซึ่งมีดังต่อไปนี้

(1) ต้องรู้จักขอโทษและขอบคุณ

(2) หน้าตายิ้มแย้มแจ่มใสอยู่เสมอ

(3) ต้องให้ความสนใจและช่วยเหลือคนแก่ คนพิการ เด็ก อย่างใกล้ชิด เช่น การขึ้นลงรถ

ข้ามถนน การขึ้นบันได

(4) ก่อนที่จะพูดหรือบรรยาย ต้องสำรวจความพร้อมในการรับฟังของนักท่องเที่ยว

เพราะบางคนค้นหาของยังไม่พบ หรือกำลังคุยกับเพื่อน ฯลฯ

(5) รักษาภิรียมารยาทที่ดีงามของคนไทย ให้นักท่องเที่ยวรู้สึกประทับใจ

(6) ต้องเป็นคนอ่อนน้อมถ่อมตนและให้เกียรติกับนักท่องเที่ยว โดยเฉพาะในเรื่องที่ มัคคุเทศก์กำลังบรรยายอยู่ ถ้ามีนักท่องเที่ยวถามหรือซักคอบขึ้น มัคคุเทศก์จะต้องแสดงความสนใจและขอให้ เข้าได้พูดบ้าง และกล่าวขอบคุณทุกครั้งที่มีนักท่องเที่ยวถาม

(7) ในขณะที่นักท่องเที่ยวนั่งอยู่ในรถ อย่าปล่อยให้บรรยากาศเงียบโดยเว้นระยะไม่พูดอะไรเลย อย่างน้อยก็กล่าวคำต้อนรับ เล่าเรื่องวัฒนธรรมไทย ชีวิตความเป็นอยู่ของคนไทย หรือเรื่องที่จะ ณะนักท่องเที่ยวไปชม

(8) ให้คำแนะนำกับนักท่องเที่ยวในเรื่องต่างๆ ไป เช่น เรื่องการคมนาคม ขนส่ง เวลาทำ การของไปรษณีย์ หรือการติดแสดมปีที่จะส่ง ไปประเทศต่างๆ อัตราการแลกเปลี่ยนเงินตรา

(9) ถ้านักท่องเที่ยวต้องการถ่ายรูป มัคคุเทศก์ควรให้โอกาสกับนักท่องเที่ยว โดยอาจ กำหนดเวลาไว้โดยว่าจะให้เวลาถ่ายรูปนานเท่าใด

สิ่งที่มัคคุเทศก์ไม่พึงปฏิบัติ

(1) ไม่ตะโกน ตบมือดังๆ เพื่อเรียกนักท่องเที่ยวให้เข้ามาหา เพราะเป็นกิริยาที่ไม่สุภาพ

(2) ไม่พูดจาดูว่า เมื่อนักท่องเที่ยวมาถึงสถานที่นัดหมายเข้าไป เพราะนักท่องเที่ยวอาจ ไม่เข้าใจ และ อาจจะทำให้นักท่องเที่ยวรู้สึกถูกว่าต่อหน้าคนอื่น

(3) ไม่ทำตัวเป็นครู ตั้งหน้าตั้งตาสอน เพราะนักท่องเที่ยวแต่ละกลุ่มจะสนใจแตกต่างกัน เช่น นักท่องเที่ยวที่เป็นครูหรือหมอ อาจจะสนใจเรื่องความรู้มากกว่ากลุ่มคนงานบริษัทห้างร้าน

(4) ไม่ควรสูบบุหรี่หรือดื่มสุราขณะปฏิบัติงาน

(5) ไม่ควรแสดงความรำคาญเมื่อนักท่องเที่ยวซักถามในกรณีที่ฟังมัคคุเทศก์บรรยาย

(6) นักท่องเที่ยวอาจจะสนใจในเรื่องนั้นๆ อยู่แล้ว

(7) ในกรณีที่นักท่องเที่ยวถาม และมัคคุเทศก์ไม่มีความรู้ในเรื่องนั้นๆ ก็ให้ตอบว่า เสียใจที่ไม่มีความรู้ในเรื่องนั้นๆ แต่จะไปค้นคว้าหาคำตอบมาให้ทีหลังอย่าตอบคำถามต่างๆ ที่ไม่ทราบ

3. การเพิ่มศักยภาพพิชฉกปลอดคภัย

สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย (อ้างใน บุญเลิศ ตั้งจิตวัฒนา, 2548) ได้ แบ่งรูปแบบของแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรออกเป็น 10 รูปแบบ ดังนี้คือ

(1) รูปแบบการทำนา เป็นการท่องเที่ยวที่ใช้วัฒนธรรมดั้งเดิมในการประกอบอาชีพ เกษตรกรรม เช่นการใช้กระบือหรือโคไถนา การเก็บเกี่ยวและการนวดโดยใช้แรงงานคนและการประกอบ อาชีพเสริมอื่น ๆ ได้แก่ การเพาะเห็ด ตกปลา เป็นต้น

(2) รูปแบบการเกษตรผสมผสาน ได้แก่การปลูกผักปลอดสารพิษร่วมกับผลไม้และชุด บ่อเลี้ยงปลา หรือทำนาควบคู่กันไป สามารถนำมาขายสด หรือประกอบอาหารขายนักท่องเที่ยวได้

(3) รูปแบบสวนผลไม้ ซึ่งมีความหลากหลาย เช่น เงาะ ทุเรียน มังคุด ลองกอง สามารถ นำมาจัดเทศกาลชิมผลไม้ได้ พร้อมทั้งจัดกรรมวิธีการเก็บที่หลากหลาย

(4) รูปแบบไม้ดอกไม้ประดับ ได้แก่ สวนกล้วยไม้ สวนไม้ดอกไม้ประดับ และแปลงดอกไม้เป็นต้น ซึ่งสามารถเลือกชมและเลือกซื้อได้ตามความต้องการ

(5) รูปแบบเกษตรเชิงอนุรักษ์ผสมผสานกับวัฒนธรรมชาวไทยภูเขา ซึ่งมีแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรในหลายจังหวัด เช่น สวนชา สวนเมี่ยง ในจังหวัดเชียงใหม่ การเกษตรบนที่สูงในท้องที่จังหวัดเพชรบูรณ์ เป็นต้น

(6) รูปแบบการศึกษาและศูนย์วิจัยทดลองของหน่วยงานราชการต่าง ๆ ได้แก่ ศูนย์ศึกษาห้วยฮ่องไคร้ ในจังหวัดเชียงใหม่ ศูนย์ศึกษาหน่วยงานราชการต่าง ๆ เช่น กรมประมง กรมป่าไม้ กรมวิชาการเกษตร เป็นต้น

(7) โครงการหลวงและโครงการตามพระราชดำริ ได้แก่ โครงการหลวงดอยอินทนนท์ โครงการหลวงดอยอ่างขาง โครงการหลวงห้วยลึก และโครงการพัฒนาดอยสูง เป็นต้น

(8) รูปแบบชุมชนเกษตรกร ได้แก่ ชุมชนประมง ชุมชนชาวสวนยาง ชุมชนชาวเขาสหกรณ์ นิคมต่าง ๆ เป็นต้น ซึ่งจะรวมวิถีชีวิตและวัฒนธรรมพื้นบ้านเข้าด้วยกัน

(9) รูปแบบสวนเกษตรหรือฟาร์มเอกชน ได้แก่ สวนสามพราน ในจังหวัดนครปฐม ฟาร์มโชคชัย ในจังหวัดนครราชสีมา ฟาร์มระเชษฐ์ ในจังหวัดสมุทรปราการ เป็นต้น

(10) รูปแบบตลาดการเกษตร ได้แก่ ตลาดดำเนินสะดวกที่จังหวัดราชบุรี ตลาดไทลือมูมเมืองที่จังหวัดปทุมธานี ตลอดจนตลาดผลไม้ในเทศกาลต่าง ๆ เป็นต้น

4. การจัดการสิ่งแวดล้อม

การพัฒนาสิ่งแวดล้อมในแหล่งท่องเที่ยวนับเป็นองค์ประกอบที่สองของการพัฒนาท่องเที่ยวแบบยั่งยืน เนื่องจากเมื่อเกิดการพัฒนาการท่องเที่ยวขึ้นย่อมก่อให้เกิดการพัฒนาประเทศทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคมและการเมืองไปด้วย อีกทั้งก่อให้เกิดการกระจายรายได้สู่ท้องถิ่น เป็นผลให้ประชาชนก็ได้รับความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น ในขณะเดียวกันก็ต้องมีการพัฒนาทรัพยากรท่องเที่ยว เพื่อเป็นสิ่งดึงดูดใจนักท่องเที่ยว นอกจากนี้ยังต้องมีการพัฒนาสิ่งแวดล้อมในแหล่งท่องเที่ยวมิให้เสื่อมโทรมหรือถูกทำลายสิ่งแวดล้อม หมายถึง สิ่งต่างๆ ที่มีลักษณะทางกายภาพและชีวภาพที่อยู่รอบตัวมนุษย์ อันเกิดขึ้นโดยธรรมชาติและสิ่งที่มีมนุษย์ได้สร้างขึ้น หรือสรุปอย่างง่ายๆ ว่า สิ่งแวดล้อมหมายถึงสิ่งต่างๆ ที่ปรากฏอยู่รอบ ๆ ตัวมนุษย์ทั้งสิ่งมีชีวิตและไม่มีชีวิต ทั้งที่เกิดเองตามธรรมชาติและสิ่งที่เกิดขึ้นจากมนุษย์สร้าง

สิ่งแวดล้อมมีคุณสมบัติเฉพาะตัวที่สำคัญพอสรุปได้ 7 ประการดังต่อไปนี้

(1) สิ่งแวดล้อมทุกชนิดมีเอกลักษณ์ที่ชัดเจน กล่าวคือ ไม่ว่าสิ่งแวดล้อมจะอยู่ที่ใดก็ตาม จะมีเอกลักษณ์ที่บ่งบอกอย่างชัดเจน เช่น มนุษย์ สัตว์ พืช บ้าน ถนน เป็นต้น เอกลักษณ์ของสิ่งแวดล้อมที่มีชีวิตจะถูกควบคุมด้วยพันธุกรรมไม่ว่าจะเป็นมนุษย์ สัตว์ หรือพืช เพราะเป็นสิ่งมีชีวิตและเกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ ในขณะที่สิ่งแวดล้อมที่มนุษย์สร้างขึ้น เช่น บ้าน ถนน เป็นต้น มนุษย์จะเป็นผู้ควบคุม เพราะเป็นผู้ออกแบบสร้างขึ้นเอง เอกลักษณ์จึงขึ้นอยู่กับมนุษย์เป็นผู้กำกับ

(2) สิ่งแวดล้อมไม่อยู่โดดเดี่ยวในธรรมชาติ แต่จะมีสิ่งแวดล้อมอื่นรวมอยู่ด้วยเสมอ เช่น พืชอยู่บนดิน ปลาอยู่ในน้ำ นกอยู่บนต้นไม้ เป็นต้น ภาวะที่อยู่ด้วยกันนั้นปรากฏให้เห็นทั่วไป อาจมีสิ่งแวดล้อมมากกว่า 2 สิ่งอยู่ร่วมกัน

(3) สิ่งแวดล้อมหนึ่งมีความต้องการสิ่งแวดล้อมอื่นเสมอ กล่าวคือ สิ่งแวดล้อมมิได้อยู่ร่วมกันอย่างธรรมดา แต่มีความต้องการซึ่งกันและกัน เช่น พืชต้องการดินและน้ำ เป็นต้น

(4) สิ่งแวดล้อมจะอยู่กับสิ่งแวดล้อมอื่นเป็นกลุ่มหรือเป็นระบบ ที่เรียกกันว่าระบบนิเวศ ซึ่งภายในระบบนิเวศนี้มีองค์ประกอบหรือโครงสร้างที่หลากหลาย ต่างมีการทำงาน ทำหน้าที่และรวมไปถึงการแสดงพฤติกรรมและเอกลักษณ์ของระบบนิเวศอย่างชัดเจน เช่น ระบบนิเวศป่า ระบบนิเวศเมือง เป็นต้น

(5) สิ่งแวดล้อมหนึ่งถ้าถูกทำลายแล้วจะส่งผลเป็นปัญหาลูกโซ่ กล่าวคือ ไม่ว่าสิ่งแวดล้อมใดถูกทำลาย ความเกี่ยวพันอย่างลูกโซ่จะเกิดขึ้นหลายๆ ขั้นตอน เช่น การทำลายป่าจะส่งผลให้เกิดการพังทลายของดิน เกิดการสูญเสียดิน การเกิดการตกตะกอนในแหล่งน้ำ เป็นต้น

(6) สิ่งแวดล้อมแต่ละประเภทจะมีความเปราะบางและความคงทนแตกต่างกันไป ซึ่งภาวะความเปราะบางและความคงทนนี้จะแตกต่างกันไปตามอายุ ขนาด สถานที่ เวลา เช่น แมลงมีภาวะอ่อนแอที่สุดในขณะที่เป็นตัวหนอน เป็นต้น

(7) สิ่งแวดล้อมมีการเปลี่ยนแปลงเสมอ กล่าวคือ สิ่งแวดล้อมมีการเปลี่ยนแปลงตั้งแต่อายุน้อยจนถึงอายุมาก จากที่หนึ่งไปยังอีกที่หนึ่ง ด้วยคุณสมบัติดังกล่าวทำให้ต้องมีการศึกษาวิจัยและเฝ้าระวังสิ่งแวดล้อมตลอดเวลา มิฉะนั้นแล้วการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นจะส่งผลกระทบต่อมนุษย์ได้

จากคุณสมบัติเฉพาะตัวของสิ่งแวดล้อมดังกล่าวข้างต้นทำให้ปัญหาสิ่งแวดล้อมมีความยุ่งยาก สลับซับซ้อนและแก้ไขยาก เพราะถ้าเกิดปัญหาสิ่งแวดล้อมหนึ่งขึ้นย่อมก่อให้เกิดปัญหาอื่นตามมานับประการ ฉะนั้นการสร้าง ความเข้าใจคุณสมบัติเฉพาะของสิ่งแวดล้อมนั้น ๆ จะนำไปสู่การแก้ปัญหาเป็นองค์รวมถึงการวางแผนการใช้ การแก้ไข และปรับปรุงเพื่อให้สิ่งแวดล้อมเอื้ออำนวยประโยชน์ต่อมนุษย์และโลกตลอดไป

5. การจัดการการตลาด

สำหรับแผนการตลาดการท่องเที่ยวของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยในปี 2551 (www.krabi.go.th) ดำเนินการภายใต้กรอบนโยบายและยุทธศาสตร์ ดังนี้ 1) กรอบนโยบายรัฐบาล ซึ่งต้องการขับเคลื่อนหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง คือ มุ่งเน้นพัฒนาการท่องเที่ยวให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวคุณภาพ เน้นการเสนอเอกลักษณ์วัฒนธรรมไทยควบคู่ไปกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ 2) กรอบนโยบายของคณะกรรมการททท. ซึ่งได้ให้ความสำคัญต่อบทบาทของการท่องเที่ยวเพื่อช่วยพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนทั่วทุกภูมิภาค เป็นเครื่องมือสำคัญในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจไทย โดยส่งเสริมให้การท่องเที่ยวเติบโตอย่างยั่งยืนภายใต้ความเข้มแข็งของ Brand ประเทศไทย และจะต้องสร้างสมดุลทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สร้างสรรค์ประโยชน์ต่อสังคม ภายใต้จิตสำนึกของการรักษาสิ่งแวดล้อมและความภูมิใจในชาติ 3) กรอบยุทธศาสตร์การส่งเสริมการท่องเที่ยวในระยะ 5 ปี ของททท. คือ มุ่งเน้นพัฒนาการ

กรอบยุทธศาสตร์การส่งเสริมการท่องเที่ยวในระยะ 5 ปี ของททท. คือมุ่งเน้นพัฒนาการท่องเที่ยวให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวคุณภาพ เน้นการนำเสนอเอกลักษณ์วัฒนธรรมไทย ควบคู่ไปกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและธรรมชาติ เพื่อให้การท่องเที่ยวสามารถพัฒนาไปได้อย่างยั่งยืน และสามารถแข่งขันได้ในตลาดโลก โดยมีเป้าหมายตำแหน่งทางการตลาดคือ ให้ประเทศไทยเป็น “แหล่งท่องเที่ยวคุณภาพที่หลากหลาย ให้ประสบการณ์ที่ทรงคุณค่า และประทับใจ” โดยนำเสนอจุดแข็งด้านการท่องเที่ยวของไทยให้สอดคล้องกับพฤติกรรมความต้องการของนักท่องเที่ยว เน้นการส่งเสริมตลาดนักท่องเที่ยวคุณภาพ มุ่งเน้นรายได้มากกว่าจำนวนนักท่องเที่ยว ให้ตลาดในประเทศมีรายได้หมุนเวียน 385,000 ล้านบาทเพิ่มขึ้นร้อยละ 2 ตลาดต่างประเทศมีรายได้จำนวน 600,000 ล้านบาท เพิ่มขึ้นร้อยละ 10

ททท. ได้นำเสนอจุดแข็งของสินค้าทางการท่องเที่ยวของประเทศไทยเป็น 7 กลุ่มที่จะสร้างความสุขให้กับนักท่องเที่ยวในปี 2551

(1) วิถีไทย “หัวใจแผ่นดิน” (The World’s Friendliness Culture) สื่อถึงความเป็นตัวตนของคนไทย วิถีชีวิตที่เป็นรากเหง้า ที่มีความเรียบง่าย สงบ เป็นเสน่ห์ของไทย และทำให้ประเทศไทยมีความต่างที่เหนือชั้นกว่าคู่แข่งอื่นๆ กลุ่มของสินค้าที่ททท.จะนำเสนอเพื่อสะท้อนแนวความคิดก็คือ แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม อาหารไทย เทศกาลประเพณี และท่องเที่ยววิถีชีวิตต่างๆ

(2) มรดกแห่งแผ่นดิน (Land of Heritage and History) นำเสนอกลุ่มสินค้าด้านวัฒนธรรมไทย ที่สร้างความภูมิใจในความเป็นชาติและพร้อมที่จะอวดคู่สายตาชาวโลก กลุ่มสินค้าเหล่านี้ เช่น สถานที่ซึ่งเป็นมรดกโลก แหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ สถานที่ท่องเที่ยวทางศาสนา พิพิธภัณฑ

(3) หลากหลายทะเลไทย (Sun Surf and Serenity) ความแตกต่างที่หลากหลายของทะเลไทยสามารถสร้างความสุข และสามารถตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวได้ทุกรูปแบบ

(4) ชีวิตร่วมสมัย ความสุขใจที่แตกต่าง (Your Senses with Unique Trends) นำเสนอกลุ่มสินค้าบริการที่สอดคล้องตามกระแสนิยม ซึ่งเป็นจุดขายด้วยรูปแบบที่ทันสมัย แปลกตาในแนว Chic, Hip, Modern

(5) รักษ์ ห่วงใย ใส่ใจธรรมชาติ (The Beauty of Natural Wonders) สร้างความตระหนักในคุณค่าของสิ่งแวดล้อมด้วยรูปแบบกิจกรรมท่องเที่ยวเชิงนิเวศ Green Tourism การท่องเที่ยวแบบประหยัดพลังงาน เพื่อให้นักท่องเที่ยวยอมรับประเทศไทยในฐานะผู้ที่ห่วงใยธรรมชาติและเกิดความเข้าใจคุณค่าของการเป็นผู้ห่วงใยสิ่งแวดล้อม เช่น ผจญภัยหัวใจสีเขียว เยาวชนรุ่นใหม่ใส่ใจสิ่งแวดล้อม จักรยานเสือภูเขา ดำน้ำเก็บขยะ

(6) สุขภาพนิยม (The Beauty of Wellness and Wellbeing) ให้ ความสำคัญต่อสุขภาพทางกายและจิตใจ เช่น สปา สมาธิ การแพทย์ที่ทันสมัย

(7) เทศกาลความสุข สีสันพรรษา (The Land of Year Round Festivities) กิจกรรมท่องเที่ยวที่ควบคู่ไปกับความสนุกสนาน รื่นเริงและความบันเทิง โดยนำเสนอเทศกาลระดับโลกและระดับนานาชาติต่างๆ เป็นตัวดึงดูดความสนใจของนักท่องเที่ยวและสื่อมวลชนต่างชาติเช่น กอล์ฟ เทนนิส

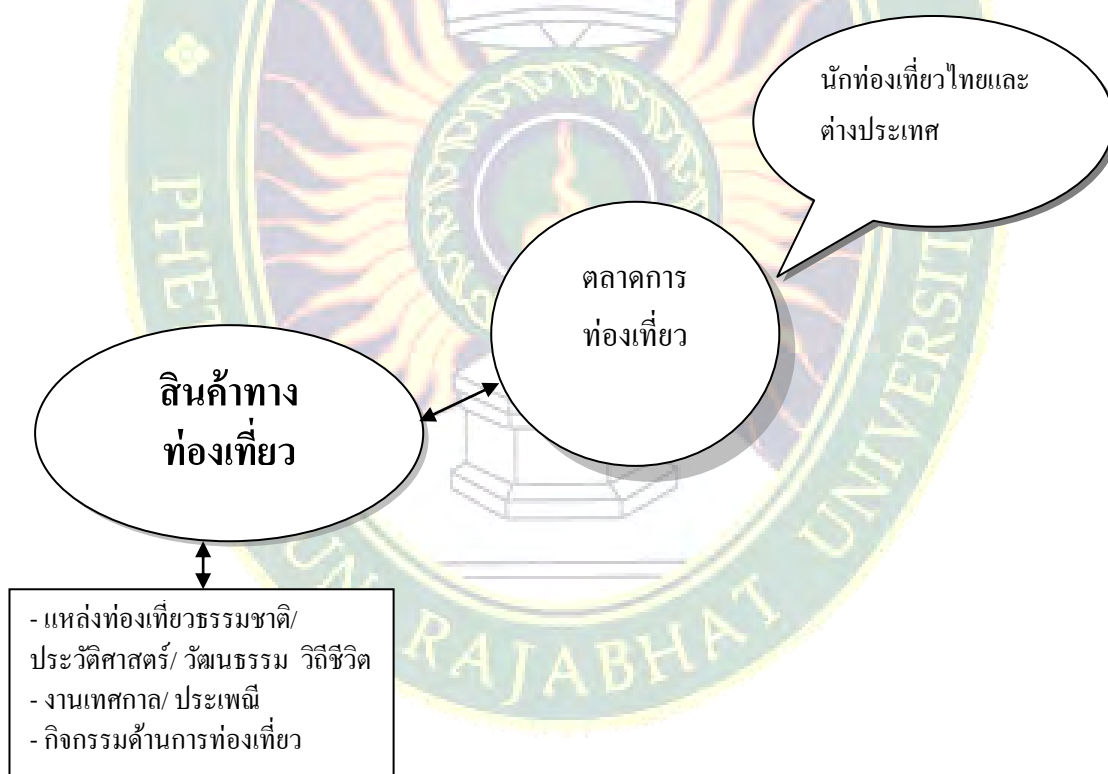
กลยุทธ์การส่งเสริมตลาดต่างประเทศ

- (1) สร้างความเข้มแข็งให้แบรนด์ “ประเทศไทย”
- (2) ขยายตลาดกลุ่มคุณภาพ
- (3) รักษาส่วนแบ่งทางการตลาดและส่งเสริมการเดินทางซ้ำ
- (4) เสริมสร้างศักยภาพและขีดความสามารถในการแข่งขัน

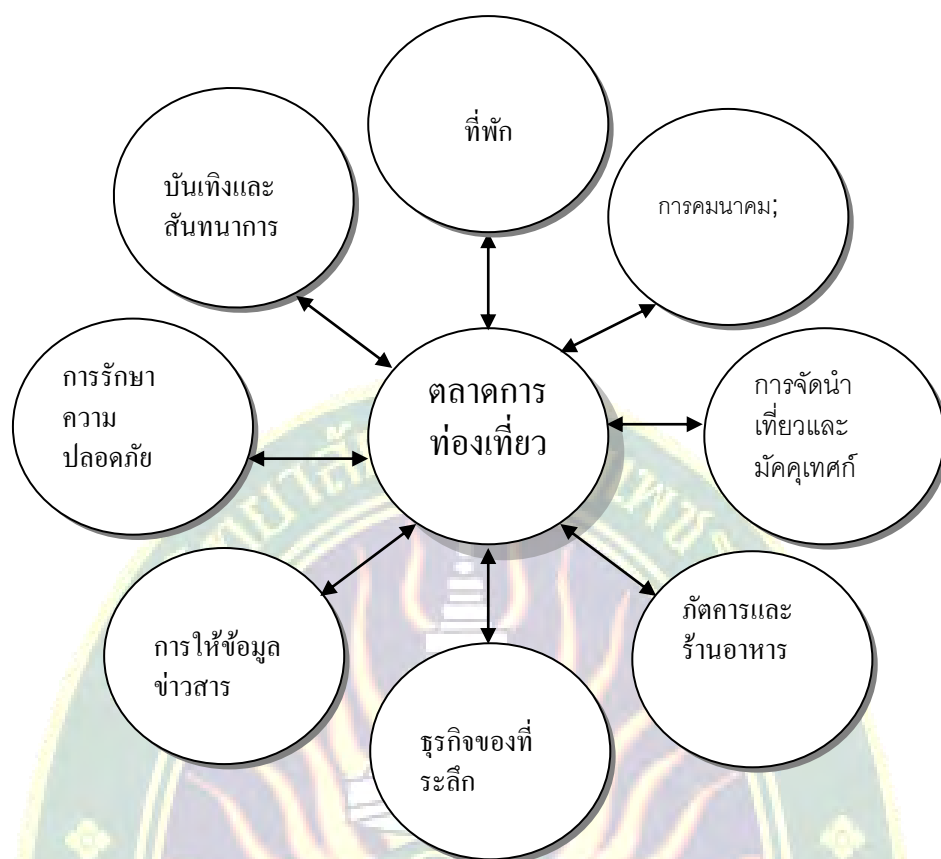
กลยุทธ์การส่งเสริมตลาดในประเทศ

- (1) รมรณรงค์ให้เกิดการรู้คุณค่า รักษาแหล่งท่องเที่ยว
- (2) ส่งเสริมการท่องเที่ยวในมิติของการเรียนรู้
- (3) สร้างกระแสให้การท่องเที่ยวเป็นส่วนหนึ่งของชีวิต
- (4) สร้างการรับรู้ความเป็นเอกลักษณ์ของพื้นที่
- (5) ส่งเสริมการเดินทางเชื่อมโยงในภูมิภาคและระหว่างภูมิภาค

กระแสการท่องเที่ยวของโลกจะค้ำถึง 3 E Entertainment (ความสนุกสนาน) Excitement และ 3 S คือ Security (ปลอดภัย) Sanitation (ความพึงพอใจ) (ความตื่นเต้น) Education (ได้รับความรู้)

แผนภูมิที่ 2.3 องค์ประกอบของอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว

แผนภูมิที่ 2.4 องค์ประกอบของตลาดการท่องเที่ยว

ตอนที่ 3 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

จากงานวิจัยของมหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์ (2548) โครงการพัฒนาการท่องเที่ยวอำเภอเขาค้อที่ได้จากการประชาคมที่สำคัญพบว่า โครงการที่สำคัญในการพัฒนาการท่องเที่ยวอำเภอเขาค้อ ที่ได้จากการประชาคม ได้แก่ โครงการกำจัดขยะ โครงการพัฒนาภูมิทัศน์สองข้างทาง โครงการพัฒนาแหล่งน้ำเพื่อการบริโภค อุปโภคและการเกษตร โครงการการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวใหม่และปรับปรุงแหล่งท่องเที่ยวเดิม โครงการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงเกษตร โครงการปลูกป่าเพื่อการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ โครงการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงเกษตร และ โครงการหมู่บ้านน้อมอง และพบว่าแนวทางการพัฒนาในภาพรวมด้านการท่องเที่ยวอำเภอเขาค้อ ในการพัฒนาการท่องเที่ยวในอำเภอเขาค้อให้มีความยั่งยืน ควรมีแนวทางในการปฏิบัติ ดังนี้ ส่งเสริมและพัฒนาพื้นที่ป่าเพิ่มขึ้น สร้างความเข้มแข็งของหมู่บ้าน โดยให้ประชาชน และชุมชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาการท่องเที่ยว จัดตั้งเครือข่ายผู้ประกอบการการท่องเที่ยว ให้มีส่วนร่วมในการพัฒนาการท่องเที่ยวและกำหนดมาตรฐานการบริการผลิตภัณฑ์เกษตรให้มีมาตรฐานและปลอดภัยพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเดิมและแหล่งท่องเที่ยวใหม่ พัฒนาเส้นทางให้ได้มาตรฐานสำหรับการท่องเที่ยวปรับปรุงภูมิทัศน์ให้เหมาะสมกับสภาพแวดล้อม ส่งเสริมการใช้พลังงานทดแทนและพบว่าการจัดระบบการกำจัดของเสียในชุมชน รีสอร์ท/ที่พัก และแหล่งท่องเที่ยว

เพ็ญจันทร์ สังข์แก้ว (2547) กล่าวว่าจากการศึกษาสภาพการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในชุมชนทุ่งสมอ พบว่าสภาพการท่องเที่ยวของชุมชนทุ่งสมอมีศักยภาพในการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ กล่าวคือ พื้นที่ของตำบลทุ่งสมอเดิมเป็นที่อยู่อาศัยและที่ทำกินของชาวเขาเผ่าม้ง และเผ่าลีซอ ต่อมาได้มีคนจากพื้นที่ราบขึ้นมาทำไร่ข้าวโพด ซึ่งส่วนใหญ่อพยพมาจากเขตพื้นที่ใกล้เคียงในจังหวัดเพชรบูรณ์ พิษณุโลก และพิจิตร เขตพื้นที่นี้มีประวัติศาสตร์การสู้รบของคนไทยที่มีแนวคิดต่างอุดมการณ์ จนเป็นสงครามนองเลือดสู้รบระหว่างคนไทยด้วยกันตั้งแต่ พ.ศ. 2513-2525 เป็นยุคที่คอมมิวนิสต์เข้าแทรกแซงประเทศไทย โดยเฉพาะเขาค้อเป็นพื้นที่ประกาศเขตยึดตรวจ และจัดตั้งเป็นเมืองหลวงของพรรคคอมมิวนิสต์ ดินแดนแห่งนี้จึงเป็นที่รู้จักกันทั่วไปในระดับประเทศและระดับโลกเมื่อสงครามยุติลงพื้นที่แถบนี้ก็ได้รับการพัฒนาอย่างรวดเร็ว มีเส้นทางคมนาคมสะดวก และมีโครงการพัฒนาจากหน่วยงานอรับหลายโครงการ พร้อมทั้งให้เอกสารสิทธิ์ในที่ทำกิน อาชีพของประชากรส่วนใหญ่เป็นอาชีพเป็นเกษตรกรมีรายได้หลักจากการปลูกพืชผัก มีวิถีชีวิตแบบชาวชนบททั่ว ๆ ไป มีขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรมแบบอีสาน สามารถจัดกิจกรรมและแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับนักท่องเที่ยวได้ถือว่าเป็นศักยภาพด้านพื้นที่ นอกจากนี้ตำบลทุ่งสมอยังมีเขตพื้นที่ติดต่อกับอุทยานแห่งชาติเขาค้อและอุทยานแห่งชาติทุ่งแสลงหลวงเป็นช่องลมทะเลจีนใต้พัดผ่าน จึงทำให้อากาศหนาวเย็นตลอดทั้งปี และเป็นเมืองบนภูเขาเต็มไปด้วยทิวเขาน้อยใหญ่สลับซับซ้อนกันเป็นทิวเขาสวยงาม มีแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศในเขตพื้นที่หลายแห่ง แต่ยังไม่ได้รับการพัฒนา ได้แก่ จุดชมวิวยอดเขา ลานหินปุ่ม ถ้ำค้างคาว ซำนาเสียงไฮ ถ้ำน้ำตกผาทอง หมู่บ้านชาวเขาเผ่าลีซอ (บ้านเพชรดำ) ซึ่งมีศักยภาพจัดการจัดกิจกรรมท่องเที่ยวได้ เช่น การเดินป่าแคมป์ปิ้ง และกิจกรรมท่องเที่ยวเชิงเกษตร สำหรับบริบทชุมชนได้กล่าวมาแล้วในเบื้องต้น

จากข้อค้นพบบริบทและสภาพการท่องเที่ยวของตำบลทุ่งสมอพอจะกล่าวได้ว่า ตำบลทุ่งสมอ มีศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงนิเวศด้านพื้นที่อย่างสมบูรณ์ตามองค์ประกอบที่การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยกำหนดไว้ กล่าวคือมีแหล่งท่องเที่ยวที่เกี่ยวเนื่องกับธรรมชาติเป็นหลัก มีธรรมชาติที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น ทั้งนี้รวมถึงแหล่งวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ท้องถิ่น และชาวบ้านการพัฒนาและส่งเสริมการท่องเที่ยวในชุมชนต้องดำเนินการเกี่ยวกับ การเป็นมัคคุเทศก์การรักษาความปลอดภัยการทำอาหารหวานคาว การจัดทำป้ายบอกทาง ทำข้อมูลการท่องเที่ยวให้นักท่องเที่ยว การจัดการตลาดท่องเที่ยว การจำหน่ายสินค้าพื้นบ้านและของที่ระลึก การแสดงทางวัฒนธรรมพื้นบ้าน การจัดทัวร์ป่าและ Camping พัฒนาแหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่และพื้นที่ใกล้เคียง เพิ่มกิจกรรมเกี่ยวกับวิถีชีวิตแบบชนบทปรับค่าบริการสิ่งอำนวยความสะดวกและอาหารให้ถูกลง พัฒนาเส้นทางท่องเที่ยว ให้องค์กรทั้งภาครัฐและเอกชนเข้ามาช่วยเหลือและร่วมกิจกรรมพัฒนา ทำตลาดการท่องเที่ยวให้ดีขึ้น จัดกิจกรรมการท่องเที่ยวให้หลากหลายเช่น จัดเส้นทางจักรยาน จักรยานยนต์ ล่องแพตกปลาจัดให้มี Home stay และ กำหนดมาตรฐานการให้บริการ และมีการจัดที่พักแบบกางเต็นท์ จากข้อค้นพบ ตำบลทุ่งสมอเป็นพื้นที่หนึ่งที่มีศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงนิเวศทั้ง 4 องค์ประกอบดังนี้

1. ด้านพื้นที่

1.1 พื้นที่ธรรมชาติ

ตำบลทุ่งสมอมีสภาพพื้นที่เป็นภูเขาน้อยใหญ่เรียงรายสลับซับซ้อนดูเหมือนดั่งเช่นเป็นทะเลภูเขา มีอากาศหนาวเย็นตลอดทั้งปีเพราะเป็นช่องลมทะเลจีนใต้พัดผ่าน มีเขตพื้นที่ติดต่อกับอุทยานแห่งชาติสองแห่งคือ อุทยานแห่งชาติเขาค้อและอุทยานแห่งชาติทุ่งแสลงหลวง ทำให้มีแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติหลายแห่งในเขตพื้นที่ ได้แก่ (1) จุดชมวิวยอดเขาเป็นพื้นที่ราบอยู่บนยอดเขาสูง สามารถมองเห็นพื้นที่อำเภอเขาค้อ อำเภอหล่มสัก อำเภอหล่มเก่า อำเภอเมืองเพชรบูรณ์ และภูกระดึงได้ (2) ลานหินปุ่ม พื้นที่เป็นลานหินปุ่มเหมือนอย่างที่ภูหินร่องกล้า(3) ถ้ำค้างคาว เป็นถ้ำที่มีลักษณะแปลกกว่าถ้ำอื่นๆ คือ เป็นอุโมงค์ใต้ดิน มีปากถ้ำแคบและลึกลงไปใต้ดิน สูงประมาณ 20 เมตร ผกค.เคยใช้เป็นที่หลบภัยและที่ประชุมวางแผนการรบ (4) ถ้ำน้ำตก มีความแปลกที่มีถ้ำอยู่ใต้น้ำตกและมีผาที่แสงส่องเข้าไปแล้วเป็นสีทอง และ (5) พื้นที่ บริเวณคันพบวัตถุโบราณ มีเครื่องปั้นดินเผาและเครื่องถ้วยชามสังคโลกอายุหลายร้อยปีอยู่เขาหลังถ้ำ

1.2 พื้นที่ด้านวัฒนธรรมท้องถิ่น

ในด้านวัฒนธรรมและวิถีชีวิตของชุมชนมีลักษณะหลากหลายมีทั้งในรูปของการบอกเล่าสืบทอดต่อกันมา เช่น นิทานปรัมปราสังกะสีในด้านการเสริมสร้างเศรษฐกิจเพื่อการยังชีพเช่น การทอผ้า การถักสัตว์การประกอบอาหารพื้นบ้านที่มีรายการอาหารผัดเผ็ดแตกต่างจากท้องถิ่นอื่นแต่รสชาติจะคล้ายกับภาคอีสาน ความเชื่อ เช่น เชื่อในโชคกลางถั่วคือมีการบนบานศาลกล่าวไว้สูงสังกะสีช่วยเปิดป่าให้ตนหาของป่าได้มีการนับถือผีจ้าวป่าจ้าวเขารวม 12 เดือน คล้ายกับท้องถิ่นอื่นๆ เป็นต้น วัฒนธรรมของตำบลทุ่งสมอล้วนแต่สะท้อนภูมิปัญญาอันหลากหลายและน่าสนใจโดยเฉพาะมีประวัติศาสตร์การสู้รบของคนไทยด้วยกันซึ่งมีความขัดแย้งกันทางอุดมการณ์ เป็นที่รู้จักกันทั้งในและนอกประเทศ จึงพูดได้ว่าชุมชนทุ่งสมอมีต้นทุนทางวัฒนธรรมเป็นพื้นที่ที่เหมาะสมกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศว่าเป็นศักยภาพทางการท่องเที่ยวสูง สามารถตอบปัญหาของวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 ได้ การศึกษาบริบทชุมชนโดยการทำประชาคมทั้งสองครั้งประชาชนและทีมวิจัยได้ศึกษาและมีส่วนร่วม พบว่า ในพื้นที่ของตนเองนั้นอุดมสมบูรณ์ไปด้วยทรัพยากรที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติที่งดงามมีวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะตนไม่เหมือนใครจึงเป็นที่น่าสนใจ สามารถนำไปพัฒนาเป็นต้นทุนการท่องเที่ยวเชิงนิเวศได้

2 ด้านการจัดการ

องค์การบริหารส่วนตำบลทุ่งสมอได้บรรจุการพัฒนาการท่องเที่ยวไว้ในนโยบายของตำบล พ.ศ 2547 เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม กล่าวคือมุ่งที่จะปรับปรุงภูมิทัศน์และสภาพแวดล้อมของตำบลให้สวยงาม โดยจัดโครงการปรับปรุงภูมิทัศน์ตำบลอย่างน้อย 1 แห่ง และอีกข้อหนึ่งด้านทรัพยากรธรรมชาติ มุ่งที่จะพัฒนาสถานที่ท่องเที่ยวของตำบล การจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชนทุ่งสมอ มีลักษณะการดำเนินงานในรูปแบบขององค์กรภาครัฐเป็นผู้นำและประสานกับหน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชน ให้มีกิจกรรมการท่องเที่ยว เช่น การจัดกิจกรรมแข่งขันแอนดูโรรุ่นต่างๆตาม โครงการเปิดแหล่งท่องเที่ยวเขาหลังถ้ำ หมู่ที่ 7 ตำบลทุ่งสมอ อำเภอ

เขาค้อ จังหวัดเพชรบูรณ์ โดยกำหนดเส้นทางการแข่งขันผ่านพื้นที่ท่องเที่ยวในเขตชุมชนทุ่งสมอ 5 แห่งด้วยกันคือ จุดชมวิว ลานหินปุ่ม ถ้ำค้างคาว ถ้ำน้ำตกผาทอง บริเวณพื้นที่ที่พบวัตถุโบราณเครื่องปั้นดินเผา สำหรับฐานทรัพยากรธรรมชาติที่ 5 แห่งนี้เป็นพื้นที่อยู่ในเขตอุทยานแห่งชาติเขาค้อและอุทยานแห่งชาติทุ่งแสลงหลวงหน่วยงานของรัฐ กรมป่าไม้ได้อนุรักษ์โดยการออกประกาศและบทลงโทษผู้ที่เข้าไปหาประโยชน์จากป่า อันก่อให้เกิดความเสียหายกับทรัพยากรป่าไม้ในส่วนของชุมชน และชุมชนทุ่งสมอได้อนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ โดยเฉพาะพื้นที่เขตเขาหลังถ้ำบริเวณลานหินปุ่ม ได้มีประกาศจากเขตพื้นที่องค์การบริหารส่วนตำบล สำหรับพื้นที่ป่าที่อยู่ห่างจากลานหินปุ่ม 3 กิโลเมตร เป็นเขตป่าอุทยานแห่งชาติเขาค้อ ซึ่งมีประกาศและบทลงโทษของกรมป่าไม้ ป่าแห่งนี้จะมีถ้ำลึกลงไปใต้ดินดังที่กล่าวมาในเบื้องต้นปัจจุบันอยู่ในเขตคุ้มครองของป่าไม้ การอนุรักษ์ป่าตามพื้นที่วัด โดยเอาผ้าเหลือง (จีวรพระ) ห่อหุ้มตามต้นไม้ริมถนนองค์การบริหารส่วนตำบลได้ร่วมกับชาวบ้านทำกิจกรรมปลูกไม้ดอกในโอกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา

3. ด้านการมีส่วนร่วม

ชาวบ้านได้เข้าร่วมกิจกรรมในกระบวนการวิจัยแบบมีส่วนร่วมทุกกระบวนการเช่น เข้าร่วมกิจกรรมประชาคม เข้าฝึกอบรม ไปศึกษาดูงาน ร่วมสำรวจเส้นทาง และร่วมในกิจกรรมของชุมชนในการอนุรักษ์และรักษาทุนเดิมของชุมชน

4. ด้านกิจกรรม

ชุมชนได้จัดกิจกรรมเปิดแหล่งท่องเที่ยวเขาหลังถ้ำโดยจัดกิจกรรมแข่งจักรยานยนต์จากการประชุม การเข้าฝึกอบรม ได้ร่วมกันพัฒนาเส้นทางเพื่อรองรับนักท่องเที่ยว และร่วมกันออกระเบียบข้อกำหนด สำหรับให้ชาวบ้านและนักท่องเที่ยวยึดเป็นแนวปฏิบัติ อีกทั้งช่วยกันคิดหาแนวทางการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว เผยแพร่ประชาสัมพันธ์ให้ชาวบ้าน และนักท่องเที่ยวเข้าใจการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ และเกิดจิตสำนึกในการอนุรักษ์โดยการใช้กิจกรรมนำเที่ยวเช่น แข่งวิบากจักรยานจักรยานยนต์และรถยนต์นอกจากนี้องค์การบริหารส่วนตำบลได้จัดศูนย์ข้อมูลการท่องเที่ยวไว้ ณ สำนักงานองค์การบริหารส่วนตำบลมีเอกสารแผ่นพับแนะนำเส้นทางท่องเที่ยว มีภาพถ่ายแหล่งท่องเที่ยว และมีตู้โชว์วัตถุโบราณที่ค้นพบในเขตพื้นที่ตำบลทุ่งสมอ เมื่อถึงช่วงเทศกาลการท่องเที่ยวขององค์การบริหารส่วนตำบลได้จัดเจ้าหน้าที่ คอยให้ข้อมูลต่างๆ และรักษาความปลอดภัยให้กับนักท่องเที่ยวโดยร่วมมือกับตำรวจท้องที่ชาวบ้านได้ร่วมกันกำหนดเส้นทางท่องเที่ยวในพื้นที่ โดยมีจุดเริ่มต้นที่วัดนายาว

จากการสำรวจเส้นทางท่องเที่ยว ครั้ง โดยสำรวจเส้นทางท่องเที่ยวในพื้นที่ และพื้นที่ใกล้เคียงดังนี้

1) การสำรวจเส้นทางท่องเที่ยวในพื้นที่และพื้นที่ใกล้เคียง

ทีมวิจัยและคณะอันประกอบด้วย ผู้วิจัย ทีมวิจัย ตัวแทนชุมชนและชุมชนใกล้เคียงได้เดินทางไปสำรวจเส้นทางท่องเที่ยวตามที่ชาวบ้านได้กำหนดไว้ได้แก่ เส้นทางที่ 1 และ 2 การสำรวจเส้นทางครั้งนี้ทำให้ได้เรียนรู้ระบบนิเวศ

(1) เส้นทางที่ 1 เริ่มต้นของการสำรวจเส้นทางครั้งนี้คือที่ วัดนายาว เดินทางด้วยรถอีโก่ง (สะกายแลบ) ไปตามเส้นทางลูกรัง ถึงจุดชมวิวมี่ระยะทาง 3 กิโลเมตร การเดินทางสำรวจเป็นช่วงต้นฝน ทำให้ภูเขาเขียวจีเหมือนปลูกไว้ด้วยพรมสีเขียว และมีเห็ดโคนขึ้นตามริมทางได้ลงเก็บกันอย่างสนุกสนาน และนำไปทำเป็นอาหารกลางวันที่บ้านชาวบ้านที่ทำไร่ฝักบนเขาสูง พอถึงจุดที่ 2 จุดชมวิว พบว่าบริเวณนี้ เป็นจุดสูงสุดสามารถชมวิวดูรอบทิศทาง มองเห็นอำเภอเขาคือ อำเภอหล่มสัก อำเภอหล่มเก่า อำเภอเมือง เพชรบูรณ์และภูกระดึงได้ ยามค่ำคืนก็สามารถมองเห็น แสงสว่างของไฟฟ้าตามพื้นที่อำเภอต่างๆ ได้อย่างชัดเจน เปรียบได้กับดูดาวบนดิน นับว่าเป็นจุดเฝ้าดาวจุดหนึ่งของจังหวัดเพชรบูรณ์ เป็นหน้าผาสูงชัน และมีลานหินก้อนใหญ่ยื่นออกไปกลางอากาศ ลักษณะคล้ายผาล่มสักบนยอดภูกระดึง มองเห็นหุบเขา ข้างล่างได้ จุดนี้จะมีอากาศหนาวเย็น กางเตนท์ จัดกิจกรรม แคมป์ปิ้งได้ มีระยะทางห่างจากวัดนายาว 10 กิโลเมตร จากจุดชมวิวดำเนินทางไปจุดท่องเที่ยว จุดที่ 3 คือ ลานหินปุ่มชาวบ้านเรียกว่า ซ้านาหินร่องมีระยะทาง 1.5 กิโลเมตรลานนี้มีพื้นที่ประมาณ 20 ไร่ มีดอกไม้ป่าขึ้นเต็มบริเวณ ได้แก่ ดอกกระเจียว มีทั้งสีชมพู ขาวและม่วง กล้วยไม้ดินหลากหลาย ดอกหญ้านานาพันธุ์ ต้นมอสและเฟิร์นอีกหลายชนิด สวยงามและสดชื่นมาก มีลานหินที่เป็นหินปุ่มกว้างร่วม 2 ไร่ มีรอยหินแตกอยู่ข้างเป็นบางส่วน จากลานหินปุ่มนั้นรถอีโก่งฝ่าทุ่งหญ้าเข้าไปป่าดิบชื้นเป็นเขตอุทยานแห่งชาติเขาคือ จุดที่ 4 นี้คือถ้ำค้างคาว ระยะห่างกัน 1 กิโลเมตร ที่เรียกว่าถ้ำค้างคาวเพราะเดิมเป็นที่อยู่อาศัยของค้างคาวหลายแสนตัว ชาวบ้านจึงเรียกชื่อถ้ำนี้ว่าถ้ำค้างคาว เป็นถ้ำที่อยู่ในป่าดิบชื้นมีความสมบูรณ์มากทางระบบนิเวศอุดมสมบูรณ์ไปด้วยแมกไม้และสัตว์ป่านานาพันธุ์ ที่พบร่องรอย เช่น รอยเท้า ขน มูล ได้แก่ หมูป่า ไก่ป่า ชะมด เม่น พังพอน งู ตุ่น ตัวนิ่ม อีเห็น กิ้งก้างคาว และนกหลายชนิด โดยเฉพาะในช่วงเดือนกุมภาพันธ์ นอกจากอุทยานแห่งชาติน้ำหนาวจะอพยพมาอยู่ที่ป่านี้หลายแสนตัว มากินลูกไม้ป่าชนิดหนึ่งมีสีส้มผลขนาดย่อมเท่าผลพิศุขาวบ้านมอกว่าเป็นอาหารโปรดของนกประเภทนี้ ในผืนป่าผืนนี้เต็มไปด้วยป่าไม้เบญจพรรณ เช่น ไม้เต็ง ไม้รัง ไม้มะค่า ไม้แดง ไม้มะยม ไม้ยาง ไม้ประดู่ ไม้ตะเคียน และหวาย กาฝากขึ้นเกาะเต็มต้นไม้ใหญ่ มีต้นกระเช้าสีดา มีไม้พุ่มและว่านหลายชนิด นอกจากนี้ยังมีดอกไม้ป่ามากมายล้วนแต่สีสันสวยงามมาก เดินลึกเข้าไปก็จะพบทางเข้าปากถ้ำ ถ้ำนี้จะอยู่ใต้ดิน ต้องเดินลงบันไดไปลึกประมาณเกือบ 10 เมตร มีน้ำไหลรินตามผนังถ้ำ พอถึงห้องโถงของถ้ำจะพบรอยเท้าของสัตว์ชนิดหนึ่งตัวเท่ากับตัวเม่น ชาวบ้านเรียกว่าตัว สกสอย ชาวเขาและชาวบ้านชอบนำมาเป็นอาหาร ภายในถ้ำจะมีลำธารไหลผ่าน มีหินงอกหินย้อย ห้องโถงนี้บรรจุคนได้ไม่ต่ำกว่า 400 คน พวกผู้ก่อการร้ายใช้เป็นที่ประชุมเมื่อครั้งยุทธภูมิเขาค้อออกจากจุดที่ 4 เดินทางไปจุดที่ 5 อีก 2 กิโลเมตร จุดที่ 5 ชาวบ้านเรียกว่า ซ้านาเสียงใส เป็นจุดชมวิวอีกจุดหนึ่งที่เป็นผาสูงมาก มองไปข้างล่าง จะเห็นอุทยานแห่งชาติทุ่งแสลงหลวง เดินทางจากจุดที่ 5 ไปยังจุดที่ 6 อีก 2 กิโลเมตร จุดที่ 6 คือที่ถ้ำ น้ำตกถ้ำผาทอง จะมีน้ำไหลตกลงไปข้างล่างก่อนหน้านั้นน้ำตกแห่งนี้เป็นน้ำตกใหญ่ แต่ปัจจุบันน้ำที่ไหลตกลงไปไม่มากนัก เป็นผาสูงต้องห้อยโยนตัวลงไปข้างล่าง จะมีลักษณะเป็นถ้ำใต้ผา ปากถ้ำเปิดกว้างภายในถ้ำจะมีหินเป็นสีทองเหมือนทองคำเมื่อถูกแสงพระอาทิตย์ส่องหาชมที่อื่น ได้ยากมากหรืออาจจะไม่มี บริเวณนี้สามารถจัดกิจกรรมการไต่หน้าผาและการโรยตัวได้เป็นอย่างดี จากจุดที่ 6 ไปจุดที่ 7 ในระหว่าง

เส้นทางทั้งสองจุดนี้สามารถเข้าชมแลกเปลี่ยนเรียนรู้การปลูกผักบนที่ราบสูงได้โดยเข้าดูการปลูกผักชนิดต่างๆ เช่น หัวผักกาด ผักชี มะเขือเทศ ถั่วแขก ฯลฯ และตกลาประกอบอาหาร แบบพื้นถิ่นร่วมรับประทานกับชาวสวนผักได้ และเดินทางไป จุดที่ 7 คือหมู่บ้านเพชรคำ ซึ่งเป็นพวกเขาเผ่าลีซอตั้งบ้านเรือนอยู่สามารถศึกษาวิถีชีวิตของพวกเขาเผ่าลีซอได้ จากหมู่บ้านเพชรคำตามถนนเพชรคำถึงจุดบริการนักท่องเที่ยวตั้งอยู่ท้ายตลาดทุ่งสมอยังไม่มีอาคารถาวรระยะทาง 3 กิโลเมตร

(2) เส้นทางที่ 2 จะเริ่มต้นที่วัดนายาวและไปตามแหล่งท่องเที่ยวตามรายละเอียดของเส้นทางที่ 1 เพียงแต่ตอนขากลับไม่มาตามถนนเพชรคำ-ทุ่งสมอ ให้แยกซ้ายเดินทางตามเส้นทางเพชรคำเก่า ยังมีสภาพถนนเป็นทางดิน เส้นทางนี้จะขึ้นเขาลงเขาควิววิทวิทัศนสวยงามมากและผ่านฟาร์มโคนมเขาค้อฟาร์มถึงจุดบริการนักท่องเที่ยวมีระยะทางรวม 3 กิโลเมตรเช่นกัน

รัตนภรณ์ มหาสารานนท์ (2546) ได้วิจัยเรื่อง “การวิเคราะห์ความต้องการของนักท่องเที่ยวต่อการจัดโฮมสเตย์ในประเทศไทย มีวัตถุประสงค์ที่จะวิเคราะห์ความต้องการของนักท่องเที่ยวต่อการจัดโฮมสเตย์ในประเทศไทย กลุ่มตัวอย่างในการวิจัยได้แก่ นักท่องเที่ยว ที่เข้าพักในโฮมสเตย์ที่เป็นกลุ่มตัวอย่างระหว่างวันที่ 15 พฤษภาคม 2545 ถึงวันที่ 16 ตุลาคม 2545 จำนวน 408 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสอบถามและสัมภาษณ์ซึ่งผู้วิจัยจัดทำขึ้น จำนวน 1 ชุด ผลการวิจัยพบว่ากลุ่มตัวอย่างในการวิจัยครั้งนี้ส่วนใหญ่ร้อยละ 97.8 เป็นคนไทย มีวัตถุประสงค์ที่จะพักผ่อนโดยระยะเวลาของการพัก ณ โฮมสเตย์ คือ 1 วัน 1 คืน ความต้องการของกลุ่มตัวอย่างเรียงจากคะแนนสูงสุด ได้แก่ การต้อนรับที่เต็มใจ ความสะอาด การไม่หลอกลวงเอาเปรียบนักท่องเที่ยว ความปลอดภัยจากโจรสลัด ความปลอดภัยจากอุบัติเหตุ ความต้องการที่จะได้รับประสบการณ์ที่แปลกใหม่ ผู้ประสานงานรู้ข้อมูลเป็นอย่างดี การเรียนรู้วิถีชีวิต การนำชมสถานที่ท่องเที่ยว การติดต่อสื่อสารที่เข้าใจ ตัวแปรซึ่งมีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ 05 ได้แก่ เพศ ระดับการศึกษา ภูมิฐานะ

สำหรับแนวคิดการจัดการโฮมสเตย์ของชุมชนตำบลทุ่งสมอ ในงานวิจัยของ เรื่องการพัฒนาการธุรกิจท่องเที่ยวเชิงนิเวศในชุมชนทุ่งสมอ ตำบลทุ่งสมอ อำเภอเขาค้อ จังหวัดเพชรบูรณ์ พบว่า การจัดการ Home stay ของชุมชนทุ่งสมอมี ดังนี้ (เพ็ญจันทร์ สังข์แก้ว : 2547 : 103)

1) ข้อพิจารณาเลือกบ้านเข้าเป็นสมาชิก

- (1) สมาชิกหนึ่งคนต่อบ้านหนึ่งหลัง
- (2) สมาชิกเป็นคนท้องถิ่น
- (3) สภาพบ้านมีความพร้อมด้านความปลอดภัย
- (4) สภาพบ้านมีความเป็นสัดส่วน มีห้องนอนสำหรับแขกโดยเฉพาะ
- (5) สภาพบ้านมีความสะอาด เช่น มีห้องน้ำ และห้องส้วมที่ถูกละเอียด
- (6) ทางเดินเข้าบ้านมีความปลอดภัย
- (7) มีบริเวณบ้านที่ร่มรื่น หากดำเนินการแล้วสมาชิกจะต้องปฏิบัติตามมาตรการ 5

ต้อง ได้แก่ (1) ต้องสะอาด หมายถึง บริเวณในบ้านและภายนอกบ้านต้องสะอาดน่าอยู่และน่าอาศัย (2)

ต้องปลอดภัย หมายถึง อาหารไม่มีสารพิษทางเคมีและทางธรรมชาติเจือปนอยู่ หลับนอนได้อย่างปลอดภัย ไม่มีเหตุการณ์ร้ายๆ เกิดขึ้น (3) ต้องสร้างบรรยากาศการและเปลี่ยนเรียนรู้ หมายถึง จัดร่วมกิจกรรม ประเพณีท้องถิ่น (4) ต้องให้บริการสิ่งอำนวยความสะดวก หมายถึง มีป้ายชื่อบ้าน ป้ายบอกข้อมูลต่างๆ เกี่ยวกับการท่องเที่ยว การปฐมพยาบาลเบื้องต้น และแผนที่เดินทาง (5) ต้องให้ความเป็นมิตรไมตรีหมายถึง เจ้าบ้านต้อนรับผู้มาเยือนอย่างเต็มใจ

2) มาตรการ 4 ห้าม ได้แก่

- (1) ห้ามฉกฉวยโอกาส หมายถึง ไม่ขอขึ้นราคาที่พัก ขึ้นราคาสินค้า และค่าสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ
- (2) ห้ามแย่งลูกค้าหรือมีข้อขัดแย้งกับคนในชุมชนและนักท่องเที่ยว
- (3) ห้ามหลอกลวงนักท่องเที่ยวทุกกรณี
- (4) ห้ามทิ้งขยะมูลฝอยเรี่ยราดตามบริเวณบ้านและถนนหนทาง

นายธนศ ศรีสถิต นายจรินทร์ พักประไพ นางสาวอรุพร มูลศิลป์ และนางสาวเปรมจิต ทาบุรี ได้ทำการวิจัย เรื่องการศึกษาแนวทางการพัฒนาบ้านโฮมกุดหวาย จังหวัดมหาสารคามให้เป็นโฮมสเตย์ ในปี 2550 มีวัตถุประสงค์ เพื่อต้องการศึกษาบทบาทของชุมชนในท้องถิ่นบ้านโฮมกุดหวาย ตำบลเกิ้ง อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม เพื่อการพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีการจัดการที่พักแบบโฮมสเตย์ (Home Stay) ศึกษาความคาดหวังของนักท่องเที่ยวต่อการเลือกเดินทางท่องเที่ยวในพื้นที่บ้านโฮมกุดหวาย ตำบลเกิ้ง อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม และเพื่อเสนอแนวทางการพัฒนาบ้านโฮมกุดหวาย ตำบลเกิ้ง อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม ให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีการจัดการที่พักแบบโฮมสเตย์ (Home Stay) การวิจัยเป็นการค้นคว้าเอกสารและเก็บข้อมูลเกี่ยวกับความคิดเห็นของประชาชนทั่วไปและนักท่องเที่ยวที่เข้ามาเที่ยวบ้านโฮมกุดหวาย จำนวน 500 คน แล้วทำการประมวล และวิเคราะห์ข้อมูล อีกทั้งจัดทำเวทีชาวบ้าน เพื่อให้ได้ข้อมูลที่มีความเที่ยงตรงใกล้เคียงความเป็นมากที่สุด ผลการวิจัยพบว่า หมู่บ้านโฮมกุดหวาย มีความพร้อมในการพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยว ที่มีการจัดการที่พักแบบโฮมสเตย์ได้เพราะ เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีกิจกรรมการท่องเที่ยวที่หลากหลาย ได้แก่ อุทยานมัจฉา สวนสมุนไพร หัตถกรรมพื้นบ้าน ทำให้สามารถต้อนรับนักท่องเที่ยวได้หลายกลุ่ม ศักยภาพในท้องถิ่นมีความพร้อมในการให้ความร่วมมือต่อการพัฒนาบ้านโฮมกุดหวายให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีการจัดการที่พักแบบโฮมสเตย์ .หมู่บ้านโฮมกุดหวายมีคุณสมบัติที่เหมาะสมต่อการเป็นโฮมสเตย์ จากการวิเคราะห์ข้อมูลสามารถสรุปได้ว่า ประชาชนในท้องถิ่นส่วนใหญ่อยู่ในวัยผู้ใหญ่ที่มีวุฒิภาวะในการให้ความร่วมมือได้ บางส่วนยังมีการศึกษาน้อยซึ่งสามารถจัดการอบรมพื้นฐานความรู้ด้านการศึกษาสิ่งแวดล้อมของและนักท่องเที่ยว ให้ความรู้เพิ่มเติมด้านการท่องเที่ยวได้ บ้านโฮมกุดหวายยังมีหน่วยงานระดับท้องถิ่นที่เป็นศูนย์กลางการประสานงานในการจัดโครงการต่างๆ ได้ ตลอดจนการสนับสนุนจากภาครัฐบาลในการกระจายอำนาจให้กับระดับท้องถิ่นก็มีส่วนร่วมในการผลักดันให้บ้านโฮมกุดหวาย สามารถพัฒนาการท่องเที่ยวที่ได้จากการมีส่วนร่วมจากประชาชนในท้องถิ่นให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีการจัดการที่พักแบบโฮมสเตย์ สำหรับปัญหาที่พบจากการวิจัยครั้งนี้

คือนักท่องเที่ยวยังไม่ค่อยประทับใจต่อการเข้ามาเที่ยวที่บ้าน โขงกุดหวาย และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องมักขาดความต่อเนื่องในการให้ความสนับสนุน ในการทำวิจัยครั้งนี้ได้มีแนวทางในการแก้ไขปัญหา ดังนี้

1) การจัดให้มีการอบรมพื้นฐานความรู้ด้านการจัดการท่องเที่ยวเพิ่มเติมแก่ท้องถิ่นทั้งในระดับผู้นำและผู้ที่เกี่ยวข้อง

2) การพัฒนาภูมิทัศน์บริเวณโดยรอบบ้าน โขงกุดหวายให้มีความสวยงาม

3) การปลูกจิตสำนึกของคนในท้องถิ่นให้เกิดความรักในทรัพยากรท้องถิ่น

4) การสนับสนุนจากภาครัฐและเอกชนในการให้ความร่วมมือที่เป็นไปในแนวทางเดียวกัน

คณะวิจัยได้เสนอโครงการต่างๆประกอบข้อเสนอแนะเพื่อเป็นแนวทางในการสร้างความร่วมมือจากท้องถิ่นในการมีส่วนร่วมที่จะพัฒนาบ้าน โขงกุดหวายให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีการจัดการที่แพคเกจโฮมสเตย์

สรณะ ฉายประเสริฐ, (2530) วิทยานิพนธ์เรื่อง “ ความคิดเห็นเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเพื่อการศึกษาของบุคลากรในอุตสาหกรรมท่องเที่ยวทั้งในภาครัฐบาลและภาคเอกชน ” ผลของการศึกษา พบว่า การท่องเที่ยวภายในประเทศก่อให้เกิดอุปสงค์ ในการอุปโภคบริโภคและบริการ มีการใช้จ่ายเพื่อการอุปโภคบริโภคและบริการเหล่านั้น เป็นเหตุให้มีการนำเอาทรัพยากรธรรมชาติขึ้นมาผลิตเพื่อสนองความต้องการให้นักท่องเที่ยวในท้องถิ่นนั้นอย่างเพียงพอ จึงเห็นได้ว่าการท่องเที่ยวในประเทศมีความสำคัญในแง่ที่ช่วยกระตุ้นให้เกิดการผลิตทางเศรษฐกิจสูงขึ้น นอกจากนี้การส่งเสริมให้มีการท่องเที่ยวภายในประเทศอย่างกว้างขวาง ซึ่งหมายถึงการชักจูงและส่งเสริมให้ประชาชนคนไทยรักการท่องเที่ยว และนิยมการเดินทางไปยังที่ต่างๆ ยังเป็นการทำให้บริการต่างๆ อันเป็นองค์ประกอบของอุตสาหกรรมท่องเที่ยวภายในประเทศ อาทิเช่น การคมนาคม ตลาดร้านค้า และบริการนำเที่ยว มีความเจริญก้าวหน้าติดตามไปด้วย จึงถือได้ว่า นอกจากจะเป็นการพัฒนาท้องถิ่นทั้งทางเศรษฐกิจและสังคมโดยตรงแล้ว ยังเป็นการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวที่จะรองรับนักท่องเที่ยวต่างชาติได้อีกประการหนึ่งด้วย

เนาวรัตน์ พลายน้อยและคณะ (2538) ศึกษา “ พฤติกรรมการท่องเที่ยวภายในประเทศของนักท่องเที่ยวชาวไทย ” พบว่าในการวิเคราะห์ถึงพฤติกรรมการท่องเที่ยว มักจะกล่าวถึงปัจจัยที่ทำให้บุคคลตัดสินใจเดินทางท่องเที่ยวได้แก่ ค่าใช้จ่ายสำหรับการท่องเที่ยว เวลาสำหรับการท่องเที่ยวและความตั้งใจที่จะท่องเที่ยว ซึ่งทั้งสามองค์ประกอบนี้จะเป็นตัวกำหนดที่สำคัญต่อการเดินทางท่องเที่ยวเพื่อตอบสนองความอยากรู้อยากเห็นของมนุษย์ องค์ประกอบเหล่านี้จึงเป็นกรอบกำหนดทิศทางและขนาดของพฤติกรรมการท่องเที่ยวให้แตกต่างกันออกไปตามข้อจำกัดของแต่ละบุคคลมีอยู่ กล่าวคือบุคคลที่มีรายได้ต่ำ มีเวลาน้อยหรือไม่ตั้งใจที่จะท่องเที่ยวก็จะท่องเที่ยวได้ในบริเวณใกล้ๆ หรือในระยะเวลานั้นๆ เท่านั้น ในขณะที่คนที่มีรายได้สูง มีเวลามาก และมีความตั้งใจที่จะท่องเที่ยวก็จะท่องเที่ยวได้ไกลกว่า และนานกว่า รวมทั้งสามารถใช้บริการเกี่ยวกับการท่องเที่ยวที่ทันสมัย และมีคุณภาพเหนือกว่า เป็นต้น

เพลินพิศ หมั่นพล, (2539) ศึกษา “ แผนการตลาดการท่องเที่ยวปี 2539 ” พบว่าสถานการณ์การการท่องเที่ยวของไทยโดยภาพรวมมีภาวะ การเจริญเติบโตเป็นที่น่าพอใจ โดยเฉพาะในจังหวัดท่องเที่ยวหลักของแต่ละภูมิภาค การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม การศึกษา การสื่อสาร การคมนาคม และ

ความเป็นเมือง (urbanization) รวมทั้งการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารด้านการท่องเที่ยว เพื่อรณรงค์การท่องเที่ยว ในประเทศในช่วงที่ผ่านมาเป็นปัจจัยเอื้ออำนวยให้คนไทยมีการเดินทางท่องเที่ยวมากขึ้นกล่าวคือ ในปี 2537 มีคนไทยเดินทางท่องเที่ยวภายในประเทศ 49.2 ล้านคน-ครั้ง (ประมาณ 18 ล้านคน) ทำให้เกิดค่าใช้จ่ายหมุนเวียน ในประเทศทั้งสิ้นประมาณ 81,000 ล้านบาท ซึ่งสูงกว่าครึ่งหนึ่งของรายได้จากนักท่องเที่ยวชาว ต่างประเทศในปีเดียวกัน (ประมาณ 145,000 ล้านบาท) วัตถุประสงค์ในการเดินทางที่สำคัญคือ การพักผ่อน เยี่ยมญาติ และปฏิบัติกิจกรรมทางศาสนา การเดินทางส่วนใหญ่จะใช้เวลาช่วงปิดเทอม หรือช่วงเทศกาล นอกจากนี้คนไทยยังให้ความสำคัญและมีแนวโน้มจะเดินทางท่องเที่ยวในประเทศมากขึ้น

สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย (2540) “โครงการศึกษาเพื่อจัดทำแผนแม่บทการพัฒนาการท่องเที่ยวของประเทศไทย” เป็นการศึกษาถึงการใช้จ่ายสำหรับการเดินทางและการท่องเที่ยวของครัวเรือนไทย โดยทำการศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อค่าใช้จ่ายเพื่อการท่องเที่ยว ผลการประมาณการสรุปได้ว่ารายได้เป็นตัวแปรสำคัญและมีความสัมพันธ์ในทางบวกกับค่าใช้จ่ายเพื่อการท่องเที่ยวอย่างมีนัยสำคัญ กล่าวคือ ถ้าครัวเรือนมีรายได้มากขึ้นค่าใช้จ่ายเพื่อการท่องเที่ยวของครัวเรือนจะเพิ่มมากขึ้นตามไปด้วย ส่วนการศึกษาที่สูงขึ้นมีผลให้ครัวเรือนใช้จ่ายเพื่อการท่องเที่ยวมากขึ้น ในขณะที่อายุไม่ค่อยมีผลต่อการใช้จ่ายมากนัก ผลการประมาณการในระดับประเทศพบว่า เมื่อรายได้ของครัวเรือนเพิ่มขึ้น 100 บาท จะมีการใช้จ่ายเพื่อการท่องเที่ยวเพิ่มขึ้น 5 บาท ในขณะที่เมื่อการศึกษาของหัวหน้าครัวเรือนสูงขึ้น 1 ปี จะทำให้มีค่าใช้จ่ายเพื่อการท่องเที่ยวเพิ่มขึ้น 284 บาทต่อคนต่อปี คนในเขตเมืองใช้จ่ายเพื่อท่องเที่ยวมากกว่าคนในชนบท 5,891 บาทต่อคนต่อปี หัวหน้าครัวเรือนที่แต่งงานแล้วใช้จ่ายเพื่อท่องเที่ยวมากกว่า หัวหน้าครัวเรือนที่ยังไม่แต่งงาน 2,244 บาทต่อคนต่อปี และลูกจ้างเอกชนใช้จ่ายมากกว่าผู้ไม่ทำงาน/ว่างงาน 1,314 บาทต่อคนต่อปี และเมื่อรายได้ของคนกรุงเทพฯเพิ่มขึ้น 100 บาท จะทำให้มีการใช้จ่ายท่องเที่ยวเพิ่มขึ้น 8 บาท ในขณะที่อายุของหัวหน้าครัวเรือนที่มากขึ้นมีผลในทางลบกับการใช้จ่ายเพื่อการท่องเที่ยวของครัวเรือน

ปริฉา โทนแก้ว(2542) วิชานิพนธ์เรื่อง “ปัจจัยที่กำหนดค่าใช้จ่ายในการท่องเที่ยวภายในประเทศของนักท่องเที่ยวชาวไทย” ผลการศึกษาพบว่า ระดับรายได้ที่มีอิทธิพลต่อค่าใช้จ่ายในการท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวชาวไทย คือระดับรายได้สูงตั้งแต่ 10,000 บาท/เดือนขึ้นไปจะมีค่าใช้จ่ายในการท่องเที่ยวเพิ่มมากขึ้นเมื่อรายได้/เดือนเพิ่มมากขึ้น ทุกช่วงอายุของนักท่องเที่ยวจะมีผลต่อค่าใช้จ่ายในการท่องเที่ยว ซึ่งในแต่ละกลุ่มช่วงอายุต่างก็มีหลักเกณฑ์ในการเลือกสถานที่ท่องเที่ยวแตกต่างกัน ระยะเวลาพำนักเฉลี่ยยิ่งนานวันขึ้นค่าใช้จ่ายในการท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวจะยิ่งเพิ่มมากขึ้น โดยที่เพศหญิงมีอิทธิพลต่อค่าใช้จ่ายในการท่องเที่ยวมากกว่าเพศชายเพราะว่านักท่องเที่ยวหญิงมีสัดส่วนของค่าใช้จ่าย เพื่อการซื้อสินค้าและของที่ระลึกมากเป็นอันดับต้นๆ ควรส่งเสริมการท่องเที่ยวในกลุ่มเป้าหมาย ที่มีอาชีพลูกจ้าง /พนักงานเอกชน อาชีพประกอบธุรกิจส่วนตัว และอาชีพแม่บ้าน /ทำงานในครอบครัวเป็นหลัก เนื่องจากกลุ่มอาชีพดังกล่าวมีผลต่อการเพิ่มขึ้นของค่าใช้จ่ายในการท่องเที่ยวมากกว่าอาชีพอื่นๆ ควรส่งเสริมแหล่งท่องเที่ยวที่มีค่าใช้จ่ายในการท่องเที่ยวราคาต่ำให้กับนักท่องเที่ยวที่มีการศึกษาในระดับต่ำหรือยังไม่จบการศึกษา เพราะนักท่องเที่ยวดังกล่าวเป็นผู้มีรายได้ต่ำ หรือยังไม่มีรายได้เป็นของตัวเอง ส่วนผู้ที่มีการศึกษาใน

ระดับสูงก็ควรมีนโยบายการส่งเสริมการท่องเที่ยวในเชิงประชุมสัมมนาเชิงวิชาการ หรือการศึกษาดูงานให้มากขึ้น นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่มีวัตถุประสงค์ในการท่องเที่ยวเพื่อพักผ่อนมากที่สุด โดยคำนึงถึงความสวยงามของสภาพแวดล้อม ความเหมาะสมกับค่าใช้จ่าย และความสะดวกในการเดินทาง

บทที่ 3

การดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่องการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนบนพื้นที่สูง ตำบลทุ่งสมอ อำเภอเขาค้อ จังหวัดเพชรบูรณ์ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ในการวิจัย ผู้วิจัยดำเนินการวิจัย 3 ขั้นตอน คือ

1. กำหนดประชากรและกลุ่มตัวอย่าง
2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย
3. การเก็บรวบรวมข้อมูล การประมวลผลข้อมูล การสังเคราะห์ข้อมูล และการดำเนินงานวิจัย

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

1. ประชากร

ประชากรคือประชาชนที่ตั้งบ้านเรือนอยู่ในตำบลทุ่งสมอ อำเภอเขาค้อจังหวัดเพชรบูรณ์

2. กลุ่มตัวอย่าง

ผู้วิจัยใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง ได้กลุ่มตัวอย่างจำนวน 40 คน คือ ประชาชนในชุมชนตำบลทุ่งสมอ 30 คน บุคลากรของหน่วยงานภาครัฐและเอกชนในพื้นที่ตำบลทุ่งสมอ 10 คน ได้แก่ โรงเรียนบ้านทุ่งสมอ โรงเรียนบ้านนายาว สำนักงานเกษตรอำเภอเขาค้อ สำนักงานสาธารณสุขอำเภอเขาค้อ องค์การบริหารส่วนตำบลทุ่งสมอ และชมรมท่องเที่ยวอำเภอเขาค้อ

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้เก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ การบันทึกการสังเกต การสัมภาษณ์เชิงลึก และการบันทึกจากเวทีสนทนา

การเก็บรวบรวมข้อมูล การประมวลผล การสังเคราะห์บทเรียน และกิจกรรมงานวิจัย

1. การเก็บรวบรวมข้อมูล

1.1 ข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Data)

การสังเกต การสัมภาษณ์ บันทึกจากเวทีสนทนา

1.2 ข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Data)

การศึกษาเอกสาร ตำราวิชาการ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2. การประมวลผล / สังเคราะห์ข้อมูล

- 2.1 ถอดบทเรียนจากกระบวนการแบบมีส่วนร่วม
- 2.2 สรุปสาระสำคัญของบทเรียน
- 2.3 วิเคราะห์บทเรียน
- 2.4 สังเคราะห์บทเรียน
- 2.5 เสนอผลการศึกษาค้นคว้า โดยวิธีพรรณนาวิเคราะห์

กิจกรรมดำเนินการวิจัย

การดำเนินการวิจัยครอบคลุมวัตถุประสงค์ของการวิจัย ได้ดำเนินการกิจกรรม ดังนี้

กิจกรรมที่ 1 ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

- วัตถุประสงค์ : เพื่อให้ทีมวิจัยมีความรู้ในการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน
- ผู้เข้าร่วมกิจกรรม : ผู้วิจัยและผู้ช่วยนักวิจัย
- สถานที่ / เวลา : มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์
- วิธีการ / ขั้นตอนการทำกิจกรรม : ศึกษาค้นคว้าเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
- ผลที่ได้รับ : ได้สาระและข้อมูลสนับสนุนหัวข้อวิจัยครบถ้วน

กิจกรรมที่ 2 ลงพื้นที่ศึกษาบริบทการท่องเที่ยวชุมชนตำบลทุ่งสมอ

- วัตถุประสงค์ : เพื่อเก็บข้อมูลการท่องเที่ยวชุมชนตำบลทุ่งสมอ
- ผู้เข้าร่วมกิจกรรม : ผู้วิจัย ผู้ช่วยนักวิจัย และกลุ่มตัวอย่าง
- สถานที่ / เวลา : ตำบลทุ่งสมอ เวลา 3 วัน
- วิธีการ / ขั้นตอนการทำกิจกรรมลงพื้นที่เก็บข้อมูล โดยการสังเกต และสัมภาษณ์
- ผลที่ได้รับ : ได้ข้อมูลเกี่ยวกับบริบทการท่องเที่ยวตำบลทุ่งสมอ

กิจกรรมที่ 3 จัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้เกี่ยวกับบริบทและศักยภาพการท่องเที่ยวตำบลทุ่งสมอ

- วัตถุประสงค์ : เพื่อเก็บข้อมูลบริบทชุมชนและศักยภาพการท่องเที่ยว
- ผู้เข้าร่วมกิจกรรม : ผู้วิจัย ผู้ช่วยนักวิจัย ผู้นำชุมชน และกลุ่มตัวอย่าง
- สถานที่ / เวลา : ตำบลทุ่งสมอ เวลาตลอดระยะเวลาการทำการวิจัย
- วิธีการ / ขั้นตอนการทำกิจกรรม : ลงพื้นที่จัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้
- ผลที่ได้รับ : ได้ข้อมูลบริบทและศักยภาพการท่องเที่ยวตำบลทุ่งสมอ

กิจกรรมที่ 4 จัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้แนวทางการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน

- วัตถุประสงค์ : เพื่อได้แนวทางการพัฒนาการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน
- ผู้เข้าร่วมกิจกรรม : ผู้วิจัย ผู้ช่วยนักวิจัย ผู้นำชุมชน และกลุ่มตัวอย่าง
- สถานที่ / เวลา : องค์การบริหารส่วนตำบลทุ่งสมอ 09.00–16.30 น.2 วัน
- วิธีการ / ขั้นตอนการทำกิจกรรม : ประสานนายกององค์การบริหารส่วนตำบล

ให้เชิญผู้นำชุมชน ประชาชน และบุคลากรหน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชนในพื้นที่ แลกเปลี่ยนเรียนรู้กัน

- ผลที่ได้รับ : แนวทางการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน

กิจกรรมที่ 5 ประชุมเชิงปฏิบัติการสรุปทบทวนแนวทางการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน

- วัตถุประสงค์ : กำหนดแนวทางการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน
- ผู้เข้าร่วมกิจกรรม : ผู้วิจัย ผู้ช่วยนักวิจัย กลุ่มตัวอย่าง
- สถานที่ / เวลา : หอประชุมองค์การบริหารส่วนตำบล 09.00-16.30 น. 1 วัน
- วิธีการ / ขั้นตอนการทำกิจกรรม : ประสานกลุ่มตัวอย่าง ดำเนินการประชุม
- ผลที่ได้รับ : แนวทางการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน

กิจกรรมที่ 6 ฝึกอบรมการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน

- วัตถุประสงค์ : เพื่อให้กลุ่มตัวอย่างสามารถจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน
- ผู้เข้าร่วมกิจกรรม : ผู้วิจัย ผู้ช่วยนักวิจัย กลุ่มตัวอย่าง และวิทยากร
- สถานที่ / เวลา : องค์การบริหารส่วนตำบลทุ่งสมอ เวลา 09.00-17.00 น 20 วัน
- วิธีการ / ขั้นตอนการทำกิจกรรม : ใช้วิทยากรท้องถิ่น และวิทยากรสำนักงาน

การท่องเที่ยวที่เขตภาคเหนือตอนล่าง

- ผลที่ได้รับ : กลุ่มตัวอย่างสามารถจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน

กิจกรรมที่ 7 สืบหาเส้นทางและแหล่งท่องเที่ยว

● วัตถุประสงค์ : เพื่อสืบหาเส้นทางท่องเที่ยวในพื้นที่และพื้นที่ใกล้เคียง และเพื่อให้ได้แนวคิดในการจัดกิจกรรมท่องเที่ยว และการอนุรักษ์ธรรมชาติ

- ผู้เข้าร่วมกิจกรรม : ผู้วิจัย ผู้ช่วยนักวิจัย กลุ่มตัวอย่าง และวิทยากร
- สถานที่ / เวลา : ตำบลทุ่งสมอ และบ้านเพชรคำเวลา 09.00-17.00 น 20 วัน
- วิธีการ / ขั้นตอนการทำกิจกรรม : ใช้วิทยากรท้องถิ่น ลงพื้นที่สำรวจเส้นทาง

ตามบทเรียนที่ได้จากการประชาคม

● ผลที่ได้รับ : เส้นทางท่องเที่ยวในพื้นที่และพื้นที่ใกล้เคียง ได้ศึกษาและเรียนรู้ระบบนิเวศ

กิจกรรมที่ 8 ศึกษาดูงานที่บ้านจำรุง ตลาดสามชุก จังหวัดสุพรรณบุรี และตลาดน้ำอัมพวา

- วัตถุประสงค์ : เพื่อสร้างประสบการณ์ด้านการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน
- ผู้ร่วมกิจกรรม : ผู้วิจัย ผู้วิจัยโครงการย่อย ผู้ช่วยนักวิจัย ผู้นำชุมชน ตัวแทนฯ
- สถานที่ / เวลา : กลุ่มโฮมสเตย์หมู่บ้านจำรุง อำเภอวังน้ำเย็น
- วิธีการ / ขั้นตอนการทำกิจกรรม : ติดต่อสถานที่ศึกษาดูงาน เสนอโครงการขอ

อนุมัติจากมหาวิทยาลัยฯ เดินทางศึกษาดูงาน

- ผลที่ได้รับ : ผู้ไปศึกษาดูงานได้มีความรู้ความเข้าใจและได้รับประสบการณ์ด้านการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนมากขึ้น

กิจกรรมที่ 9 ประชุมเชิงปฏิบัติการสรุปบทเรียนในแนวทางการพัฒนาธุรกิจท่องเที่ยวฯ

- วัตถุประสงค์ : กำหนดแนวทางการพัฒนาธุรกิจท่องเที่ยวฯ
- ผู้เข้าร่วมกิจกรรม : ผู้วิจัย ผู้ช่วยนักวิจัย และกลุ่มตัวอย่าง
- สถานที่ / เวลา : หอประชุมองค์การบริหารส่วนตำบลทุ่งสมอ
- วิธีการ / ขั้นตอนการทำกิจกรรม : ประสานกลุ่มตัวอย่างเข้าประชุม และ

ดำเนินการประชุม

- ผลที่ได้รับ : แนวทางการพัฒนาธุรกิจท่องเที่ยวโดยชุมชน

กิจกรรมที่ 10 จัดประชุมโครงการย่อย

- วัตถุประสงค์ : เพื่อสรุปบริบทของแต่ละโครงการย่อย
- ผู้เข้าร่วมกิจกรรม : ผู้วิจัย ผู้วิจัยโครงการย่อย ผู้ช่วยนักวิจัย
- สถานที่ / เวลา : มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์
- วิธีการ / ขั้นตอนการดำเนินงาน : ทำหนังสือเชิญประชุม ดำเนินการประชุม
- ผลที่ได้รับ : ได้ข้อมูลแนวทางการดำเนินกิจกรรมท่องเที่ยวฯ

กิจกรรมที่ 11 ปฏิบัติการโครงการย่อย คือ ด้านการจัดการโฮมสเตย์ มัคคุเทศก์ท้องถิ่น การผลิตผักปลอดภัย สิ่งแวดล้อม และการตลาด

- วัตถุประสงค์ : เพื่อดำเนินกิจกรรมโครงการย่อย
- ผู้เข้าร่วมกิจกรรม : ผู้วิจัยโครงการย่อย ผู้ช่วยนักวิจัย
- สถานที่ / เวลา : หอประชุมองค์การบริหารส่วนตำบลทุ่งสมอ เวลา 09.00 –

16.30 น. 15 วัน

- วิธีการ / ขั้นตอนการดำเนินงาน : ประสานกลุ่มตัวอย่าง
- ผลที่ได้รับ : ได้กิจกรรมการดำเนินการโครงการย่อย

กิจกรรมที่ 12 สรุปบทเรียน

- วัตถุประสงค์ : สรุปบทเรียนการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนบนพื้นที่สูง
- ผู้เข้าร่วมกิจกรรม : ผู้วิจัยโครงการย่อย ผู้ช่วยนักวิจัย และกลุ่มตัวอย่าง
- สถานที่ / เวลา : หอประชุมองค์การบริหารส่วนตำบลทุ่งสมอ เวลา 09.00 - 16.30 น.
- วิธีการ / ขั้นตอนการทำกิจกรรม : ประสานกลุ่มตัวอย่างเข้าประชุม และดำเนินการ

ประชุม

- ผลที่ได้รับ : บทเรียนการจัดการธุรกิจท่องเที่ยวโดยชุมชนบนพื้นที่สูง

กิจกรรมที่ 13 จัดทำรายงานการวิจัยและเผยแพร่

- 1) วัตถุประสงค์ : เพื่อจัดทำรายงานการวิจัย เพื่อเผยแพร่งานวิจัย
- 2) ผู้เข้าร่วมกิจกรรม : ผู้วิจัย ผู้ช่วยผู้วิจัย ผู้พิมพ์รายงานการวิจัย
- 3) สถานที่ / เวลา : มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์
- 4) วิธีการ / ขั้นตอนการทำกิจกรรม : ตรวจสอบความถูกต้องของบทเรียนอีกครั้ง

เขียนต้นฉบับ พิมพ์และแก้ไข พิมพ์ และเผยแพร่

- 5) ผลที่ได้รับ : รายงานการวิจัย และการเผยแพร่

บทที่ 4

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัยเรื่อง การจัดการโดยชุมชนบนพื้นที่สูง ตำบลทุ่งสมอ อำเภอเขาค้อ จังหวัดเพชรบูรณ์ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ใช้วิธีการแบบมีส่วนร่วม โดยเก็บข้อมูลจากเอกสาร การสังเกต การสัมภาษณ์ การบันทึกการสนทนากลุ่มย่อยวิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหา กลุ่มตัวอย่างคือประชาชนที่ตั้งบ้านเรือนอยู่ที่หมู่บ้านทุ่งสมอและหมู่บ้านนาขาวตำบลทุ่งสมอ อำเภอเขาค้อ จังหวัดเพชรบูรณ์ จำนวน 40 คน ได้มาโดยวิธีเจาะจง ผู้วิจัยขอเสนอข้อมูลตามวัตถุประสงค์ทั้ง 2 ข้อคือ (1) เพื่อศึกษาบริบทและศักยภาพการท่องเที่ยว (2) พัฒนาศักยภาพชุมชนให้มีความรู้ ความเข้าใจ และสามารถจัดการท่องเที่ยวได้อย่างยั่งยืน การจัดองค์กร ดำเนินการธุรกิจท่องเที่ยวชุมชนบนพื้นที่สูงฯ ได้แก่ การจัดการโฮมสเตย์โดยชุมชนบนพื้นที่สูงฯ การจัดการมัคคุเทศก์ท้องถิ่นโดยชุมชนบนพื้นที่สูงฯ การเพิ่มศักยภาพการผลิตพืชปลอดภัยของชุมชนบนพื้นที่สูงเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวฯ การจัดการสิ่งแวดล้อมเพื่อการท่องเที่ยวบนพื้นที่สูงฯ และ การจัดการตลาดท่องเที่ยวชุมชนบนพื้นที่สูงฯ จากการวิเคราะห์ข้อมูลผู้วิจัยขอเสนอผลการวิจัยเพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ ดังนี้

ตอนที่ 1 ผลการศึกษาบริบทและศักยภาพการท่องเที่ยวตำบลทุ่งสมอ

1. ศักยภาพด้านพื้นที่ธรรมชาติ

ตำบลทุ่งสมอมีศักยภาพทางการท่องเที่ยวสูง ที่สามารถจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ กิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม กิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ กิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตร และกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพได้ รวมทั้งในปัจจุบันมีนักท่องเที่ยวนิยมาเที่ยวที่อำเภอเขาค้อมากขึ้นทุกปี และทุนเดิมที่มีอยู่ในท้องถิ่นสามารถนำมาประกอบการโฮมสเตย์ได้ มีดังนี้

(1) ลานบิน และผาวัวหลง เป็นจุดชมวิวที่เขาหลังถ้ำ บนยอดเขามีพื้นที่ราบกว้าง มองเห็นวิวอุทยานทุ่งแสงหลวง อำเภอเขาค้อ อำเภอหล่มสัก อำเภอหล่มเก่า อำเภอเมืองเพชรบูรณ์ และ ตลอดเส้นทางมีแปลงผักปลูกชุมชนแต่ละลูกดูเหมือนภูเขาถูกปลูกด้วยพรมสีเขียว

(2) ลานหินปุมหรือชาวบ้านเรียกกันว่าชานาหินร่อง เป็นลานหินปุมมีลักษณะคล้ายกับลานหินปุมที่ภูหินร่องกล้าแต่มีพื้นที่น้อยกว่ามีดอกกล้วยไม้ป่าและดอกไม้ป่าหลากสีขึ้นอยู่ตามแผ่นหิน ในฤดูหนาวดอกจะบานสะพรั่ง

(3) ถ้ำค้างคาว (ชาวบ้านเรียกว่าถ้ำซ็อกสอยหรือถ้ำพระธาตุคง) มีลักษณะเป็นอุโมงค์ใต้ดิน ปากถ้ำแคบพอหลวมตัว และต้องไต่บันไดลงไปไม่น้อยกว่า 10 เมตร มีบันได 2 ระยะ ในอุโมงค์มีธารน้ำจากน้ำตกไหลผ่าน ผู้ก่อการร้ายคอมมิวนิสต์เคยใช้เป็นที่พักลี้ภัย จนได้ถึง 500 คน และมีค้างคาวอาศัยอยู่เป็นจำนวนมาก และมีตัวซ็อกสอยอาศัยอยู่

(4) ประเพณีเกี่ยวกับศาสนาและความเชื่อ เช่น ลอยกระทง งานบุญพระเวศหรืองานเทศน์มหาชาติ และงานลงปูลงย่า

(5) ภูมิปัญญาพื้นบ้านด้านสุขภาพ มีการรักษาโรคและยาบำรุงกำลังด้วยสมุนไพร ที่บ้านนายแจลัม จันท์เขียน มีสมุนไพรมากกว่า 300 ชนิด และที่บริษัทเขาค้อทะเลภูผู้ผลิตและจำหน่ายสมุนไพรแปรรูป

ตอนที่ 2 ผลการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในชุมชนให้มีความรู้ ความเข้าใจ และสามารถจัดการการท่องเที่ยวได้ การจัดการคัดค้านการธุรกิจท่องเที่ยวชุมชนบนพื้นที่สูงฯ ได้โดยตนเอง

ในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในชุมชนให้สามารถจัดการท่องเที่ยวและคัดค้านการธุรกิจท่องเที่ยวได้นั้น ผู้วิจัย คณะผู้วิจัย และชุมชนได้ร่วมกันกำหนดแผนดำเนินการเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ ดังนี้ ตารางที่ 4.1 แผนการดำเนินงานการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนตำบลทุ่งสมอ

รายการกิจกรรม	ก.พ-เม.ย	พ.ค-ก.ค	ส.ค-ต.ค	พ.ย-ธ.ค
1. การสำรวจแหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่และพื้นที่ใกล้เคียง	←→			
2. จัดฝึกอบรมเรื่องการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน ดังนี้ - การจัดการคัดค้านการดำเนินการธุรกิจท่องเที่ยวชุมชน - การจัดการโฮมสเตย์โดยชุมชน - การจัดการมัคคุเทศก์ท้องถิ่น - การเพิ่มศักยภาพการผลิตพืชปลอดภัย - การจัดการสิ่งแวดล้อมเพื่อการท่องเที่ยว - การจัดการตลาดท่องเที่ยวชุมชน	←→	←→		
3. ศึกษาดูงานในจังหวัด ได้แก่ โฮมสเตย์ที่หมู่บ้านมาตุลี และหมู่บ้านเหล่าหญ้า และที่ต่างจังหวัด ได้แก่ ที่หมู่บ้านบุไทร ตลาดน้ำอัมพวา และตลาดโบราณ			←→	
4. กำหนดรูปแบบการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน			←→	
5. โครงการย่อยดำเนินการตามแผน	←→		←→	
6. สรุกรูปแบบการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน				←→

หลังจากการดำเนินกิจกรรมในการวิจัย ชาวบ้านตำบลทุ่งสมอสามารถกำหนดรูปแบบการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน ดังแผนภาพที่ 4.1 และมีการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในชุมชนให้มีความรู้ความสามารถในการจัดการท่องเที่ยวโดยตนเองได้ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1. รูปแบบการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนบนพื้นที่สูงตำบลทุ่งสมอ

แผนภูมิที่ 4.1 รูปแบบการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนบนพื้นที่สูงตำบลทุ่งสมอ

2. กิจกรรมการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในชุมชน

2.1 โฮมสเตย์

ก่อนการฝึกอบรมผู้วิจัย ผู้ช่วยนักวิจัย และผู้นำชุมชน ได้เข้าร่วมการอบรมและศึกษาดูงานที่หมู่บ้านมาตุลี อำเภอเขาค้อ เพื่อจัดทำหลักสูตรการฝึกอบรม เรื่องการจัดการโฮมสเตย์ที่ยั่งยืน และชาวบ้านได้นำความรู้มาบูรณาการเพื่อการประกอบกิจกรรมโฮมสเตย์โดยยึดหลัก ดังนี้ (1) ให้ใช้ 3 น้ำ คือ น้ำใจ น้ำคำ น้ำเย็น (2) สร้างจุดดึงดูดใจ (3) ขายเอกลักษณ์ของตนเอง (4) ทำประชาสัมพันธ์ตามช่องทางที่จะมา (หากกลุ่มเป้าหมาย) (5) จัดทำทัวร์สุขภาพ (6) สร้างพันธมิตรในพื้นที่ (7) ติกรอบโดยเอาเขาค้อเป็นหลัก (8) ต้องปรับตัวไม่อยู่นิ่ง (9) ปลุกปั้นไม้พันธุ์เขา คือ โดยใช้น้ำใจมาส่งเสริม (10) มีของกินที่อร่อย “อยู่ดีกินดี นุ่งห่มงาม” “อยู่ดีกินดี นุ่งห่มงาม” (11) วัฒนธรรมการดำรงชีวิตที่อยู่รอดบนพื้นที่สูง (12) เมื่อแขกมาแล้วจะให้เขาเรียนรู้อะไรจากเจ้าบ้าน (13) ปรับปรุงยกระดับห้องพัก (14) คนที่มาพักโฮมสเตย์มักจะมีวัตถุประสงค์และเป้าหมายของเขา (15) สร้างหลักสูตรทางการเกษตร การต่อสู้สงครามเขาค้อ การจัดสรรที่ดิน มีผลไม้ท้องถิ่น วิถีเดินเขา พิพิธภัณฑสถานชุมชนโดยสร้างเครือข่ายด้วยการทำของที่ระลึกจากต้นสน การปลูกพืชใช้น้ำน้อย การอนุรักษ์น้ำ สร้างกิจกรรมอยู่ใกล้ธรรมชาติ เช่น ไกล้น้ำเข็ก กิจกรรมดูดาว แล๕6) มีคณะกรรมการดูแลความปลอดภัย

จากการศึกษาฐานทำให้ผู้ที่ไปเห็นคุณค่าในทรัพยากรที่เป็นทุนเดิมของการท่องเที่ยวและสามารถนำประสบการณ์มาพัฒนาการจัดการท่องเที่ยวในท้องถิ่นของตนเองได้ ชาวบ้านชุมชนตำบลทุ่งสมอได้จัดตั้งและจดทะเบียนกลุ่มวิสาหกิจโฮมสเตย์ตำบลทุ่งสมอขึ้น โดยดำเนินการดังต่อไปนี้

2.1.1 ทำการอบรมเรื่องการดำเนินการจัดตั้งวิสาหกิจโฮมสเตย์ มีนายทรงยศ

พุ่มทับทิม นักวิชาการเกษตรชำนาญการ อำเภอเขาค้อ เป็นวิทยากร เขาบรรยายว่า ขั้นตอนการจัดตั้งต้องทำประชาคม จัดกลุ่ม 5 คนขึ้นไป ทำเอกสารส่ง 7 เล่ม ที่สำนักงาน เกษตรอำเภอเขาค้อ ซึ่งประกอบด้วยรายงานการประชุมและการก่อตั้ง รายชื่อกรรมการ รูป ถ้วยบ้านพักโฮมสเตย์ ระเบียบกลุ่ม ระเบียบผู้มาใช้บริการ การบริการประเมินจากคณะกรรมการ เมื่อผ่านการประเมินแล้วก็จัดตั้งได้ ถูกประเมินปีละครั้ง มีอายุ 2 ปี หากดำเนินการไม่สำเร็จต้องแจ้งหยุดดำเนินการ สำหรับการจัดการใช้หลัก 4 รู้ คือ (1) รู้ตัวตนของเรา (2) รู้เขา (3) รู้สถานการณ์ และ (4) รู้สภาพแวดล้อม

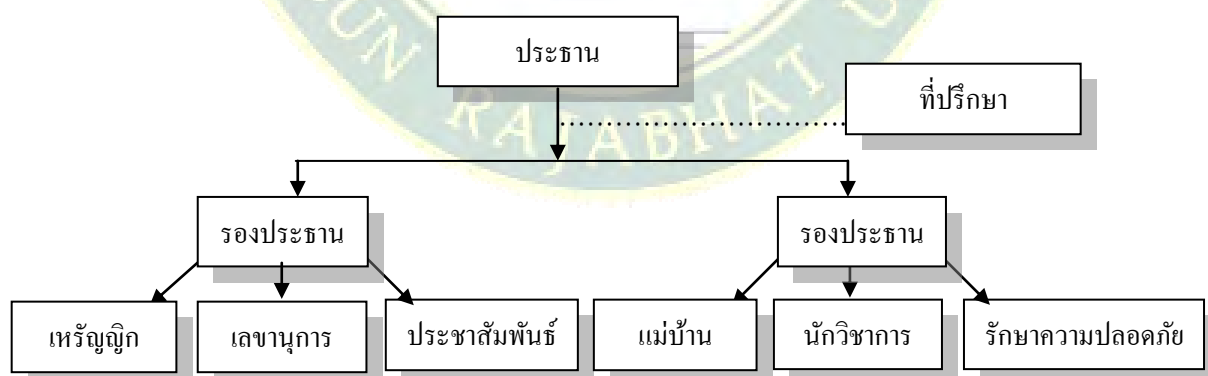
2.1.2 การกำหนดรูปแบบการบริการที่พักโฮมสเตย์ จุดมุ่งหมายในการจัดตั้ง

กลุ่ม คือ เพื่อบริการนักท่องเที่ยวที่ต้องการพักผ่อนกับชนบท เพื่อ พัฒนาความเป็นอยู่ของสมาชิกในชุมชน เพื่อให้การบริการนักท่องเที่ยวที่มีระบบการจัดการและเอื้อประโยชน์ ต่อส่วนรวม และเพื่อดำรงรักษาขนบธรรมเนียมประเพณี ภูมิปัญญา ชีวิตความเป็นอยู่แบบชนบท รักษาสิ่งแวดล้อม และเพื่อสร้างราย ดังนี้

1) รับสมัครสมาชิก สมาชิกต้องซื้อหุ้น ๆ ละ 100 บาท และตรวจสอบสภาพบ้านที่จะทำเป็นโฮมสเตย์ ที่สมัครเป็นสมาชิกมี 18 ครอบครัว ผ่านการตรวจสอบ 12 หลัง รายนามของสมาชิกได้แก่นายแฉล้ม จันท์เขียน นายละอ อจันติก นายคำ ศรีสวรรค์ นายจูล พูนยอด นางคำไล มีไทย นายบรรจบ ตริเชียร นายคำธร พิลาสุข นางจันท์แรม สิมมากรม นายชนธรณ์ ทองเงา นางสาวเนียง พรหมมา นางศรี เพียรดี นาย เจ็ด นายประทีน แจกจั่น นายประสิทธิ์ สิมคำ นายพยัคฆ์ จวนตรง นายแสวง คง นางกอแก้ว วชิรมล และนาง เพ็ญจันทร์ สังข์แก้ว

2) การจัดรูปแบบองค์กร

(1) กำหนดโครงสร้างการบริหาร

แผนภูมิที่ 4.2 โครงสร้างการบริหารวิสาหกิจโฮมสเตย์ตำบลทุ่งสมอ (พ.ศ. 2552)

(2) แต่งตั้งคณะกรรมการ

● กรรมการบริหาร ได้แก่ นายแจ่ม จันท์เขียน ตำแหน่งประธาน กรรมการ นายล่อ จันท์ก รองประธาน นายคำ ศรีสวรรค์ องประธาน นางกำไล มีไทยเหรียญก นางลำเนียง พรหมมา ผู้ช่วยเหรียญกบรรจบ ตรีเศียร ประชาสัมพันธ์นายกำธร พิลาสุข เลขานุการ นายประทีน แจ็กจัน ผู้ช่วยเลขานุการ นายชนธรณ์ ทองเงา นักวิชาการกลุ่ม นายสุมน ฉาตรียม ประธานงาน/กิจกรรม พิเศษ นายเชิง จันท์ทิก หัวหน้าแม่บ้าน นางจันท์แรม สิมมากรม ผู้ช่วยแม่บ้าน นายจูล พูนยอด หัวหน้า ความปลอดภัย

● ที่ปรึกษา ได้แก่ ผศ.เพ็ญจันทร์ สังข์แก้ว ผศ.จินตนา สนามชัยสกุล ผศ.ดร.พิมพ์พรณ รั้งสิทธรรณุม นายเทพ เพ็ญมะลัง นายทรงยศ พุ่มทับทิม นายบุญเลิศ คำโถม นายเหลือ กองเกตุ และนางกอกแก้ว วชิระมล

(3) การกำหนดบทบาทหน้าที่ของกรรมการ

● กรรมการอำนวยการ ได้แก่ ประธาน รองประธาน มีอำนาจหน้าที่ในการกำหนดนโยบาย วางแผน กำกับดูแล ควบคุม และบริหารจัดการทุกระบบงาน แล้วมอบหมายให้หัวหน้า กรรมการแต่ละฝ่ายไปดำเนินการ

● กรรมการดำเนินงาน ได้แก่

- ฝ่ายเลขานุการ มีหน้าที่เกี่ยวกับงานเอกสาร ประสานงานในกลุ่ม จัดการประชุม และต้อนรับนักท่องเที่ยว
- ฝ่ายประชาสัมพันธ์ มีหน้าที่เกี่ยวกับการให้ข้อมูลข่าวสารด้านการบริการ การตลาด และประสานงานกับหน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชน และดูแลกิจกรรมบนเวที
- ฝ่ายเหรียญก มีหน้าที่เกี่ยวกับการจัดทำบัญชี รายการการเงินต่าง ๆ จัดเก็บรายได้และค่าใช้จ่ายและจัดทำงบประมาณ
- ฝ่ายวิชาการ มีหน้าที่เกี่ยวกับ การให้ความรู้ จัดหาวิทยากร และพัฒนา กิจกรรม
- ฝ่ายรักษาความปลอดภัย มีบทบาทหน้าที่เกี่ยวกับการจัดกิจกรรมเดินป่า ชมดาวบนดิน และดูแลความเรียบร้อยและความปลอดภัยทุก ๆ ด้าน
- ฝ่ายแม่บ้านมีหน้าที่เกี่ยวกับ ทำอาหาร ให้บริการอาหารและเครื่องดื่ม

● กรรมการที่ปรึกษา มีหน้าที่ให้คำปรึกษา

(4) กำหนดกฎระเบียบ

● ข้อปฏิบัติต่อนักท่องเที่ยว คือ ห้ามชักชวนนักท่องเที่ยวดื่มสุรา ห้ามเล่นการพนัน ห้ามทะเลาะวิวาท ห้ามนำสิ่งเสพติดเข้ามาในหมู่บ้าน แต่งตัวให้สุภาพเรียบร้อย

- กฎระเบียบการรับนักท่องเที่ยวเข้าพัก คือ เจ้าบ้านจะต้องมารอรับแขก เข้าบ้านตามกำหนดกาที่นัดหมายอย่างพร้อมเพรียงกัน การเข้าพักของนักท่องเที่ยวของแต่ละบ้านจะต้องผ่านการจัดสรรจากกรรมการ ถ้ามีกิจกรรมจะใช้บ้านประชาชนเป็นหลัก กรณีนักท่องเที่ยวมาพักไม่เกิน 10 คน จะต้องจัดสรรให้ตามลำดับ โดยเริ่มจากบ้านหมายเลข 1 ก่อน (บางครั้งอาจจะไม่ได้แขกครบทุกบ้าน แต่จะหมุนเวียนไปให้ครบทุกบ้าน) กรณีนักท่องเที่ยวมาเป็นหมู่คณะ จะจัดสรรเฉลี่ยให้ครบเท่ากันทุกบ้าน กรณีนักท่องเที่ยวมาพักระบุนบ้านที่จะเข้ามาพัก ให้บ้านนั้นรับแขกได้ (แต่รับแขกที่ เป็นหมู่คณะครั้งต่อไป จะถูกยกเว้นตามจำนวนแขกที่เข้าพัก เพื่อความยุติธรรมในจำนวนการรับแขกของสมาชิกทุกคน) ต้องช่วยกันดูแลรักษาทรัพย์สินและของมีค่าที่ขนานมาติดตัวมา มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีต่อแขกที่มาพัก แต่ละบ้านจะต้องสะอาดและปลอดภัยต่อแขกที่มาพัก และสมาชิกโสมสเดย์ห้ามดื่มสุราหรือส่งเสียงรบกวนแขก

- ระเบียบสมาชิก คือ มีภูมิลำเนาอยู่ในตำบลทุ่งสมอและทะเบียนบ้าน อยู่ในตำบลทุ่งสมอ มีสถานที่พักดูงานที่สะดวกสะอาด ปฏิบัติตามกฎระเบียบของกลุ่ม เข้าร่วมประชุมอย่างสม่ำเสมอ ขาดการประชุมเกิน 3 ครั้ง ถูกตัดสิทธิ์การได้รับสวัสดิการ เป็นสมาชิกทดลองที่กำหนด 3 เดือน (ยกเว้นกลุ่มผู้ก่อตั้งครั้งแรก) เมื่อพ้นกำหนดให้คณะกรรมการพิจารณาการเป็นสมาชิก มีความซื่อสัตย์ รู้รักสามัคคีและไม่เห็นแก่ตัว ไม่ติดสารเสพติด และอบายมุข ไม่เป็นบุคคลวิกลจริต และไม่เป็นผู้มีประวัติเสียหายเรื่องการเงิน

- การขาดเป็นสมาชิก คือ เสียชีวิต ลาออกและได้รับอนุมัติให้ลาออก จากคณะกรรมการ ที่ประชุมใหญ่ให้ออกด้วยคะแนนเสียง 2 ใน 3 ของผู้เข้าร่วมประชุม และจงใจฝ่าฝืนกฎระเบียบของกลุ่มหรือทำความเสียหายอย่างร้ายแรงให้เกิดแก่กลุ่ม

- แหล่งที่มาของเงินทุน คือ ได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานอื่นๆ เงินกู้ยืม ค่าธรรมเนียมแรกเข้า เงินค่าหุ้น เงินสมทบจากกลุ่ม หรือองค์กรสมาชิก และเงินหรือทรัพย์สินผู้บริจาคโดยไม่มีเงื่อนไขผูกมัดแต่อย่างใด

- การถอนหุ้น คือ สมาชิกจะถอนหุ้นได้ต้องพ้นกำหนด 5 ปี เมื่อพ้นกำหนด 5 ปี จะถอนหุ้นได้เพียงครั้งเดียว ผู้ไม่เป็นสมาชิกสามารถถอนหุ้นได้ เมื่อพ้นกำหนด 3 ปี ผู้ไม่เป็นสมาชิกถ้ามีความประสงค์จะถอนหุ้นจะต้องแจ้งให้คณะกรรมการทราบก่อนวันที่ 1 ธันวาคม ของทุกปี การลาออกก่อนกำหนดไม่สามารถถอนหุ้นได้

- ระเบียบทางการเงิน คือ คณะกรรมการเปิดบัญชีร่วมไม่ต่ำกว่า 3 คน ต้องเป็นประธาน เลขานุการและเหรัญญิก การเบิกใช้เงินจะต้องเป็น 2 ใน 3 คนนี้เท่านั้น คณะกรรมการจะรักษาเงินสดไว้ในมือได้ไม่เกิน 2 วัน ด้วยการเห็นชอบของประธาน คณะกรรมการจะดูแลเงินสดได้ไม่เกิน 2000 บาท คณะกรรมการต้องทำบัญชีรายรับ-รายจ่ายให้เป็นปัจจุบัน และสามารถตรวจสอบได้ คณะกรรมการจะต้องแจ้งรายรับ-รายจ่ายให้ในที่ประชุมทุกๆ 2 เดือน ทุกๆ สิ้นปี จะต้องแสดงงบดุลให้ที่ประชุมใหญ่ทราบ และรายงานสถานะทางการเงิน ผลกำไร การขาดทุนให้ผู้ถือหุ้นทราบทุกราย หากมีความผิดพลาดทางการเงินจากการบริหารของคณะกรรมการ คณะกรรมการจะต้องรับผิดชอบ

- ระเบียบการกู้ยืมเงินของสมาชิก คือ กู้ได้ไม่เกิน 20,000 บาทต่ออัตราดอกเบี้ยร้อยละ 6 ต่อปี มีหลักทรัพย์ หรือบุคคลค้ำประกัน จะต้องทำ สัญญากับคณะกรรมการ และจะต้องชำระเงินเป็นรายงวด หรือผ่อนชำระเป็นรายปีได้ตามมติของคณะกรรมการเป็นรายๆ ไป เมื่อครบกำหนดสัญญาไม่ชำระตามกำหนดจะถูกปรับเพิ่มเป็นร้อยละ 12 ต่อปี หากผิดสัญญาอีกจะเพิ่มอีกร้อยละ 12 ของทุกๆ ปี ถ้าหากเกิน 3 ปี ผู้ค้ำประกันจะต้องรับผิดชอบและยึดหลักทรัพย์หรือขายเพื่อชดใช้

- การจัดผลกำไร คือ เมื่อสิ้นปี เงินปันผลร้อยละ 50 สมทบทุนร้อยละ 20 บริหารจัดการร้อยละ 20 และกิจการสาธารณะร้อยละ 10

- อัตราค่าบริการ คือ ค่าที่พัก 1 คืน 200 บาท/คน ค่าอาหาร 2 มื้อ 200 บาท/คน ค่าตอบแทนมัคคุเทศก์นำเที่ยว 200 บาท/วัน ธรรมเนียมใช้รถโฮมสเตย์คิดค่าน้ำมัน 600 –800 บาท (ในเขตพื้นที่) ค่าตอบแทนเจ้าหน้าที่ผู้รับยุทธภูมิเขาค้อ 200 บาท และค่าตอบแทนหมอบายศรีผู้ขวัญ 1000 บาท

- คณะกรรมการ เรียกประชุมสมาชิก กำหนดนโยบายและแผนงาน ควบคุมติดตามประเมินผล จัดระเบียบข้อบังคับกลุ่ม เสนอระเบียบข้อบังคับให้ที่ประชุมใหญ่ให้ความเห็นชอบ ดำเนินงานตามที่ประชุมมติเห็นชอบ รายงานผลการดำเนินงานให้ที่ประชุมทราบ และประสานงานกับผู้มาพักและหน่วยงานอื่น

- ระเบียบการถือหุ้น กำหนดค่าหุ้นละ 100 บาท สมาชิกจะต้องถือหุ้นแรกเข้า 5 หุ้น สมาชิกจะต้องระดมหุ้นทุกๆ สิ้นปี อย่างน้อยคนละ 100 หุ้น การชำระหุ้นให้ชำระกับคณะกรรมการผู้รับผิดชอบกับคณะกรรมการที่ได้รับมอบหมายเท่านั้น ผู้ที่ประสงค์จะซื้อหุ้นเป็นจำนวนเท่าใดก็ได้ แต่ต้องไม่เกินหนึ่งใน 5 ของจำนวนหุ้นทั้งหมดต่อหนึ่งรายในขณะนั้น และผู้ที่ต้องการถือหุ้นไม่จำเป็นต้องเป็นสมาชิกก็ถือหุ้นได้โดยทั่วไป

3) การจัดภูมิทัศน์ การสร้างจุดขาย และการกำหนดเส้นทางท่องเที่ยว

(1) การจัดภูมิทัศน์ ได้สำรวจสภาพบ้านที่ทำเป็นโฮมสเตย์ โดยให้บ้านแต่ละหลังจัดสัดส่วนรวมทั้งจัดสภาพแวดล้อมภายในบ้าน ใช้หลัก 5 ส.ในการพัฒนาบ้านให้สะอาดและเรียบร้อย

(2) การสร้างจุดขาย โฮมสเตย์แต่ละหลังต่างก็มีจุดขายของตน เช่น บ้านนาย แฉล้ม จันทร์เจียน มีจุดขาย คือ เศรษฐกิจแบบผสมผสาน สวนสมุนไพร สวนลั่นจี่ สระเลี้ยงปลา และสายธารธรรมชาติ บ้านนายละออ จันทิก จุดขาย คือ สินค้า OTOP กลุ่มผู้สูงอายุ (ไม้กวาด นกเขา ข้าวกล้อง ไข่ชน) และสวนสมุนไพร บ้านนายคำ ศรีสวรรค์ จุดขาย คือ ผักปลอดสาร และอยู่ใกล้ตลาดทุ่งสมอ บ้านนางกำไล มีไทย จุดขาย คือ มีสนามหน้าบ้านกว้างขวางเหมาะกับการและจัดปาร์ตี้ มีต้นไม้ขาย (ต้นจันทน์ผา ต้นสมุนไพร ดอกไม้เมืองหนาว) สวนลั่นจี่ สวนสมุนไพร เต่าเผ่าถ่าน การผลิตน้ำส้มควันไม้ และชมวิวกวเขา บ้านนายกำธร พิลาสุข จุดขาย คือ ชมดาวบนดิน โคขุน สวนสมุนไพรและผักพื้นบ้าน บ้านนายธนธรณ์ ทองเงา จุดขาย คือ ลานกีฬา (มวย เปตอง และแบดมินตัน) ผักริมรั้ว กล้วยไม้ บ้านนางสำเนียง พรหมมา จุดขาย คือ สวนครัวรั้วกินได้ สวนผักปลอดสาร และสวนดอกกุหลาบ บ้านนางเจริญศรี เพียรดี

จุดขาย คือ สวนสมุนไพร อยู่ใกล้ตลาด เป็นร้านอาหาร และใกล้ท่ารถทัวร์ปรับอากาศทุ่งสมอ -กรุงเทพฯ บ้านนายประสิทธิ์ สิมคำ จุดขาย คือ สวนสมุนไพร สวนครัวรั้วกินได้ การล้างผักบรรจุถุงขายส่ง บ้านนายพยัคฆ์ จวนตรง จุดขาย คือ ศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง พลังงานสะอาด พืชผักปลอดภัย บ้านนางเพ็ญจันทร์ สังข์แก้ว จุดขาย คือ วิวสวยหุบเขาทานตะวัน คลื่นทะเลภูเขา ชมดาวบนดิน ทำนาข้าวไร่แบบชาวเขาเผ่าม้ง และเผ่าลีซอ

(3) กำหนดเส้นทางท่องเที่ยวในพื้นที่และพื้นที่ใกล้เคียง สำหรับจุดท่องเที่ยวฐานความรู้ ได้แก่ ฐานที่ 1 ศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง ที่ไร่ นายพยัคฆ์ หมู่ 11 ฐานที่ 2 เกษตรปลอดสาร การแปรรูปผลิตภัณฑ์ทางเกษตร ที่บ้านนายชูศักดิ์ จันทร์เจียน หมู่ 1 และบ้านนายกำธร พิลาเกิด หมู่ 2 ฐานที่ 3 แหล่งผลิตปุ๋ยอินทรีย์อัดเม็ด ที่บ้านนายจูล พูนยอด หมู่ 7 เตาเผาถ่านแบบเศรษฐกิจพอเพียงและการจัดการพื้นที่ตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง ที่บ้านนางกำไล มีไทย หมู่ 7

- เส้นทางที่ 1 เขาหลังถ้ำ จุดเริ่มต้นที่ศูนย์เรียนรู้หมู่ 7 บ้านนายาว ไปห้วยนายาวขึ้นเขาหลังถ้ำถึงลานหินหรือจุดชมวิวยอดเขาหลังถ้ำมีระยะทาง 1 กิโลเมตร จากจุดชมวิวดังกล่าวถึงลานหินปุ่มมีระยะทาง 1.5 กิโลเมตร จากลานหินปุ่มถึงถ้ำค้างคาวมีระยะทาง 1 กิโลเมตร จากถ้ำค้างคาวถึงซำนาเสียงไฮมีระยะทาง 2 กิโลเมตร ย้อนกลับมาลานหินปุ่มไปถ้ำน้ำตกผาทองมีระยะทาง 1 กิโลเมตร เข้าสู่หมู่บ้านเพชรคำถึงที่พักโฮมสเตย์ มีระยะทาง 3 กิโลเมตร รวมระยะทาง 15.5 กิโลเมตร รับประทานอาหารเย็นกับเจ้าบ้าน

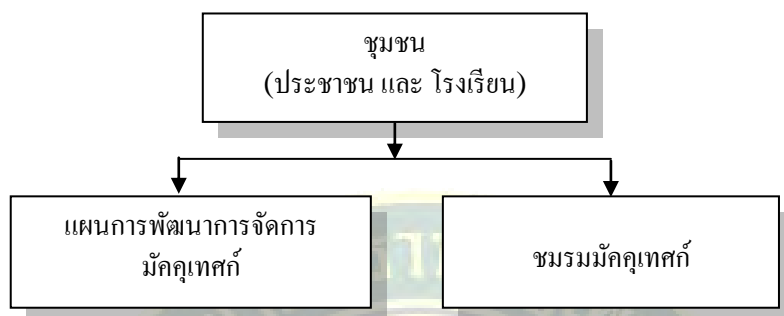
- เส้นทางที่ 2 ดูดาวบนดิน ตอนเช้าดูทะเลหมอกและชมทิวทัศน์ตอนกลางคืนดูดาวบนดิน จุดเริ่มต้นที่ศูนย์เรียนรู้หมู่ 7 บ้านนายาว ไปฐานเรียนรู้ 4 ฐาน ไปจุดจัดกิจกรรมที่วัดทุ่งสมอ มีกิจกรรมดังนี้ (เฉพาะกรุ๊ปทัวร์ 30 คนขึ้นไป) จุดขายของฝากและของที่ระลึก ชมการบรรเลงดนตรีไทยจากนักเรียนโรงเรียนบ้านนายาว ชมการแสดงชาวเขาเผ่าลีซอ ชมระบำกลองยาวจากโรงเรียนบ้านทุ่งสมอ รับการดูแลสุขภาพ รับประทานอาหารเย็นพาข้าวชาวดอย อิ่มแล้วนั่งรถวีโก้ (รถอีแต๋น) ชมดาวบนดิน กลับเข้าที่พักโฮมสเตย์

2.2 การจัดการมรดกเทศักท้องถิ่นโดยชุมชนตำบลทุ่งสมอ

ศักยภาพในการจัดการมรดกเทศักท้องถิ่นโดยชุมชนตำบลทุ่งสมอ พื้นที่ตำบลทุ่งสมอมีถนนแคมป์สน-นางั่วตัดผ่าน ถนนเส้นนี้เป็นถนนเชื่อมระหว่างถนนพิษณุโลก-หล่มสัก กับ ถนนสระบุรี-หล่มสัก เป็นเส้นทางท่องเที่ยวที่สำคัญที่นักท่องเที่ยวใช้เดินทางผ่านไปมาระหว่างแหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่อำเภอเขา คือ และมีตลาดขายอาหารสดและแห้ง มีร้านขายเครื่องอุปโภคบริโภค นักท่องเที่ยวมักแวะซื้อ มีร้านอาหารตามสั่งที่สะดวก องค์การบริหารส่วนตำบลทุ่งสมอได้ให้บริการนักท่องเที่ยว โดยการกางเต็นท์ที่ป้อมตำรวจให้ข้อมูลแหล่งท่องเที่ยวในอำเภอเขา คือ นักท่องเที่ยวบางคนก็ได้สอบถามหรือขอคำแนะนำสถานที่ท่องเที่ยวจากแม่ค้าพ่อค้าที่ตลาดทุ่งสมอ ถามตำรวจที่ป้อมตำรวจ เป็นต้น จึงเห็นได้ว่าตำบลทุ่งสมอยังไม่มีมรดกเทศักท้องถิ่นเพื่อให้คำแนะนำ และพานักท่องเที่ยวเที่ยวตามแหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่

2.2.1 รูปแบบการจัดการมัคคุเทศก์ท้องถิ่นโดยชุมชนตำบลทุ่งสมอ

1) รูปแบบระยะแรกกำหนดรูปแบบการจัดการมัคคุเทศก์ท้องถิ่นดังแผนภูมิ

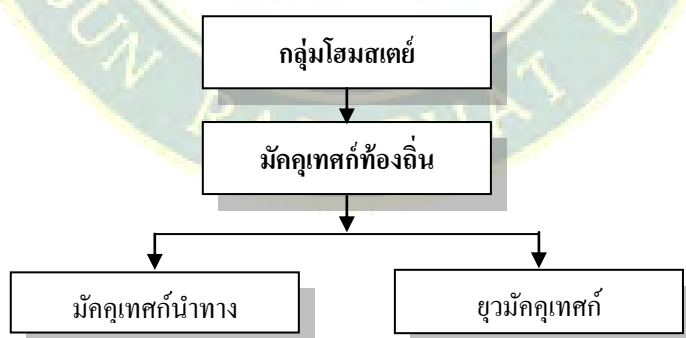

แผนภูมิที่ 4.2 รูปแบบการจัดการมัคคุเทศก์ท้องถิ่น โดยชุมชนบนพื้นที่สูง

จากนั้นประชาชนและโรงเรียนบ้านทุ่งสมอและโรงเรียนบ้านนายาวได้ร่วมกันกำหนดแผนการพัฒนาการจัดการมัคคุเทศก์ ดังนี้ (1) การประชุมทบทวนรูปแบบการจัดการมัคคุเทศก์ท้องถิ่น (2) การสำรวจแหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่ (3) ฝึกอบรมเรื่องการจัดการมัคคุเทศก์ (4) ศึกษาดูงานที่หมู่บ้านบุไทร จังหวัดนครนายก ตลาดน้ำอัมพวา จังหวัดสมุทรสาคร และตลาดโบราณ จังหวัดสมุทรปราการ (5) ประชุมสรุปกำหนดรูปแบบการจัดการมัคคุเทศก์ท้องถิ่น (6) จัดทำคู่มือการเป็นมัคคุเทศก์ท้องถิ่น และ (7) ลงฝึกปฏิบัติการเป็นมัคคุเทศก์ท้องถิ่น

เมื่อกำหนดแผนเป็นที่เรียบร้อยแล้ว ชุมชนก็ร่วมกันดำเนินการตามแผน โดยการทบทวนรูปแบบการจัดการมัคคุเทศก์ท้องถิ่น จึงได้รูปแบบใหม่ ดังนี้

2) รูปแบบระยะที่ 2 การกำหนดรูปแบบการจัดการมัคคุเทศก์ท้องถิ่นตำบลทุ่งสมอ ได้กำหนดให้กลุ่มมัคคุเทศก์ท้องถิ่น อยู่ภายใต้การดูแลของกลุ่มวิสาหกิจโฮมสเตย์ตำบลทุ่งสมอ และแบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม ดังแผนภูมิที่ 4.2

แผนภูมิที่ 4.3 รูปแบบการจัดการมัคคุเทศก์

กลุ่มที่ 1 กลุ่มมัคคุเทศก์นำทาง กลุ่มนี้ประกอบไปด้วย ประชาชนผู้มีวิถีโค้งรวมทั้งหมด 10 คน กลุ่มนี้จะทำหน้าที่พานักท่องเที่ยวไปเที่ยวแหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่ พร้อมกับให้ความรู้แก่นักท่องเที่ยว ตามเส้นทางที่กำหนดไว้ เป็นเส้นทางนำเที่ยวแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติและแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

กลุ่มที่ 2 ยูวมัคคุเทศก์ มีหน้าที่ในการนำพาและให้ความรู้แก่นักท่องเที่ยวโดยการอยู่ประจำจุด ได้แก่ เขาค้อทะเลภู ศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง จุดเสียงปิ่นแตก และสวนสมุนไพรมที่บ้านนายแจ่ม จันทร์เขียน ศาลปู่ศาลย่า วัดทุ่งสมอ วัดนายาว วัดโคกแปลก และพระธาตุกาญจนา ซึ่งนักท่องเที่ยวจะได้รับความรู้และร่วมกิจกรรมเกี่ยวกับ (1) พิธีกรรมลงย่าลงนาย (2) การทำบุญลาน (3) การไหว้เจ้าแม่กวนอิมที่วัดทุ่งสมอ (4) การสักการะไหว้พระธาตุกาญจนา (5) ศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง (6) เขาค้อทะเลภู (7) สวนสมุนไพรมบ้านประธานกลุ่มวิสาหกิจโฮมสเตย์ตำบลทุ่งสมอ และ (8) จุดเสียงปิ่นแตก

2.2.2 การอบรม

เมื่อกำหนดรูปแบบการจัดการมัคคุเทศก์ท้องถิ่นเสร็จแล้วผู้วิจัยได้ดำเนินการฝึกอบรมให้ความรู้แก่มัคคุเทศก์ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1) วิทยากรอบรมให้ความรู้ในเรื่องมัคคุเทศก์ คือ ความสำคัญของมัคคุเทศก์ คุณลักษณะของมัคคุเทศก์ บุคลิกภาพภายนอก บุคลิกภาพภายใน บทบาทหน้าที่และความรับผิดชอบ สิ่งที่มีมัคคุเทศก์พึงปฏิบัติ สิ่งที่มีมัคคุเทศก์ไม่ควรปฏิบัติ

2) วิทยากรอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับบริบทและศักยภาพการท่องเที่ยวในพื้นที่ ได้แก่ ประวัติความเป็นมาของตำบลทุ่งสมอ แหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่ และในอำเภอเขาค้อ วัฒนธรรมพื้นบ้าน และวิถีชีวิตชุมชน ประวัติศาสตร์การสู้รบสงครามเขาค้อ

3) ฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการ การฝึกอบรมครั้งนี้ผู้วิจัยได้ให้นักเรียนที่เป็นยูวมัคคุเทศก์และครูที่ดูแลโครงการของโรงเรียนบ้านสะเดาะพง มาให้ความรู้จากประสบการณ์จริง พร้อมกับการสาธิต การฝึกปฏิบัติให้กับยูวมัคคุเทศก์โรงเรียนบ้านทุ่งสมอ

2.2.3 การจัดทำคู่มือ

การทำคู่มือให้แก่มัคคุเทศก์ท้องถิ่น ได้ทำตามหัวข้อ ต่อไปนี้ คุณลักษณะของมัคคุเทศก์ บทบาทหน้าที่และความรับผิดชอบ สิ่งที่มีมัคคุเทศก์พึงปฏิบัติ สิ่งที่มีมัคคุเทศก์ไม่ควรปฏิบัติ ประวัติความเป็นมาของตำบลทุ่งสมอ แหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่ และในอำเภอเขาค้อ วัฒนธรรมพื้นบ้าน และวิถีชีวิตชุมชน ประวัติศาสตร์การสู้รบสงครามเขาค้อ

2.2.4 การลงฝึกปฏิบัติการเป็นมัคคุเทศก์ท้องถิ่น

เมื่อมัคคุเทศก์ท้องถิ่นได้รับการฝึกอบรม ได้รับแจกคู่มือ พร้อมกับได้รับแจกเสื้อทีมมัคคุเทศก์ท้องถิ่นตำบลทุ่งสมอ (แบบเสื้อของนักเรียนเป็นเสื้อยืดสีเขียวคอกลม ส่วนของครูเป็นเสื้อยืดสีเขียวแต่ปกเป็นโปโล) จากนั้นผู้วิจัยได้ให้มัคคุเทศก์ท้องถิ่นลงปฏิบัติจริง โดยให้ประชาชนตำบลทุ่งสมอ

เป็นนักท่องเที่ยว การลงปฏิบัติจริงครั้งนี้ ทำให้มีเกษตรกรได้ประสบการณ์ในการเป็นเกษตรกรท้องถิ่น ตามจุดที่กำหนดไว้ ได้แก่ ศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง เขาค้อทะเลภู วัดทุ่งสมอ วัดนายาว วัดโลกแปรง เจดีย์กาญจนา และโฮมสเตย์ของนายแจ่ม จันทร์เขียน เป็นต้น

2.3 การเพิ่มศักยภาพการผลิตพืชปลอดภัย

2.3.1 สถานภาพศักยภาพการผลิตผักปลอดภัยของตำบลทุ่งสมอ

การศึกษาศักยภาพการผลิตผักปลอดภัยของบ้านทุ่งสมอ พบว่า เกษตรกรส่วนใหญ่ปลูกผักเพื่อการค้า ผักที่ปลูกได้แก่ ผักกาดหัว กะหล่ำปลี กะหล่ำดอก มะระจีน ถั่วฝักยาว ถั่วแขก แดงญี่ปุ่น พริกม้ง เป็นการปลูกแบบระบบเคมี คือใช้ปุ๋ยเคมีและสารกำจัดศัตรูพืช มีบางส่วนที่เป็นผักพื้นบ้านเพื่อการบริโภคเป็นการปลูกโดยใช้อินทรีย์ ด้านการตลาดจำหน่ายผักให้กับพ่อค้าคนกลางในหมู่บ้าน ขนส่งไปจำหน่ายตามท้องตลาดต่าง ๆ เช่น ตลาดหล่มสัก ตลาดไท ตลาดขอนแก่น ราคาพืชผักจะแตกต่างกันมากในแต่ละฤดูกาล ผักที่มีศักยภาพในการผลิตเป็นผักปลอดภัย ได้แก่ พริกม้ง พริกหอม มะระจีน ผักชี ความต้องการผักปลอดภัยมีสูง เช่น บริษัทเอกชน ร้านค้าของหน่วยงานส่งเสริม ห้างสรรพสินค้า โรงแรม รีสอร์ทในท้องถิ่น ตลาดไท เป็นต้น

2.3.2 รูปแบบการผลิตผักปลอดภัย

รูปแบบการผลิตผักปลอดภัยเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยว โดยทำการจัดตั้งศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง เพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้ทางวิชาการในด้านการเกษตรแบบพึ่งตนเอง มีกิจกรรมหลัก 3 กิจกรรมคือ การปลูกพืชผักปลอดภัย การใช้พลังงานทดแทนโดยนำเครื่องตะบันน้ำมาใช้ในการบ่มน้ำ และจักรยานปั่นน้ำรดผัก การเผาถ่านพลังงานสูง มีผลพลอยได้คือ น้ำส้มควันไม้ มีการทำน้ำหมักชีวภาพสูตรต่าง ๆ ใช้บำรุงดินและฉีดพ่นป้องกันกำจัดโรคและแมลงศัตรูผัก มีการเลี้ยงสุกรใช้มูลหมักทำแก๊สหุงต้ม ภาคตะกอนใช้บำรุงดิน ใช้น้ำมันเก่าผลิตไบโอดีเซลไว้เติมรถยนต์ มีการเลี้ยงปลา เป็ด ไก่ กบ และปลูกข้าวไว้บริโภค โดยใช้ปุ๋ยอินทรีย์และเศษผักบำรุงดิน มีการจัดพื้นที่สำหรับนักท่องเที่ยวไว้ ทางเดิน ศูนย์ฯ นี้ได้รับการสนับสนุนจากมหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์ และสำนักงานเกษตรอำเภอเขาค้อ มีหัวหน้าศูนย์ฯ เป็นผู้รับผิดชอบ และมีความมุ่งมั่น จึงทำให้ประสบผลสำเร็จอย่างรวดเร็ว มีนักท่องเที่ยวและผู้สนใจเข้ามาศึกษาเป็นจำนวนมาก

2.4 การจัดการสิ่งแวดล้อม

2.4.1 บริบทชุมชนบ้านทุ่งสมอบ้านนายาว

จากการศึกษาบริบทชุมชนบ้านทุ่งสมอบ้านนายาว และสมาชิกกลุ่มกลุ่มวิสาหกิจโฮมสเตย์ตำบลทุ่งสมอ ชุมชนมีความเข้มแข็ง พร้อมให้ความร่วมมือในการจัดการสิ่งแวดล้อมในชุมชนให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สวยงาม ซึ่งมี จุดแข็งและโอกาส เช่น ชุมชนมีความเข้มแข็ง ผู้นำชุมชนให้ความร่วมมือ

และมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวจึงทำให้พัฒนาชุมชนให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวได้ไม่ยาก ชุมชนมีทุนด้านทรัพยากรเดิมอยู่มาก ซึ่งสามารถนำมาบริหารจัดการงานสิ่งแวดล้อมได้ง่าย ด้านจุดอ่อนและอุปสรรคซึ่ง มีข้อที่ชุมชนต้องแก้ไข เช่น ชุมชนยังขาดความรู้ในการจัดการสิ่งแวดล้อมในชุมชนให้เกิดประโยชน์ วิทยากรแรงงานไปทำงานต่างถิ่นทำให้ขาดแรงงานวัยหนุ่มสาว และมีนายทุนรายใหญ่เข้ามาซื้อที่ดินใกล้แหล่งชุมชนหรือพื้นที่ที่มีความสวยงาม เพื่อสร้างรีสอร์ท ทำให้ทำชุมชนเข้าไปบริหารจัดการสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ได้ยากขึ้น

2.4.2 สภาพปัจจุบันการจัดการภูมิทัศน์ของชุมชนตำบลทุ่งสมอ

จากการสำรวจพื้นที่ของชุมชนและกลุ่มกลุ่มวิสาหกิจ โสมสเคย์ตำบลทุ่งสมอ โดยรวมได้ ดังนี้

- 1) การจัดการในเรื่องของถังขยะไม่เป็นระเบียบและมีจุดวางที่ไม่เหมาะสม
- 2) การจัดการภูมิทัศน์ ยังไม่สวยงาม ซึ่งขาดการจัดวางตำแหน่งไม้กระถางและการจัดตกแต่งชุมชนและบริเวณบ้านพักอาศัยให้เกิดความสวยงาม
- 3) ขาดการจัดการและนำวัสดุเหลือใช้จากการทำเกษตรไปใช้ให้เกิดประโยชน์ เช่น เศษผัก ฟางข้าว เศษผลไม้

2.4.3 การพัฒนาศักยภาพการจัดการภูมิทัศน์ชุมชนตำบลทุ่งสมอเพื่อการท่องเที่ยว

- 1) การศึกษาดูงาน
จากการศึกษาดูงานการจัดการสิ่งแวดล้อมของแหล่งท่องเที่ยวบ้านบุไทร อำเภอน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา ทำให้สมาชิกกลุ่มวิสาหกิจ โสมสเคย์ตำบลทุ่งสมอ และผู้นำชุมชนมีความรู้และทักษะในการทำงานเพิ่มมากขึ้น เห็นได้จากการนำความรู้ที่ได้มาปฏิบัติในชุมชนและโสมสเคย์ เช่น ปลูกไม้ดอกไม้ประดับ ปรับแต่งพื้นที่ให้สวยงาม นำเศษผักมาทำเป็นปุ๋ยหมักปุ๋ยพืชสด ซึ่งชุมชนมีความสะอาดและสวยงามมากขึ้นกว่าเดิม

2) การฝึกอบรม

- 1) การให้ความรู้เชิงเนื้อหา
ผู้วิจัยและกลุ่มตัวอย่างได้ดำเนินการฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการ เกี่ยวกับการจัดตกแต่ง ภูมิทัศน์ภายในบ้านและในชุมชน กลุ่มวิสาหกิจ โสมสเคย์ตำบลทุ่งสมอ ซึ่งนำความรู้ที่ได้จากการฝึกและอบรมการจัดตกแต่งภูมิทัศน์ ไปพัฒนาบ้านพักในรูปแบบของโสมสเคย์ให้เกิดความสวยงาม เพื่อที่จะต้อนรับนักท่องเที่ยว หลังจากการฝึกอบรมชุมชนและกลุ่มกลุ่มวิสาหกิจ โสมสเคย์ตำบลทุ่งสมอ ได้นำไม้ดอกไม้ประดับ เช่น ทานตะวัน ปอเทือง ดาวเรือง ดาวกระจาย พวงโกเมน และไม้ดอกไม้ประดับอื่น ๆ อีกจำนวนมาก สมาชิกกลุ่มวิสาหกิจ โสมสเคย์ตำบลทุ่งสมอ บางรายได้นำผลไม้และพืชผักต่าง ๆ มาประดับบริเวณบ้านแทนไม้ดอกไม้ประดับเพราะนอกจากจะเกิดความสวยงามแล้วยังนำมาบริโภคได้

2) การปฏิบัติการจัดการภูมิทัศน์

เมื่อฝึกอบรมในเนื้อหาแล้วชุมชนและกลุ่มวิสาหกิจโสมสเดย์ตำบลทุ่งสมอได้จัดการภูมิทัศน์และสิ่งแวดล้อมในพื้นที่บ้านทุ่งสมอ บ้านนายาว และบ้านวงศ์ปัญญา ดังนี้

- ปรับภูมิทัศน์ในชุมชนและบ้านพักโสมสเดย์ให้สวยงาม
- การปรับภูมิทัศน์ข้างทางของชุมชน ใช้ปอเทืองและทานตะวัน ออก

ดอกเกิดความสวยงาม ทำให้มีนักท่องเที่ยวมาถ่ายรูปจำนวนมาก นอกจากจะทำให้เกิดความสวยงาม ยังทำให้เพิ่มความอุดมสมบูรณ์ของดินในการทำการเกษตรได้อีกด้วย

- การนำเศษผักและฟางข้าวที่เหลือใช้จากการทำเกษตร เช่น การทำปุ๋ยอินทรีย์ และนำมาใช้ให้เกิดประโยชน์อื่นอีก ทำให้ชุมชนรู้จักใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่า ลดการใช้สารเคมีและต้นทุนการผลิต นอกจากนี้ยังทำให้ผู้บริโภคปลอดภัยจากสารพิษตกค้างจากสารเคมีได้

4.3.3 การพัฒนาศูนย์เรียนรู้การเกษตรแบบพอเพียง

จากการวางแผนผังศูนย์เรียนรู้การเกษตรแบบพอเพียงใหม่ เพื่อให้มีความเหมาะสมกับสภาพพื้นที่และใช้พื้นที่ให้ประโยชน์ได้มากที่สุด ซึ่งจะทำให้ศูนย์เรียนรู้การเกษตรแบบพอเพียงมีประสิทธิภาพสูงสุด เห็นได้ว่า ศูนย์เรียนรู้การเกษตรแบบพอเพียง มีระบบและสัดส่วนชัดเจนทำให้ง่ายต่อการบริหารจัดการ

4.3.4 การสกัดลดโลหะหนักที่ไหลลงสู่แหล่งน้ำ

การปลูกปอเทืองในพื้นที่แปลงปลูกข้าวไร่ ซึ่งเป็นพื้นที่เสื่อมโทรม ทำให้ดินมีความอุดมสมบูรณ์มากขึ้น ข้าวไร่เจริญเติบโตดีทำให้ข้าวมีผลผลิตสูงขึ้นมาก นอกจากนี้ ได้ปลูกหญ้าแฝกเป็นชั้นบันได ช่วยทำให้หน้าดินไม่เกิดการเสียหายและช่วยสกัดลดโลหะหนักที่ไหลลงสู่แหล่งน้ำ

4.3.5 การทำสัญญาข้อตกลง (MOU)

ผลสืบเนื่องจากการวิจัยได้ขยายผลจากการวิจัย โดยทำข้อตกลง (MOU) ระหว่าง 3 หน่วยงาน คือ ศูนย์เรียนรู้การเกษตรแบบพอเพียง สำนักงานเกษตรอำเภอเขาค้อ และมหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์ ซึ่งทำให้ชุมชนได้ประโยชน์อย่างแท้จริง

5. การจัดการตลาดท่องเที่ยวชุมชนบนพื้นที่สูง

จังหวัดเพชรบูรณ์เป็นจังหวัดที่มีถนนหลวงสายหลักเชื่อมต่อระหว่างภาคกลาง ภาคอีสาน และภาคเหนือ ในส่วนของอำเภอเขาค้อพื้นที่ตั้งก็มีถนนสายหลัก คือ สายสระบุรี-หล่มสัก และถนนสายพิษณุโลก หล่มสัก ตัดผ่าน จึงทำให้เส้นทางการท่องเที่ยวของอำเภอเขาค้อสะดวก

ตำบลทุ่งสมอเป็นตำบลหนึ่งของอำเภอเขาค้อ มีอาณาเขตติดต่อกับหลายตำบล ซึ่งแต่ละตำบลล้วนมีแหล่งท่องเที่ยวที่หลากหลาย กล่าวคือ ทิศเหนือ ติดต่อกับ ตำบลแคมป์สน ทิศใต้ ติดต่อกับ ตำบลเขาค้อ ทิศตะวันออก ติดต่อกับ ตำบลบึงน้ำเต้า และทิศตะวันตก ติดต่อกับ ตำบลวังนกแอ่น อำเภอวังทอง จังหวัด

พิษณุโลก ที่สำคัญคือตำบลทุ่งสมอมีถนนลาดยางเชื่อมตำบลแคมป์สน และตำบลเขาค้อ ซึ่งเส้นทางสายนี้ยังเป็นเส้นทางเชื่อมถนนสายหลักคือ ถนนสระบุรี-หล่มสัก และถนนพิษณุโลก-หล่มสัก ทำให้นักท่องเที่ยวเดินทางผ่านและแวะซื้อสินค้าอุปโภคและบริโภค ทั้งนี้เพราะเส้นทางดังกล่าวผ่านตลาดทุ่งสมอ

สำหรับศักยภาพในการจัดการตลาดท่องเที่ยวของชุมชนตำบลทุ่งสมอยังไม่ได้มีการทำตลาดโดยชุมชน มีแต่เอกชนที่ประกอบธุรกิจร้านอาหารและที่พักริสอร์ททำตลาดในธุรกิจของตนเท่านั้น

การดำเนินการวิจัยครั้งนี้ทำให้ชุมชนมีความรู้ความเข้าใจในการจัดการตลาด และได้รูปแบบการตลาด โดยให้เป็นฝ่ายการตลาดที่อยู่ในโครงสร้างการบริหารของกลุ่มวิสาหกิจโฮมสเตย์ตำบลทุ่งสมอ และชุมชนได้นำกิจกรรมของโฮมสเตย์มาดำเนินการด้านการตลาด ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1. จัดทำป้ายไว้นิลประชาสัมพันธ์ขนาด 60 x 120 เซนติเมตร โดยจัดทำขึ้น 2 รูปแบบ รูปแบบละ 7 แผ่นเป็นภาพกิจกรรมการท่องเที่ยวของเขาค้อโฮมสเตย์ และโปรแกรมการท่องเที่ยวและแพ็คเกจทัวร์ รวมทั้งสิ้นจำนวน 14 แผ่น ทำประกบติดกันหน้าหลังอย่างละแบบและเจาะรูตาไก่เพื่อใช้ร้อยเชือกและผูกยึดติดกับไม้ไผ่เพื่อจะให้เห็นกิจกรรมทั้ง 2 ด้าน(ดูที่ภาคผนวก) เพื่อใช้ประชาสัมพันธ์ตามจุดต่างๆ ที่ผู้คนและนักท่องเที่ยวเดินทางผ่าน เช่น ตลาดทุ่งสมอ สำนักงานเกษตรอำเภอเขาค้อ เป็นต้น

2. จัดทำป้ายไว้นิลขนาด 240 x 120 เซนติเมตร ขนาดเท่ากับไม้อัดแผ่นใหญ่ จำนวน 3 แผ่น เพื่อใช้เป็นป้ายขนาดใหญ่ในการติดตั้งริมถนนสำหรับรถนักท่องเที่ยวที่ขับรถแล่นผ่าน เช่น สีแยกрінฤติทางเข้าศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงชุมชนตำบลทุ่งสมอ และแยกแคมป์สน

3. จัดส่งข้อมูลการสำรวจเส้นทางการท่องเที่ยวตำบลทุ่งสมอให้ฝ่ายประชาสัมพันธ์มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์จัดพิมพ์เผยแพร่ในราชภัฏเพชรบูรณ์โพสต์ ซึ่งออกเป็นรายเดือนในการเผยแพร่กิจกรรมต่างๆ ของมหาวิทยาลัย ส่งไปยังหน่วยงานต่างๆ และมหาวิทยาลัยราชภัฏทั่วประเทศ เพื่อเป็นการประชาสัมพันธ์อีกช่องทางหนึ่ง

4. จัดพิมพ์โบรชัวร์ราคาแพ็คเกจ และโปรแกรมการท่องเที่ยวจำนวน 1,700 แผ่น ไปฝากวางยังสถานที่ต่างๆ เช่น บั๊มน้ำมัน หน่วยงานราชการ โรงแรมอิมพีเรียลภูแก้ว และรีสอร์ทต่างๆ บนอำเภอเขาค้อ

5. จัดทำเว็บไซต์ เป็นลักษณะแบนเนอร์ เพื่อฝากข้อมูลประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวของชุมชนตำบลทุ่งสมอและเขาค้อโฮมสเตย์ โปรแกรมการท่องเที่ยว แพ็คเกจทัวร์ กับหน่วยงานการท่องเที่ยวต่างๆ เช่น สำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดเพชรบูรณ์ สำนักงานเทศบาลเมืองเพชรบูรณ์ เป็นต้น

6. ขอความร่วมมือในการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวผ่านสถานีวิทยุชุมชนมหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์ และสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย (สวท.) จังหวัดเพชรบูรณ์

คำโฆษณาในสื่อที่ทำการส่งเสริมการตลาดนั้น จะบอกถึงเส้นทางท่องเที่ยว ตามที่กลุ่มวิสาหกิจโฮมสเตย์กำหนดขึ้น ซึ่งมีด้วยกัน 2 เส้นทาง คือ เส้นทางเขาหลังถ้ำ และเส้นทางคูดาวบดิน และค่าบริการมีรายละเอียด ดังนี้

การกำหนดราคาโดยกลุ่มวิสาหกิจโฮมสเตย์ ตำบลทุ่งสมอ คือ

1. ค่าที่พักพร้อมอาหารเช้า 250 บาท/คน/คืน
2. ค่าอาหารเย็น 70 บาท อาหารว่าง 25 บาท/คน/มื้อ
3. คนตรีพื้นบ้านและการแสดง 500 บาท/ชุด
4. บายศรีสู่ขวัญ 500 บาท/ครั้ง
- บายศรี 300 บาท
- หมอลำขวัญ 200 บาท
5. ค่าเล่าประวัติหมู่บ้าน 200 บาท
6. ค่าบริการรถอีแต๊กนำเที่ยวเขาหลังถ้ำ 500 บาท/คัน
7. ค่าบริการรถรถยนต์จุดนำเที่ยวเขาหลังถ้ำเจดีย์กาญจนาภิเษกฯ จุดชมวิว 800 บาท/คัน
8. ค่าบริการมัคคุเทศก์ ไม่ได้กำหนดราคา ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความพอใจของลูกค้า และ

เจ้าของสถานที่

หมายเหตุ รายได้หักเข้ากลุ่ม 10%

จากนั้นได้มีการพัฒนาการกำหนดราคาขึ้นอีกแนวทางหนึ่ง เพื่อเป็นทางเลือกให้แก่นักท่องเที่ยว คือ ได้กำหนดตามกลุ่มกิจกรรม โดยให้นักท่องเที่ยวเลือกใช้บริการใดบริการหนึ่งหรือจะเอาทุกกลุ่มกิจกรรม ก็ได้ มีทั้งหมด 5 กลุ่ม ดังนี้

กลุ่มกิจกรรม

กิจกรรมกลุ่มที่ 1 พักโฮมสเตย์ พร้อมอาหารเช้า ราคา 250 บาท/คน

กิจกรรมกลุ่มที่ 2 ชมหมอกยามเช้า ราคา 50 บาท/คน

กิจกรรมกลุ่มที่ 3 ดูดาวบนดิน ราคา 50 บาท/คน

กิจกรรมกลุ่มที่ 4 ศึกษาฐานเรียนรู้ 4 ฐาน ราคา 125/คน

กิจกรรมกลุ่มที่ 5 รับประทานอาหารเย็น พายั้วชาวคอย บายศรีสู่ขวัญ และชมการแสดง

250 บาท/คน

ราคาตามรายการที่เลือกตามกลุ่มกิจกรรม

กิจกรรมที่ 1 และ 2 ราคา 300 บาท

กิจกรรมที่ 1, 2 และ 3 ราคา 350 บาท

กิจกรรมที่ 1, 2, 3 และ 4 ราคา 475 บาท

กิจกรรมที่ 1, 2, 3, 4 และ 5 ราคา 725 บาท

กิจกรรมที่ 1, 2, 3, 4, 5 และ 6 ราคา 825 บาท

ราคาจัดแบบแพ็คเกจ

รายการที่ 1 ราคา 825 บาท/คน (เต็มรูปแบบ) ที่พักพร้อมอาหารเช้า (พาข้าวชาวคอย)
 รายการนำเที่ยว ได้แก่ ชมกิจกรรมการแสดง ภูเขาบนดิน ทานอาหารเช้า คู่มือกยามเช้า ที่เขวชมและศึกษา
 วิถีชีวิตภูมิปัญญาฐานการเรียนรู้ทั้ง 4 ฐาน คือ ฐานที่ 1 หมู่ที่ 7 ข้าวกล้อง ไก่ชน สมุนไพร ไม้กวาดดอกหญ้า
 ฐานที่ 2 หมู่ที่ 2 เกษตรผสมผสาน ฐานที่ 3 หมู่ที่ 8 เศรษฐกิจพอเพียง ฐานที่ 4 หมู่ที่ 1 การท่องเที่ยวเชิง
 เกษตร

รายการที่ 2 ราคา 725 บาท/คน ได้แก่ ที่พักพร้อมอาหารเช้า (พาข้าวชาวคอย) ชมกิจกรรม
 การแสดงทานอาหารเช้าที่เขวชมและศึกษาวิถีชีวิตภูมิปัญญาฐานการเรียนรู้ทั้ง 4 ฐาน เช่นเดียวกับรายการที่

รายการที่ 3 ราคา 550 บาท/คน ได้แก่ ที่พักพร้อมอาหารเช้า (ทานกับเจ้าของบ้าน) ภูเขา
 บนดิน ทานอาหารเช้า คู่มือกยามเช้า ที่เขวชมและศึกษาวิถีชีวิตภูมิปัญญาฐานการเรียนรู้ทั้ง 4 ฐาน
 เช่นเดียวกับรายการที่ 1

รายการที่ 4 ราคา 450 บาท/คน ได้แก่ ที่พักพร้อมอาหารเช้า (ทานกับเจ้าของบ้าน) ทาน
 อาหารเช้า ที่เขวชมและศึกษาวิถีชีวิตภูมิปัญญาฐานการเรียนรู้ทั้ง 4 ฐาน เช่นเดียวกับรายการที่ 1

รายการที่ 5 ราคาครึ่งเด็ก 300 บาท/คน (พร้อมน้ำแพ้นฟรุต) ได้แก่ คู่มือที่สนยามค่ากิน
 ภูเขาบนดิน

รายการที่ 6 ราคาครึ่งเด็ก 500 บาท/คน (พร้อมน้ำแพ้นฟรุต) ได้แก่ ที่เขวเขาหลังถ้ำคูวิ
 และชมธรรมชาติ ลานบิน ลานหินร่องหินปุม ชมกล้วยไม้บนหินและดอกไม้ป่า ชาวบ้านเรียกชนาหินฮอง
 ที่ตั้งกั้นลมพลังงานทดแทน ถ้ำพระรุรงค์ น้ำตกผาทอง ชาวบ้านเรียกถ้ำป่าขนาบ ถ้ำค้างคาว ชาวบ้าน
 เรียกถ้ำป่าคอนแคน ลานไหแตก ชาวบ้านเรียกสนาเสียงไห (จุดชอนไหโบราณ) เนินต้นสนเป็นป่าสน 3 ใบ
 หมู่บ้านชาวเขาเผ่าลีซอ(บ้านเพชรดำ) หมู่บ้านชาวเขาเผ่าม้ง (บ้านเล่าลือ)

บทที่ 5

สรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง การจัดการโดยชุมชนบนพื้นที่สูง ตำบลทุ่งสมอ อำเภอเขาค้อ จังหวัดเพชรบูรณ์ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ เก็บข้อมูลจากเอกสาร การสังเกต การสัมภาษณ์ การบันทึก การสนทนากลุ่มย่อย วิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหา กลุ่มตัวอย่างคือประชาชนที่ตั้งบ้านเรือนอยู่ที่หมู่บ้านทุ่งสมอและหมู่บ้านนายาดำบล ทุ่งสมอ อำเภอเขาค้อ จังหวัดเพชรบูรณ์ จำนวน 40 คน ได้มาโดยวิธีเจาะจงผู้วิจัยขอเสนอข้อมูลตาม วัตถุประสงค์ทั้ง 2 ข้อ คือ (1) เพื่อศึกษาบริบทและศักยภาพการท่องเที่ยว (2) พัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในชุมชน ให้มีความรู้ ความเข้าใจ และสามารถจัดการการท่องเที่ยวได้อย่างยั่งยืนการจ้องครดำเนนการธุรกิจท่องเที่ยว ชุมชนบนพื้นที่สูงฯ ได้แก่ การจัดการ โฮมสเตย์โดยชุมชนบนพื้นที่สูงฯ การจัดการมัคคุเทศก์ท้องถิ่น โดย ชุมชนบนพื้นที่สูงฯ การเพิ่มศักยภาพการผลิตพืชปลอดภัยของชุมชนบนพื้นที่สูง เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยว ฯ การจัดการสิ่งแวดล้อมเพื่อการท่องเที่ยวบนพื้นที่สูงฯ และ การจัดการตลาดท่องเที่ยวชุมชนบนพื้นที่สูงฯ จากการวิเคราะห์ข้อมูลผู้วิจัยขอเสนอผลการวิจัยเพื่อบรรลุดุวัตถุประสงค์ ดังนี้

สรุปผล

ตอนที่ 1 ผลการศึกษาบริบทและศักยภาพการท่องเที่ยวตำบลทุ่งสมอ

1. ศักยภาพด้านพื้นที่ธรรมชาติ

ตำบลทุ่งสมอมีศักยภาพทางการท่องเที่ยวสูง เช่น การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม การท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ การท่องเที่ยวเชิงเกษตร และการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ ทุนเดิมที่มีอยู่ใน ท้องถิ่นสามารถนำมาประกอบกิจกรรมบ้านพักโฮมสเตย์ มีคังนี้ ลานบิน และผาวัวหลง ลานหินปุ่มหรือ ชาวบ้านเรียกกันว่าชานหินร่อง ถ้าคังคาว ถ้าปางนายและน้ำตกปางนาย ลานไหแตก จุดชมวิวแปลงปลูก ป่า ปตท PT22 เป็นจุดชมวิวที่มีทัศนียภาพที่สวยงาม สามารถมองเห็นทัศนียภาพ 3 อำเภอ คือ เขาค้อ เมือง และหล่มสัก อยู่สูงกว่าระดับน้ำทะเล ประมาณ 1,200 เมตรมีทุ่งดอกไม้ ถ้ำ และน้ำตก กังหันลม เนินต้นสน เป็นเนินเขาที่ปกคลุมไปด้วยป่าสนเมืองหนาว (สนสามใบ) และจุดชมดาวบนดินอีกหลายแห่ง

2 พื้นที่ด้านวัฒนธรรมท้องถิ่น

ในด้านวัฒนธรรม ได้แก่ พิธีกรรมลงยาลงนวย การทำบุญลานข้าว ชาวบ้านจะทำบุญลาน ข้าวเพื่อบูชาพระแม่โพสพ การไหว้เจ้าแม่กวนอิม การสักการะไหว้พระธาตุดาญจนา วัฒนธรรมในการ ดำรงชีวิต เช่น การเพาะปลูก เครื่องจักรสานและถักทอ อาหารพื้นบ้าน ประเพณีเกี่ยวกับศาสนาและความ เชื้อ เช่น ลอยกระทง งานบุญพระเวศหรืองานเทศน์มหาชาติ และงานลงปลูกยา ภูมิปัญญาพื้นบ้านด้าน

สุขภาพ มีการรักษาโรคและยาบำรุงกำลังด้วยสมุนไพร ที่บ้านนายแฉล้ม จันทรเจียน มีสมุนไพรมากกว่า 300 ชนิด และที่บริษัทเขาค้อทะเลภูผู้ผลิตและจำหน่ายสมุนไพรแปรรูป

ตอนที่ 2 การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในชุมชนให้มีความรู้ ความเข้าใจ และสามารถจัดการท่องเที่ยวได้อย่างยั่งยืน และการจัดองค์กรดำเนินการธุรกิจท่องเที่ยวชุมชนบนพื้นที่สูงฯ

ในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในชุมชนให้สามารถจัดการท่องเที่ยวและดำเนินการธุรกิจท่องเที่ยวได้ นั้น ผู้วิจัย คณะผู้วิจัย และชุมชนได้ร่วมกันกำหนดแผนดำเนินการเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ ดังนี้ การสำรวจแหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่และพื้นที่ใกล้เคียง จัดฝึกอบรมเรื่องการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนในหัวข้อ การจัดองค์กรเพื่อดำเนินการธุรกิจท่องเที่ยวชุมชน การจัดการโฮมสเตย์โดยชุมชน การจัดการมัคคุเทศก์ท้องถิ่น การเพิ่มศักยภาพการผลิตพืชปลอดภัย การจัดการสิ่งแวดล้อมเพื่อการท่องเที่ยว การจัดการตลาดท่องเที่ยวชุมชน และได้ไปศึกษาดูงานที่ โฮมสเตย์ที่หมู่บ้านมาตุลี และหมู่บ้านเหล่าหญ้า อำเภอเขาค้อ และที่หมู่บ้านบุไทร ตลาดน้ำอัมพวา และตลาดโบราณ จากนั้นกำหนดรูปแบบการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน

1. รูปแบบการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนตำบลทุ่งสมอ

จากการวิจัยโดยใช้วิธีการแบบมีส่วนร่วมครั้งนี้ได้รูปแบบการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนบนพื้นที่สูงตำบลทุ่งสมอ ดังแผนภาพที่ 5.1

แผนภูมิที่ 5.1. รูปแบบการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนบนพื้นที่สูงตำบลทุ่งสมอ

2. พัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในชุมชนให้มีความรู้ ความเข้าใจ และสามารถจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนได้อย่างยั่งยืน

การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในชุมชนให้มีความรู้ ความสามารถ และมีทักษะในการจัดการการท่องเที่ยวโดยตนเองนั้น ได้ดำเนินการตามกิจกรรมการวิจัยโดยการฝึกอบรม การศึกษาดูงาน และลงมือปฏิบัติเพื่อให้ชุมชนจัดการท่องเที่ยวได้อย่างยั่งยืน

1. การจัดการโฮมสเตย์

ผลการวิจัยพบว่าในตำบลทุ่งสมอมีทุนเดิมที่เป็นศักยภาพด้านการท่องเที่ยว กล่าวคือศักยภาพด้านพื้นที่ธรรมชาติสามารถจัดเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศได้ เช่น ลานบิน ผาหัวหลง ลานหินปุมหรือชาวบ้านเรียกกันว่าชานหินร่อง ถ้ำค้างคาว (ชาวบ้านเรียกว่าถ้ำซ็อกสอยหรือถ้ำพระรุรงค์ ถ้ำป่าขนบและน้ำตกป่าขนบ ลานไผ่แตก จุดชมวิวแปลงปลูกป่า ปตทPT22 กังหันลม เนินต้นสน และจุดชมดาวบนดินอีกหลายแห่ง และพื้นที่ด้านวัฒนธรรมเช่น พิธีกรรมลงยาลงนาย หรืองานเลี้ยงปีศาลปู่ศาลย่า การทำบุญลานข้าว การไหว้เจ้าแม่กวนอิม การสักการะไหว้พระธาตุกาญจนา วัฒนธรรมในการดำรงชีวิตเช่น บางพื้นที่มีการปลูกพืชเป็นขั้นบันได กักเก็บน้ำด้วยฝายแม้ว ทำเครื่องจักรสานและงานถัก อาหารพื้นบ้าน ในด้านประเพณีเกี่ยวกับศาสนาและความเชื่อ เช่น ประเพณีลอยกระทง เทศกาลงานบุญพระเวศหรืองานเทศน์มหาชาติ และงานลงปลงยาสำหรับ ภูมิปัญญาพื้นบ้านด้านสุขภาพ มีการรักษาโรคและยาบำรุงกำลังโดยสมุนไพร ที่บ้านนายแฉล้ม จันท์เขียน มีสมุนไพรมากกว่า 300 ชนิด เป็นแหล่งเรียนรู้และท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ บริษัทเขาถือทะเลเป็นผู้ผลิตสมุนไพรแปรรูป เป็นแหล่งขายของฝากประเภทสมุนไพรแปรรูปและแหล่งศึกษาดูงานด้านการแปรรูปสมุนไพร เป็นแหล่งผลิตพืชผักแหล่งใหญ่ของอำเภอเขาถือ ตำบลทุ่งสมอจึงสามารถจัดรูปแบบการท่องเที่ยวได้ทั้งการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเชิงวัฒนธรรม เชิงเกษตร และเชิงสุขภาพได้

จากการวิจัยครั้งนี้ชาวบ้านสามารถจดทะเบียนจัดตั้งกลุ่มวิสาหกิจโฮมสเตย์ตำบลทุ่งสมอขึ้นได้ มีรูปแบบเป็นกลุ่มวิสาหกิจ บ้านพักแต่ละหลังมีจุดขายที่แสดงถึงวิถีชนบทแตกต่างกันไป มีจุดท่องเที่ยวฐานความรู้ ได้แก่ ฐานที่ 1 เป็นศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง ฐานที่ 2 เกษตรปลอดสารและการแปรรูปผลิตภัณฑ์ทางเกษตร ฐานที่ 3 แหล่งผลิตปุ๋ยอินทรีย์อัดเม็ด เตาเผาถ่านแบบเศรษฐกิจพอเพียง และการจัดการพื้นที่ตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง และมีเส้นทางท่องเที่ยวในพื้นที่และพื้นที่ใกล้เคียง เส้นทาง ได้แก่ เส้นทางที่ 1 สัมผัสธรรมชาติที่เขาหลังถ้ำ จุดเริ่มต้นที่ศูนย์เรียนรู้หมู่ 7 บ้านนายาว ไปห้วยนายาวขึ้นเขาหลังถ้ำถึงลานบินหรือจุดชมวิวอดเขาหลังถ้ำมีระยะทาง 1 กิโลเมตร จากจุดชมวิวถึงลานหินปุมมีระยะทาง 1.5 กิโลเมตร จากลานหินปุมถึงถ้ำค้างคาวมีระยะทาง 1 กิโลเมตร จากถ้ำค้างคาวถึงชานาเสียงไฮมีระยะทาง 2 กิโลเมตร ย้อนกลับมาลานหินปุมมายังถ้ำน้ำตกผาทองมีระยะทาง 1 กิโลเมตร จากถ้ำผาทอง เข้าสู่หมู่บ้านเพชรคำ ถึงที่พักโฮมสเตย์ มีระยะทาง 3 กิโลเมตร รวมระยะทาง 15.5 กิโลเมตร รับประทานอาหารกับเจ้าบ้านเส้นทางที่ 2 คูดาวบนดิน มีจุดเริ่มต้น ที่ศูนย์เรียนรู้หมู่ 7 เข้าศึกษาฐานเรียนรู้ 4 ฐาน ร่วมกิจกรรมที่วัดทุ่งสมอ คือ จุดขายของฝากของที่ระลึก ชมการบรรเลงดนตรีไทย การแสดงชาวเขาเผ่าลีซอ และระบำกลองยาวจาก

โรงเรียนบ้านทุ่งสมอ เข้าพิธีสู่ขวัญย่านาง รับประทานอาหารพาสั่วชาวคอย นั้งร่วโก้ง (ร่ออี้แต๊ก) ชมดาวบนดิน และเข้าที่พัก (เฉพาะกรุ๊ปทัวร์ 30 คนขึ้นไป)

2. การจัดการมัคคุเทศน์

ตำบลทุ่งสมอมีศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ การท่องเที่ยวเชิงเกษตรการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ การท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติ การท่องเที่ยวเชิงผจญภัย และการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ สามารถจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวให้แก่นักท่องเที่ยวได้ แหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศและเชิงธรรมชาติ ได้แก่ (1) ลานบินและผาวัวหลง (2) ลานหินปุมหรือชาวบ้านเรียกกันว่าชนหินร่อง (3) ถ้ำค้างคาว (ชาวบ้านเรียกว่าถ้ำซอกสอยหรือถ้ำพระธุดงค์) (4) ถ้ำป่าขนานและน้ำตกป่าขนาน (5) ลานไหแตก (6) จุดชมวิวแปลงปลูกป่า ปตทPT22 (7) กังหันลม (8) เนินต้นสน (9) จุดชมดาวบนดิน มัคคุเทศก์สามารถพานักท่องเที่ยวได้ตั้งแต่ 7.00 น. 18.00 น.

สำหรับการจัดการมัคคุเทศก์ของตำบลทุ่งสมอ ได้มีองค์การบริหารส่วนตำบลให้บริการข้อมูลแหล่งท่องเที่ยวแก่นักท่องเที่ยวโดยทางเดินที่ ที่ริมถนนแคมป์สน - นางั่ว และนักท่องเที่ยวบางคนก็สอบถามแม่ค้าพ่อค้าหรือตำรวจในพื้นที่ จึงเห็นได้ว่าชุมชนยังไม่มีมัคคุเทศก์ท้องถิ่นให้คำแนะนำและพานักท่องเที่ยวไปเที่ยวตามแหล่งท่องเที่ยวในท้องถิ่นแต่อย่างใด

จากการวิจัยครั้งนี้ชุมชนได้กำหนดรูปแบบการจัดการมัคคุเทศก์ท้องถิ่น โดยชุมชนบนพื้นที่สูงขึ้น

ระยะที่ 1 รูปแบบประกอบด้วย แผนการพัฒนาการจัดการมัคคุเทศก์ท้องถิ่นโดยชุมชนบนพื้นที่สูง และจัดตั้งชมรมมัคคุเทศก์ สำหรับแผน การพัฒนารูปแบบการจัดการมัคคุเทศก์ ได้แก่ (1) ประชุมทบทวนรูปแบบการจัดการมัคคุเทศก์ท้องถิ่น (2) การสำรวจแหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่ (3) ฝึกอบรมเรื่องการจัดการมัคคุเทศก์ (4) ศึกษาฐานที่หมู่บ้านบุไทร จังหวัดนครนายก ตลาดน้ำอัมพวา จังหวัดสมุทรสาคร และตลาดโบราณ จังหวัดสมุทรปราการ (5) ประชุมสรุปกำหนดรูปแบบการจัดการมัคคุเทศก์ท้องถิ่น (6) จัดทำคู่มือการเป็นมัคคุเทศก์ท้องถิ่น และ (7) ลงฝึกปฏิบัติการเป็นมัคคุเทศก์ท้องถิ่น

ระยะที่ 2 ชุมชนและโรงเรียนได้ร่วมกันพัฒนารูปแบบการจัดการมัคคุเทศก์ท้องถิ่นโดยชุมชนบนพื้นที่สูง โดยให้เป็นกิจกรรมหนึ่งของกลุ่มวิสาหกิจโฮมสเตย์ตำบลทุ่งสมอ แบ่งมัคคุเทศก์เป็น 2 กลุ่ม คือ มัคคุเทศก์นำทาง ได้แก่ ประชาชนที่มีร่วโก้ง จำนวน 10 คน และกลุ่มที่ 2 คือกลุ่มยุวมัคคุเทศก์ ได้แก่ นักเรียนโรงเรียนบ้านทุ่งสมอ จำนวน 18 คน แต่ละกลุ่มมีบทบาทหน้าที่ ดังต่อไปนี้

1. กลุ่มมัคคุเทศก์นำทาง ทำหน้าที่พานักท่องเที่ยวไปเที่ยวแหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่ และให้ความรู้แก่นักท่องเที่ยว ตามเส้นทางแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติและแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่กำหนดไว้
2. กลุ่มยุวมัคคุเทศก์ ทำหน้าที่ในการนำพาและให้ความรู้แก่นักท่องเที่ยว โดยอยู่ประจำจุดคือ ที่เขาค้อทะเลภู ศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง จุดเสียงปืนแตก และสวนสมุนไพรที่บ้านนายแจ่ม จันทร์เขียน ศาลปู่ศาลย่า วัดทุ่งสมอ วัดนายาว วัดโคกแปลก และพระธาตุกาญจนา ซึ่งนักท่องเที่ยวจะได้รับความรู้และร่วมกิจกรรมเกี่ยวกับ (1) พิธีกรรมลงยาลงนาย (2) การทำบุญลาน (3) การไหว้เจ้าแม่กวนอิมที่

วัดทุ่งสมอ (4) การสักการะไหว้พระธาตุกาญจนา (5) ศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง (6) เขาค้อทะเลภู (7) สวนสมุนไพรบ้านประธานกลุ่มวิสาหกิจโฮมสเตย์ตำบลทุ่งสมอ และ (8) จุดเลี้ยงปิ่นแตก

3. การจัดการเพิ่มศักยภาพผลผลิตพืชผักปลอดภัย

บ้านทุ่งสมอเป็นแหล่งปลูกผักของอำเภอเขาค้อ ผักที่ปลูกส่วนใหญ่เป็นการปลูกเพื่อการค้า มีการเช่าพื้นที่ปลูกโดยอาศัยน้ำฝน ใช้ระบบการปลูกแบบเคมี ไม่มีการอนุรักษ์ดิน มีการจำหน่ายผักผ่านพ่อค้าคนกลางในหมู่บ้าน ราคาที่ได้ไม่แน่นอนขึ้นกับฤดูกาล ไม่มีการผลิตผักปลอดภัยอย่างจริงจังทั้ง ๆ ที่ตลาดมีความต้องการสูง ในการวิจัยครั้งนี้ได้รูปแบบการผลิตพืชผักปลอดภัยเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยว คือ จัดเป็นศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง มีการปลูกพืชผักปลอดภัย โดยใช้พืชผักที่ทนทานต่อโรคและแมลงได้แก่ พริกม้ง มะระจีน และข้าวไร่ ใช้น้ำส้มควันไม้จากการเผาถ่าน ทำน้ำหมักชีวภาพสูตรต่าง ๆ บำรุงผักและป้องกันกำจัดแมลง ใช้กากตักตะกอนจากการหมักแก๊สชีวภาพที่หมักจากมูลสุกรและใช้ปุ๋ยคอกเป็นปุ๋ยบำรุงดิน ทำเครื่องตะบันน้ำปั้มน้ำจากคลองขึ้นมารดผักโดยไม่ใช้พลังงาน ทำไบโอดีเซลจากน้ำมันเก่าใช้กับรถยนต์ เลี้ยงปลา เป็ด ไก่ และกบไว้เป็นอาหาร จัดพื้นที่กางเต็นท์สำหรับนักท่องเที่ยว ศูนย์ฯ นี้มีการลงนามความร่วมมือกัน 3 ฝ่ายระหว่างนายพยัคฆ์ จวนตรง ประธานกรรมการศูนย์กับมหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์และสำนักงานเกษตรอำเภอเขาค้อ ที่ร่วมกันพัฒนาศูนย์ฯ ทำให้ศูนย์ฯ ได้รับการพัฒนาอย่างรวดเร็ว มีนักท่องเที่ยวและผู้สนใจเข้ามาศึกษาดูงานเป็นจำนวนมาก

4. การจัดการสิ่งแวดล้อม

การศึกษายริบทชุมชน พบว่า ชุมชนมีความเข้มแข็ง พร้อมให้ความร่วมมือในการจัดการสิ่งแวดล้อมในชุมชนให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สวยงาม แต่ชุมชนยังขาดความรู้ในการจัดการสิ่งแวดล้อมในชุมชนให้เกิดประโยชน์สูงสุด ขาดแรงงานวัยทำงาน และมีนายทุนเข้ามาซื้อที่ดินเพื่อสร้างรีสอร์ท ทำให้ทำชุมชนเข้าไปบริหารจัดการสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ได้ยากขึ้น การสำรวจพื้นที่ของชุมชนและกลุ่มเขาค้อโฮมสเตย์โดยรวม พบว่า มีการจัดการของถังขยะไม่เป็นระเบียบและมีตำแหน่งการวางไม่เหมาะสม การจัดการภูมิทัศน์ พบว่า ชุมชนยังขาดการจัดตกแต่งบริเวณบ้านพักอาศัยให้เกิดความสวยงาม การนำวัสดุเหลือใช้จากการทำเกษตรมาใช้ พบว่า ชุมชนยังขาดการนำวัสดุเหลือใช้จากการทำเกษตรมาใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุด การศึกษาดูงานการจัดการสิ่งแวดล้อม พบว่า การศึกษาดูงานทำให้ผู้นำชุมชนและสมาชิกกลุ่มวิสาหกิจโฮมสเตย์ตำบลทุ่งสมอ มีความรู้และทักษะในการทำงานเพิ่มมากขึ้น ซึ่งนำความรู้ที่ได้มาประยุกต์ ใช้กับชุมชนของตนเองได้ การฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการ จัดตกแต่งภูมิทัศน์ พบว่า ชุมชนและกลุ่มเขาค้อโฮมสเตย์สามารถนำไม้ดอกไม้ประดับและพืชผัก มาประดับมาตกแต่งได้อย่างสวยงาม ด้านการปฏิบัติการจัดการสิ่งแวดล้อม พบว่า ปรับภูมิทัศน์ในชุมชนให้สวยงาม การปรับภูมิทัศน์ข้างทางของชุมชน ใช้ปุ๋ยคอกและทานตะวัน ออกดอกสวยงาม สามารถเป็นแหล่งท่องเที่ยวได้ การนำเศษผักและฟางข้าวไร่ ที่เหลือใช้จากการทำเกษตรมาใช้ให้เกิดประโยชน์ พบว่า ชุมชนได้นำเศษผัก มาเลี้ยงสัตว์ ทำน้ำหมักชีวภาพ ทำปุ๋ยพืชสด ทำปุ๋ย

หมัก และนำฟางข้าวไร้ใช้คลุมแปลงผักเพื่อลดการใช้น้ำและสารเคมีในการกำจัดวัชพืช การพัฒนาศูนย์เรียนรู้การเกษตรแบบพอเพียง พบว่า ต้องมีการวางผังศูนย์เรียนรู้การเกษตร แบบพอเพียงขึ้นใหม่ เพื่อให้มีความเหมาะสมกับสภาพพื้นที่และใช้พื้นที่ให้ประโยชน์ได้มากที่สุด การปลูกปอเทืองบริเวณแปลงปลูกข้าวไร้ พบว่า ข้าวไร้ที่ปลูกมีเจริญเติบโตดีมากและข้าวไร้ให้ผลผลิตสูงขึ้น การปลูกหญ้าแฝกเป็นชั้นบันไดเพื่อลดการชะล้างหน้าดิน พบว่า หญ้าแฝกช่วยป้องกันการพังทลายของหน้าดิน และทำให้ธาตุอาหารในดินไม่สูญเสียปลูกพืชมีการเจริญเติบโตดี ปัจจุบัน การพัฒนาศูนย์เรียนรู้การเกษตรแบบพอเพียง ได้รับรางวัลชนะเลิศอันดับ 1 ระดับจังหวัด และส่งเข้าประกวดระดับภาคเหนือ ซึ่งได้รับรางวัลชมเชยของภาคเหนือ (อันดับที่ 4) ผลสืบเนื่องจากการวิจัย คณะผู้วิจัยร่วมกับมหาวิทยาลัยฯ ได้ร่วมทำข้อตกลง (MOU) ระหว่าง 3 หน่วยงาน คือ ศูนย์เรียนรู้การเกษตร แบบพอเพียง สำนักงานเกษตรอำเภอเขาค้อ และมหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์

5. การจัดการตลาด

จังหวัดเพชรบูรณ์เป็นจังหวัดที่มีถนนหลวงสายหลักเชื่อมต่อระหว่างภาคกลาง ภาคอีสาน และภาคเหนือ ในส่วนของอำเภอเขาค้อพื้นที่ตั้งก็มีถนนสายหลัก คือ สายสระบุรี-หล่มสัก และถนนสายพิษณุโลก หล่มสัก ตัดผ่าน จึงทำให้เส้นทางการท่องเที่ยวของอำเภอเขาค้อสะดวก

ตำบลทุ่งสมอเป็นตำบลหนึ่งของอำเภอเขาค้อ มีอาณาเขตติดต่อกับหลายตำบล ซึ่งแต่ละตำบลล้วนมีแหล่งท่องเที่ยวที่หลากหลาย กล่าวคือ ทิศเหนือ ติดต่อกับ ตำบลแคมป์สน ทิศใต้ ติดต่อกับ ตำบลเขาค้อ ทิศตะวันออก ติดต่อกับ ตำบลบึงน้ำเต้า และทิศตะวันตก ติดต่อกับ ตำบลวังนกแอ่น อำเภอวังทอง จังหวัดพิษณุโลก ที่สำคัญคือตำบลทุ่งสมอมีถนนลาดยางเชื่อมตำบลแคมป์สน และตำบลเขาค้อ ซึ่งเส้นทางสายนี้ยังเป็นเส้นทางเชื่อมถนนสายหลักคือ ถนนสระบุรี-หล่มสัก และถนนพิษณุโลก-หล่มสัก ทำให้นักท่องเที่ยวเดินทางผ่านและแวะซื้อสินค้าอุปโภคและบริโภค ทั้งนี้เพราะเส้นทางดังกล่าวผ่านตลาดทุ่งสมอ

สำหรับศักยภาพในการจัดการตลาดท่องเที่ยวของชุมชนตำบลทุ่งสมอยังไม่ได้มีการทำตลาดโดยชุมชน มีแต่เอกชนที่ประกอบธุรกิจร้านอาหารและที่พักริสอร์ททำตลาดในธุรกิจของตนเท่านั้น

การดำเนินการวิจัยครั้งนี้ทำให้ชุมชนมีความรู้ความเข้าใจในการจัดการการตลาด และได้รูปแบบการตลาด โดยให้เป็นฝ่ายการตลาดที่อยู่ในโครงสร้างการบริหารของกลุ่มวิสาหกิจโฮมสเตย์ตำบลทุ่งสมอ และชุมชนได้นำกิจกรรมของโฮมสเตย์มาดำเนินการด้านการตลาด ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1. จัดทำป้ายไว้นิลประชาสัมพันธ์ขนาด 60 x 120 เซนติเมตร โดยจัดทำขึ้น 2 รูปแบบ รูปแบบละ 7 แผ่นเป็นภาพกิจกรรมการท่องเที่ยวของเขาค้อโฮมสเตย์ และโปรแกรมการท่องเที่ยวและแพ็คเกจทัวร์ รวมทั้งสิ้นจำนวน 14 แผ่น ทำประกบติดกันหน้าหลังอย่างละเอียดและเจาะรูตาไก่เพื่อใช้ร้อยเชือกและผูกยึดติดกับไม้ไผ่เพื่อจะได้เห็นกิจกรรมทั้ง 2 ด้าน(ดูที่ภาคผนวก) เพื่อใช้ประชาสัมพันธ์ตามจุดต่างๆ ที่ผู้คนและนักท่องเที่ยวเดินทางผ่าน เช่น ตลาดทุ่งสมอ สำนักงานเกษตรอำเภอเขาค้อ เป็นต้น

2. จัดทำป้ายไว้นิลขนาด 240 x 120 เซนติเมตร ขนาดเท่ากับไม้อัดแผ่นใหญ่ จำนวน 3 แผ่น เพื่อใช้เป็นป้ายขนาดใหญ่ในการติดตั้งริมถนนสำหรับรถนักท่องเที่ยวที่ขับรถแล่นผ่าน เช่น สี่แยกกรีนฤดี ทางเข้าศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงชุมชนตำบลทุ่งสมอ และแยกแคมป์สน

3. จัดส่งข้อมูลการสำรวจเส้นทางการท่องเที่ยวตำบลทุ่งสมอให้ฝ่ายประชาสัมพันธ์มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์จัดพิมพ์เผยแพร่ในราชภัฏเพชรบูรณ์โพสต์ ซึ่งออกเป็นรายเดือนในการเผยแพร่กิจกรรมต่างๆ ของมหาวิทยาลัย ส่งไปยังหน่วยงานต่างๆ และมหาวิทยาลัยราชภัฏทั่วประเทศ เพื่อเป็นการประชาสัมพันธ์อีกช่องทางหนึ่ง

4. จัดพิมพ์โบรชัวร์ราคาแพ็คเกจ และโปรแกรมการท่องเที่ยวจำนวน 1,700 แผ่น ไปฝากวางยังสถานที่ต่างๆ เช่น บั๊มน้ำมัน หน่วยงานราชการ โรงแรมอิมพีเรียลภูเก็ต และรีสอร์ทต่างๆ บนอำเภอเขาค้อ

5. จัดทำเว็บไซต์ เป็นลักษณะแบนเนอร์ เพื่อฝากข้อมูลประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวของชุมชนตำบลทุ่งสมอและเขาค้อโฮมสเตย์ โปรแกรมการท่องเที่ยว แพคเกจทัวร์ กับหน่วยงานการท่องเที่ยวต่างๆ เช่น สำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดเพชรบูรณ์ สำนักงานเทศบาลเมืองเพชรบูรณ์ เป็นต้น

6. ขอความร่วมมือในการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวผ่านสถานีวิทยุชุมชนมหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์ และสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย (สวท.) จังหวัดเพชรบูรณ์

คำโฆษณาในสื่อที่ทำการส่งเสริมการตลาดนั้น จะบอกถึงเส้นทางท่องเที่ยว ตามที่กลุ่มวิสาหกิจโฮมสเตย์กำหนดขึ้น ซึ่งมีด้วยกัน 2 เส้นทาง คือ เส้นทางเขาหลังถ้ำ และเส้นทางคูดาวบดิน และค่าบริการมีรายละเอียด ดังนี้

การกำหนดราคาโดยกลุ่มวิสาหกิจโฮมสเตย์ ตำบลทุ่งสมอ คือ

1. ค่าที่พักพร้อมอาหารเช้า 250 บาท/คน/คืน
2. ค่าอาหารเย็น 70 บาท อาหารว่าง 25 บาท/คน/มื้อ
3. คนตรีพื้นบ้านและการแสดง 500 บาท/ชุด
4. บายศรีคู่ขวัญ 500 บาท/ครั้ง

- บายศรี 300 บาท

หมอลำขวัญ 200 บาท

5. ค่าเช่าประเพณีหมู่บ้าน 200 บาท

6. ค่าบริการรถอู่เต๊นท์นำเที่ยวเขาหลังถ้ำ 500 บาท/คัน

7. ค่าบริการรถรถยนต์จุดนำเที่ยวเขาหลังถ้ำเจดีย์กาญจนาภิเษกฯ จุดชมวิว 800 บาท/คัน

8. ค่าบริการมัคคุเทศก์ ไม่ได้กำหนดราคา ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความพอใจของลูกค้า และ

เจ้าของสถานที่

หมายเหตุ รายได้หักเข้ากลุ่ม 10%

จากนั้น ได้มีการพัฒนาการกำหนดราคาขึ้นอีกแนวทางหนึ่ง เพื่อเป็นทางเลือกให้แก่นักท่องเที่ยว คือ ได้กำหนดตามกลุ่มกิจกรรม โดยให้นักท่องเที่ยวเลือกใช้บริการใดบริการหนึ่งหรือจะเอาทุกกลุ่มกิจกรรมก็ได้ มีทั้งหมด 5 กลุ่ม ดังนี้

กลุ่มกิจกรรม

กิจกรรมกลุ่มที่ 1 พักโฮมสเตย์ พร้อมอาหารเช้า ราคา 250 บาท/คน

กิจกรรมกลุ่มที่ 2 ชมหมอกยามเช้า ราคา 50 บาท/คน

กิจกรรมกลุ่มที่ 3 ดูดาวบนดิน ราคา 50 บาท/คน

กิจกรรมกลุ่มที่ 4 ศึกษาฐานเรียนรู้ 4 ฐาน ราคา 125/คน

กิจกรรมกลุ่มที่ 5 รับประทานอาหารเย็น พาข้าวชาวคอย บายศรีสู่ขวัญ และชมการแสดง

250 บาท/คน

ราคาตามรายการที่เลือกตามกลุ่มกิจกรรม

กิจกรรมที่ 1 และ 2 ราคา 300 บาท

กิจกรรมที่ 1, 2 และ 3 ราคา 350 บาท

กิจกรรมที่ 1, 2, 3 และ 4 ราคา 475 บาท

กิจกรรมที่ 1, 2, 3, 4 และ 5 ราคา 725 บาท

กิจกรรมที่ 1, 2, 3, 4, 5 และ 6 ราคา 825 บาท

ราคาจัดแบบแพ็คเกจ

รายการที่ 1 ราคา 825 บาท/คน (เต็มรูปแบบ) ที่พักพร้อมอาหารเช้า(พาข้าวชาวคอย)

รายการนำเที่ยว ได้แก่ ชมกิจกรรมการแสดง ดูดาวบนดิน ทานอาหารเช้า ดูหมอกยามเช้า ที่เขวชมและศึกษาวิถีชีวิตภูมิปัญญาฐานการเรียนรู้ทั้ง 4 ฐาน คือ ฐานที่ 1 หมู่ที่ 7 ข้าวกล้อง ไก่ชน สมุนไพร ไม้กวาดดอกหญ้า ฐานที่ 2 หมู่ที่ 2 เกษตรผสมผสาน ฐานที่ 3 หมู่ที่ 8 เศรษฐกิจพอเพียง ฐานที่ 4 หมู่ที่ 1 การท่องเที่ยวเชิงเกษตร

รายการที่ 2 ราคา 725 บาท/คน ได้แก่ ที่พักพร้อมอาหารเช้า(พาข้าวชาวคอย) ชมกิจกรรมการแสดง ทานอาหารเช้า ที่เขวชมและศึกษาวิถีชีวิตภูมิปัญญาฐานการเรียนรู้ทั้ง 4 ฐาน เช่นเดียวกับรายการที่ 1

รายการที่ 3 ราคา 550 บาท/คน ได้แก่ ที่พักพร้อมอาหารเช้า(ทานกับเจ้าของบ้าน) ดูดาวบนดิน ทานอาหารเช้า ดูหมอกยามเช้า ที่เขวชมและศึกษาวิถีชีวิตภูมิปัญญาฐานการเรียนรู้ทั้ง 4 ฐาน เช่นเดียวกับรายการที่ 1

รายการที่ 4 ราคา 450 บาท/คน ได้แก่ ที่พักพร้อมอาหารเช้า(ทานกับเจ้าของบ้าน) ทานอาหารเช้า ที่เขวชมและศึกษาวิถีชีวิตภูมิปัญญาฐานการเรียนรู้ทั้ง 4 ฐาน เช่นเดียวกับรายการที่ 1

รายการที่ 5 ราคาเริ่มต้น 300 บาท/คน (พร้อมน้ำแพชั่นฟรุต) ได้แก่ ดูทิวทัศน์ยามค่ำคืน

คูควาบนดิน

รายการที่ 6 รายการถ่อไต้กัก 500 บาท/คัน (พร้อมน้ำพั้งันพุด) ไต้กัก เทียวเขาหลังถั่วคูวิว และชมธรรมชาติ ลานบิน ลานหินร่องหินปุม ชมกล้วยไม้บนหินและดอกไม้ป่า ชาวบ้านเรียกชานาหินฮ่อง ที่ตั้งกั้งหนัถมพั้งันทอถแทน ถั่วพระชุดงัก น้ำตกผาทอง ชาวบ้านเรียกถั่วป่าชานาบ ถั่วถ้างควา ชาวบ้านเรียกถั่วป่าคอนแคน ลานไหแตก ชาวบ้านเรียกชานาเลียงไห(จุดช่อนไห โบราณ) เนินต้นสนเป็นป่าสน 3 ใบ หมู่บ้านชาวเขาเผ่าลือชอ(บ้านเพชรดำ) หมู่บ้านชาวเขาเผ่าม้ง(บ้านเล่าลือ)

อภิปรายผล

ข้อค้นพบในการวิจัย คือ การให้ชาวบ้านได้ศึกษาทุนเดิมหรือทรัพยากรที่มีอยู่ในพื้นที่เพื่อให้รู้ว่ามีศักยภาพการท่องเที่ยวมากน้อยเพียงใด และสามารถนำมาสร้างเป็นผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยวอย่างไร การทำโฮมสเตย์จะต้องมีความรู้ความเข้าใจในทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชน อาทิ ตำบลทุ่งสมอมีศักยภาพด้านพื้นที่ธรรมชาติ สามารถจัดเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศได้ เช่น ลานบิน ผาวิวหลงลานหินปุมหรือชาวบ้านเรียกกันว่าชานาหินร่อง ถั่วถ้างควา (ชาวบ้านเรียกว่าถั่วช้อกฮอยหรือถั่วพระชุดงัก ถั่วป่าชานาบและน้ำตกป่าชานาบ ลานไหแตก จุดชมวิวแปลงปลูกป่า ปดทPT22 กั้งหนัถม เนินต้นสน และจุดชมควาบนดินอีกหลายแห่ง และศักยภาพพื้นที่ด้านวัฒนธรรมเช่น พิธีกรรมลงยาลงนาย หรืองานเลี้ยงปีศาลปู่ศาลย่า การทำบุญลานข้าว เพื่อบูชาพระแม่โพสพ การไหว้เจ้าแม่กวนอิม การสักการะพระธาตุกาญจนา และ วัฒนธรรมในการดำรงชีวิตยังมีพื้นที่บางส่วนปลูกพืชเป็นขั้นบันได และฝายแม้ว มีเครื่องจักรสานและงานถัก มีอาหารพื้นบ้าน รสชาติอีสานเอกลักษณ์ท้องถิ่น ในด้านประเพณีเกี่ยวกับศาสนาและความเชื่อ ได้แก่ ประเพณีลอยกระทง เทศกาลงานบุญพระเวศหรืองานเทศน์มหาชาติ และงานลงปลูกยาลงนาย ภูมิปัญญาพื้นบ้านด้านสุขภาพนั้น มีการรักษาโรคและยาบำรุงกำลังด้วยสมุนไพร ที่บ้านนายแจ่ม จันตรีเจียน มีสมุนไพรมากกว่า 300 ชนิด บริษัทเขาถั่วเหลืองเป็นผู้ผลิตและแปรรูปสมุนไพรจำหน่ายเป็นของฝาก ทุนเดิมของตำบลทุ่งสมอจึงสามารถจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศได้ กล่าวคือ สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทยกล่าวว่างค์ช่กอบจากลักษณะพื้นฐานของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ได้แก่ (1) แหล่งธรรมชาติ หมายถึงแหล่งดึงดูดทางธรรมชาติซึ่งเป็นจุดมุ่งหมายของการท่องเที่ยว แหล่งธรรมชาตินี้อาจมีองค์ประกอบเฉพาะที่เป็นธรรมชาติ จุดเน้นของการท่องเที่ยว คือ ทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่ในแหล่งธรรมชาติ ที่สำคัญคือความหลากหลายทางชีวภาพ แหล่งธรรมชาตินี้อาจไม่จำกัด หรือจำเป็นต้องเป็นแหล่งท่องเที่ยวตามที่กำหนดไว้ก็ได้ หากมีการท่องเที่ยวขึ้นในพื้นที่ใดก็สามารถทำให้เกิดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศได้(2) มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น คือความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของแหล่งจุดหมายการท่องเที่ยวเป็นอัตลักษณ์หรือเป็นลักษณะจริงแท้ของสถานที่นั้นหรือเกิดขึ้นเฉพาะถิ่นที่ไม่เหมือนใคร มุ่งเน้นที่ระบบนิเวศของพื้นที่เป็นสำคัญ นอกจากจะเป็นสิ่งดึงดูดความสนใจนักท่องเที่ยวยังเป็นสิ่งที่ต้องรักษาไว้ไม่ให้ถูกทำลายหรือเปลี่ยนแปลงไปอันเนื่องจากการท่องเที่ยวเปลี่ยนแปลงต้องเป็นไปตามธรรมชาติ (3) แหล่งวัฒนธรรม เป็นสถานที่จุดหมายของการท่องเที่ยวที่เป็นแหล่งวัฒนธรรมหรือ

เกี่ยวข้องกับสัมพันธ์กัน วัฒนธรรมในที่นี้หมายรวมถึงประติมากรรมของมนุษย์อื่นๆ เช่น โบราณสถาน โบราณวัตถุและแหล่งโบราณคดี แหล่งวัฒนธรรมโดยทั่วไปเป็นผลผลิตของความเจริญของมนุษย์เป็นวิถีชีวิตที่พัฒนาจากลักษณะส่วนบุคคลจนเป็นสังคมดัดแปลง เปลี่ยนแปลงธรรมชาติเป็นกระบวนการพัฒนาของมนุษย์ที่ยากจะหยุดยั้งได้ ความแตกต่างของแต่ละวัฒนธรรมเป็นสิ่งดึงดูดความสนใจของนักท่องเที่ยว (4) เกี่ยวเนื่องกับระบบนิเวศ การท่องเที่ยวเชิงนิเวศได้จำกัดแหล่งท่องเที่ยวเฉพาะที่มีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับหรือมีวิถีตามธรรมชาติและเป็นวัฒนธรรมที่ยังคงอยู่ภายใต้หรือเป็นส่วนหนึ่งของระบบนิเวศที่ยังคงไว้ซึ่งเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น อาจกล่าวได้ว่าแหล่งธรรมชาติที่มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่นและแหล่งวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับระบบนิเวศ เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีรากฐานอยู่กับธรรมชาติ (อ้างในสินธุ์ สโรบล (2545)

ชุมชนกำหนดกรอบรวมกันว่าการทำโฮมสเตย์ให้ยั่งยืนบนหลักการดังนี้ ให้ใช้ 3 น้ำ คือ น้ำใจ น้ำคำ น้ำเย็น สร้างจุดดึงดูดใจ ขายเอกลักษณ์ของตนเอง ทำประชาสัมพันธ์ตามช่องทางที่จะมา (หากกลุ่มเป้าหมาย) จัดทำทัวร์สุขภาพ สร้างพันธมิตรในพื้นที่ ติกรอบโดยเอาเขาค้อเป็นหลัก ต้องปรับตัวไม่อยู่นิ่ง ปลุกดันไม้พื้นฟูเขาค้อโดยใช้น้ำใจมาส่งเสริม มิของกินที่อร่อย “อยู่ดีกินดี นุ่งห่มงาม” “อยู่ดีกินดี นุ่งห่มงาม” วัฒนธรรมการดำรงชีวิตที่อยู่รอดบนพื้นที่สูง เมื่อแขกมาแล้วจะให้เขาเรียนรู้อะไรจากเจ้าบ้านปรับปรุงยกระดับห้องพัก คนที่มาพักโฮมสเตย์มักจะมีวัตถุประสงค์และเป้าหมาย ของเขา สร้างหลักสูตรทางการเกษตร การต่อสู้สงครามเขาค้อ การจัดสรรที่ดิน มีผลไม้ ท้องถิ่น วิถีเดินเขา พิพิธภัณฑสถานชุมชนโดยสร้างเครือข่ายด้วย การทำของที่ระลึกจากต้นสน การปลูกพืชใช้น้ำน้อย การอนุรักษ์น้ำ การสร้างกิจกรรมอยู่ใกล้ธรรมชาติ เช่น ใกล้เคียงกิจกรรมดูดาว และ มีคณะกรรมการดูแลความปลอดภัย ชาวบ้านได้จัดตั้งกลุ่มวิสาหกิจโฮมสเตย์ตำบลทุ่งสมอขึ้น มีรูปแบบเป็นกลุ่มวิสาหกิจ โฮมสเตย์แต่ละหลังมีจุดขายของตนเอง กำหนดจุดท่องเที่ยวฐานความรู้ คือ ฐานที่ 1 เป็นศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงของ นายพยัคฆ์ จวนตรง หมู่ 11 ฐานที่ 2 เกษตรปลอดภัย และการแปรรูปผลิตภัณฑ์ทางเกษตร ที่บ้านนายชูศักดิ์ จันทร์เขียน หมู่ 1 และบ้านนายกำธร พิลาเกิด หมู่ 2 ฐานที่ 3 แหล่งผลิตปุ๋ยอินทรีย์อัดเม็ด ที่บ้านนายจุน พูนยอด หมู่ 7 เตาเผาถ่านแบบเศรษฐกิจพอเพียงและการจัดการพื้นที่ตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง ที่บ้านนางกำไล มีไทย หมู่ 7 และกำหนดเส้นทางท่องเที่ยวในพื้นที่และพื้นที่ใกล้เคียงได้แก่ เส้นทางที่ 1 เขาหลังถ้ำมีระยะทาง 3 กิโลเมตร รวมระยะทาง 15.5 กิโลเมตร รับประทานอาหารกับเจ้าบ้านเส้นทางที่ 2 ดูดาวบนดิน ตอนเช้าดูทะเลหมอก และชมทิวทัศน์ตอนกลางคืนดูดาวบนดินจุดเริ่มต้นที่ศูนย์เรียนรู้หมู่ 7 บ้านนายาว ไปฐานเรียนรู้ 4 ฐาน ไปจุดจัดกิจกรรมที่วัดทุ่งสมอ มีกิจกรรมดังนี้ (เฉพาะกรุ๊ปทัวร์ 30 คนขึ้นไป) จุดขายของฝากและของที่ระลึก ชมการบรรเลงดนตรีไทยจากนักเรียน โรงเรียนบ้านนายาว ชมการแสดงชาวเขาเผ่าลื้อขอ ระบายกลองยาวจากโรงเรียนบ้านทุ่งสมอ และการสู่ขวัญย่านาง รับประทานอาหารพาข้าวชาวดอย นั่งรถวีโก้ (รถอีแต๊ก) ชมดาวบนดิน กลับเข้าที่พักโฮมสเตย์

จึงเห็นได้ว่าวิสาหกิจโฮมสเตย์ตำบลทุ่งสมอสอดคล้องกับคำจำกัดความของโฮมสเตย์มาตรฐานไทย เนื่องจากการคัดสรรโฮมสเตย์มาตรฐานไทยครั้งนี้ สำนักงานพัฒนาการท่องเที่ยว กระทรวงการท่องเที่ยวและ

กีฬา มีความมุ่งหวังที่จะให้โฮมสเตย์มาตรฐานไทย คงความเป็นเอกลักษณ์ และสามารถเชื่อมโยงกับกิจกรรมอื่นที่ก่อให้เกิดรายได้ของชุมชน เช่น สินค้าหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ (OTOP) เป็นต้นเพื่อให้โฮมสเตย์เป็นกิจกรรมที่เสริมรายได้เพิ่มเติมจากอาชีพหลักของชุมชนโดยก่อให้เกิดประโยชน์และสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนอย่างแท้จริง จึงให้คำจำกัดความของโฮมสเตย์มาตรฐานไทย ที่จะได้รับการประเมินเพื่อคัดสรรโฮมสเตย์มาตรฐานไทย ดังนี้โฮมสเตย์มาตรฐานไทย หรือที่พักสัมผัสวิถีวัฒนธรรมชนบทมาตรฐานไทย หมายถึง บ้านที่อยู่ในชุมชนชนบทที่มีประชาชนในชุมชนเป็นเจ้าของ เจ้าของบ้านหรือสมาชิกในครอบครัวอาศัยอยู่ประจำ หรือใช้ชีวิตประจำวันอยู่ในบ้านดังกล่าว นอกจากนี้ บ้านดังกล่าวต้องมีความพร้อมในการเป็นโฮมสเตย์ กล่าวคือ เจ้าของบ้านและสมาชิกในครอบครัวต้องถือว่าการทำโฮมสเตย์เป็นเพียงรายได้เสริมนอกเหนือรายได้จากอาชีพหลักของครอบครัวเท่านั้น มีพื้นที่ใช้สอยภายในบ้านเหลือและไม่ได้ใช้ประโยชน์สามารถนำมาดัดแปลงให้นักท่องเที่ยวเข้าพักได้ นักท่องเที่ยวต้องเข้าพักค้างแรมในบ้านเดียวกับที่เจ้าของบ้านอาศัยอยู่โดยมีโอกาสแลกเปลี่ยนเรียนรู้วัฒนธรรมและวิถีชีวิตระหว่างกัน สมาชิกในครอบครัวต้องมีความยินดีและเต็มใจที่จะรับนักท่องเที่ยวให้เข้ามาพักค้างแรมในบ้าน และถ่ายทอดวัฒนธรรมอันดีงามของท้องถิ่นแก่นักท่องเที่ยวเจ้าของบ้านและสมาชิกในครอบครัวให้ความร่วมมือกับชุมชนในการจัดการโฮมสเตย์เป็นอย่างดี และบ้านนั้น ควรเป็นสมาชิกของกลุ่ม ชมรม หรือสหกรณ์ ที่ร่วมกันจัดการโฮมสเตย์ของชุมชนนั้น (<http://www.google.co.th>) ดังนั้น ตำบลทุ่งสมอจึงมีศักยภาพด้านการท่องเที่ยวที่สามารถจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ กิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม กิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตร กิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ กิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ และการบริการที่พักแบบโฮมสเตย์ได้

นอกจากนี้ชุมชนยังได้พัฒนาการจัดการการท่องเที่ยวชุมชนให้ยั่งยืน กล่าวคือได้มีการจัดการมัคคุเทศก์ของชุมชนตำบลทุ่งสมอ ซึ่งเป็นกิจกรรมหนึ่งของกลุ่มวิสาหกิจโฮมสเตย์ตำบลทุ่งสมอ ได้แบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ (1) กลุ่มมัคคุเทศก์นำทาง เป็นกลุ่มประชาชนที่มีรถวิโก้ นำพานักท่องเที่ยวไปเที่ยวตามแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เช่น เส้นทางเขาหลังถ้ำ และเข้าชมวิถีชีวิตและวัฒนธรรมชนเผ่าที่บ้านเพชรดำ สอดคล้องกับ พิมพ์พรณ สุจารินพงศ์(พ.ศ.2551) ที่กล่าวว่า การท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นการเดินทางท่องเที่ยวอย่างมีความรับผิดชอบ ในแหล่งธรรมชาติที่มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น และแหล่งวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องเนื่องกับ ระบบนิเวศสิ่งแวดล้อมและการท่องเที่ยว โดยมี การเรียนรู้ร่วมกันของท้องถิ่นเพื่อให้เกิดจิตสำนึกต่อการรักษาระบบนิเวศอย่างยั่งยืนนอกจากนี้ก็นักท่องเที่ยวชมดาวบนดินตามจุดชมวิวด่าง ๆ นับว่าชุมชนได้มีการจัดการมัคคุเทศก์ที่คำนึงถึงความเหมาะสมกับงาน เพราะแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศและธรรมชาติ ของตำบลทุ่งสมอนั้นอยู่ห่างไกลจากชุมชน การให้ความรู้กับนัก ท่องเที่ยวก็ต้องอาศัยผู้ใหญ่ซึ่งมีประสบการณ์ในการเดินป่า เพื่อถ่ายทอดความรู้และสร้างบรรยากาศสมัยการสู้รบกับพวกคอมมิวนิสต์ให้นักท่องเที่ยวฟังได้อย่างตื่นเต้น (2) กลุ่มยุวมัคคุเทศก์ เป็นกลุ่มนักเรียนโรงเรียนบ้านทุ่งสมอ กลุ่มโฮมสเตย์และกลุ่มมัคคุเทศก์จึงได้จัดให้กลุ่มยุวมัคคุเทศก์ประจำอยู่ตามจุดท่องเที่ยว ได้แก่ ศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง เขาค้อทะเลภู วัดทุ่งสมอ วัดโครกแปรง และเจดีย์กาญจนา และบ้านประธานโฮมสเตย์ที่มีสวน

สมุนไพรหลากหลายชนิด เป็นต้น ซึ่งแหล่งท่องเที่ยวเหล่านี้ที่อยู่ใกล้ชุมชน และชุมชมักบุคคลสามารถเรียนรู้เนื้อหาสาระจากแหล่งท่องเที่ยวเหล่านี้ ผู้วิจัยได้จัดซื้อสื่อเทปให้กับกลุ่มมัคคุเทศก์ซึ่งเป็นการควบคุมและติดตามงานได้เป็นอย่างดี จากรูปแบบการจัดการมัคคุเทศก์ตำบลทุ่งสมอได้มีการจัดการที่สอดคล้องกับเพ็ญจันทร์ สังข์แก้ว (พ.ศ. 2547) การท่องเที่ยวเชิงนิเวศกล่าวว่า องค์ประกอบด้านที่ 2 องค์ประกอบด้านการจัดการ เป็นการท่องเที่ยวที่มีความรับผิดชอบและจะต้องไม่มีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและสังคม มีการจัดการที่ยั่งยืนครอบคลุมถึงการอนุรักษ์ทรัพยากรการจัดการ สิ่งแวดล้อม การป้องกันและกำจัดมลพิษ ควบคุมการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างมีขอบเขต เป็นการท่องเที่ยวที่มีการจัดจกข่างยั่งยืน

สำหรับกิจกรรมด้านการเพิ่มศักยภาพการผลิตพืชผักปลอดสาร ชุมชนได้รูปแบบการผลิตพืชผักปลอดสารเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยว คือ มีการจัดเป็นศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง โดยมีกิจกรรมการปลูกผักปลอดสาร มีการใช้พลังงานทดแทนเพื่อลดต้นทุนในการผลิต มีการเผาถ่านพลังงานสูง ได้น้ำส้มควันไม้ ทำน้ำหมักชีวภาพสูตรต่าง ๆ ซึ่งมีกิจกรรมคล้ายกับศูนย์กิจกรรมไร่สารหลายๆ แห่ง โดยเฉพาะที่อำเภอวังน้ำเขียวที่มีการผลิตผักปลอดสาร ทำเป็นแปลงผักเพื่อการท่องเที่ยวเชิงเกษตร และสอดคล้องกับการจัดการท่องเที่ยวของบ้านบุไทร อำเภอวังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา ที่มีการจัดที่พักแบบโฮมสเตย์ มีการจัดศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงที่มีการเพาะเห็ดหอม การปลูกผักปลอดสาร การนำแก๊สชีวภาพจากมูลสุกร การเลี้ยงหมูหลุม (ข้อมูลจากการศึกษาคูงานเมื่อ.พ.ศ. 2552) การวิจัยนี้พบว่าประสบผลสำเร็จอย่างดีเยี่ยมเมื่อได้ผู้นำกิจกรรมอย่าง คุณพยัคฆ์ จวนตรง ซึ่งเป็นผู้ที่มีความเชื่อมั่นในแนวพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวในเรื่องเศรษฐกิจพอเพียง เป็นผู้มีความรู้านช่าง มีวิสัยทัศน์ จึงได้รับความร่วมมือและทดลองตั้งศูนย์ฯ จนบรรลุเป้าหมายอย่างรวดเร็ว ความสำเร็จที่เกิดขึ้นได้จากการมีผู้นำที่เข้มแข็งมีความมุ่งมั่นและตั้งใจในแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง นอกจากนี้ศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงตำบลทุ่งสมอ เป็นแหล่งเรียนรู้ให้กับนักท่องเที่ยวด้วย

กิจกรรมหนึ่งที่ชุมชนต้องให้ความสำคัญเพื่อการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนนั้น คือ การจัดการสิ่งแวดล้อม ซึ่งผู้วิจัยและชุมชนได้ศึกษาปัญหาสิ่งแวดล้อม จากนั้นก็ได้มาร่วมกันคิดหาแนวทางการแก้ปัญหา โดยได้ไปศึกษาคูงาน ชุมชนได้เห็นตัวอย่างที่ผู้อื่นทำประสบความสำเร็จแล้วและนำความรู้ที่ได้จากการศึกษาคูงานนั้นมาพัฒนาชุมชนของตนเอง ซึ่งสอดคล้องกับ ศิมา ณ ระนอง (2545) กล่าวว่า **การมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่น ในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและแหล่งท่องเที่ยว** การจัดการสิ่งแวดล้อมและการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวในระดับพื้นที่ชุมชน เป็นจุดสำคัญโดยประชาชนในท้องถิ่นได้ร่วมกันคิดและกำหนดแนวทางในการพัฒนาร่วมกันกับผู้ที่เกี่ยวข้องในชุมชนเพื่อวิพากษ์เสนอแนะ และร่วมกิจกรรมการพัฒนาและอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมในพื้นที่ ปัจจุบันการจัดการสิ่งแวดล้อมและแหล่งท่องเที่ยวของชุมชนท้องถิ่น มีการกำหนดแผนการจัดการร่วมกัน(Planning and Management Together) โดยให้ประชาชนร่วมกับหน่วยงานอื่น ๆ และภาคเอกชนได้มีส่วนร่วมต่อการจัดการตัดสินใจต่อทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมของท้องถิ่นตนเองอย่างเป็นธรรมและยอมรับได้ทุกฝ่ายและการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการสิ่งแวดล้อมและแหล่งท่องเที่ยวด้วยเหตุที่ปัญหาด้านสิ่งแวดล้อมและแหล่งท่องเที่ยว นั้น ถือได้ว่ามีความเชื่อมโยงกับการพัฒนาเศรษฐกิจ

และสังคมของชุมชน และส่งผลต่อคุณภาพชีวิตของชุมชนท้องถิ่น ในการมีส่วนร่วมค้นหาปัญหาพร้อมตัดสินใจ ร่วมดำเนินการร่วมประเมินผล และร่วมรับผล เพื่อพัฒนาและส่งเสริมแหล่งท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน จากนั้นได้ จัดฝึกอบรมและปฏิบัติการจัดการสิ่งแวดล้อม ผลต่อมาชาวบ้านในชุมชนได้นำไม้ดอกไม้ประดับ เช่น ทานตะวัน ปอเทือง ดาวเรือง ดาวกระจาย พวงโกเมน และไม้ดอกไม้ประดับอื่น ๆ อีกจำนวนมาก สมาชิก โฮมสเตย์ บางรายได้นำผลไม้และพืชผักต่าง ๆ มาประดับบริเวณบ้านแทนไม้ดอกไม้ประดับ นำปอเทือง และทานตะวัน หวานข้างทางซึ่งเป็นเส้นทางท่องเที่ยว ทำให้ออกดอกสวยงาม นอกจากนี้ได้นำเศษ พืชผักมาใช้ให้เกิดประโยชน์ เช่น ทำน้ำหมักชีวภาพ ทำปุ๋ยพืชสด ทำปุ๋ยหมัก โดยใช้สารเร่ง พด.1 ของกรม พัฒนาที่ดินมาเป็นตัวเร่งทำปุ๋ยหมักและปุ๋ยพืชสด ส่วนพด. 2 นำมาเป็นหัวเชื้อช่วยเร่งน้ำหมักชีวภาพ เศษ ผักสด ๆ นำมาใช้เป็นวัสดุคลุมโคนต้นไม้ผลแล้วรดด้วยน้ำสกัดชีวภาพจะทำให้เศษผักย่อยได้อย่างรวดเร็ว ซึ่งเป็นปุ๋ยที่มีในโตรเจนให้กับพืชได้ เป็นต้น

การจัดการด้านการตลาด

จากการวิจัยและพัฒนา พบว่า ตำบลทุ่งสมอมีจุดแข็งของสินค้าการท่องเที่ยว กล่าวคือสอดคล้อง กับ ททท. นำเสนอจุดแข็งของสินค้าทางการท่องเที่ยวของประเทศไทยเป็นไว้ 7 กลุ่มที่จะสร้างความสุข ให้กับนักท่องเที่ยวในปี 2551 คือ 1) วิถีไทย “หัวใจแผ่นดิน”(The World’s Friendliness Culture) สื่อถึง ความเป็นตัวตนของคนไทย วิถีชีวิตที่เป็นรากเหง้า ที่มีความเรียบง่าย สงบ เป็นเสน่ห์ของไทย 2) มรดกแห่ง แผ่นดิน(Land of Heritage and History) นำเสนอกลุ่มสินค้าด้านวัฒนธรรมไทย ที่สร้างความภูมิใจในความเป็นชาติ 3) หลากหลายทะเลไทย(Sun Surf and Serenity) ความแตกต่างที่หลากหลายของทะเลไทยสามารถ สร้างความสุข และสามารถตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวได้ทุกรูปแบบ 4) ชีวิตร่วมสมัย ความสุขใจที่แตกต่าง(Your Senses with Unique Trends) นำเสนอกลุ่มสินค้าบริการที่สอดคล้องตามกระแสนิยม 5) รักรักษ์ ห่วงใย ใส่ใจธรรมชาติ(The Beauty of Natural Wonders) สร้างความตระหนักในคุณค่าของ สิ่งแวดล้อมด้วยรูปแบบกิจกรรมท่องเที่ยวเชิงนิเวศ Green Tourism การท่องเที่ยวแบบประหยัดพลังงาน 6) สุขภาพนิยม(The Beauty of Wellness and Wellbeing) ให้ ความสำคัญต่อสุขภาพทางกายและจิตใจ เช่น สปา สมาธิ การแพทย์ที่ทันสมัย 7) เทศกาลความสุข สีสันหรรษา(The Land of Year Round Festivities) กิจกรรมท่องเที่ยวที่ควบคู่ไปกับความสนุกสนาน รื่นเริงและความบันเทิง

การดำเนินการวิจัยครั้งนี้ทำให้ชุมชนมีความรู้ความเข้าใจในการจัดการการตลาด และได้รูปแบบ การตลาด โดยให้เป็นฝ่ายการตลาดที่อยู่ในโครงสร้างการบริหารของกลุ่มวิสาหกิจโฮมสเตย์ตำบลทุ่งสมอ และชุมชนได้นำกิจกรรมของโฮมสเตย์มาดำเนินการด้านการตลาด ซึ่งถือว่าเป็นสิ่งสำคัญยิ่งในการจัดการ การตลาด ทั้งนี้หากสินค้าดีมีคุณภาพ เช่น มีที่พักดี แหล่งท่องเที่ยวดี บริการดี มีความปลอดภัยสูง เป็นต้น แต่ไม่ได้สื่อให้ลูกค้ารู้จักไม่เกิดรายได้ ดังนั้นชุมชนจึงได้ทำการส่งเสริมการตลาด ดังนี้ 1) จัดทำป้ายไว้นิล ประชาสัมพันธ์ 2) จัดส่งข้อมูลการสำรวจเส้นทางท่องเที่ยวตำบลทุ่งสมอให้ฝ่ายประชาสัมพันธ์มหาวิทยาลัย ราชภัฏเพชรบูรณ์จัดพิมพ์เผยแพร่ในราชภัฏเพชรบูรณ์โพสต์ ซึ่งออกเป็นรายเดือนในการเผยแพร่ กิจกรรม

ต่างๆ ของมหาวิทยาลัย ส่งไปยังหน่วยงานต่างๆ และมหาวิทยาลัยราชภัฏทั่วประเทศ เพื่อเป็นการประชาสัมพันธ์อีกช่องทางหนึ่ง 3) จัดพิมพ์โบรชัวร์ราคาแพง 4) จัดทำเว็บไซต์ เป็นลักษณะแบนเนอร์ เพื่อฝากข้อมูลประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวของชุมชนตำบลทุ่งสมอและเขาค้อโฮมสเตย์ โปรแกรมการท่องเที่ยวที่ขุดฝักเก็จทั่วๆ กับหน่วยงานการท่องเที่ยวต่างๆ เช่น สำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดเพชรบูรณ์ สำนักงานเทศบาลเมืองเพชรบูรณ์ 5 ขอความร่วมมือในการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวผ่านสถานีวิทยุชุมชนมหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์ และสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย (สวท.) จังหวัดเพชรบูรณ์

จึงกล่าวได้ว่าการวิจัยและพัฒนาครั้งนี้ ทำให้ชุมชนตำบลทุ่งสมอสามารถจัดการการท่องเที่ยวในท้องถิ่นของตนได้ตามหลักการของการจัดการ ซึ่งสอดคล้องกับเนตร์พัฒนา ยาวีราช (2538) ที่ให้คำจำกัดความเกี่ยวกับการจัดการว่า หมายถึง กระบวนการที่ผู้บริหารนำไปปฏิบัติ เพื่อนำไปสู่การบรรลุผลความสำเร็จตามเป้าหมายขององค์กรและทรัพยากรทางการบริหารซึ่งประกอบด้วยคุณลักษณะ 3 ประการ คือ (1) เป็นกระบวนการของการดำเนินกิจกรรมที่ต่อเนื่องและสัมพันธ์กัน (2) เน้นที่การบรรลุเป้าหมายขององค์กร และ (3) การทำงานเพื่อให้อบรรลุเป้าหมายโดยผสมผสานบุคลากรและทรัพยากรทางการบริหารเข้าด้วยกัน

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเพื่อนำผลการวิจัยไปใช้

- 1.1 กลุ่มแม่บ้าน กลุ่มเยาวชนในชุมชน โรงเรียนบ้านทุ่งสมอ โรงเรียนบ้านนายาว ควรดำเนินการผลิตสินค้า OTOP เพื่อให้เป็นสินค้าท่องเที่ยว
- 1.2 องค์กรส่วนตำบล องค์กรส่วนท้องถิ่น และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรมีนโยบายฟื้นฟูวัฒนธรรม วิถีชีวิตชุมชน ศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง การผลิตพืชผักปลอดภัย และสิ่งแวดล้อม ให้เป็นเอกลักษณ์ท้องถิ่น เพื่อการท่องเที่ยวชุมชน
- 1.3 โรงเรียนบ้านทุ่งสมอ โรงเรียนบ้านนายาว และวัดทุ่งสมอ ควรเป็นผู้ดำเนินการในการฟื้นฟูวัฒนธรรมท้องถิ่น พิพิธภัณฑสถานท้องถิ่น ชมรมมัคคุเทศก์ท้องถิ่น
- 1.4 วัดทุ่งสมอ ควรพัฒนาให้เป็นสถานที่ท่องเที่ยวเชิงศาสนา และร่วมเป็นกิจกรรมหนึ่งของโฮมสเตย์
- 1.5 หน่วยงานที่เกี่ยวข้องในจังหวัดเพชรบูรณ์ สามารถนำผลการวิจัยไปพัฒนาต่อยอดได้
- 1.6 อำเภอเขาค้อมีเส้นทางท่องเที่ยวและที่พักโฮมสเตย์เพิ่มขึ้นอีกหนึ่งแห่งและสามารถพัฒนาให้เป็นที่น่าสนใจแก่นักท่องเที่ยวได้
- 1.7 อำเภอเขาค้อสามารถนำไปเป็นข้อมูลพื้นฐานในการสร้างเครือข่ายธุรกิจท่องเที่ยวได้

2. การเสนอแนะเพื่อการทำวิจัยต่อไป

เพื่อให้เกิดการพัฒนาและการส่งเสริมการท่องเที่ยวในชุมชน ควรทำการวิจัยเรื่องต่อไปนี้

- 2.1 การพัฒนาเครือข่ายการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน
- 2.2 การพัฒนาเครือข่ายการจัดการโฮมสเตย์ อำเภอเขาค้อ
2. การจัดการในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมเพื่อป้องกันไฟ
- 2.3 การจัดการที่ดินแบบขั้นบันไดเพื่อการเกษตรบนพื้นที่สูงโดยชุมชนตำบลทุ่งสมอ อำเภอเขาค้อ จังหวัดเพชรบูรณ์
- 2.4 การจัดการสิ่งแวดล้อมด้วยภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อการท่องเที่ยวโดยชุมชนตำบลทุ่งสมอ อำเภอเขาค้อ จังหวัดเพชรบูรณ์
- 2.5 การพัฒนาเครือข่ายการตลาดการท่องเที่ยวบนพื้นที่สูง
- 2.6 การพัฒนาเครือข่ายการตลาดการท่องเที่ยวบนพื้นที่สูงอย่างยั่งยืน

บรรณานุกรม

- การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย.แผนปฏิบัติการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศแห่งชาติกรุงเทพฯ. กองอนุรักษ์การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2544.
- การฝึกหัดครู กรมหน่วยศึกษานิเทศก์. 2533. การท่องเที่ยว. กรุงเทพฯ : กรมการศาสนา.
- กุลวรา สุวรรณพิมล. หลักการมัคคุเทศก์. กรุงเทพฯ : แสงดาว, 2548
- จำนงค์ จุณณะปิยะ. 2529. การท่องเที่ยวภายในประเทศ ธุรกิจที่น่าจับตามอง. จุลสารการท่องเที่ยว, ปีที่ 5 เล่มที่ 4 ตุลาคม 2529.
- โถมยง โต้ะทอง. รายงานการสังเคราะห์ภาพรวมการวิจัยเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวกรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี, 2547
- ชัยวุธ ชันพันธ์. พัฒนาชุมชนยั่งยืน. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2544.
- ฐิติทธิ ชูชาติ อุตสาหกรรมท่องเที่ยว.:เชียงใหม่ ลานนาการพิมพ์, 2544
- ธานี สุขเกษม. รายงานการวิจัยเรื่อง การพัฒนาการท่องเที่ยวของจังหวัดเพชรบูรณ์. เพชรบูรณ์ : สถาบันราชภัฏเพชรบูรณ์, 2546.
- นิคม จารุมณี.การท่องเที่ยวและการจัดการอุตสาหกรรมท่องเที่ยว.กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์, 2544.
- เนาวรัตน์ พลายน้อยและคณะ. 2538. พฤติกรรมการท่องเที่ยวภายในประเทศของนักท่องเที่ยวชาวไทย คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล.
- บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา. 2548. การพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน. กรุงเทพฯ.ศูนย์หนังสือมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ประหยัด ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา. 2525. การพัฒนาอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวของประเทศไทย.
- ปวีณา โทณแก้ว. ปัจจัยที่กำหนดค่าใช้จ่ายในการท่องเที่ยวภายในประเทศของนักท่องเที่ยวชาวไทย. วิทยานิพนธ์เศรษฐศาสตรมหาบัณฑิต. คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2542.
- พะยอม วงศ์สารศรี และคณะ ชุมวิชาการจัดการและการวางแผน. กรุงเทพฯ : มปป.,2543.
- พิมพ์พรรณ สุจารินพงศ์.มัคคุเทศก์.กรุงเทพฯ :มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2544.
- เพ็ญจันทร์ สัจจ์แก้ว. รายงานการวิจัยเรื่อง ศึกษาความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวต่อแหล่งท่องเที่ยว เฉพาะกรณีจังหวัดเพชรบูรณ์. เพชรบูรณ์ : สถาบันราชภัฏเพชรบูรณ์ 2544.
- เพ็ญจันทร์ สัจจ์แก้วและคณะ. การพัฒนาธุรกิจท่องเที่ยวเชิงนิเวศในชุมชนทุ่งสมอ ตำบลทุ่งสมอ อำเภอเขาค้อ จังหวัดเพชรบูรณ์. เพชรบูรณ์ : สถาบันราชภัฏเพชรบูรณ์ 2547.

เพลินพิศ หมั่นพล. 2539. แผนการตลาดท่องเที่ยวปี 2539. **เอกสารการท่องเที่ยว**, ปีที่15 เล่มที่ 2 เมษายน-มิถุนายน 2539.

พจนานวน สนวนศรี. **คู่มือการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน**. กรุงเทพฯ : โครงการท่องเที่ยวเพื่อชีวิตและธรรมชาติ , 2546.

พจนานวน สนวนศรี. 2546 . **เอกสารการสอนชุดวิชา หน่วยที่ 8-15 การจัดการนันทนาการและการท่องเที่ยวทางธรรมชาติ**. นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

ไพฑูริย์ พงศบุตร และวิลาสวงค์ พงศบุตร. **คู่มือการอบรมมัคคุเทศก์ พิมพ์ครั้งที่ 3**
กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย , 2536.

มหาวิทยาลัยศิลปากร. **คู่มือมัคคุเทศก์**. กรุงเทพฯ : อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง, 2541.

มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์. **โครงการศึกษาความเป็นไปได้ในการบริหารจัดการด้านการส่งเสริมการท่องเที่ยวในอำเภอเขาค้อ จังหวัดเพชรบูรณ์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์**, 2548.

มพันธ์ ภูไพบูลย์. **องค์การและการจัดการ**. กรุงเทพฯ : พิทักษ์อักษร , 2530.

ยศ สันตสมบัติและคณะผู้วิจัย. **การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ความหลากหลายทางวัฒนธรรมและการจัดการทรัพยากรเชิงใหม่**: ลพบุรีการพิมพ์, 2544.

รวีวรรณ โปรยรุ่งโรจน์. **มัคคุเทศก์** .กรุงเทพฯ : ,โอเดียนสโตร์ , 2550.

รัตนารักษ์ มหาสารานนท์. **รายงานการวิจัยเรื่อง การวิเคราะห์ความต้องการของนักท่องเที่ยวต่อการจัดโฮมสเตย์ในประเทศไทย**. กรุงเทพฯ : สถาบันราชภัฏธนบุรี, 2546.

วีระวัฒน์ ปันนิตามัย **การพัฒนาองค์การแห่งการเรียนรู้** กรุงเทพฯ:ธีระป้อมวรรณกรรม,2543.

วีระพล ทองมา และ ประเจต อำนาจ. 2547. **ผลที่เกิดขึ้นจากการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวต่อประชาชนในพื้นที่ตำบลแม่แรม อำเภอแมริม จังหวัดเชียงใหม่**. เชียงใหม่ : รายงานผลการวิจัย มหาวิทยาลัยแม่โจ้.

วรรณพร วนิชชานุก. **การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์**. กรุงเทพฯ : กองวิชาการและฝึกอบรมการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2540.

ศิริ ฮามสุโพะ. **สังคมวิทยาการท่องเที่ยว** กรุงเทพฯ. โอเดียนสโตร์, 2543.

สรณะ ฉายประเสริฐ. **ความคิดเห็นเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเพื่อการศึกษาของบุคลากรในอุตสาหกรรมท่องเที่ยวทั้งในภาครัฐบาลและภาคเอกชน**. วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต.

ภาควิชาโสตทัศนศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย, 2530.

สินธุ์ สโรบล. **การท่องเที่ยวโดยชุมชนแนวคิดและประสบการณ์พื้นฐานภาคเหนือเชียงใหม่** : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, 2546.

สุพาดา สิริกุดตา และคณะ **การวางแผนและการบริหารโครงการ**. กรุงเทพฯ : มปป., 2543.

สุรางค์ จันทวานิช. **วิธีวิจัยเชิงคุณภาพ**. กรุงเทพฯ:จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ,2546.

สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดเพชรบูรณ์. ประวัติหมู่บ้านอำเภอเขาค้อ จังหวัด

เพชรบูรณ์ : ดี ดี การพิมพ์, 2542.

หทัยรัตน์ วัฒนพฤกษ์. ความรู้ความเข้าใจของมัลลเทศก์เรื่องการท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์

และการนำไปเผยแพร่แก่นักท่องเที่ยว. เชียงใหม่ : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2542.

อรพิมพ์ (2542, มกราคม – มีนาคม). โสมสത്യ ฟาร์มสത്യ : ธุรกิจบริการจากเจ้าบ้านที่ดี จุลสาร

การท่องเที่ยว, 18 (1), 30– 44.

Burkart and Medlik. 1985. **Tourism : Part, Present and Future**. 2nd Edition, Heinemann : London.

<http://www.google.co.th>

<http://www.krabi.go.th> “สรุปแผนการตลาดการท่องเที่ยวปี 2551”

ภาคผนวก